

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Маріупольський державний університет

На правах рукопису

БУЛИК Максим Володимирович

УДК 327+323.3(495):339.924

**СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ РОЗВИТОК ГРЕЦІЇ В УМОВАХ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

**Спеціальність 23.00.04 — політичні проблеми міжнародних систем та
глобального розвитку**

ДИСЕРТАЦІЯ

на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Науковий керівник:

К. В. Балабанов,

доктор політичних наук,

професор,

Заслужений працівник

освіти України

Маріуполь — 2011

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	10
1.1. Категорії, поняття, методи дослідження	10
1.2. Основні наукові результати та джерела вивчення соціально-політичного розвитку Греції в умовах європейської інтеграції	21
Висновки до Розділу 1.	47
РОЗДІЛ 2. МОДЕРНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ГРЕЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	49
2.1. Динаміка демографічної ситуації в Греції	49
2.2. Розвиток системи освіти, соціального забезпечення та охорони здоров'я	64
2.3. Політика держави з вирішення проблеми зайнятості населення	84
Висновки до Розділу 2.	97
РОЗДІЛ 3. ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ ГРЕЦІЇ В ПРОЦЕСІ ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ	99
3.1. Реформування системи влади Греції в контексті євроінтеграції	99
3.2. Партийна система Греції на сучасному етапі	125
3.3. Греція в умовах світової економічної кризи	154
Висновки до Розділу 3.	161
ВИСНОВКИ	164
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	170
ДОДАТКИ	210

ВСТУП

Актуальність теми. Друга половина ХХ ст. стала для Греції періодом змін в політичному устрої, соціальній сфері, економічних відносинах. Трансформація суспільної свідомості в бік визнання переваг демократичного ладу поступово призвела до переконання щодо необхідності більш активної участі у загальноєвропейських процесах, свідченням чого став процес інтеграції Греції до структур ЄС. В свою чергу, активна діяльність ЄС щодо європеїзації Греції об'єктивно сприяла трансформації країни в одну з розвинених держав сучасного світу. При цьому слід зазначити, що даний процес відбувався за умов обмежених природних, демографічних, економічних та освітніх ресурсів.

Реалізуючи політику європейської інтеграції, Греції прийшлося докорінно змінити ставлення до ролі і місця держави, її бюрократичного апарату, бізнес-середовища в житті суспільства. Разом з тим, необхідність адаптації до загальноєвропейських норм об'єктивно створила сприятливі умови для подальшого розвитку сучасного грецького суспільства. Вивчення досвіду соціально-економічних та політичних перетворень в Греції в умовах європейської інтеграції має надзвичайну актуальність для українського суспільства, приймаючи до уваги схожість проблем, що стояли перед Грецією на початковому етапі європеїзації та тих, що на сьогодні заважають Україні успішно розвиватися. Цей досвід зберігає свою цінність навіть в умовах політичної та соціальної кризи, що охопила Грецію в 2008 р., оскільки дає можливість визначити шляхи недопущення повторення подібних явищ в Україні. Аналіз соціально-політичних процесів, що відбувалися в Греції в II половині 1970 — 2000-х рр. важливий також з точки зору реалізації стратегії європейської інтеграції нашої країни.

Трансформація Греції в межах ЄС відбувалася за кількома основними напрямками, серед яких, насамперед, слід відзначити перетворення у соціальній сфері та політичній системі Греції. За роки членства в ЄС владі Греції довелося фактично з нуля створити систему пенсійного забезпечення; державної освіти, що

базується на принципах безкоштовності; страхування Ці явища призвели до розвитку принципово нової ситуації, якій властиві не лише позитивні явища, але й негативні, зокрема, надто високий рівень участі держави в житті суспільства, його економічній активності, бюрократичної регламентації. Схожість даних тенденцій з відповідними процесами в Україні дозволила б провести відповідні паралелі та спробувати визначити основні шляхи до їх подолання в нашій країні, враховуючи досвід Греції.

В процесі європейської інтеграції Греції відбулося переосмислення ролі та місця політичних партій, які були змушені виробити компромісні підходи до більшості актуальних питань життя суспільства, серед них: політичного ладу, системи соціального забезпечення населення, зовнішньої політики країни тощо. Не зважаючи на доволі запеклий характер міжпартійної боротьби, в країні забезпечено дотримання політичних прав та свобод населення, свободу діяльності громадських організацій та ЗМІ. Досвід грецьких партій з пошуку порозуміння з дискусійних питань внутрішньої та зовнішньої політики держави є неоціненним для сучасної України.

Ступінь наукового розроблення теми проаналізовано у першому розділі дослідження. Він показує, що у закордонній, передусім, грецькій науковій думці активно аналізується вплив вступу країни до Європейських Спільнот на її внутрішній розвиток. Зокрема, в Греції створена кілька науково-дослідних центрів, що займаються відповідною тематикою. Науково-теоретичну базу дослідження склали дослідження науковців в галузі державного управління, місцевого самоврядування, європейських досліджень, соціології: Д. Анагносту, С. Бабанассіса, Т. Вереміса, Ю. Вілкова, П. Гетіміса, Л. Деметропулу, Д. Дімітракопулоса, П. Іоакімідіса, П. Казакоса, П. Каннелопулоса, А. Кассімати, Т. Колумніса, В. Копійки, К. Лавдаса, Р. Ладреха, В. Манжоли, А. Маршалья, А. Мілварда, Т. Папаспіру, А. Пассаса, Г. Петракоса, К. Раделлі, С. Ставрідіса, А. Тріандафилліду, К. Фізерстоуна, Л. Цукаліса, В. Шемятенкова, Т. Шинкаренко. Разом з тим, слід відзначити специфічність досліджень, спрямованих на вирішення конкретних вузько-орієнтованих питань сучасного розвитку Греції. Водночас у роботах українських дослідників дана проблема не знайшла докладного

відображення, що обумовлює необхідність детального комплексного аналізу соціально-політичного розвитку Греції в умовах європейської інтеграції.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконувалася в рамках комплексної наукової теми кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Маріупольського державного університету: “Розвиток зовнішньоекономічних та політичних відносин України в умовах глобалізації” (НДР № 0108U008420).

Метою дослідження є комплексний та всебічний аналіз соціально-політичного розвитку Греції в контексті впливу, що було спричинено процесом інтеграції країни до Європейського Союзу. Відповідно до поставленої мети, дисертант сформулював основні завдання дослідження:

- визначити і проаналізувати понятійно-категоріальний апарат процесів соціально-політичного розвитку Греції в умовах євроінтеграції;
- охарактеризувати концептуально-теоретичні підходи до зазначеної проблеми, визначити джерела вивчення соціальної та політичної модернізації Греції на сучасному етапі;
- проаналізувати демографічні процеси в Греції під час євроінтеграції країни;
- обґрунтувати основні досягнення та проаналізувати недоліки у розвитку системи освіти, соціального забезпечення та охорони здоров'я Греції в контексті її європеїзації;
- охарактеризувати основні етапи модернізації системи центральних та місцевих органів влади в умовах членства Греції в Європейському Союзі, проаналізувати наслідки впливу, що здійснювався на країну в даній сфері з боку ЄС;
- дослідити повноваження та обов'язки органів регіонального управління Греції в контексті процесу децентралізації влади;
- визначити передумови формування та основні етапи розвитку сучасної партійної системи Греції, проаналізувати концептуальні підходи політичних партій Греції до вирішення актуальних проблем суспільного розвитку країни;

— дослідити причини та наслідки проявів світової економічної кризи в Греції, вплив цих процесів на соціально-політичний розвиток країни.

Об'єкт та предмет дослідження зумовлені метою та завданнями дослідження.

Об'єктом дослідження виступає соціально-політичний розвиток Греції.

Предметом дослідження є соціально-економічні та політичні процеси в Греції, які відбувалися в умовах європейської інтеграції.

Хронологічно дослідження обмежене періодом 1974 — 2011 рр., що обумовлено існуванням сучасної політичної системи Греції. Нижня часова межа співпадає з поваленням режиму “чорних полковників” — військової диктатури, яка ліквідувала парламентський лад в країні та обмежила громадянські права та свободи, зокрема, заборонивши діяльність політичних партій. 8 грудня 1974 р. відбувся плебісцит з питання збереження монархії, за результатами якого країна фактично перетворилася на республіку. Конституція Греції, що була прийнята 9 червня 1975 р. закріпила статус Греції як республіки та заклала підвалини сучасної політичної системи країни. Крім того, 12 червня 1975 р. Греція подала офіційну заявку на вступ до ЄЕС і вже в липні 1976 р. почалися офіційні переговори між урядом країни та Європейською Комісією, що завершилися підписанням 28 березня 1979 р. договору про вступ.

Водночас слід зазначити, що дослідник частково був змушений звертатися і до більш ранніх подій та процесів, які відбувалися в Греції, оскільки, по-перше, процес європейської інтеграції країни, що почався наприкінці 1950-х рр. і був заморожений лише через військовий переворот в 1967 р.; а по-друге витоки багатьох сучасних соціально-економічних та політичних процесів також беруть свій початок раніше, ніж 1974 р.

Верхня хронологічна межа включає до себе першу половину 2011 р., що зумовлено необхідстю відобразити всі останні зміни, що відбулися у політичній системі та соціально-економічному розвитку Греції, зокрема, пов'язані з наслідками світової економічної кризи.

Теоретико-методологічні засади та методи дослідження були розглянуті в першому розділі дисертації. Застосування методологічного інструментарію

обумовлено особливостями феномену, що досліджувався — соціально-політичним розвитком Греції в умовах європейської інтеграції. Дисертант керувався науковими принципами історизму, об'єктивності, системності. Важливу роль в процесі дослідження відіграли методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції, емпіричних досліджень, зокрема, статистики, моніторингу, спостереження. Особливу вагу під час висвітлення соціальних процесів, що відбуваються в Греції, мав метод порівняльного аналізу, який дозволив розглянути дану проблему в комплексі з іншими державами Європейського Союзу.

Наукова новизна дослідження полягає у всебічному комплексному аналізі соціально-політичного розвитку Греції в контексті процесу європейської інтеграції. Основними положеннями, що зумовили наукову новизну дисертації полягають в наступному:

вперше:

- проаналізовано концептуальні підходи грецьких науковців до політичної системи і соціальних процесів в Греції в контексті європейської інтеграції;
- визначено актуальні соціальні та політичні проблеми розвитку периферійних держав Європейського Союзу на прикладі Греції;
- комплексно досліджено сучасну партійну систему Греції;
- проаналізовано вплив світової економічної кризи на Грецію;

удосконалено:

- категоріально-понятійний апарат дослідження соціально-політичного розвитку Греції на сучасному етапі з врахуванням досвіду європейських, насамперед, грецьких, вчених;
- розуміння сутності та інструментів впливу ЄС на процес децентралізації системи влади в Греції;

дістало подальший розвиток:

- впровадження в науковий обіг матеріалів Статистичного бюро Європейського Союзу (Євростату), що дозволили в кількісних даних визначити сучасне соціально-економічне становище Греції та провести

його порівняльний аналіз з відповідними показниками інших держав-членів ЄС;

- обґрунтування доцільності здійснення Грецією процесу євроінтеграції з точки зору модернізації соціальної сфери та політичної системи країни;
- дослідження концептуальних підходів до реалізації політики держави в сфері освіти, соціального забезпечення та охорони здоров'я Греції;
- розгляд етапів модернізації системи центральної та місцевої влади в Греції.

Практичне значення одержаних результатів полягає, насамперед, в можливості використання матеріалів дослідження в процесу здійснення європейської інтеграції України, адаптації вітчизняного законодавства, діяльності органів влади до європейських норм та стандартів. Крім того, вони можуть бути використані в процесі викладення навчальних дисциплін соціально-політичного спрямування, зокрема, для студентів спеціальностей “Міжнародні відносини”, “Країнознавство”. Окремі положення та результати дослідження були апробовані під час лекційних та семінарських занять з курсів “Зовнішня політика країн Середземномор'я” та “Балканський півострів в сучасних міжнародних відносинах”.

Апробації результатів дисертації. Особистий внесок здобувача в розроблення теми представлений у 10 статтях, з яких 5 опубліковано у визначених переліками ВАК України періодичних фахових виданнях. Інші статті надруковані у наукових збірниках. Результати дослідження оприлюднено на всеукраїнських науково-практичних конференціях: 6-й Міжнародній міждисциплінарній науково-практичній конференції “Сучасні проблеми науки та освіти” (м. Алушта, 2005 р., матеріали опубліковано); 5-й Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених “Українська державність: історія і сучасність” (м. Маріуполь, 28 листопада 2008 р., матеріали опубліковано); 6-й Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених “Українська державність: історія і сучасність” (м. Маріуполь, 26 листопада 2009 р., матеріали опубліковано); 7-й Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених “Українська державність: історія і сучасність” (м. Маріуполь, 26 листопада 2010 р., матеріали

опубліковано); X-й підсумковій науково-практичній конференції викладачів МДГУ (м. Маріуполь, 2008 р., матеріали опубліковано).

Основні положення, результати та висновки дисертаційного дослідження викладені в 5 публікаціях у фахових наукових виданнях з політичних наук та 4 тезах Всеукраїнських науково-практичних конференцій.:

Структура та обсяг дисертації. Відповідно до мети та предмету дослідження дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків, списку використаних джерел (379 найменувань) та додатків. Загальний обсяг дисертації — 241 сторінка, список використаних джерел — 40 сторінок, додатки містяться на 32 сторінках.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Категорії, поняття, методи дослідження

Аналіз проблем розвитку Греції в умовах сучасних євроінтеграційних процесів неможливе без вироблення чіткого категоріально-термінологічного апарату дослідження, який включив до себе, насамперед, філософські, політологічні, економічні, юридичні поняття, які мають універсальний характер застосування. Важливу роль в процесі дослідження відіграли широко розповсюджені категорії, такі як: “процес”, “фактор”, “розвиток”, “динаміка”, “рівень”, “показник”, “еволюція”, “інтеграція”, “ефективність”, “напрямок”, “тенденція”, “проблема”, “реформа”, “система”, “галузь”, “сфера”.

Дослідження сучасного розвитку Греції потребує активного використання категорій та термінів, які мають відношення до загальноєвропейських інститутів та процесів. Серед них слід виокремити наступні: “європейська інтеграція”, “європеїзація”, “Європейські спільноти”, “Європейські співтовариства”, “Європейський Союз (ЄС)”, “Європейський валютний союз (ЄВС)”, “європейські цінності”, “Європейський парламент (Європарламент)”, “Європейська Комісія (Єврокомісія)”, “Європейська політика”, “Стара Європа”, “Нова Європа”, “політика гуртування”.

Для розуміння сутності процесу європейської інтеграції, в умовах якої відбувався соціально-політичний розвиток Греції в другій половині ХХ — на початку ХХІ ст. необхідно, насамперед, визначити основні підходи до даного феномену. Як зазначає український дослідник Валерій Копійка, концептуальне осмислення процесу європейської інтеграції відбувалося під впливом історичних подій, які мали місце в першій половині ХХ ст., зокрема, двох світових війн, політико-ідеологічного протистояння, яке розкололо світ, а також економічної кризи, відомої, як “Велика депресія” [217, с. 13—14]. Серед класичних наукових шкіл, які досліджували процеси інтеграції в Європі, необхідно відзначити

федералістську, яка пов'язана з такими вченими, як: М. Алле, Р. Арона, Е. Россі, Д. де Ружмона, П. Тейлора, А. Спінеллі; функціоналістську, ідеї якої розробляли Д. Мітрані, Ж. Монне; неофункціоналістську, в рамках якої працювали Р. Гінсберг, Л. Ліндбрег, Д. Най, П. Тейлор, Е. Хаас, Ф. Шміттер.

Прихильник “реалістичного”, або “міжурядового” підходу до процесу європейської інтеграції Алан Мілвард визначив її як реакцію національних держав на зміни, що відбулися впродовж ХХ ст. і обумовили необхідність більш тісної співпраці в реаліях “холодної війни” [325, с. 150]. Фактично регіональну інтеграцію дослідник бачив лише у рамках існуючих держав з чітким ієрархічним підпорядкуванням. Ідеї та підходи А. Мілварда до феномену європейської інтеграції підтримали Х. Волліс, Р. Дарендорф, С. Хоффманн. В свою чергу, Ендрю Моравчик запропонував “ліберальний міжурядовий підхід”, який в процесі європейської інтеграції на перший план виводить національні інтереси держав, які формуються під впливом різноманітних соціальних груп, політичних партій, органів влади. На перший план в структурі національних інтересів держави Е. Моравчик висував економічну зацікавленість в інтеграції. Крім того, на відміну від класичного політичного реалізму він допустив створення наднаціональних інститутів влади, які утворилися завдяки прагненню скоротити видатки на утримання бюрократичного апарату та проведення міждержавних переговорів [215, с. 67].

Серед сучасних концепцій європейської інтеграції слід також відзначити теорію “первинного поглиблення” (Р. Алібоні, Д. Бонвічіні, Т. Ваахторанта, В. Уессельс), альтернативну їй ідею “первинного поширення”, яку пов'язують з іменами Х. Арнольда, Е. Ремакля; комунікаційну, розроблену К. Дойчем та його послідовниками Д. Пучалою та Б. Рассетом, а також деякі інші.

Андре Маршаль, наприклад, вважає європейську інтеграцію, насамперед, об'єктивним процесом, який охоплює не лише політичну, або ідеологічну сфери, але й культурну, ідеологічну співпрацю на рівні окремих індивідів, регіонів, держав, всієї планети [218, с. 45].

Українські дослідники Валерій Копійка та Тетяна Шинкаренко розуміють під європейською інтеграцією процес, внаслідок якого відбувається об'єднання

політичних, економічних та соціальних структур в єдиний комплекс, який може мати обриси формального політичного та економічного союзу або залишитися в якості неструктурованого об'єднання. В рамках європейської інтеграції особливе значення вони надають економічному та політичному аспектам даного процесу [218, с. 420].

При цьому дослідники не обмежують сферу вживання терміну лише процесами, що мають відношення до розвитку Європейського Союзу. Керуючись принципом географічної належності, вони вважають, що до структур, які проводять європейську інтеграцію, крім ЄС слід включити Раду Європи, Вишеградську групу, Співдружність Незалежних Держав. При цьому слід зазначити, що дослідники з країн-членів ЄС в цілому прагнуть обмежити сферу вживання даного терміну лише інтеграційними процесами в рамках Європейського Союзу та Ради Європи.

Український вчений Юрій Вілков розглядаючи феномен політичної інтеграції, вважає її сукупністю політичних процесів, спрямованих на консолідацію, злиття суспільних, політичних, економічних структур або етносів в рамках однієї держави або кількох держав з метою протидії деструктивним внутрішнім та зовнішнім чинникам. При цьому особлива увага надається саме європейській інтеграції, як найтипівішому прояві даного процесу. В сферу вжитку терміну “європейська інтеграція” включено не лише політичні або економічні прояви зближення держав Європи, але й наукову, технологічну, соціальну, екологічну сфери [226, с. 236—238].

Російський дослідник Володимир Шемятенков зауважує на вузькості розуміння феномену європейської інтеграції російською вищою школою, яка вважає його звичайним різновидом об'єднувальних тенденцій в сучасній світовій політиці. Він звернув увагу на виключність процесу європейської інтеграції, яка пов'язана з добровільною відмовою держав-членів ЄС від частини свого національного суверенітету на користь наднаціональних органів влади. Крім того, В. Шемятенков звертає увагу на унікальність самого європейського об'єднання, яке представляє собою єдину політичну та економічну силу у світі. Дослідник пропонує аналізувати європейську інтеграцію в рамках наукової дисципліни —

європейські студії, які мали б об'єднати політологічний, юридичний, економічний та соціологічний підходи [238, с. 7—8].

Думку В. Шемятенкова про виключність та унікальність європейської інтеграції поділяє професор Амстердамського університету Джефрі Андергіл. Він вважає ЄС “найдовершенішим прикладом регіональної та політичної інтеграції” [219, с. 229]. В рамках розуміння процесу євроінтеграції дослідник також звернув увагу на відмову ЄС від традиційної міжурядової співпраці на користь наднаціональних владних структур. Водночас Дж. Андергіл пропонує вважати цей процес проявом багаторівневого врядування, яке полягає у створенні неієрархічної системи управління, відмові від суто національного та наднаціонального принципу формування європейської політики. Даний науковий підхід був розроблений на початку 1990-х рр. професорами Амстердамського університету Лізбет Гуг та Гарі Марксом і вимагав активного залучення субнаціональних суб'єктів політики, таких як органи регіональної та місцевої влади, неурядові громадські організації, окремі експерти та аналітики до процесу прийняття рішень на загальноєвропейському рівні [219, с. 48]. Фактично мова йшла про демонополізацію права національної держави на здійснення європейської інтеграції. Водночас здійснення багаторівневого врядування не передбачав ліквідації традиційної держави, оскільки за нею залишалися повноваження у сфері фінансової політики, заходів у сфері безпеки [201, с. 24].

Грецький дослідник Лукас Цукаліс визначив європейську інтеграцію як економічно обумовлений процес з політичним забарвленням, сутність якого полягає у високорозвиненій системі управління взаємозалежністю в інтересах окремих осіб, регіонів та держав. Взаємозалежність як явище, на думку, Л. Цукаліса, бере свій початок в торгівлі, але й в подальшому поширилася на інші прояви транскордонної співпраці, обмін досвідом в умовах бурної історії, перенаселеності, порівняно невеликих природних ресурсів, різноманіття політичних традицій, культур та економічних систем. Регіональну інтеграцію дослідник вважає інструментом економічного розвитку, каталізатором модернізації суспільства, зближення європейських держав в інтересах найменш розвинених з них [372, с. 1].

Приймаючи до уваги все вищезгадане, дисертант погоджується з точкою зору про те, що європейська інтеграція представляє собою об'єктивно обумовлений процес співробітництва та поступового зближення в політичній, економічній, культурній, інформаційній, юридичній сферах на рівні окремих індивідів, громад, регіонів, держав. Мета даного процесу полягає у виробленні та впровадженні єдиної політики відносно тих викликів та загроз, що існують у сучасному світі.

В теоретико-методологічному плані розуміння сутності процесів, що відбуваються в сучасній Греції, неможливе без розгляду категорії “європеїзація”, яка на думку дослідників є тісно пов’язаною з поняттям “європейська інтеграція”. Зокрема, британський вчений Р. Ладрех визначив європеїзацію як поступове впровадження європейської політичної та економічної динаміки у національну політику [314, с. 2]. Його колега Т. Лоутон вважає її юридичним передаванням владних повноважень на рівень Європейського Союзу. Норвезькі вчені С. Андерсен та К. Еліассен наполягають на розумінні європеїзації як процесу розподілу влади між національними урядами та ЄС, називаючи її також “європеїфікація”. Водночас німецький науковець Таня Бьорзель, досліджуючи явище європеїзації, зосереджує увагу на зростанні залежності внутрішньої політики від загальноєвропейської; а Віт Кохлер-Кох пропонує під цим терміном розуміти поширення європейського політичного простору, ідей, цінностей та традицій поза межами країн-членів ЄС [314, с. 2].

Італійський вчений Клаудіо Раделлі, спираючись на концептуальні положення Р. Ладреха, намагається поширити поняття європеїзації на процеси, внаслідок яких політична, соціальна та економічна динаміка ЄС має стати частиною свідомості, висловлювань, ідентичності окремих осіб, а також політичних структур та державної політики [314, с. 4]. Дослідник відмовляється розглядати європеїзацію як явище виключно конвергентного характеру, навпаки, він зазначає вірогідність зростання конкуренції між окремими суб'єктами. Погляди Р. Ладреха та К. Раделлі поділяють грецькі дослідники Панайотіс Гетіміс та Деспіна Грігоріаду [281].

Кевін Фізерстоун та Георгіос Казаміас, професори Лондонської школи економіки та політичних студій, бачать в європеїзації явище, що виходить за рамки європейської інтеграції [275, с. 6]. Вони пропонують розглядати її на трьох рівнях. Перший — ЄС, який має на увазі розширення владної компетенції об'єднання, координацію зовнішньої політики та заходів із забезпечення безпеки континенту. Другий — інституційний, який діє на рівні національних держав-суб'єктів Європейського Союзу і має інкорпорувати закони, урядові постанови, етнічні та культурні особливості, а також інтереси країн. Третій рівень виходить за межі ЄС і поширюється на ті держави, які не є членами спільноти, але тісно пов'язані з нею. На думку дослідників, аналіз феномену європеїзації має зосередити увагу на наступному: інституційна адаптація органів управління до політики та стратегії ЄС; розширення прав та повноважень суб'єктів політичного процесу на рівні окремих держав, зокрема, громадянського суспільства і технократичних еліт; регулювання макроекономічних процесів; зміни в політичній системі; вплив, що здійснюється на національну ідентичність жителів Європейського Союзу; стратегічні ресурси реалізації зовнішньополітичних інтересів [275, с. 15—16].

В колективній монографії “Європеїзація і вирішення конфліктів: конкретні дослідження європейської периферії” дослідники М. Валь, М. Емерсон, Т. Ковзірідзе, Б. Коппітерс, Г. Нутчева, Н. Точчі, М. Хьойссен надали власне бачення сутності вищезгаданого процесу. Вони пропонують розрізнити внутрішню та периферійну європеїзацію, зокрема, в рамках Європейського Союзу дослідники вважають її інтерактивним процесом, під час якого країни-члени об'єднання знаходяться під впливом європейської інтеграції і водночас ініціюють її. З іншого боку, держави, що знаходяться на так званій периферії ЄС, не можуть впливати на прийняття рішень в рамках об'єднання, зокрема, тих, що напряду зачіпають їхні інтереси. Тому вони виступають лише об'єктом європеїзації, яка у даному випадку виступає як засіб зовнішньої політики Європейського Союзу [215, с. 27].

Термін “Європейський Союз” (ЄС) та споріднені з ним достатньо широко досліджені у вітчизняній політичній науці, однак зважаючи на їх актуальність в контексті даного дослідження, дисертант вважає за потрібне розглянути окремі

аспекти безпосереднього вживання відповідних понять. Зокрема, на нашу думку, слід чітко відокремлювати поняття “Європейські Спільноти” (Європейські Співтовариства), що виникли внаслідок підписання у Брюсселі так званого “Договору про злиття”, який вступив в силу 1 липня 1967 р. Відповідно до нього запроваджувалися єдині Рада та Комісія Спільнот. Водночас поняття “Європейський Союз” може вживатися, лише починаючи з 1 листопада 1993 р, коли Маастрихтський договір, підписаний 7 лютого 1992 р., вступив у силу. У відповідності до термінології, розробленої Євростатом, дисертантом було запропоновано вживання термінів на означення країн-членів Європейських Спільнот та Європейського Союзу у різні періоди існування. Зокрема, в дослідженні вживається поняття ЄС-15, яке включає до себе держави, що вступили до Європейських Співтовариств на 1 січня 1995 р.: Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Франція, Італія, ФРН, Ірландія, Велика Британія, Данія, Греція, Іспанія, Португалія, Австрія, Швеція та Фінляндія [53, с. 30]. Водночас в рамках європейської інтеграції держав Центральної та Східної Європи в 90-ті рр. ХХ ст. починає вживатися термін ЄС-25, який окрім раніше згаданих країн включив до себе також і Естонію, Латвію, Литву, Польщу, Чехію, Словаччину, Словенію, Угорщину, Мальту та Республіку Кіпр [40, с. 8]. Крім того, враховуючи наслідки останнього розширення Європейського Союзу, результатом якого стало приєднання Болгарії та Румунії, експерти Євростату запровадили новий термін — ЄС-27, який включив до себе всі держави-члени об’єднання [82, с. 13].

В контексті дослідження соціального розвитку Греції на сучасному етапі були залучені такі поняття, як “соціальна політика”, “пенсійна політика”, “соціальний захист”, “соціальне забезпечення”, “соціальні виплати”, “національна медична система”. Аналіз ситуації, пов’язаної зі змінами в чисельності населення в сучасній Греції потребував залучення наступних термінів: “верства”, “рівень народжуваності”, “приріст населення”, “демографічні процеси”, “демографічна криза”, “норма народжуваності”, “природне зростання (приріст)”, “тривалість життя”, “рівень смертності”.

Серед них важливо розглянути термін “соціальна політика”, який український вчений Євген Головаха розуміє як діяльність держави із забезпечення

збалансованого розвитку суспільства, зокрема, стабільності державного правління та соціального захисту населення [226, с. 621]. Необхідними складовими успішної реалізації соціальної політики, на думку Є. Головахи, є наявність політичної культури суспільства, яка б відкидала правовий нігілізм; здійснення економічних перетворень у напрямку децентралізації управління і форм власності, а також ефективної реакції на загрози благополуччю громадян; запровадження програми захисту населення.

Необхідно також відзначити поняття “коефіцієнт народжуваності”, який поділяється на загальний, спеціальний, шлюбний та сумарний. Найбільшу цінність представляє саме остання різновидність коефіцієнту народжуваності — сумарна, яка розглядається як середньостатистична кількість дітей, народжених однією жінкою протягом її життя. Найменшою прийнятною величиною даного показника, за якої досягається природне відтворення населення країни, вважається 2,1 дитини в середньому на одну жінку.

В процесі дослідження стану соціального положення населення Греції було використано термін “група ризику бідності”, який є офіційно прийнятим в Європейському Союзі визначенням для осіб, чий прибуток становить менш, ніж 60 % від загальнонаціонального рівня [152, с. 97].

Важливу роль в процесі дослідження демографічної ситуації в Греції відіграли поняття, пов’язані з явищем міграції населення, зокрема, “міграційні потоки”, “джерело міграції” “міграційна активність”, “нетто-міграція”. Останній термін є одним з чинників, що визначають міграційну привабливість країни. Мережева міграція розглядається як різниця між кількістю прибулих та тих, хто виїхав за межі країни. У відповідності до методології Євростату у випадку відсутності точних даних кількості емігрантів та іммігрантів мережева міграція розуміється як різниця між загальною кількістю жителів країни у певний термін та величиною природного приросту населення за даний час [110, с. 181].

Розглядаючи проблему забезпечення населення Греції робочими місцями, дисертант активно використовував такі дефініції, як “працездатне населення”, “економічно активне населення”, “робоча сила”, “рівень зайнятості працездатного населення”, “рівень безробіття”. Зокрема, у відповідності до методології Евростату

зайнятим вважаються особи, які протягом обстежуваного тижня не менш як одну годину відпрацювали за нагороду чи прибуток, або не працювали, але мали робоче місце, де тимчасово були відсутні [53, с. 36]. У відповідності до норм ЄС до зайнятого населення відносять також працюючих на сімейних підприємствах, але не враховують тимчасово звільнених осіб. Для порівняння в Україні зайнятими вважаються особи, які протягом обстежуваного періоду відпрацювали не менш однієї години за винагороду за наймом або самостійно; відробили не менш тридцяти годин на особистому підсобному господарстві з метою продажу вирощуваної продукції на ринку, або як безоплатно працюючі члени сім'ї; мали роботу, але тимчасово були відсутні на ній. В свою чергу, безробітними в країнах-членах ЄС вважаються особи, які не мають на даний період постійного або тимчасового місця працевлаштування; при цьому вони мають фізичну можливість приступити до виконання своїх обов'язків впродовж двох найближчих тижнів; а також здійснюють певні кроки з пошуку роботи [53, с. 132].

Дослідження політичного розвитку Греції в умовах європейської інтеграції здійснено із залученням наступних термінів: “внутрішня (зовнішня) політика”, “регіональна політика”, “політична партія”, “військова диктатура”, “децентралізація управління”, “клієнтизм”, “політична культура”, “політична активність”, “виборча система”. Особливе значення в процесі дослідження має термін “регіональна політика”, під яким розуміються комплексні дії держави чи міжнародної організації, в даному випадку, Європейського Союзу, спрямовані на досягнення соціально-економічної стабільності у суспільстві на рівні окремих територіально-адміністративних одиниць або країн. Серед інструментів реалізації регіональної політики можна відзначити податкові та бюджетні преференції, стимулювання процесу інвестування в окремі території, створення нових робочих місць, підвищення рівня соціального благополуччя та освіченості населення. Серед дослідників, які активно займаються проблемою розробки та реалізації регіональної політики Греції О. Ананіка, В. Ангеліса, Н. Антівахіса, П. Гетіміса, Н. Консоласа, Х. Параскевопулоса.

Клієнтизм як поняття має виключно важливе значення для розуміння сутності соціально-політичних відносин в Греції, зокрема, між виборцями та

представниками влади. Через це феномен клієнтизму активно досліджується грецькими вченими, зокрема: С. Папазанасопулосом, А. Папакостасом, І. Стефанідісом. Враховуючи теоретичні надбання вищезгаданих дослідників, дисертант пропонує розглядати політичний клієнтизм як систему відносин, в якій превалюють не офіційні відносини в системі держава-громадянин, а особисті стосунки між політичним діячем або чиновником, які виступають у ролі патрона та клієнтом. Зацікавленість в збереженні даної системи пояснюється необхідністю отримання підтримки на виборах політичними партіями чи окремими кандидатами, водночас клієнти отримують доступ до певних благ, зокрема, державної служби, поза конкурсом або виконанням бюрократичних процедур. Слід додати, що система клієнтизму є традиційною для грецького суспільства і активно використовується практично всіма політичними партіями Греції, які мають представництво у парламенті.

Методологічні засади дослідження дисертант розглядає в рамках системного підходу, вважаючи його таким, що складається з соціальних, політичних, економічних, інформаційних, культурних складових. Даний підхід надав можливість визначити зв'язки та ієрархічну взаємозалежність між різними сферами життя грецького суспільства, зокрема, політичною системою країни, економічними та соціальними процесами, що відбувалися в ній. Водночас принцип системності проявився в тому, що тенденції, характерні для сучасного соціально-політичного розвитку Греції розглядаються в якості складового елемента відповідних загальноєвропейських процесів. В методологічному сенсі надзвичайну важливість для дослідження мали також методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції.

Дослідження системи центральних та місцевих органів влади в Греції потребувало застосування системно-історичного методу, який дозволив визначити основні етапи та характерні особливості даного процесу, що полягали, зокрема, у поступовій відмові національного уряду від централізованого управління. Крім того, вагому роль в процесі дослідження відіграв структурно-функціональний метод, який дозволив дослідити залежність між структурними елементами

політичної системи Греції та їх функціональними обов'язками, зокрема, збереженням соціальної стабільності в країні.

Розгляд соціальних процесів в Греції в контексті європейської інтеграції потребувало застосування методу порівняльного аналізу з одночасним залученням інструментарію емпіричних статистичних досліджень. Ситуація в Греції в області демографії, сфери освіти, соціального забезпечення потребувало кількісного та якісного порівняння з іншими країнами, що входять до Європейського Союзу з метою виявлення загальних та характерних рис процесів, що відбуваються в країні. При цьому об'єкти, що були б обрані для порівняння, повинні мати схожі характеристики соціального, економічного, політичного розвитку у період євроінтеграції. Такими країнами, на думку дисертанта мали виступити держави Середземномор'я, населення та культура яких мають схожі умови розвитку. Зокрема, для порівняння була обрана Італія, яка почала здійснення євроінтеграційного процесу набагато раніше, ніж Греція могла б послужити певним орієнтиром для неї. Водночас іншою країною для порівняння стала Португалія, яка здійснювала процес європейської інтеграції у той же період, що і Греція, до того ж подібна їй за структурою населення та економіки, переліком наявних проблем у громадсько-політичному розвитку і вступила до Європейських Спільнот на 5 років пізніше, у 1986 р. Таким чином, досягається подвійне порівняння основних чинників розвитку Греції, умовно, можливим верхнім та нижнім рівнем відповідно. Водночас, як вважає дисертант, необхідно було порівняти відповідні показники Греції з середньоєвропейськими, відповідно до рівня ЄС-15, де зібрані найбільш розвинені держави Європи та ЄС-25, що включають до себе також держави, які були включені до Союзу в 2004 р.

Важливу роль в процесі дослідження відіграли вищезгадані методи емпіричних досліджень, зокрема: статистика, спостереження, моніторинг ЗМІ, контент-аналіз. Завдяки моніторингу засобів масової інформації Греції були проаналізовані зміни, що відбулися у ставленні суспільства до ідеї європеїзації країни, її демократизації та економічної модернізації. Водночас саме ЗМІ надали можливість прослідкувати діяльність політичних партій Греції під час світової економічної кризи, їх ставлення до дій влади з вирішення проблемних питань

національного розвитку. Кількісний контент-аналіз завдяки застосування сучасних інформаційних технологій дозволив виявити рівень актуальності проблеми європеїзації та європейської інтеграції Греції для грецького суспільства. Також було досліджено політичні програми партій, виступи їх керівників з метою виявлення найбільш актуальних для Греції проблем внутрішньополітичного та соціально-економічного розвитку. На основі застосування методів контент-аналізу дисертантом були визначені пріоритетні напрямки в дослідженні соціальної сфери Греції.

Таким чином, розгляд соціально-політичного розвитку Греції в умовах європейської інтеграції відбувався на основі міждисциплінарного підходу, впровадження якого обґрунтовано функціональною багатогранністю об'єкту та предмету нашого дослідження.

1.2. Основні наукові результати та джерела вивчення соціально-політичного розвитку Греції в умовах європейської інтеграції

Аналізуючи теоретичну базу дослідження, дисертант намагався врахувати основні досягнення науковців в даній сфері, водночас надавши пріоритетне значення роботам саме грецьких дослідників. Причини цього полягають у тому, що, не зважаючи на вагомий внесок грецьких політологів, економістів, соціологів в питання дослідження феномену європейської інтеграції та її наслідків для країн-членів, зокрема, Греції, їх основні наукові надбання не знайшли відповідного відображення у вітчизняній науковій думці. Водночас вони відрізняються оригінальністю, своєрідністю підходів до ролі окремих держав в процесі європейської інтеграції, а також неоднозначністю висновків щодо наслідків участі Греції в ЄС. Переваги та недоліки, що були відзначені грецькими дослідниками, можуть мати не лише теоретичне значення, але й практичну значущість в процесі реалізації євроінтеграційної політики України.

До першої групи робіт, автор відніс дослідження, в яких розглядається концептуальні підходи до феномену інтеграційних процесів, насамперед, в Європі. Серед них дослідник хотів би виокремити роботи таких авторів, як: М. Бургесс, Е. Вістріч, Р. Гаррісон, К. Дойч, К. Кайзер, Л. Ліндберг, В. Ліпгенс, А. Мілворд,

Д. Мітрані, Ж. Монне, Е. Моравчик, Ч. Пентланд, П. Тейлор, Д. де Ружмон, А. Спінеллі, А. Сміт, Е. Хаас, С. Хоффман.

Друга група досліджень об'єднує роботи, в яких аналізуються інтеграційні процеси, що відбувалися в Європі в II пол. XX — на початку XXI ст., перспективи подальшого розвитку ЄС та його політики за окремими напрямками.

Теоретико-методологічну цінність з точки зору виявлення закономірностей та характерних особливостей процесу євроінтеграції мають роботи українських дослідників: О. Білоруса, М. Білоусова, Л. Гайдукова, В. Копійки, В. Крушинського, С. Кульпінського, В. Манжолі, І. Мінгазутдінова, В. Посельського, І. Черкаського, О. Чувардинського, Т. Шинкаренко, О. Шниркова. Зокрема, В. Копійка, розглядаючи процес вступу Греції до ЄС, зосередився на тих проблемах, що викликали найбільші суперечки під час переговорів та аналізі пошуку компромісних рішень щодо їх вирішення. Зокрема, він наголосив на тому, що саме на прикладі Греції була випробувана класична модель розширення, що передбачала виконання країнами-кандидатами комунітарних вимог ЄС під час перехідного періоду [218, с. 167].

Особливості функціонування Європейського Союзу знайшли своє відображення і в роботах російських дослідників: М. Араха, В. Барановського, Ю. Борко, О. Буторіної, В. Журкіна, Г. Канінської, В. Княжинського, І. Максимичева, В. Машликіна, Д. Мельникова, Н. Наумової, В. Шемятенкова, Ю. Шишкова. Так, наприклад, В. Шемятенков, докладно зупинився на проблемах, що стояли на шляху вступу Греції до ЄС, особливо відзначивши наступні: політико-географічну відокремленість від держав Західної Європи; соціально-економічні та політичну відмінність між ними, що була обумовлена особливостями історичного розвитку Балканського півострову; наслідки громадянської війни, що відбувалася у 40-вих рр. XX ст.; антагонізм, який існував у відносинах Греції та Туреччини. Крім того, російським дослідником були розглянуті позиції Греції щодо подальшого устрою ЄС, політики розширення на Схід та реалізації єдиної оборонної стратегії [237, с. 284—285].

Аналіз сучасного стану європейської інтеграції є актуальним і для грецьких дослідників, таких як: Д. Анагносту, П. Гетіміс, П. Іоакімідіс, П. Казакос, Г. Пападімітріу, Х. Папасотіріу, С. Ставрідіс, А. Тріандафилліду, Л. Цукаліс.

В своєму дослідженні П. Казакос аналізує сценарії майбутнього розвитку Європейського Союзу, виокремлюючи наступні: збереження ЄС в рамках так званої “історичної Європи”, яка б обмежилася включенням балканських держав і залишила поза межами об’єднання Туреччину та країни Східної Європи, зокрема, Україну; в іншому випадку дані держави були б офіційно приєднані до ЄС, але б була запроваджена ідея “дворівневої інтеграції”; розпад союзу через відцентрові тенденції, неготовність значної частини населення обмежити національний суверенітет та погіршити власний матеріальне становище; утворення транснаціональної організації, своєрідної “регіональної ООН”, яка б простягнулася від “Марракешу до Владивостоку” [305]. Проаналізувавши дані теорії автор приходить до висновку, що найбільш вірогідними є перші два сценарії, хоча, на його думку, ЄС буде змушений зупинитися у своєму розширенні як мінімум на 10 років. Сам дослідник надає перевагу шляху включення Туреччини та інших держав Східної Європи до ЄС, вважаючи, що таким чином буде досягнуто регіональної безпеки в регіоні Чорного та Середземного морів.

Перспективи реформи Європейського Союзу, зокрема, у питанні його подальшого розширення були розглянуті П. Іоакімідісом [296]. Резюмуючи неможливість на сучасному етапі приєднання до ЄС нових держав-членів та загрозу втрати їх для об’єднаної Європи, він запропонував запровадити кілька рівнів членства в організації: інституційне, політичне та асоційоване. Фактично, повноправним є лише інституціональне членство, яке передбачає збереження всіх нинішніх повноважень для країн, які вже є членами Європейського Союзу. Водночас Туреччина, Україна, інші держави Східної Європи мають отримати політичне членство, яке на відміну від асоційованого буде чітко свідчити про їх європейську ідентичність. Такі члени ЄС будуть мати права на участь в діяльності представницьких органів влади союзу, заходах з реалізації Єдиної зовнішньої політики безпеки та оборони. Однак вони не будуть мати права на участь в Європейському валютному союзі, формуванні бюджету об’єднання, дальності

Європейської комісії, Європейського суду. Таким чином, уряди політичних членів об'єднання, на думку дослідника, маючи перспективу повноцінного членства в ЄС, будуть змушені більш ефективно та динамічно провадити політичні та соціально-економічні реформи на національному рівні.

Концептуальні підходи до регіональної політики Європейського Союзу на сучасному етапі були розроблені у працях Л. Альбрехтса, У. Ваннопа, М. Гедеса, О. Гранберга, Р. Джекмана, К. Джексона-Батлера, М. Портера, М. Кітінга, М. МакДжиніса, А. Родрігеса-Посе, Р. Сведберга, М. Сторпера, М. Харба, С. Харді. Практичні аспекти реалізації даної політики досліджувалися у роботах таких грецьких дослідників, як: О. Ананіка, В. Ангеліс, Н. Антівахіс, Т. Вереміс, Е. Гакі, П. Гетіміс, Г. Ендреу, Д. Калліорас, Т. Костопулос, Д. Лопандік, Г. Петракос, Г. Фотополуос, К. Хатзідакіс.

Проблеми, з якими стикаються окремі європейські території та зміни, що відбулися в регіональній політиці ЄС після розширення на схід, зокрема, питання соціально-економічної нерівності в становищі населення окремих країн було досліджено В. Ангелісом, Н. Антівахісом, Е. Гакі. Зокрема, було визначено концептуальні підходи до проблеми економічної нерівності, хронологізовано етапи розвитку європейської регіональної політики [247].

Проблема диспропорції у розвитку регіонів, що знаходяться на півдні та півночі Європейського Союзу аналізується також Т. Костопулосом. В основу порівняння дослідник поклав величину відхилення від середньоевропейського рівня ВВП, щорічні темпи приросту економіки та рівень безробіття в країнах-членах ЄС. Проаналізувавши факти, Т. Костопулос приходять до висновку, що відставання Греції від провідних держав Європи обумовлене географічною віддаленістю країни від основних економічних центрів ЄС, надмірними видатками на оборонну сферу, високим рівнем зайнятості населення у сільськогосподарському секторі, низькою продуктивністю промислового виробництва [308].

Ця ж сама проблема знаходить своє відображення і в статті О. Ананіка, яка вважає, що Греція протягом процесу інтеграції до європейських структур не спромоглася продемонструвати високих темпів подолання регіональної

економічної нерівності та підвищити свої структурні показники хоча б до середньоєвропейського рівню. Причини цього дослідниця бачить у відсутності цілісної структурної політики уряду Греції, який лише реагував на виклики сьогодення, а не попереджував їх.

Грецький дослідник С. Ставрідіс, аналізуючи політику ЄС в Середземноморському регіоні, зосередив увагу на полі парламентської дипломатії в даному процесі. Він визначив концептуальні підходи до поняття “парламентська дипломатія”, основні заходи, що здійснювалися Європарламентом в питанні укріплення безпеки регіону, ступінь ефективності цих заходів. В цілому, дослідник дав критичну оцінку діям парламентських установ ЄС та країні Середземномор’я, зазначивши необхідність активнішої участі у процесі співробітництва [359].

Окрему групу представляють дослідження, присвячені розширення Європейського Союзу, та ролі Греції у даному процесі. Серед них на особливу увагу заслуговують праці О. Анастасакіса, Р. Болдвіна, Р. Гропас, Л. Деметропулу, Г. Заніаса, Ф. Камерона, Н. Константипулоса, Т. Костопулоса, Я. Кранідіотіса, К. Мартіна, Т. Пааса, Т. Папаспіру, С. Ставрідіса, М. Халлета, Л. Цукаліса.

Роль європейської інтеграції в контексті регіональної кооперації на Балканах досліджено О. Анастакісом спільно з В. Бойчич-Джелилович. Вони доводять необхідність перегляду підходів до сутності міжнаціональних та міждержавних відносин на півострові, а також доцільність розгляду ситуації в даному регіоні в рамках більш ширшого просторового утворення, а саме — Південно-Східної Європи. Серед проблем регіону дослідники, насамперед, визначили формальність будь-яких міждержавних ініціатив, пов’язаних з регіональною інтеграцією, наявність значних історичних, політичних, економічних та соціально-побутових протиріч між народами Балкан; корумпованість правлячих еліт та неспроможність вироблення стратегічної політики. За таких обставин ідея європейської інтеграції залишається чи не єдиною, що об’єднує дані держави. В цих умовах, прагнення населення балканських держав до вступу в ЄС перетворює Грецію, на думку дослідників, на

потенціального політичного та економічного лідера регіону, який повинен надати цим країнам всебічну підтримку [243].

Наслідки розширення ЄС на схід для Греції, переваги та недоліки цього процесу були проаналізовані у дослідженні Г. Заніаса. Він відзначив підтримку процесу Східного розширення ЄС урядом та суспільством Греції, пояснюючи це прагненням закріпити демократичні перетворення в країнах Центральної Європи, географічною та історичною близькістю, зацікавленістю в приєднанні до організації Республіки Кіпр. Серед переваг приєднання Г. Заніас особливо відзначив перспективу розширення географії експорту сільськогосподарської продукції Греції до нових держав-членів ЄС з врахуванням впровадження в них Єдиної політики ЄС. В свою чергу, серед тих факторів, що викликали занепокоєння грецького уряду та експертного кола, дослідник відзначив вірогідність зменшення надходжень з боку Структурних фондів ЄС через пере розподілення фінансових коштів на користь нових членів, а також загрозу конкурентоздатності окремих галузей економіки країни. В цілому, на думку Г. Заніаса, вступ центральноєвропейських держав до ЄС має для Греції позитивне значення, оскільки надасть можливість більш ефективно захищати інтереси невеликих держав, що мають більш слабку економіку у порівнянні з лідерами об'єднання [377].

Третя група досліджень пов'язана з роботами, де розглянуто особливості розвитку Греції в II половині XX — на початку XXI ст. Серед науковців, які досліджували Грецію в цілому, необхідно відзначити Н. Зворонаса, Н. Калтчасу, Р. Клогга, К. Легга, С. Папакосма, А. Улуныяна, К. Шеменкова. Вагому роль в ході дослідження відіграли також роботи А. Агнатопулоса, Г. Андреу, С. Бабанассіса, Т. Гіаніціса, Д. Дімітракопулоса, Е. Дінопулоса, Е. Замбети, П. Іоакімідіса, А. Левентіса, Г. Пагулатоса, Н. Пантелідіса, Т. Папаспіру, А. Пассаса, І. Петсаса, А. Сарріса, М. Халлета, Л. Цукаліса, в яких було розглянуто політичні, економічні, культурні аспекти взаємовідносин Європейського Союзу та Греції в історичному контексті та на сучасному етапі.

Ричард Клогг розглянув історію сучасної Греції в контексті процесу демократизації системи влади в країні. В процесі дослідження Р. Клогг зосередив

увагу на еволюції партійної та виборчої систем в Греції, їх адаптації до норм ЄС [260].

Фактологічну значимість в рамках дослідження політичної системи Греції зберігає дослідження К. Шеменкова, що вийшло в 1987 р. Не зважаючи на ідеологічну забарвленість у оцінках політичних подій та процесів, що відбулися в Греції у ХХ ст., дослідження надає надзвичайно багатий фактичний матеріал, насамперед, з історії комуністичного руху країни. Цінність даної праці посилюється ще й тим, що вона є фактично першим дослідженням в радянській історіографії, присвяченим сучасній Греції. Водночас ідеологічно зумовлений підхід призвів до того, що розвиток грецького суспільства розглядався крізь призму так званої “боротьби сил прогресу та демократії проти внутрішньої реакції, що спирається на підтримку імперіалістичних кіл Заходу” [237, с. 8].

Політична історія Греції в ХХ ст., зокрема, в умовах європейської інтеграції простежена в працях А. Улуняна. Російський дослідник проаналізував передумови формування сучасної політичної системи країни, еволюцію виборчого законодавства на сучасному етапі [236]. В монографії “Після режиму. Греція: від військово-політичної системи до парламентської демократії (1974 —1981 рр.)”, яка вийшла у 2005 р., А. Улунян дослідив вирішальний етап на шляху до вступу країни до Європейського Союзу [234]. Він розглянув еволюцію політичних поглядів К. Караманліса та А. Папандреу, їх ставлення до ідеї європейської інтеграції, роль окремих соціальних груп у ході демократизації країни. Аналізуючи наслідки тих процесів, що відбулися в Греції протягом другої половини 1970 — початку 1980-х рр., А. Улунян зауважив про свідомий вибір, що був зроблений провідними грецькими політиками на користь республіканського ладу перед монархією, цей факт, на думку історика, став однією з передумов формування демократичної конкурентної політичної системи в країні. Дослідник також особливо відзначив важливість економічних реформ, що відбулися після повалення військової диктатури. Вони не лише забезпечили покращення соціально-економічного становища населення, але й безпосередньо сприяли входженню країни до ЄС та дозволили посилити власну оборонну сферу.

Грецький дослідник К. Лавдас дослідив зміни в інституційному та політичному плані в Греції під впливом процесу євроінтеграції протягом 60 — 80-х рр. ХХ ст. Вперше, зокрема, були проаналізовані інтереси окремих соціальних груп, які впливали на прийняття урядових рішень. Автор докладно зупинився на причинах кризи, що виникла у відносинах Греції та ЄС через соціальну політику уряду ПАСОК в 1981 — 1985 рр., та програмі стабілізації національної економіки, яка реалізовувалася від тиском Європейських спільнот в 1985 — 1987 рр. [317].

В колективній монографії “Греція в Європейському Союзі” під реакцією Д. Дімітракопулоса та А. Пассаса автори спробували поєднати всі раніше накоплені знання з даного питання. Основну увагу вони приділили питанням реалізації структурної політики ЄС на території Греції, зокрема, в галузі сільського господарства, управління регіонами, захисту навколишнього середовища, соціального регулювання. Також було проаналізовано еволюцію сприйняття суспільною думкою Греції ідеї європейської інтеграції — від романтичного захоплення та безапеляційного відкидання на початку до здорового скепсису та чіткого розуміння переваг участі країни ЄС на сучасному етапі. Автори доходять висновку, що не зважаючи на певні складнощі, Греція має поглиблювати участь в загальноєвропейських структурах [286].

Зміни, що відбулися в Греції під впливом європейської інтеграції, також проаналізував Л. Цукаліс. В основу дослідження він поклав тезу про пріоритетність впливу фактору європейської інтеграції в процесі здійснення політичних, економічних та соціальних реформ, що відбулися в країні за останні 30 років. Зокрема, Л. Цукаліс зазначив, що Греція була просто змушена здійснити модернізацію економіки, відкривши ринки і підвищуючи конкурентоздатність вітчизняної продукції, подолати опір консерваторів та популістів на шляху до вступу в ЄС, довести необхідність модернізації країни. Цукаліс визначив також проблеми, які необхідно вирішувати, серед них клієнтизм та націоналізм, властивий грецькому суспільству. Він зазначив необхідність змін у зовнішній політиці Греції на Балканах та Східному Середземномор’ї, що, на його думку, пов’язано з економічними перевагами країни у порівнянні з сусідами [373].

Передумови та наслідки участі Греції в Європейському Союзі було досліджено С. Бабанассісом, виклав їх у формі рекомендацій для країн-кандидатів на вступ. Він проаналізував зміни, що відбулися в грецькій економіці на всіх етапах європейської інтеграції, виокремив основні проблеми, з якими стикалася Греція на цьому шляху. Водночас він докладно розглянув особливості перехідного адаптаційного етапу, преференції, які були надані ЄВС на цей час, визначив економічні переваги, що проявилися протягом 80-х рр. ХХ — початку ХХІ ст. Водночас дослідник був змушений визнати, не зважаючи на всі успіхи Греції, вона так і не спромоглася наздогнати за рівнем матеріального благополуччя провідні держави ЄС. Грецію в даному плані він відніс до групи умовно-успішних держав разом з новими членами об'єднання та Португалією. Причини цього С. Бабанассіс бачить у історичних передумовах та відставанні у розвитку економіки Греції у порівнянні з такими державами, як Фінляндія, Швеція, Данія, Нідерланди, Австрія. Серед проблем, з якими стикається сучасна Греція, дослідник виокремив необхідність адаптації економіки до сучасних глобальних викликів, відставання у інформатизації країни, обмеженості виробництва продукції високотехнологічних галузей економіки [249].

Процес європеїзації Греції на сучасному етапі досліджено П. Іоакімідісом. Йому вдалося визначити основні підходи до терміну “європеїзація”, проблеми, які постали перед владою Греції в процесі євроінтеграції та шляхи їх вирішення. Значна увага була приділена питанням оздоровлення політичної системи Греції, реформи системи регіонального управління, розвитку громадянського суспільства в країні. Підводячи підсумки, дослідник відзначив пріоритетну роль процесу європеїзації Греції в перегляді функцій і повноважень держави та суспільства, органів центральної влади та місцевого самоврядування [298].

Процес та наслідки впровадження Європейської політики гуртування для Греції було проаналізовано грецьким дослідником Г. Андреу. Ним був зроблений висновок про неефективність політики національного уряду, спрямованої лише на контроль за перерозподіленням фінансових коштів, що надходили з боку ЄС. Автор вважає, що влада довгий час не проводила територіально-адміністративну реформу, яка б надала, насамперед, фінансову незалежність органам місцевого

самоврядування. При цьому уряд надав перевагу створенню приватних консультаційних центрів, які, фактично, і визначали яким чином будуть потрачені дані кошти. При цьому дослідник вважає, що Європейська Комісія фактично пішла на поводу у грецького уряду, не бажаючи втручатися у внутрішні справи країни і брати на себе відповідальність за дії влади [246].

Аналіз внутрішньополітичних процесів в Греції знайшов своє відображення у дослідженнях А. Калогіру, В. Весселса, П. Зервакіса, Р. Лампріні, Х. Лирінциса, А. Маурера, А. Мосчоноса, Е. Ніколакопулоса, І. Панарероса, Т. Паппаса, Д. Скрипниченка, А. Улуяна, К. Шеменкова, Н. Янніса.

Розвиток парламентської системи Греції в умовах європейської інтеграції розглянуто в дослідженні П. Зервакіса та Н. Янніса, що вміщено до колективної монографії політологів країн-членів ЄС, присвяченої національним органам законодавчої влади. Грецькі вчені дослідили також особливості політичної культури Греції, рівень співпраці між парламентом та виконавчою владою, перепони, що заважали швидкому впровадженню європейських норм в законодавство країни [378].

Увагу на особливостях електоральної системи Греції зосередили Х. Лирінцис та Е. Ніколакопулос. Зокрема, вони надали докладну інформацію щодо парламентських виборів у постдиктатурний час [321]. Грецькі вчені А. Калогіру та І. Панарерос також досліджували еволюцію виборчої системи Греції у 1974 — 1999 рр., зокрема, процес розподілення місць у відповідності до результатів виборів. На їх думку, найбільш об'єктивними є поправки, прийняті в 1989 р., що не позбавляли партію-переможця права на додаткові депутатські мандати [299].

Роль політичних партій Греції в процесі демократизації державного устрою у постдиктатурний період розглянуто Т. Паппасом. Основну увагу він зосередив на партії “Нова Демократія” (НД), досліджуючи наскільки її офіційна ідеологія відповідала реальним діям партії [341].

Ставлення політичних партій Греції до ідеї європейської інтеграції на прикладі виборів до Європейського парламенту дослідив А. Мосчонос. Він проаналізував результати виборів до Європарламенту протягом 1981 — 1994 рр.,

порівнявши їх з національними, розглянув електоральну базу провідних партій Греції та їх стратегію щодо ЄС [329].

Російська дослідниця Д. Скрипниченко зосередила увагу на парламентських виборах 2007 р. в Греції, дослідивши, зокрема, основні тенденції електоральної географії країни. Аналізуючи результати виборчої кампанії, дослідниця зробила висновок про стабільність політичної системи Греції, яка досягається шляхом збереження клановості в системі прийняття владних рішень. Водночас вона зазначила, що відбувається переорієнтація частини виборців на підтримку радикальних партій через відкриті чвари та непослідовні реформи, що проводяться провідними політичними силами: “Всегрецький соціалістичний рух” (ПАСОК) та “Нова Демократія” (НД) [229].

Останні зміни, що відбулися в регіональній політиці Греції, проаналізовано Г. Петракосом та Ш. Психарісом. Розглянуті основні проблеми в даній сфері, законодавчі ініціативи, покликані модернізувати систему місцевого самоврядування у відповідності до вимог ЄС. Водночас серед проблемних питань, автори зазначили нестачу бюджетних коштів на ефективне впровадження регіональної реформи, високий рівень державного боргу, необхідність скорочення видатків на соціальну сферу, зменшення коштів Структурних фондів ЄС, що надаються Греції у зв'язку зі Східним розширенням об'єднання. Актуальним також є суперництво за повноваження та фінансові кошти між міністерствами та відомствами країни. Крім того, зберігається економічна та соціальна диспропорція у розвитку окремих регіонів країни [344].

До питання регіональної політики Греції в умовах європеїзації країни зверталися також К. Агорастоса, Г. Андреу, Е. Вареласа, А. Кассіматі, П. Гетіміс, Д. Грігоріаду, Л. Деметропулу, Т. Костопулоса, Х. Ладіаса, Х. Параскевопулос, Е. Стаматіу. Зокрема, А. Кассіматі зосередила увагу на оцінці впливу Європейського союзу на процес децентралізації управління в Греції, що відбувався в країні протягом 90-х рр. ХХ — на початку ХХІ ст. На її думку, саме ЄС відіграє ключову роль в стимулюванні демократичних змін у правлінні Грецією. Дослідниця розглянула систему управління периферіями Греції, повноваження регіональних чиновників, ступень їх відповідальності. У своїх висновках

А. Кассіматі зазначила, що ЄС відіграє пріоритетну роль в процесі європеїзації системи регіонального управління Греції. Однак, це не означає, що у відносинах між центральною владою та регіонами встановився баланс владних повноважень. Причини цього, на думку дослідниці, полягають як в тому, що до початку 90-х рр. ХХ ст. Європейські співтовариства не мали чітко виробленої регіональної стратегії, так і в тому, що уряд ПАСОК зосередив увагу на вирішенні соціальних, а не управлінських питань [256].

Процес європеїзації системи регіонального управління Греції в контексті розвитку громадянського суспільства дослідили П. Гетіміс та Л. Деметропулу. Вони вважають, що держава, не зважаючи на все, продовжує активно впливати на процес участі регіонів в загальноєвропейському співробітництві. Лише під тиском ЄС уряд був змушений запросити до співпраці в даному питанні недержавні громадські організації, аналітичні центри [267].

Перспективи подолання регіональної диспропорції у розвитку Греції шляхом укрупнення територіально-адміністративних одиниць на прикладі Македонії та Фракії проаналізували Х. Ладіас та Е. Стаматіу. На думку дослідників, об'єднання процвітаючих та депресивних регіонів дасть можливість покращити рівень управління та інфраструктуру в них, перетворить їх на самодостатні господарчі комплекси. Однак при цьому необхідно уважно підходити до кожного окремого випадку з врахуванням економічних та соціальних особливостей кожної території [313].

Проблема регіональної диспропорції у розвитку регіонів Північної та Південної Греції досліджувалася також К. Агорастосом, Е. Вареласом, Т. Костопулосом [240].

Регіональну економічну спеціалізацію грецьких префектур протягом 1981 — 2001 рр. досліджувалася Г. Арабацисом та С. Софіосом. Було визначено регіони, де валовий регіональний продукт на душу населення перевищує середні показники по країні, і, відповідно, префектури, що відстають у своєму розвитку. Дослідники відзначили, що на островах та у гірських місцевостях необхідно активізувати програми регіонального розвитку, зокрема, із застосуванням коштів, які надходять від Структурних фондів ЄС [248].

Процеси європеїзації міського управління в Греції було розглянуто Д. Грігоріаду та П. Гетімісом, які відзначили, що позитивні зміни, пов'язані з запровадженням програм ЄС з розвитку органів місцевого самоврядування, нашоухуються на адміністративні обмеження національного уряду. Серед факторів, що заважають ефективному розвитку міського самоврядування дослідники особливу увагу надали таким, як фінансова залежність місцевих органів влади від уряду, слабкість громадянського суспільства та індивідуалістичність політичної культури греків [281].

Соціально-економічні процеси, що відбуваються в сучасній Греції, та політику уряду у даній сфері, було проаналізовано у дослідженнях С. Блавукоса, Е. Дінопулоса, В. Карагеоргіу, П. Казакоса, С. Катсіоса, А. Левентіса, Т. Пападопулоса, Х. Параскевопулоса, І. Петсаса, Е. Стаматопулоса, К. Фізерстоуна, М. Халлета.

Впровадження єдиної європейської валюти євро в Греції досліджено Е. Дінопулосом та І. Петсасом, які на основі теорії оптимальної валютної зони на прикладі ЄС спробували довести переваги та недоліки процесу поглибленої євроінтеграції. Дослідники вважають, що Греція по праву отримала можливість вступити до Єврозони внаслідок ефективної діяльності уряду К. Сімітіса, участь в якій має стратегічне значення для країни за рахунок потенціалу зростання національної економіки [270].

Актуальним та важливим, на думку дисертанта, є дослідження рівня “тіньової” економіки та корупції в Греції, що було проведено С. Катсіосом. Він обґрунтовує необхідність радикальної податкової реформи, що сприяла б виходу економіки з “тіні”. Така реформа мала б спростити нормативно-правове регулювання і посилити відповідальність за ухиляння від сплати податків [303].

Процеси міграції в Греції, проблеми інтеграції іммігрантів до грецького суспільства було розглянуто М. Болдвіном-Едвардсом. Дослідник проаналізував структуру міграційних процесів, що відбуваються в Середземноморському регіоні, роль Греції в них, основні шляхи потрапляння нелегальних та легальних мігрантів до країни. Крім того, він дослідив законодавчу базу ЄС та Греції, визначив основні

проблеми, що заважають мігрантам успішно адаптуватися до грецького суспільства [250].

Реакцію окремих груп інтересів на процес розширення ЄС дослідив С. Блавукос. Зокрема, аналізуючи позицію Конфедерації грецьких промисловців (SEV, SEB, КГП) в питанні приєднання нових центральноєвропейських членів Європейського Союзу, дослідник зосередився на наслідках цього процесу для окремих галузей економіки, виявленні переваг та потенціальних втрат для підприємств країни [253].

Зміни, що відбуваються у Грецькій православній церкві (ГПЦ) під впливом Європейського Союзу, її ставлення до процесу євроінтеграції, її спроби впливати на даний процес проаналізовано В. Карагеоргіу. Дослідник, зокрема, зазначив прагнення ГПЦ відігравати більш активну роль в громадському просторі ЄС, водночас визначаючи себе як захисника православ'я в рамках Союзу, противника втрати грецьким народом власної національної ідентичності, культури та релігії [302].

Політика грецького уряду в області пенсійного забезпечення розглянута К. Фізерстоуном, який висловив думку про фактичну поразку органів центральної влади в намаганнях привести дану сферу до європейських критеріїв [275]. Причини цього полягають у необхідності істотних фіскальних обмежень, підвищенні віку виходу на пенсію, жорсткій протидії з боку корпоративних та приватних пенсійних фондів, суб'єктивному небажанні значної частини грецького суспільства посилення контролю держави за сферою пенсійного забезпечення, побоюваннях провідних політичних партій країни зазнати електоральних втрат. Зовнішня політика Греції на сучасному етапі, її засади та механізми реалізації знайшли своє відображення в дослідженнях А. Агнатопулоса, П. Галліса, Т. Гіаннітсіса, І. Грігоріадіса, М. Канєвської, С. Ставрідіса, Н. Пантелідіса, Т. Папаспіру, О. Ритова.

Історіографічний аналіз робіт з європеїзації зовнішньої політики Греції здійснено С. Ставрідісом. Ці роботи були поділені на наступні групи: ті, що приділяють увагу самому явищу європеїзації; ті, що досліджують реалізацію зовнішньої політики Греції в якості члена ЄС; а також ті, в яких розглядаються

проблеми міждержавних відносин в регіоні з врахуванням ролі Європейського Союзу [362].

Російський дослідник О. Ритов дослідив зовнішню політику Греції в період 1990 — 2005 рр., зокрема, її європейський вектор. Зокрема, він поділив участь Греції в ЄС на три періоди: 1981 — 1985 рр., 1985 — 1995 р., з 1996 до сьогоднішнього дня. Перший період, на його думку, характеризується стриманим ставленням правлячої на той час партії в Греції — ПАСОК до ідеї європейської інтеграції та пошуком економічних преференцій з боку ЄС через створення так званого “особливого режиму” відносин та правил. Другий етап представляв собою поступовий рух в бік більш глибокої інтеграції, причиною якого стало закінчення “холодної війни” та біполярного протистояння. Третій етап, на думку О. Ритова, є часом економічної та соціальної конвергенції об’єднаної Європи [227, с. 25—27].

Грецький вчений А. Агнатопулос аналізує зміни у зовнішній політиці Греції після приєднання до ЄС. При цьому автор розглянув основні підходи до поняття “європеїзація” з точки зору зовнішньої політики, визначивши необхідність формування єдиної теоретико-методологічної основи, що сприяла б розумінню сутності впливу ЄС на Грецію. Він зазначив, що процес європеїзації зовнішньої політики має, насамперед, внутрішні передумови, що полягають у розумінні суспільством необхідності соціальних, економічних та політичних реформ. На думку А. Агнатопулоса, тиск з боку ЄС відіграє важливу, але не пріоритетну роль. Крім того, досягненням процесу європейської інтеграції Греції дослідник вважає визначення належності національної ідентичності греків до європейських народів, що дозволило їм почати перегляд свого бачення регіональної безпеки, зокрема, відносин з Туреччиною [239].

Особливості реалізації зовнішньої політики Греції на сучасному етапі знайшли своє відображення у кандидатській дисертації російської дослідниці М. Канєвської. Вона розглянула процес європейської інтеграції Греції, спираючись на ідею історичної спадкоємності у зовнішній політиці країни [216].

Н. Пантелідіс проаналізував стратегію включення Греції до Європейського валютного союзу. Були досліджені внутрішні валютно-фінансові фактори інтеграції Греції до ЄВС, механізм реалізації єдиної валютної політики. Дослідник

дійшов висновку про природність повномасштабної інтеграції Греції до ЄВС, віддавши пріоритет в даному питанні саме економічному аспекту. До необхідних умов успішної інтеграції Н. Пантелідіс відніс відкритість економіки, стабільність валютного курсу, уніфікацію фінансових систем, скорочення рівня дефіциту державного бюджету [225].

Дослідження питань політичного та соціально-економічного розвитку Греції на сучасному етапі, її зовнішньої політики, участі в Європейському Союзі на сьогодні, в основному, зосередилося в рамках науково-дослідних центрів, що, в переважній більшості є також своєрідними “мозковими центрами” національного уряду, окремих політичних партій, великих компаній. Водночас вони тісно співпрацюють з міжнародними громадськими та науковими організаціями в питаннях формування та реалізації європейської політики. Серед таких закладів слід виокремити: Грецький фонд європейської та закордонної політики (Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP), ΕΛΙΑΜΕΠ, ΓΦΕΣΠ); Грецький центр європейських досліджень (Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών (ΕΚΕΜ), Hellenic Centre for European Studies (ΕΚΕΜ), ΓЦЄД); Інститут міжнародних відносин при Афіньському університеті політичних та соціальних наук “Пантеон” (Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων (Ι.ΔΙ.Σ.), Institute of International Relations (IIR), ΙΜΒ); Інститут міжнародних економічних відносин (Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων (Ι.Δ.Ο.Σ.), Institute of International Economic Relations (IIEP), ΙΜΕΒ). Міжнародним центром з вивчення сучасної Греції є Елліністична обсерваторія Лондонської школи економіки та політичних наук (Hellenic Observatory of London School of Economics and Political Science, ΗΟ, ΕΟ), яка діє спільно з кафедрою порівняльних досліджень Греції імені Елефтеріуса Венізелоса.

До першої групи джерел автор відніс договори, меморандуми, комюніке, що мають відношення до умов вступу і подальшого розвитку Греції в рамках ЄС. Тут, зокрема, слід виокремити комплекс угод, відомих як “Документи щодо приєднання Греції до Європейських співтовариств”, що регламентували умови включення країни до європейської спільноти. Складовими елементами даного комплексу є офіційний висновок Комісії ЄС щодо можливості приєднання Греції

до Європейських Співтовариств [21], Рішення Ради ЄС про вступ Грецької Республіки до Європейського співтовариства вугілля та сталі [28], Європейського економічного співтовариства та Європейського співтовариства з атомної енергії [29], Договір між країнами-членами ЄС та Грецькою республікою про вступ до ЄС [155], Акт щодо умов вступу Греції до Європейських спільнот [15], 12 додатків з уточненнями до умов договорів [85—96], 7 протоколів, які стосуються питань економічної інтеграції та обміну інформацією в сфері атомної енергії, Заключного акту [60]. Слід відзначити, що частина умов, викладених в даному договорі була переглянута вже на початку 1980-х рр. Причини полягають в змінах, що відбулися в політичному житті Греції, а саме приході до влади грецьких соціалістів. Одним з перших документів, прийнятих урядом ПАСОК, став “Грецький меморандум”, в якому була викладена позиція уряду країни щодо співпраці з Європейськими співтовариствами [74]. Причинами появи даного документу грецькі урядовці назвали відмінності у рівні розвитку економік провідних європейських держав та Греції, скерованістю правил та механізмів функціонування ЄС на врахування інтересів розвинених економік і ігнорування проблем Греції та інших периферійних європейських держав. Серед внутрішніх проблем були названі: невідповідність економічної ваги грецького сільського господарства кількості задіяного в ньому господарстві, високому рівню розвитку “тіньового” сектору національної економіки, високий рівень безробіття. З метою подолання негативних явищ грецький уряд запропонував в Меморандумі надати можливість національним органам влади підтримувати місцевих виробників та запроваджувати обмеження щодо імпорту товарів з інших держав ЄС. Тим самим, фактично, відкидався принцип вільного обігу коштів та товарів в рамках ЄС. Водночас було запропоновано запровадити особливі програми фінансування програм розвитку окремих регіонів Греції (прикордонних, гірських та острівних) з боку ЄС. Даним документом Греція, фактично, вперше заявила про себе як активного учасника євроінтеграційних процесів, який не погоджувався на безвідмовне виконання умов Європейської комісії або більш економічно розвинених держав організації. Певним чином, саме Греція Меморандумом

показала приклад іншим середземноморським та центральноєвропейським державам у захисті власних національних інтересів в межах ЄС.

До законодавчих актів національного характеру слід віднести, насамперед, Конституцію Греції, яка детально визначає засади функціонування політичної та соціально-економічної систем [143]. В процес євроінтеграції Греції вступила з Конституцією, що була прийнята в 1952 р., відзначалася консервативним характером, визначаючи країну як конституційну монархію і запроваджуючи жорсткі обмеження на діяльність окремих політичних сил. В період існування диктатури “чорних полковників” урядом був розроблений новий варіант Конституції, який передбачав збереження монархічного ладу за ключової ролі уряду та прем’єр-міністра. Були значно обмежені повноваження парламенту, а зовнішня політика Греції, оборонна сфера та національна безпека знаходилися у сфері компетенції голови уряду. В основі розвитку країни був покладений принцип “грецько-християнської” цивілізації. На плебісциті 29 вересня 1968 р. текст Конституції був затверджений, однак вже впровадження в дію так, фактично, і не відбулося аж до повалення військової диктатури.

Діюча на сьогодні Конституція стала логічним наслідком процесу відновлення демократичного правління в Греції. 3 жовтня 1974 р. грецький уряд на чолі з К. Караманлісом-старшим постановив розробити новий варіант Конституції та передати його новообраному парламенту для розгляду та затвердження. 23 грудня 1974 р. до грецького парламенту поступила початковий проект Основного закону, що викликав жорстку дискусію між представниками НД та опозицією. Не зважаючи на опір грецьких соціалістів та комуністів, які навіть 23 травня 1975 р. залишили засідання парламенту на знак протесту проти “тоталітарного”, на їх думку, характеру Конституції, вона все ж таки була затверджена 9 червня 1975 р. і вступила в силу 11 червня того ж року. Відповідно до тексту Конституція поділяється на кілька частин. До першої відносяться статті 1 — 3, що визначають форму державного устрою країни та відносини з Православною церквою. Друга частина Конституції включає до себе статті 4 — 25, які визначають особисті та соціальні права громадян Греції, зокрема гарантують рівність перед законом, особисту та майнову недоторканість, право на свободу

пересування, зборів, створення союзів та організацій. Окрема стаття гарантує недопустимість цензури та конфіскації друкованих видань за винятком випадків, що пов'язані з образою релігії та суспільної моралі, Президента Греції, появою інформації, що може нанести школу оборонному потенціалу країни. Водночас радіо та телемовлення у відповідності до Конституції знаходяться під безпосереднім контролем держави і повинні відповідати принципів об'єктивності та рівних умов подачі матеріалу. В статтях 26 — 105 роз'яснюються засади організації та функціонування державного апарату, діяльності Президента, парламенту, уряду, судових установ, місцевих органів влади. Окрема, 105-а, стаття визначає особливий статус Святої гори Афон та принципи функціонування 20 православних монастирів, що там знаходяться. Четверта частина, що включає до себе статті 106 — 120 пояснює спеціальні, заключні та перехідні положення Конституції. Зокрема, даються роз'яснення щодо перегляду положень Конституції; юридичної можливості примусового викупу приватних підприємств у разі, коли вони мають характер монополії; захисту іноземного капіталу в Греції; надання підтримки грекам, що проживають за межами території держави.

В 1986 р. під час правління ПАСОК до тексту Конституції були внесені зміни, метою яких було приведення формально-юридичного статусу Греції як парламентської республіки у відповідність до політичної ситуації в країні. Розширені повноваження Президента республіки свого часу були прийняті як певний політичний компроміс між прибічниками “сильної руки” та парламентської демократії. Однак в умовах першої половини 80-х рр. ХХ ст., коли К. Караманліс-старший виконував обов'язки Президента, а А. Папандреу очолив уряд країни, внутрішнє протистояння змусило останнього здійснити реформу Конституції. Зокрема, Президент втратив право на скликання уряду під своїм головуванням, призначення референдумів, була ліквідована Рада республіки. Скорочення повноважень Президента відбулося за рахунок посилення ролі прем'єр-міністра. Таким чином, Греція впритул наблизилася до традиційної форми парламентської республіки.

В 1998 р. грецький уряд на чолі з К. Сімітісом ініціював нову кампанію реформи Конституції, що звершилася 17 квітня 2001 р. прийняттям 83 з 87

запропонованих поправок. Найбільш важливі з них були пов'язані з необхідністю посилення боротьби з проявами корупції в органах влади, а також процесів детінізації діяльності ЗМІ Греції.

На сьогодні процес внесення змін до грецької Конституції не завершений. 11 травня 2006 р. прем'єр-міністр Греції К. Караманліс виступив з пропозицією чергової реформи Конституції країни, зокрема, створення юридичних підстав до функціонування приватних навчальних закладів; заміна Вищого спеціального суду постійно діючим Конституційним; більш чітке роз'яснення норм Основного закону, що пов'язані з захистом навколишнього середовища; адаптація статей Конституції щодо діяльності ЗМІ у відповідності до норм європейського права; обмеження у певних випадках дії депутатського імунітету. Ініціативи Караманліса викликали в Греції жваве обговорення. Зокрема, лідер ПАСОК Г. Папандреу запропонував, в свою чергу, встановити жорсткий контроль держави над приватними вищими навчальними закладами в разі відновлення їх діяльності за одночасного збільшення фінансової підтримки державних університетів, запровадити прямі президентські вибори у випадку неспроможності політичних сил сформувати стабільну більшість в парламенті, посилити захист прав іноземних робітників на території країни, розширити практику проведення всенародних референдумів.

Необхідною умовою для проведення парламентських виборів є прийняття окремого закону, який розробляється Міністерством внутрішніх справ Греції та оформлюється указом Президента. В Основному законі Греції зазначені лише базові засади електоральної системи Греції, з іншого боку, внаслідок доволі частих змін виборчого законодавства і складнощів з отриманням конституційної більшості в парламенті окремими політичними силами останні вважають за краще приймати спеціальні законодавчі акти, що мають разове призначення. Водночас слід зазначити, що зміни в даних законах є незначними і радше служать тактичним інтересам партій, що контролюють уряд, ніж ставлять на меті докорінні зміни виборчої системи Греції. Закони про вибори та Президентські укази визначають засади та хід парламентських виборів, надають інформацію щодо принципів обрання депутатів парламенту; кількості виборчих округів; тих категорій

громадян, що мають або обмеженні у праві обирати та бути обраними; процесу формування списків виборців та виборчих комісій. Вони уточнюють процес формування партійного списку партіями, фінансування витрат на друк бюлетенів, безпосереднього голосування та розподілу місць між політичними силами [184; 194].

Технічним доповненням до закону про вибори служать циркуляри, що поширюється Міністерством внутрішніх справ, які є відповідним за проведення виборів. Даний документ є своєрідною пам'яткою для всіх учасників виборів щодо їх дій, в особливості у день голосування. Він складається з трьох частин: перша містить інформацію щодо термінів проведення виборів, кількості кандидатів, що можуть висуватися партіями по окремим округам, вимог до них; друга частина пояснює функції і заходи, що повинні бути здійснені органами державної влади, місцевого самоврядування на час з початку електоральної кампанії і до дня виборів; третя частина розкриває зміст питань, що стосуються самого дня голосування та підрахунку результатів [190].

Засади регіональної політики та функціонування органів місцевого самоврядування також відображені у законодавстві країни. Одним з перших прийнятих у постдиктатурний період нормативних актів, що регулювали дану сферу став закон 1416/1984 “Про внесення змін і доповнень до Положення про право муніципалітетів на посилення децентралізації місцевого управління та самоврядування [178]. Його прийняття було обумовлене вступом Греції до ЄС та висунутими з їх боку вимогами децентралізації системи державного управління. Наступним етапом законодавчої реформи в сфері регіонального управління стали закони: 1622/1986 “Про місцеве самоврядування, регіональний розвиток та демократичне управління” [179], яким запроваджувалися 13 периферій; 2218/1994 “Про створення урядом префектур...” з доповненнями 2240/1994 та 2307/1995 [180], що запроваджували принцип місцевого самоуправління на рівні окремих номів. В 1997 р. була прийнята Програма “І. Каподістрія” [192], підкріплена законом 2539/1997 “Про створення первинних місцевих органів влади” [182], яка визначила засади функціонування муніципалітетів та общин як основних територіально-адміністративних одиниць першого рівня в Греції. Ще одним

важливим джерелом вивчення особливостей регіонального устрою Греції є закон 3463/2006 “Про ратифікацію Кодексу муніципалітетів”, який створив інститут місцевих районів як низових територіально-адміністративних одиниць в країні, які не мають між тим самостійного статусу і зустрічаються лише у складі муніципалітетів або общин [185].

До другої групи джерел належать документи, що мають відношення до діяльності окремих політичних партій, громадських організацій, певних функціональних груп населення. Їх класифікацію, на думку, автора, доцільно робити за принципом партійної належності. Водночас слід зазначити кілька загальних тенденцій, що характеризують даний вид джерел. В сучасному політичному житті Греції активно зростає роль партійних ЗМІ, насамперед, веб-сайтів, які репрезентують діяльність партій, окремих структурних підрозділів, лідерів та провідних політиків з них, а також окремі найбільш важливі партійні проекти. Такі веб-сайти окрім, власне, грецької, містять менш розгалужені англійські версії, що мають на меті донести відомості про організацію до іноземців. Виключенням є лише Інтернет-ресурс Комуністичної партії Греції (ККЕ), який окрім вищезгаданих має також російську, французьку та іспанську версії, що постійно оновлюються. Водночас характерною особливістю веб-сайтів провідних партій є підкреслена увага до діяльності лідерів партій, що пояснюється, на думку автора, збереженням в Греції високого рівня залежності електоральних результатів партій від особистої популярності їх керманичів. Тенденції, пов’язані з використанням мережі Internet на сучасному етапі політичного та соціально-економічного розвитку Греції, дозволяють говорити про поступову переорієнтацію грецького електорату на отримання інформації саме даного типу доступу.

Серед джерел, що мають відношення до діяльності “Нової Демократії” необхідно виокремити “Установчу декларацію” від 4 жовтня 1974 р. [170], “Ідеологічні принципи Нової Демократії” [146], “Статут Нової Демократії” [174] партії та “Статут регіональних організацій” [173]. Засади утворення та подальшої діяльності ПАСОК визначені в “Установчій декларації від 3 вересня 1974 р.” [169]; “Статуті ПАСОК” [139]; “Контракті з народом” від 4 жовтня 1981 р. [199], який

був політичною програмою партії напередодні виборів, що принесли перемогу та прем'єрське крісло А. Папандреу; сучасній політичній програмі партії, яка є комплексною багаторівневою і складається з наступних структурних компонентів: “5 національних цілей” [189], “Зелений розвиток” [191]. При розгляді діяльності Комуністичної партії Греції автором пріоритетна увага приділена “Програмі Комуністичної партії Греції”, яка була прийнята XV з'їздом ККЕ у травні 1996 р. [12]; “Статуту” партії, що визначає мету та завдання партії, права, обов'язки, норми діяльності членів організації [14]. Погляди ККЕ на сучасний розвиток міжнародних відносин, власне бачення сутності Європейського Союзу викладені в таких офіційних документах, як: “Європа очима комуніста” [7], “Європарламентські вибори 2004 р. Декларація Центрального Комітету Комуністичної партії Греції” [8], “Європейське капіталістичне об'єднання та його роль в міжнародних подіях. Альтернативна пропозиція комуністів” [9].

Нормативно-правова база діяльності Коаліції радикальної лівої (СИРІЗА) та Народного православного собору (ЛАОС) є ідентичною вищезгаданим видам джерел і складається з статутів, політичних програм, окремих декларацій. Водночас характерною особливістю СИРІЗА є участь в ньому великої кількості різноманітних дрібних партій та громадських організацій. Це змушує ідеологів блоку приділяти детальну увагу пріоритетним для даних структур питанням. Зокрема, СИРІЗА виробила спеціальні окремі програми з реформи системи національної освіти [162], сільського господарства [172], соціальної сфери [176], покращення становища людей з обмеженими можливостями [193]; запровадження гендерної рівності [171].

До третьої групи джерел включено збірки статистичних даних з соціально-економічного та політичного розвитку Греції. Серед таких документів слід виокремити ту частину, що характеризувала економічне становище Греції напередодні вступу до Європейського Союзу. В червні 1965 р. Відділом сільськогосподарської інформації спільно з Генеральним директором сільського господарства Комісії ЄЕС розповсюдили власну оцінку стану розвитку агропромислового комплексу Греції в порівнянні з державами-членами об'єднання [144]. Даний документ містив дані щодо обсягів сільськогосподарської

продукції, що вироблялася в країні на той час, частки населення, що задіяне в агропромисловому комплексі. Водночас в ньому подані деякі відомості щодо загального становища населення Греції, зокрема, розміру ВВП на душу населення та середньої зарплатні в країні. Відомо, що подальші кроки щодо вступу Греції до Європейських співтовариств був перекреслений військовим переворотом в країні та приходом до влади диктатури “чорних полковників”. Тому основна частина документів щодо вступу Греції до ЄС відноситься до другої половини 70-х рр. ХХ ст., вже після того, як уряд країни 12 червня 1975 р. подав офіційну заявку на вступ. Переважно вони надруковані в “Бюлетені Європейських співтовариств” і є доступними як у друкованій формі, так і в електронному вигляді.

У відповідь на офіційне прохання уряду країни щодо вступу Комісією Європейських співтовариств 29 січня 1976 р. була видана так звана “Позиція відносно заявки Греції на членство” [106]. В ній детально було проаналізовано стан економіки країни, готовність до проведення спільної з ЄС політики, податкову систему, регіональну та соціальну політику уряду, основні напрями зовнішньої торгівлі в 22 додатках до “Позиції...” були надані статистичні відомості щодо обсягів національного ВВП, середньорічних темпів зростання економіки за окремими секторами, структури зайнятості населення за видами економічної діяльності, провідних зовнішньоекономічних партнерів Греції частки ЄС в експорті та імпорті цієї країни. “Позиція...” важлива ще й тим, що саме в ній зафіксована принципова згода Комісії ЄС на вступ Греції до Європейських співтовариств. Водночас в ній акцентувалася увага на недоліках економіки країни-кандидата та можливих ускладненнях у відносинах з третіми країнами, зокрема, Туреччиною.

Особливість статистичних оглядів, присвячених тенденціям розвитку грецької економіки та становищу населення розглядаються в комплексі з двома іншими кандидатами на вступ — Іспанією та Португалією. Актуальність такого порівняння для даного дослідження поглиблюється тим, що Португалія є однією з держав, по відношенню до якої дисертант застосовує порівняльний аналіз з метою виявлення досягнень та недоліків у розвитку Греції в умовах європейської інтеграції. В додатках до “Бюлетеню Європейських співтовариств” № 1/78

“Загальні міркування щодо проблеми розширення” [63], № 2/78 “Перехідний період та інституційні наслідки розширення” [153], № 3/78 “Економічні та секторальні аспекти аналізу Комісії, що доповнюють бачення нею розширення” [32—34] детально розглянуті всі аспекти майбутнього вступу Греції до європейської спільноти. Зокрема, чітко визначені проблемні аспекти, пов’язані з функціонуванням всіх секторів грецької економіки в умовах Єдиного ринку, складнощі з реформою соціальної політики уряду країни. Питання, пов’язані з періодом адаптації нових країн-членів до умов ЄС, розглянуті в додатку 2/78, який визначає хронологічні рамки, основні напрями інтеграційної політики, повноваження комунітарних органів щодо контролю над національними економіками Греції, Іспанії та Португалії. До речі, положення про перехідний етап у такому вигляді було вперше застосовано саме до цих середземноморських країн і в подальшому стало загальною нормою щодо прийняття нових членів до ЄС. Додаток 3/78, в свою чергу, більш детально пояснює ті проблеми, з якими повинні були зіткнутися країни-кандидати на шляху до вступу в Європейські співтовариства. Водночас в ньому намічені заходи, що повинні сприяти вирішенню даних проблем.

Вагому роль в процесі дослідження відіграли статистичні дані, що містяться в аналітичних збірках Статистичного бюро Європейського Союзу — Євростату. Воно було створене в 1953 р. для задоволення потреб Європейського об’єднання вугілля та сталі, але пізніше перетворилося на головне джерело статистичної інформації з усіх питань розвитку європейської спільноти. В процесі євроінтеграції Національна статистична служба Греції (НССГ) тісно співпрацювала з Євростатом з метою уніфікації методики статистичних досліджень за стандартами об’єднання. Водночас слід відзначити, що це статистичні показники НССГ інколи не співпадають з даними Євростату, що пов’язано з намаганнями грецьких чиновників знизити рівень соціально-економічних проблем в країні. Водночас достовірність даних, що надаються Євростатом звичайно не піддаються сумніву. Щорічно Статистичне бюро Європейського Союзу видає низку аналітичних збірок, де зібрана інформація з економічного, соціального, культурного, екологічного становища країн ЄС,

розвитку відносин з окремими державами світу. До вагомих плюсів цих збірок можна віднести і те, що Євростат надає не лише національні показники, але й середньоєвропейські по країнам ЄС-12, ЄС-15, ЄС-25, ЄС-27. Крім того, враховуються дані розвитку інших розвинених держав Європи та світу. Принагідно зазначимо, що в 2001 р. вийшла перше спільне дослідження Євростату та Державного комітету статистики України, присвяченого порівняльному аналізу основних показників соціально-економічного розвитку нашої країни та держав-членів ЄС [53]. Методика та понятійно-категоріальний апарат, наданий в цьому дослідженні, дозволила автору більш глибоко вивчити характерні особливості сучасного розвитку Греції. Крім того, довідники Євростату намагаються поєднати цифрові таблиці та візуальні діаграми, мапи, що покликані полегшити рівень доступності матеріалу.

Щорічно Євростат видає збірку “Європа в цифрах”, в якій аналізуються стан економіки, науки, освіти, демографічних процесів, соціальної сфери [44—47]. Аналітики Євростату при цьому не обмежуються сухими цифрами, а й надають пояснення окремих тенденцій, причин походження тих чи інших процесів, що відбуваються у державах-членах об’єднання. До узагальнюючих інформаційних збірників можна віднести також “Статистичний портрет Європейського Союзу”, який містить таблиці та діаграми, привчені соціально-економічному становищу об’єднання [135—136]. Крім того, Євростат видає галузеві щорічники, присвячені важливим сторонам життя європейців. До таких слід віднести: “Соціальна статистика Європи. Міграція” [50], “Європейський бізнес. Факти та цифри” [48—49], “Статистика у сфері охорони здоров’я” [76]. Євростат надає значну увагу аналізу розвитку європейських регіонів. Як результат регулярно видаються такі збірки, як: “Регіони. Статистичний щорічник” [120—125], “Регіональний щорічник Євростату” [54—55], “Статистика Євро-Середземноморського регіону” [42—43].

В процесі дослідження автор активно використовував матеріали друкованих ЗМІ, що складають четверту групу. В цілому для значної частини засобів масової інформації Греції характерна партійна забарвленість, орієнтація на ту чи іншу політичну силу. Зокрема, “Adesmeftos Typos”, “Apogevmatini”, “Eleftheros”, “I

Hora”, “Kathimerini”, “ Vradyni” підтримують партію “Нова Демократія”; “Avriani”, “Eleftherotypia”, “Ethnos”, “O Logos”, “I Niki”, “To Vima”, відповідно — ПАСОК; “Eleftheri Ora” підтримує правих з Народного православного собору; в свою чергу, “Rizospastis” є друкованим органом Комуністичної партії Греції та однією з наймасовіших за тиражем в країні. Дана орієнтація є наслідком політичних традицій Греції, і також свідченням партійних симпатій власників та співробітників ЗМІ. Оцінка процесу та наслідків євроінтеграції для внутрішнього розвитку Греції в них часто залежить від ідеологічних принципів відповідної партії. Тому, використовуючи дані джерела, автор намагався, насамперед, піддавати їх критичному аналізу.

П’ята група джерел об’єднує промови, заяви, інтерв’ю, мемуари політиків Греції, які керували країною чи брали активну участь в її розвитку на протязі другої половини ХХ — початку ХХІ ст. переважно такі документи знаходяться в особистих архівах та фондах грецьких політиків і викладені в світовій мережі Internet. Серед них на особливу вагу заслуговують такі структури, як: “Фонд Андреаса Г. Папандреу”, “Фонд Константіноса Г. Караманліса”, “Фонд Константіноса К. Міцотакіса” “Інститут стратегічних досліджень та розвитку імені Андреаса Папандреу”, “Інститут демократії імені Константіноса Караманліса”. Крім того, виступи сучасних грецьких політиків широко представлені на веб-ресурсах політичних партій, громадських організацій, урядових установ.

Висновки до Розділу 1.

Здійснений аналіз ступеня наукового дослідження проблеми соціально-політичного розвитку Греції в умовах європейської інтеграції дозволяє говорити про важливість та актуальність даного питання як для грецьких, так і загалом європейських дослідників. Свідченням цього є діяльність кількох провідних науково-дослідницьких центрів, зосереджених на вивченні наслідків європейської інтеграції для політичної системи Греції, соціальних та економічних процесів в країні як в самій країні та її межами. Слід зазначити, що дослідники з країн-членів ЄС переважно зосередили свої наукові інтереси на загальних питаннях, пов’язаних з процесом європейської інтеграції, регіональної політики об’єднання, соціально-

економічними процесами, що мають транснаціональний характер. В свою чергу, підхід грецьких науковців виражається у прагненні розглядати процес європейської інтеграції Греції як внутрішній процес, який вбачається у змінах, що відбуваються в країні через вплив ЄС. Завдяки такому підходу серед дослідників більш популярним є термін “європеїзація”, ніж “європейська інтеграція”, оскільки сферу вжитку першого з них можна поширити на всі сфери життя Греції.

Разом із тим, слід відзначити, що, переважно, серед джерел даних наукових досліджень використовуються документи місцевого, грецького, походження, що, на думку дисертанта, значно звужує предмет аналізу. Крім того, в роботах грецьких науковців не знайшли докладного відображення питання, пов’язані зі змінами в суспільстві, що відбувалися в умовах європейської інтеграції, такі як, емансипація жінок, посилення мобільності молоді. Недостатньо досліджений розвиток грецьких партій за останні 30 років, роль особистісного фактору в політичній системі країни. Значної уваги потребує дослідження актуальних проблем розвитку суспільства та шляхи їх вирішення, запропоновані провідними політичними силами Греції.

Аналіз джерелознавчої бази дозволяє говорити про наявність широкої документальної бази, яка дає можливість об’єктивно та різнобічно дослідити соціально-політичні процеси, що відбуваються в сучасній Греції в контексті її членства у Європейському Союзі. Залучені дисертантом матеріали переговорів між Грецією та ЄС дозволяють детально дослідити соціально-економічне та політичне становище досліджуваної країни, а також здійснити кількісний та якісний аналіз наслідків її членства в Європейському Союзі.

Основні наукові результати розділу опубліковані в статті автора “Європеїзація внутрішньої політики Греції: стан наукової розробки проблеми” [208].

РОЗДІЛ 2.

МОДЕРНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ГРЕЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЕВРОІНТЕГРАЦІЇ

Соціально-економічні процеси, що відбувалися в Греції протягом останніх 50-х рр. ХХ ст., докорінно змінили вигляд країни та життя її населення. Аналіз демографічних процесів, сфер освіти, зайнятості, пенсійного забезпечення, страхування покликаний визначити передумови, причини, наслідки, переваги та недоліки розвитку Греції в умовах європейської інтеграції.

2.1 Динаміка демографічної ситуації в Греції

Одним з важливих аспектів дослідження розвитку Греції в умовах євроінтеграції є аналіз сучасних демографічних процесів, що відбуваються в країні. Особливу роль при цьому грають фактори, пов'язані зі змінами в чисельності населення, в окремих вікових, статевих функціональних групах. Необхідно також дослідити роль міграційних потоків, їх спрямованість та потужність. При цьому дисертантом було проведено порівняльний аналіз демографічної ситуації в Греції і країн, що мають схожі умови розвитку (Португалія і Італія) та відповідних середньостатистичних показників країн ЄС-15 і ЄС-25.

У 1950 р. чисельність населення Греції дорівнювала 7566 тис. чоловік, у 1990 р. вона вперше перетнула десятимільйонну межу і склала 10121 тис. чол., а в 2009 р. — 11260 тис. чол. відповідно (див. Додаток А.1). Найбільші темпи зростання населення відзначалися в 1950-і — I пол. 1980-х рр., коли середній річний приріст складав 0,6 — 0,9 % населення Греції. Причини цього, слід бачити в високих темпах народжуваності, зменшенні рівня дитячої смертності, подовженні середньої тривалості життя. У 1995 — 1997 рр. такі результати вдалося повторити, темпи приросту знов досягли 0,6 — 0,9 % однак тепер вони залежали більше від зовнішніх чинників, насамперед, притоку мігрантів з третіх

країн. В подальшому кількість населення продовжувала збільшуватися, однак не такими високими темпами, зокрема, з 2005 р. вони становлять 0,4 % населення в рік. Якщо порівняти динамку зростання чисельності населення Греції з іншими країнами, виявиться ряд цікавих моментів.

Греція з період з 1950 до 2009 рр. випередила Португалію за кількістю населення і за темпами щорічного його приросту. Зокрема, на сьогодні в Португалії вони становлять 0,1 %. Водночас, за рівнем щорічного зростання Греція значно поступається Італії, де, завдяки відносно високому рівню народжуваності та притоку мігрантів, він становив 1 %. В середньому по ЄС-15 темпи приросту населення протягом 2004 — 2009 рр. мали тенденцію до збільшення і становили 0,4 — 0,6 % на рік. Що стосується ЄС-25, то темпи щорічного приросту з 2003 р. стабільно становили 0,5 % від загальної кількості населення, однак у 2009 р. вони зменшилися до 0,4 %. Відповідно до цих даних, на сьогодні темпи приросту населення в Греції відповідають загальноєвропейським показникам, однак в майбутньому прогнозується поступове зменшення частки Греції в загальній масі населення Європейського Союзу. Крім демографічних та соціально-економічних наслідків це матиме і політичні наслідки, оскільки деякі європейські інституції формуються відповідно до кількості населення країни. Серед них слід назвати, насамперед, Європарламент.

Також слід враховувати загальні проблеми, пов'язані з демографічною кризою в Європі. Аналітики Євростату передбачають, що найбільшу кількість населення Греція буде мати у 2020 р., коли складе 11427 тис. чол., і вже після цього почне зменшуватися, склавши на 2050 р. 10632 чол. [152, с. 125]. Ті ж самі тенденції будуть властиві Португалії, де населення також почне зменшуватися в 2020 р.; Італії, де дане явище прогнозують вже на 2010 — 2011 рр.; ЄС-15 та ЄС-25, де процес зниження кількості громадян розпочнеться у 2025 р. Таким чином, тенденції змін в кількості населення Греції відповідають в цілому загальноєвропейським, які знайдуть своє відображення, насамперед, в його зменшенні у 20 — 30-і рр. XXI ст.

За статевою ознакою в структурі населення Греції на протязі 1990 — 2005 рр. не відбулося значних змін, хоч демографи зафіксували деяке підвищення

відсоткової частки чоловіків. Так, у 1990 р. жінки склали 50,7 % населення країни, відповідно чоловіки становили 49,3 % всього населення. У 2005 р. це співвідношення складало 50,4 % та 49,6 % на користь жінок. Більш того, за прогнозами демографів Євростату в 2050 р. це співвідношення практично не зміниться і буде знаходитися на рівні: 50,5 % жінок та 49,5 % чоловіків [147]. Для порівняння в 2005 р. жінки становили 51,6 % населення Португалії і 51,5 % населення Італії. Статеві характеристики ЄС-25 в 2005 р. виглядали наступним чином: 51,2 % склали жінки, 48,8 % — чоловіки. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що в Греції більш збалансована статеві структура суспільства. Це дозволяє говорити про менш виразні проблеми, пов'язані з проблемою зменшення кількості шлюбів та рівня народжуваності в країні в порівнянні з іншими країнами Європейського Союзу. В подальшому ці припущення знайдуть своє відображення у відповідних статистичних даних.

Протягом 1950 — 2008 рр. частка Греції в загальній масі населення Європейського Союзу не зазнала різких коливань і збільшилася з 2,2 в 1950 р. до 2,4 % в 1995 р (див. Додаток А.2). З того часу, даний показник не змінювався, що доводить збереження фактору пропорційного зростання населення Греції та Європейського Союзу на початок 2009 р. Водночас, стабільність показнику доводить, що Греція вже не випереджає за темпами зростання населення інші країни Європейського Союзу, і в подальшому її частка несуттєво зменшиться. Так, наприклад, за прогнозами експертів Євростату в 2025 р. доля Греції в населенні ЄС-25 становитиме 2,43 %, а в 2050 р. вона зменшиться до 2,36 %. Ті ж самі тенденції характерні для Португалії та Італії, що дозволяє говорити про загальне зменшення частки населення південно-європейських країн в структурі населення ЄС. Причини цього, насамперед, слід шукати в поступовому старінні населення, зменшенні рівня народжуваності в порівнянні з іншими країнами ЄС, збільшенням віку жінок на час народження першої дитини. При цьому частка країн ЄС-15 в масі населення ЄС-25, яка на 2008 р. становила 84 % продовжить зростати і досягне в 2050 р. рівня 85,4 %. Відповідно це зростання відбудеться за рахунок переважно країн Північної Європи.

За віковою структурою грецьке суспільство в цілому відповідає загальноєвропейським тенденціям (див. Додаток А.3). Частка тих, кому на 2005 р., коли востаннє проводилися відповідні дослідження, не виповнилося 15 років, склала 14,6 %. Працездатне населення Греції складало на 2005 р. 67,7 %, що перевищувало показники тих країн, що порівнювалися з нею та ЄС-15 і ЄС-25 в цілому. В свою чергу, в структурі працездатного населення основну частку складала ті, кому від 25 до 49 років — 37,4 %. Такі результати були досягнуті за рахунок високого рівня народжуваності на протязі 70 — 80-х рр. ХХ ст., однак в подальшому вони почнуть знижуватися, збільшуючи, в свою чергу, показники щодо старшого населення. В 2005 р. пенсіонери складали 17,9 % населення Греції, однак в 2050 р. за підрахунками експертів Євростату їхня кількість зросте до 33 %, перетворившись на одну з основних проблем грецького суспільства [81, с. 44]. Причини збільшення частки пенсіонерів слід бачити в збільшенні середньої тривалості життя, пов'язаному з цим покращенні умов життя, зокрема, медичного обслуговування, а також зменшенні рівня народжуваності в суспільстві. Це також призведе до збільшення податкового навантаження на працездатне населення.

Аналізуючи зміни, що відбуваються у віковій структурі населення Греції, автор звернув особливу увагу на частку населення віком до 19 років, що пов'язано з необхідністю оцінки потенційних ресурсів працездатного населення (див. Додаток А.4). У 1960 р. вона складала 31,7 % від всього населення Греції. Такі результати забезпечувалися через високий рівень народжуваності; відносно ранній середньостатистичний вік молодят; а також наявність певних ускладнень, пов'язаних з можливістю жінок мати постійну роботу і займатися власною кар'єрою. У 2005 р. частка молоді до 19 років зменшилася до 19,9 % і має подальшу тенденцію до зниження. Таким чином на протязі останніх 40 — 45 років в Греції спостерігалися процеси зменшення частки молоді, яка є запорукою подальшого розвитку суспільства. При цьому процеси зменшення кількості представників цієї вікової групи є характерними не лише для Греції. Зокрема, протягом 1960 — 2005 рр. в Португалії частка населення віком від 0 до 19 років зменшилася з 37,6 % до 21,3 %, в Італії — з 32,4 до 19,2 %. В цілому по ЄС-15 цей показник протягом 45 років знизився з позначки в 31,8 % до 22,1 %, в ЄС-25 — з

32,6% до 22,3%. Відповідно, показник кількості молоді до 19 років в Греції є нижчим за відповідні середньоєвропейські показники. Такі результати стали наслідком, насамперед, зменшення середнього рівня народжуваності та поступовим збільшенням середньої тривалості людського життя, і, відповідно, старінням нації.

Водночас для сучасної Греції характерним є процес збільшення кількості пенсіонерів в порівнянні з іншими країнами Європейського Союзу (див. Додаток А.5). Так, у 1950 р. кількість населення віком старше 64 років становила не більше 10,5% працездатного населення Греції. Таким чином, податкове навантаження на працюючих греків було відносно невелике. Однак, вже в 1980 р. показник кількості пенсіонерів збільшився майже в два рази і становив 20,4% від працездатного населення Греції. У 2000 р. він збільшився до 24,2%, а на 2005 р. становив 26,8% працездатного населення. Фактично, за 55 років даний показник збільшився майже в 2,5 рази, при цьому спостерігається тенденція до подальшого збільшення. Як і у випадку зі зменшенням частки молоді, тенденція до збільшення частки пенсіонерів, і, відповідно, посилення податного тиску на працездатне населення є характерною для всієї Європи. В Португалії в 1950 р. спостерігався той же самий показник частки населення старше 64 років до кількості працездатного населення в 10,5%. У 2005 р. він знаходився на рівні 25,2%. В Італії в 1960 р. відповідний показник становив 14%, а в 2005 р. — 29,4%. Середні показники по ЄС-15 у 2005 р. становили 25,9%, по ЄС-25 — 24,9% працездатного населення. Таким чином, процеси старіння населення Європейського Союзу є загальними для всіх країн організації. Це, в свою чергу, змусить уряди європейських країн збільшувати ставки податкових відрахувань з працездатного населення, а також в перспективі збільшувати строк виходу на пенсію в країнах ЄС. Звісно, що такі заходи не будуть сприяти соціально-економічній та політичній стабільності об'єднання з одного боку, однак, навряд чи вони призведуть до суттєвого покращення ситуації зі старінням населення в Греції, і загалом ЄС.

Важливим критерієм аналізу соціального розвитку Греції в умовах інтеграційних процесів є розгляд динаміки рівня народжуваності, загальної та окремо дитячої смертності протягом 1960 — 2006 рр. (див. Додаток А.6). При

цьому виявляються досить цікаві особливості, а саме: в 1960 р. рівень народжуваності в Греції, не зважаючи на наявні на той час соціально-економічні проблеми та низький порівняно з 2005 р. рівень медичного обслуговування, був майже в два рази вище ніж на початку XXI ст. Більш того, рівень смертності на тисячу чоловік був, в свою чергу, нижче, ніж зараз. І, якщо зменшення рівня народжуваності в країнах ЄС є загальноєвропейською тенденцією, то суттєве збільшення рівня смертності є менш розповсюдженим явищем. Наведені в таблиці дані свідчать про суттєве, в 1,5 — 2 рази, зменшення рівня народжуваності в цілому по ЄС-15 та ЄС-25, зокрема, якщо в 1960 р. в Греції він становив 18,9 чоловік на 1000 чоловік населення, то в 2004 р. — 9,6 чоловік, а в 2009 р. — 10,5 чоловік відповідно. Таким чином, тенденція до збільшення кількості новонароджених обнадіює, що в подальшому вдасться частково зарадити проблемі зменшення власне грецького населення.

Серед причин зниження рівня народжуваності Греції та країнах Європейського Союзу в цілому слід відзначити зменшення кількості дітей в грецьких сім'ях, поступове зменшення кількості укладених шлюбів, збільшення розлучень, скорочення середньої тривалості шлюбу, а також збільшення віку жінки в період народження першої дитини.

Для повноцінного розвитку суспільства, що передбачає природне збільшення населення країни шляхом народження дітей, а не напливом іммігрантів, необхідно, щоб мінімальна середня норма кількості дітей в кожній сім'ї складала 2,1 дитини на кожну жінку [110, с. 76]. В Греції протягом 60-х рр. XX — початку XXI ст. ця норма суттєво зменшилася. Так, у 1960 р. народжувалося в середньому 2,28 дитини на кожну грецьку жінку. У 1975 р. був відзначений найвищий рівень, коли в середньому на кожну жінку припадало по 2,32 дитини; але вже наприкінці 1970-х рр. почалося падіння народжуваності, яке призвело до того, що в 1985 р. вперше в історії Греції кількість народжених дітей була менше за необхідний для природного зростання мінімальний рівень. Він склав 1,67 дитини на жінку. В подальшому це падіння продовжувалося і досягло історичного мінімуму в 2003 р., коли становило лише 1,28 дитини на кожну жінку. З 2004 р. норма народжуваності почала потрохи збільшуватися — з 1,29 дитини на

жінку до 1,41 дитини в 2007 р. відповідно, однак фактично даний показник залишається значно нижче за необхідний мінімум в 2,1 дитини на жінку [47, с. 185]. Дані Євростату дозволяють говорити про відповідність цих процесів загальноєвропейським тенденціям. У Португалії з 1960 по 2007 рр. сумарний коефіцієнт народжуваності зменшився з 3,1 до 1,33 дитини на жінку; в Італії — з 2,41 до 1,37 дитини на жінку; в ЄС-15 — з 2,59 до 1,54 дитини на жінку; в ЄС-25 — з 2,59 до 1,49 дитини на жінку відповідно. Фактично, на сьогодні переважна більшість країн Європейського Союзу не забезпечує позитивну динаміку зміни кількості населення шляхом природного зростання. Кількість населення збільшується лише через приплив іммігрантів з третіх країн. Однак навіть за таких обставин, Греція не відповідала середньоєвропейським нормам ні в 1960 р., ні в 2004 р. Це дає право говорити про наявність серйозних демографічних проблем навіть на тлі загальноєвропейської тенденції до зменшення рівня народжуваності. Серед країн ЄС-15 в Греції спостерігається найгірша ситуація з середнім рівнем народжуваності на окрему жінку.

Аналізуючи динаміку зменшення рівня народжуваності в країнах Європи не можна не помітити той факт, що вона певним чином залежить від покращення соціально-економічного становища населення. Для Греції цей процес почався в II пол. 70 — на початку 80-х рр. XX ст. Цікаво, що саме тоді Греція почала процес активної євроінтеграції. Не слід, звісно, проводити пряму залежність між явищами досягнення економічного достатку та зниженням рівня народжуваності, але слід відзначити, що підвищення рівня соціально-економічної забезпеченості майже завжди супроводжується процесами емансипації жінок. Серед іншого, цей процес передбачає активне залучення жінок до системи вищої освіти та активний пошук постійної висококваліфікованої роботи. А це, в свою чергу, знижує зацікавленість жінки в народженні дітей в більш ранньому віці і, відповідно зменшує загальну кількість дітей, народжених за її життя. Крім того, необхідно відзначити, що підвищення життєвого рівня грецького суспільства призвело до зростання вимог до побуту, а також споживчих витрат. На цей процес вплинуло також входження Греції до ЄЕС і загальне підняття цін. В таких умовах народження другої та наступних дітей неодмінно призводило до додаткових витрат. Слід зазначити, що

зменшення рівня народжуваності більш торкнулося міського населення, ніж селян. Однак це є загальноприйнятим не лише в Греції, але й в світі в цілому. Серед суб'єктивних факторів можна відзначити, те, що на 60 — 70-і рр. ХХ ст. припав пік молодіжного руху, пов'язаного з прагненням молоді зайняти нове місце в суспільстві. Цей процес проявлявся в соціально-політичних, культурних формах і був спрямований, зокрема, і на активну інтеграцію жінки в суспільство. Проявами цього є так звана “сексуальна революція” або феміністичний рух. Відповідно, дуже часто ідея офіційного оформлення стосунків та раннього народження дітей суб'єктивно не знаходила підтримки у представників молодого покоління грецького суспільства, що також зіграло свою роль в зниженні кількості народжених дітей.

Для сучасної Греції характерне поступове зменшення кількості сімей, які офіційно оформлюють свої відносини. Так, у 1995 р. в Греції укладалося 6 шлюбів на 1000 чол. населення, а в 2008 р. — 4,6 шлюбу відповідно [81, с. 47; 47, с. 183]. Але ситуація в Греції є відносно непоганою, незважаючи на загальне зниження кількості шлюбів, якщо порівняти її з аналогічними показниками в інших країнах ЄС. Так, у Португалії з 1995 р. до 2008 р. кількість шлюбів на 1000 чол. населення зменшилася з 6,6 до 4,1; в Італії — з 5,1 до 4,1; в ЄС-15 — 5,2 до 4,6; в ЄС-25 — з 5,3 до 4,8 відповідно. При цьому слід відзначити, що і в Греції, і в інших країнах Європи збільшується кількість так званих громадянських, неофіційних шлюбів. Для Греції поки що це тенденція не перетворилася на масову, через впливовість Грецької православної церкви, традиції та менталітет корінного населення, деяку патріархальність побуту. Однак в майбутньому слід очікувати збільшення кількості незареєстрованих шлюбів, оскільки вони отримують поширення, насамперед, серед міської молоді, студентів.

Поряд зі зменшенням кількості шлюбів, в свою чергу, відзначається збільшення кількості розлучень в Греції. Так, у 1995 р. в країні реєструвався 1 розлучення на 1000 чол. населення, у 2007 р. цей рівень збільшився до 1,2 розлучень відповідно [81, с. 47; 47, с. 184]. Для країни, де розлучення не заборонені офіційно, але засуджуються таким впливовим соціальним інститутом, як церква цей показник є досить високим. Середня тривалість шлюбу в Греції в

2005 р. становила 13,8 років, при цьому збільшившись порівняно з минулими роками, що в цілому дорівнювало середньоєвропейським показникам. Серед причин цього процесу необхідно відзначити зростання середньої тривалості життя, що збільшує і тривалість шлюбних стосунків серед пенсіонерів, які є, найбільш традиційними прибічниками офіційно оформлених сімейних відносин. Також відграє свою роль такий суб'єктивний фактор, як демонстративна відмова від вільних відносин на користь шлюбу та велика роль офіційної церкви в житті суспільства.

На загальне зменшення кількості новонароджених в Греції впливає також збільшення віку жінок на час народження першої дитини. Якщо в 1980 р. цей показник становив 24,1 роки, то вже в 2000 р. він збільшився до 28 років, а на 2006 р. склав 28,6 років (див. Додаток А.7). Для порівняння в Португалії в 2006 р. середній вік жінки в період народження першої дитини становив 27,4 роки, в Італії — 29,9 роки, ЄС-15 — 29,3 роки, ЄС-25 — 28,7 роки. Причини збільшення віку жінок в період народження першої дитини полягають, насамперед, в збільшенні можливостей в отриманні освіти, престижно роботи. Не зважаючи на те, що в Греції та країнах Південної Європи загалом жінки все ж таки народжують раніше, ніж в країнах Північної та Центральної Європи, вони все більше починають орієнтуватися на тенденцію побудови, насамперед, власної кар'єри, і лише потім народження дітей. Звісно, що ці процеси стосуються, передусім, середніх верств населення, що проживають у великих містах Греції.

Рівень смертності в Греції протягом 1960 — 2009 рр. збільшився з 7,3 до 10,5 чол. на 1000 чол. населення країни (див. Додаток А.6). Таке зростання пов'язане, на думку експертів, насамперед, зі змінами в методології підрахунку смертей. Зокрема, рівень смертності вираховується не від народження, а від моменту зачаття. Водночас, процес збільшення смертності має і об'єктивну сторону, пов'язану зі збільшенням кількості населення та погіршенням екологічної ситуації, збільшенням рівня захворюваності на хронічні хвороби. Однак це не є виключно проблемою Греції, вона характерна і для інших країн Європейського Союзу. В 2009 р демографи відзначили найвищий рівень смертності серед грецького населення за останні 50 років — 10,5 чол. на 1000 чол. населення. Для

порівняння в Португалії та Італії відповідний показник в 2009 р. склав 10,7 чол. на 1000 чол. населення. Таким чином, можна відзначити, що формально в Греції нижчі показники смертності за ці держави. Разом з тим, показник смертності по ЄС-15 в 2006 р. склав 9,0 чол. на 1000 чол. населення, що є нижче за показники Греції. що стосується ЄС-25, то показник смертності в 2006 р. тут склав 9,5 чол. на 1000 чол. населення. Підвищення пов'язане, насамперед, з більш високим рівнем смертності в нових членах Європейського Союзу. Водночас, навіть враховуючи даний чинник, показник смертності в середньому по ЄС-25 нижче, ніж в Греції.

Також необхідно відзначити зменшення позитивної різниці між кількістю новонароджених та загальною померлих протягом 60-х рр. ХХ ст. — початку ХХІ ст. (див. Додаток А.6). Якщо в 1960 р. позитивне “сальдо” новонароджених та померлих складало 11,6 чол. на 1000 чол. населення, то в 1990 р. воно зменшилося до 0,8 чол. на 1000 чол. населення. В 2000 р. вперше з 1960 р. кількість новонароджених була менше за кількість померлих в співставленні 9,5 до 9,6 чол. на 1000 чол. населення. Ця тенденція зберігалася до 2004 р., коли показники новонароджених та померлих вирівнялися на відмітці 9,6 чол. на 1000 чол. населення. На 2009 р. дана тенденція зберігається, відповідні показники становлять 10,5 чол. на 1000 чол. населення. Таким чином, за майже півстоліття Греція втратила свою перевагу і фактично опинилася на межі демографічної кризи. Позитивна динаміка в зміні кількості населення в 2005 — 2008 рр. в Греції забезпечувалася не його природнім зростанням, а за рахунок притоку іммігрантів, який не здатен компенсувати негативні тенденції скорочення греків. Водночас слід відзначити, що Португалія та Італія вже відчувають негативне сальдо співвідношення новонароджених та померлих, а ЄС-15 і ЄС-25 зберігають позитивну динаміку лише за рахунок країн Північної Європи.

Водночас слід відзначити безперечний прогрес в боротьбі з високим рівнем смертності серед немовлят (див. Додаток А.8). В 1960 р. рівень смертності серед новонароджених становив 40,1 чол. на 1000 новонароджених. У 2006 р. вдалося зменшити цей показник до 3,8 чол. на 1000 новонароджених, що навіть менше, ніж у середньому по Європейському Союзу, зокрема: в Італії в 2005 р. рівень смертності серед новонароджених складав 4,5 осіб на 1000 немовлят; в Португалії

— 3,5; в ЄС-15 — 4,4, в ЄС-25 — 4,7 чол. на 1000 новонароджених відповідно. Такий разючий прогрес можливий завдяки активній політиці Греції в галузі медицини та акушерства. На протязі останньої чверті ХХ ст. в Греції була створена розгалужена мережа медичних установ, зокрема, акушерських, які надають ефективну допомогу населенню країни.

Протягом 1960 — 2007 рр. відбулося значне збільшення середньої тривалості життя (див. Додаток А.9). Якщо, в 1960 р. середня тривалість життя в країні становила 69,9 роки, то в 2000 р. вона досягла 78 років, а в 2007 р. — 79,3 років. Важливо відзначити, що на протязі майже півстоліття в процесі зростання середньої тривалості життя не спостерігалось вікових провалів, або стагнації. Крім того, протягом цього періоду поступово зменшується різниця між тривалістю життя жінок та чоловіків. Зокрема, в 1960 р. середній вік життя жінок становив 72,4 роки, а чоловіків — 67,3 роки. Різниця складала 5,1 роки. В 2007 р. середній вік жінок досяг 81,7 років, а чоловіків — 76,8 років. Різниця між ними скоротилася до 4,9 років.

Порівняльний аналіз динаміки змін середньої тривалості життя в Греції, Португалії, Італії, ЄС-15 та ЄС-25 доводить, що зростання тривалості життя в умовах членства в Європейському Союзі є, передусім, процесом, який напряду пов'язаним з покращенням соціально-економічної ситуації та збереженням політичної стабільності в цих державах.

Необхідно також відзначити той факт, що в Греції “ножиці” між середньою тривалістю життя жінок та чоловіків менш виразні, ніж в ЄС-15 та ЄС-25. В Греції вони становлять 4,8 роки, а в ЄС-15 — 5,6 років, для ЄС-25 цей показник становив в 2007 р. 6 років. До речі, подолання цих “ножиць” Європейська Комісія вважає одним з пріоритетних завдань демографічної політики Європейського Союзу.

Одним з факторів, що визначають зміни в кількості населення країн Європейського Союзу, зокрема, і Греції є процес міграції: внутрішньо європейської та зовнішньої. Слід зазначити, що саме приплив іммігрантів в країни ЄС-15 на початку ХХІ ст. зміг забезпечити в цих країнах позитивну динаміку зростання кількості населення. На цей процес впливають економічні, політичні, соціальні фактори. Зокрема, їх поділяють на т.зв. фактори “виштовхування”, які

діють в країні походження переселенця, та фактори “тяги”, які характеризують країну, куди прагне в’їхати біженець. Серед останніх головну роль відіграють економічне процвітання в порівнянні з третіми країнами, політична стабільність, відсутність активних військових дій та міжетнічних конфліктів в гарячій фазі.

В 2003 р. в структурі населення Греції іноземці склали 7 % населення, при цьому 14,3 % від їхньої загальної кількості склали громадяни країн ЄС-15 [40, с. 39]. Інші 87,7 % іноземців приїхали з третіх країн. На 1 січня 2007 р. частка іноземців, що постійно проживають на території Греції, складала 6,9 % від загальної кількості населення країни, або 762,2 тис. чол. (див. Додаток А.10). З них 136,1 тис. чол. (17,9 %) були громадянами ЄС-25, а 626,1 тис. чол. (82,1 %) — громадянами інших країн, або особами без громадянства. На підставі порівняльного аналізу даних можна зробити висновок про збільшення присутності громадян країн Європейського Союзу в Греції за рахунок, насамперед, нових членів об’єднання. Більш того, в 2008 р., з приєднанням Румунії та Болгарії частка громадян Європейського Союзу, які постійно проживають на території Греції виразно збільшиться, оскільки вихідці з цих двох країн складають найбільші етнічні меншини.

Аналізуючи міграційні процеси в Греції протягом 1960 — 2004 рр., слід зазначити, що протягом 60-х — I-ої пол. 70-х рр. ХХ ст. кількість емігрантів переважала кількість тих, хто в’їжджав до країни. Так, зокрема, в 1960 — 1964 рр. щорічна середньостатистична різниця між ними становила 41,9 тис. чол. на користь грецьких емігрантів [110, с. 97]. З 1965 по 1969 рр. кожного року виїжджало на 35,1 тис. чол. більше, ніж в’їжджало до країни. В першій половині 70-х рр. ХХ ст. ця негативна динаміка зберігалася і становила 24,8 тис. чол. кожного року. Причини цього полягають в соціально-економічній та політичній площині. Насамперед, емігранти виїздили з метою заробляння грошей в більш розвинених країнах Європи, оскільки не мали змоги заробити в самій Греції через відсутність розвинутої промисловості та відсталість сільського господарства. Іншою причиною, стає прагнення молоді отримати освіту в вищих навчальних закладах Європи, саме грецькі студенти донедавна були одними з наймобільніших в даному плані. Серед політичних причин необхідно назвати прихід до влади в

Греції військової диктатури так званих “чорних полковників”. Військовий переворот призвів не лише до ліквідації демократичного ладу, але й початку репресій проти противників режиму і появи не лише економічної, але й політичної еміграції. Зокрема, біли змушенні залишити батьківщину відомі політики з демократичного табору та багато їх прихильників. Цікаво, що військові за час свого правління не створили значних перешкод на шляху еміграції. Це було викликано прагненням позбавитися найбільш непримиренних противників режиму, а також стабілізувати соціально-економічну ситуацію за рахунок еміграції, оскільки проблема безробіття наприкінці 60-х — початку 70-х рр. XX ст. залишалася однією з найгостріших для грецького. З іншого боку, грошові перекази з-за кордону на той час складали вагомую частку прибутку населення Греції. В другій половині 70-х рр. XX ст. ситуація змінюється. За 1975 — 1979 рр. позитивне сальдо нетто-міграції склало 56,1 тис. чол. в рік, в 1980 — 1984 рр. щорічний показник зменшився до 17,9 тис. чол. [110, с. 94]. Такі зміни були обумовлені, насамперед, зміною влади в Греції та відновленням демократичного ладу. Це, в свою чергу, призвело до повернення значної частини політичних емігрантів. Крім того, активна участь Греції в євроінтеграційному процесі, надходження іноземних інвестицій та розвиток національної економіки дав змогу повернутися багатьом трудовим емігрантам.

Сплеск імміграції до Греції припав на 90-і рр. XX ст., коли щорічно до країни в’їжджало на 88,6 тис. чол. більше, ніж виїжджало [110, с. 94]. В 1995 — 1999 рр. цей показник склав 61,9 тис. чол. в рік. Серед іммігрантів цієї хвилі, головним чином, були болгари, румуни, албанці, а також греки — представники діаспори з республік колишнього СРСР. В 2000 — 2006 рр. ситуація з припливом іммігрантів стабілізувалися на рівні 30 — 35 тис. чол. в рік, але тепер вагомую частину приїжджих складають вихідці з Азії. Необхідно зазначити, що в даному питанні дані Євростату переважно враховують лише легальних іммігрантів, які зареєструвалися у відповідних міграційних установах, офіційно працевлаштовані та мають хоча б мінімальні соціальні гарантії з боку уряду. Значна ж частина приїжджих є нелегальними мігрантами, які залишалися в країні після закінчення строку дії туристичної візи, або взагалі перетнули кордон нелегально. При цьому

греки за походженням, які прибули працювати в Грецію донедавна мали полегшену процедуру офіційної реєстрації як іммігранта.

Станом на 1 січня 2007 р. в Греції за офіційними даними проживало 626,1 іммігрантів не з країн Європейського Союзу (див. Додаток А.11). Серед них, 489,7 тис. чол., або 78,2 % приїхали з країн Центральної, Східної та Південної Європи. 83,1 тис. чол. (13,3 %) є вихідцями з країн Азії, і, як зазначалося вже раніше, ця частка постійно збільшується за рахунок, насамперед, індійців, бангладешців, пакистанців, китайців. Іммігранти з країн Америки складають 4,3 %, або 27,4 тис. чол.; вихідців з країн Африки нараховується 16 тис. чол., що становить 2,6 % від всіх іммігрантів, що приїхали до Греції, за виключенням країн ЄС. З регіону Океанії в Греції проживають 9,1 тис. чол., або 1,5 % відповідно. Особами з невстановленим громадянством, або взагалі без нього вважалися 0,8 тис. чол., що становить 0,1 %. На основі цих даних можна зробити висновок, що основним джерелом імміграції до Греції залишаються вихідці з країн Європи. При цьому в останні роки збільшується кількість громадян азійських країн.

Якщо порівняти ці тенденції з відповідною ситуацією в Італії та Португалії, виявляться значні відмінності в переліку основних регіонів походження іммігрантів. Зокрема, в Португалії в 2006 р. з 170,9 тис. офіційно зареєстрованих емігрантів не з країн Європейського Союзу 114,3 тис. чол., або 66,9 % склали африканці; 40,9 тис. чол. (23,9 %) — вихідці з країн Америки; Для Італії характерним є перевага вихідців з країн Європи, що не входять до Європейського Союзу, таких в 2006 р. нараховувалося 724,2 тис. чол., що становило 34 % від загальної кількості, а на другому місці за чисельністю були вихідці з Африки — 694,3 тис. чол., або 32,6 %, Таким чином, Греція є привабливою, насамперед, для іммігрантів з інших держав Європи, що знаходяться поблизу, а також приїжджих з країн Азії, що говорить про певні стабільність міграційних потоків та навіть появу регіональної специфіки міграційних потоків. Активний приплив іммігрантів з країн-нечленів Європейського Союзу, вже в 2003 р. призвів до того, що вони склали, більш ніж 5 % постійного населення країни [152, с.61].

Цікаво дослідити характер міграційних потоків між Грецією та іншими країнами Європейського Союзу, включаючи Болгарію та Румунію, що віднедавна

приєдналися до ЄС (див. Додаток А.12). Так, зокрема, серед приїжджиків з інших країн ЄС-27 найбільшу частку складають вихідці саме з Болгарії — 25,8 % від загальної кількості та Румунії — 16,2 % відповідно. На третьому місці знаходяться громадяни Республіки Кіпр, які складають 13 % всіх громадян країн-членів Європейського Союзу, що постійно проживають в Греції. Серед країн ЄС-15 найбільше представлені в Греції громадяни Великої Британії — 9,7 %, Німеччини — 8,7 %, Франції — 3,9 % та Італії 4,3 % відповідно. Така значна присутність громадян найбільших країн “Старої Європи” в Греції є свідченням достатньо активної інтеграції даної держави в загальноєвропейські економічні, суспільні та культурні процеси. Цікаво також, що серед країн, які недавно приєдналися до Європейського Союзу і не знаходяться на кордоні з Грецією, особливо привабливою вона здалася для громадян Польщі, яких нараховується 9,5 % від загальної кількості приїжджиків з країн ЄС-27.

В свою чергу, міграційна активність греків на сьогоднішній день також має регіональний характер. Зокрема, вони складають 47,9 % від загальної кількості громадян Європейського Союзу, що постійно проживають в Республіці Кіпр. Це пояснюється територіальною близькістю, етнічною, історико-ментальною та релігійною єдністю, активним розвитком туристичної індустрії острова. Крім того, необхідно зазначити політичні причини, а саме прагнення зберегти статус-кво відносно турецької присутності на острові і, відповідно, надання військової підтримки грекам-кіпріотам.

Достатньо вагомо громадяни Греції представлені також в Болгарії та Румунії, де, відповідно, вони складають 43,9 % та 26,2 % від загальної кількості приїжджиків з країн Європейського Союзу. Серед країн ЄС-15 найбільша грецька громада проживає в Німеччині, де складає 14,3 % всіх постійно проживаючих іноземців-громадян країн, що входять до Європейського Союзу. Цікаво, що для греків країни Південної Європи, зокрема, Італія та Португалія не є потенційно привабливим місцем проживання поза межами батьківщини, не зважаючи на схожість кліматичних умов, та ментальну близькість. Так, в Італії греки складають лише 1,3 % від загальної маси приїжджиків з країн Європейського Союзу, а в Португалії — 0,3 % відповідно.

Загалом слід відзначити, що протягом 1960 — 2000-х рр. відбувалося збільшення населення Греції, насамперед, за рахунок природного зростання. Водночас, в 90-і рр. ХХ — на початку ХХІ ст. відбувається поступове зменшення рівня народжуваності та збільшення частки іммігрантів в процесі зростання населення країни. Серед негативних демографічних факторів слід також відзначити поступове старіння населення, збільшення середнього віку жінок при народженні першої дитини, і, відповідно, зменшення рівня народжуваності. Водночас слід відзначити, що дані тенденції є характерними не лише для Греції, але й для більшості країн-членів ЄС. Відповідно, вирішення проблеми демографічної кризи повинно вирішуватися не лише на національному, але й загальноєвропейському рівні. Для України це також надзвичайно важливо в силу схожості демографічної ситуації, а тому вироблення методики подолання кризи як в Греції, так і в ЄС загалом, надасть нашій країні надзвичайно потрібний досвід.

2.2. Розвиток системи освіти, соціального забезпечення та охорони здоров'я

В умовах реалізації стратегії європейської інтеграції Греції країна здійснила широкомасштабну реформу системи освіти, внаслідок якої була створена система державних установ, навчання в яких є безкоштовним. Реалізація даної політики в Греції пов'язується, насамперед, з соціалістичним урядом на чолі з А. Папандреу, який здійснив освітню реформу у 1980-і рр.

Система освіти в Греції передбачає три рівні: початковий, середній та вищий. Зокрема, початкові школи розраховані на 6 років навчання, після чого учні можуть продовжити вчитися в три- або шестирічних гімназіях. При цьому в Греції існують не лише загальні середні школи, але й такі, що роблять наголос на вивченні точних наук, фінансів або торгівлі. Вищий рівень представлений університетами та подібними закладами, навчання в яких також є безкоштовним. Найстарішим університетом Греції є Афінський імені І. Каподістрії, який був заснований ще в 1837 р. У 1925 р. до нього приєднався Салонікський університет, Згодом, в 60-і рр. ХХ ст. були засновані університети в Патрах та Яніні, а в II пол. 70-х рр. ХХ ст. — в Комотіні. Крім того, в Афінах діє Вища школа економіки та

бізнесу, а також Школа політичних наук. Під час реформи системи вищої освіти в 90-і рр. XX ст. були створені філіали найбільших ВНЗ країни на островах, надавши тим самим можливість жителям провінцій не залишати місце проживання заради переїзду до великих міст.

Барселонський саміт ЄС, що відбувся в 2002 р., визначив одним з пріоритетів подальшої освітньої політики об'єднання розвиток, насамперед, передпочаткової навчання, яке за задумом, повинно охопити понад 90 % дітей віком від 3 років. Цей процес визначається як початкова стадія процесу отримання освіти, з метою соціально адаптувати дітей до оточення однолітків та дорослих. Це своєрідний місток між сім'єю та школою. При цьому в Греції участь дітей в передпочатковому навчанні не є обов'язковою на відміну від Іспанії, Франції, Італії та деяких інших країн ЄС. Слід відзначити, якщо в 2000 р. в Греції даною програмою були охоплені 53,9 % дітей віком від 3 до 6 років, то в 2003 — 2004 рр. цей показник склав 55 %, а в 2005 р. 57,8 % [54, с. 137; 81, с. 63]. Водночас Греція значно відстала від Португалії, де відповідний показник в 2005 р. сягнув 84 %; Італії — 100 %; ЄС-15 — 90,8 %; ЄС-25 — 86 % [45, с. 86].

Надзвичайно активні зусилля влада Греції докладає до процесу збільшення кількості людей, які мають закінчену середню освіту. Це дає змогу продовжити навчання у вищих навчальних закладах. Так, зокрема, Міністерству освіти та релігії Греції вдалося збільшити відсоток тих, хто має диплом про закінчену середню освіту з 70,7 % в 1993 р. до 81 % від загальної кількості молоді віком від 20 до 24 років в 2006 р. (див. Додаток Б.1). Дані таблиці наводять, що Греція за даним показником перевершує більшість країн Європейського Союзу. Відповідно, в сфері середньої освіти Греція спромоглася виробити дієву національну освітню політику, яка до того ж доволі ефективно співпрацює з загальноєвропейськими програмами в сфері середньої освіти.

Необхідно також відзначити, що більш інтегрованими в систему середньої освіти виявилися представниці жіночої статі Греції, серед яких 86,6 % від загальної кількості віком від 20 до 24 років спромоглися отримати відповідний диплом. Цей показник збільшився з 1993 р. на 11,7 %. Такий високий рівень можна пояснити не лише прагненням жінок до отримання освіти, але необхідністю

для чоловіків шукати собі роботу для забезпечення сім'ї. Разом з тим, 75,5 % чоловіків віком від 20 до 24 років, які мали закінчену середню освіту в 2006 р., є кращим результатом за Португалію (40,8 %), Італію (71,7 %), ЄС-15 (70,1 %), ЄС-25 (74,8 %).

Підтвердженням ефективності політики держави в галузі середньої освіти можуть стати дані, відповідно до яких найбільший відсоток тих, хто має закінчену середню освіту спостерігається серед молоді віком від 20 до 24 років і становить 82 % (див. Додаток Б.2). Для представників вікової групи від 25 до 34 років цей показник зменшується до 76 %; від 35 до 44 років — до 66,5 %; для осіб віком від 45 до 54 років — 52,5 % і для тих, кому більше 55 років лише 33 % населення має середню освіту. Але навіть при такій негативній динаміці кількість тих, хто має диплом про закінчену освіту все одно більше, ніж в Португалії або Італії.

Завдяки національній програмі розвитку освіти та впровадженню Єдиної Європейської політики в галузі освіти Греції вдалося скоротити кількість тих, хто, отримавши початкову освіту та начальну середню освіту, не продовжує навчання, з 17,3 % загальної кількості населення віком від 18 до 24 років в 2001 р. до 15,9 % в 2006 р. [81, с. 65]. Для порівняння слід зазначити, що відповідні показники в Португалії в 2006 р. становили 39,6 %, в Італії 20,8 %, в середньому по ЄС-15 — 14,9 %, ЄС-25 — 15,3 %. Слід також відзначити, що більш схильні до продовження навчання грецькі жінки, серед яких лише 11 % в 2006 р. припинили процес отримання освіти на рівні начальної середньої освіти. Для чоловіків цей показник становив 20,7 %, що, правда, також набагато менше, ніж в Португалії, де він досяг 46,4 % і став найвищим серед країн-членів Європейського Союзу.

Для тих, хто отримав середню освіту і вирішив працювати, існує можливість вдосконалювати свої знання в процесі участі у програмі ISKED-4. Вона передбачає опанування більш складних технічних та професійних програм для вчителів початкових і середніх шкіл, медичних працівників, а також маркетингові та комерційні тренінги для зацікавлених. Таке навчання не розглядається як університетське і спрямоване більш на вироблення практичних знань та навичок. Певною мірою в Україні його можна порівняти з програмами післядипломної освіти або курсами підвищення кваліфікації. Для Греції це навчання до цього часу

не стало всеохоплюючим, оскільки значна частина тих, хто отримав диплом про закінчену вищу освіту іде навчатися в університети, а ті, хто вирішив працювати цілком задоволені рівнем своїх знань. Внаслідок цього менше 30 % молоді віком від 15 до 24 років приймають участь в програмі ISKED-4 [54, с. 162]. При цьому середні показники по Європейському Союзу становлять 40 — 45 % відповідно. Більш того, подібні процеси відбуваються і в галузі професійного навчання робітників підприємств Греції, серед яких в 2006 р. лише 15 — 20 % приймали участь в подібних програмах.

В 1994 — 2008 рр. відбувається збільшення кількості студентів, так, в 2008 р. їх налічувалося 638 тис. чол., що склало 105,8 % від кількості студентів в 2007 р. (див. Додаток Б.3). Слід зазначити, що середньорічні темпи зростання кількості студентів вищів в Греції склали в 1997 — 2008 рр. 5,7 %. Для порівняння в Португалії цей показник не перевищив 1,4 %, в Італії — 1,2 %, в середньому по ЄС-15 за 1997 — 2005 рр. — 2,2 %, ЄС-25 — 2,5 % відповідно. Це, в свою чергу, призвело до того, що в 1994 р. частка греків в загальній масі студентства в ЄС-15 складала 2,7 %, а в 2008 р. вона досягла 5,7 %, а по країнам ЄС-25 за період 1997 — 2008 рр. збільшилася з 2,5 % до 3,6 %. Частка студентів вищих навчальних закладів Греції в загальній масі молоді віком від 20 до 24 років в 2004 р. перевищила 70 % при середньоєвропейському рівні в 56 % [55, с. 120]. Крім того, в Греції найвищий відсоток студентів вищих навчальних закладів в загальній масі тих, хто навчається, зокрема, в 2005 р. він дорівнював 29,5 % [81, с. 67]. В той же час в Італії цей показник склав 18,2 %, в Португалії — 17,5 %, в середньому по ЄС-15 — 16,6 %, по ЄС-25 — 16,5 %. Як і у випадку середньої освіти такі досягнення стали можливими, насамперед, через її безкоштовність, зростання рівня мобільності студентства, та глибоку інкорпорацію до загальноєвропейської університетської мережі. Досить вагомими результатами грецької політики в галузі вищої освіти знаходять своє відображення в наступних показниках: в Греції в 2006 р. 21,8 % працездатного населення мали вищу освіту, в Португалії цей показник склав 14 %, в Італії — 13,3 %. При цьому, щоправда, Греція все одно відстає за даним критерієм від середньоєвропейського показнику, який становив 23 % [81, с. 64].

Для Греції на регіональному рівні характерним є дисбаланс, пов'язаний з тим, що основні центри вищої освіти зосереджені в столичному Афінському регіоні, а також на заході та північному заході країни. На цих територіях кількість студентів ВНЗ навіть перевищує кількість населення віком від 20 до 24 років, що постійно там проживає. Це викликано масовим переїздом вихідців з інших областей країни до цих центрів, а також нерозвиненістю системи вищої освіти в переважно сільській місцевості Південного та Центрального Пелопоннесу, та Центральної Греції, де у вищій освіті задіяні менше 30 % молоді.

В Греції високий відсоток тих, хто навчається безперервно. Так, отримавши диплом про повну середню освіту, одразу ж вступили до вузів 75 % всіх, кому виповнилося на той момент 18 років. Це повністю відповідає середньостатистичним показникам по ЄС-15 та на 5 % поступається рівню безперервної освіти по ЄС-25 [45, с. 88]. При цьому необхідно пам'ятати, що в країнах ЄС не існує єдиної загальноприйнятої системи освіти, а тому в багатьох з них цей показник відображає лише загальні тенденції безперервності в навчанні, а не лише динаміку переходу від середньої освіти до вищої. Даний факт підтверджується, зокрема, і відсотковою часткою студентів ВНЗ, а також тих, хто має вищу освіту в загальній структурі працездатного населення.

Важливо в процесі аналізу системи вищої освіти в Греції є з'ясувати вікові обмеження студентів вищих навчальних закладів. Так, в 1999 р. середній вік студентства вишів в Греції становив 19,2 роки, в 2004 р. він збільшився до 20,7 років. Водночас в Італії протягом 1999 — 2004 рр. він практично не змінився і становив 22,2 — 22,3 роки, в Португалії середньостатистичному студенту в 2004 р. було 22,2 роки, що на півроку більше, ніж було в 1999 р. Динаміка змін середнього віку студентів вишів в ЄС-15 засвідчила, що протягом 1999 — 2004 рр. відбулося незначне збільшення з 22 до 22,2 років, в ЄС-25 цей показник знаходився в межах 21,9 — 22,1 років. Відповідно, грецькі студенти відносяться до наймолодших серед всіх країн Європейського Союзу, не зважаючи навіть на деяке збільшення віку на 2004 р. Таке явище пояснюється в основному можливістю безкоштовного отримання вищої освіти. Але, поряд з цим, для Греції характерна абсолютна неучасть в отриманні вищої освіти тих, кому більше 30 років. Так, при

середньоєвропейському рівні в 14 % від загальної маси студентства в Греції студентів, яким вже виповнилося 30 років, нараховується близько 1 % з врахуванням і денної, і заочної форм навчання.

Для студентської молоді Греції характерне поступове зменшення кількості тих, хто навчається за кордоном (див. Додаток Б.4). Якщо в 1998 — 1999 р. таких нараховувалося 13,8 — 14,1 %, то в 2005 р. їх кількість зменшилася до 5,9 %. Таке зменшення викликане кількома факторами: підвищенням довіри до рівня викладання в самій Греції, появою нових вищих навчальних закладів, більш вигідними з економічної точки зору умовами отримання вищої освіти на батьківщині. Цікаво, що навіть за такого зменшення грецькі студенти виявилися значно мобільнішими за своїх португальських або італійських однолітків. Так, наприклад, лише 3,0 % португальських студентів та 1,5 % італійських в 2005 р. навчалися за кордоном. Середні показники по ЄС-25 склали на той же час 2,2 %, що також значно менше, ніж в Греції. В свою чергу, в 2004 р. в загальній структурі студентства Греції 2,4 % були іноземними студентами, що навчалися в місцевих університетах.

Одним з пріоритетів програми Європейського Союзу “Освіта та навчання — 2010” є впровадження безперервного отримання освіти на протязі всього життя населення ЄС, зокрема, і Греції. Більшість таких систем, спрямованих на вдосконалення навичок працівників регулюється на національному рівні і передбачають як участь в офіційних програмах покращення кваліфікації, або отримання нової професії, так і неофіційне навчання, зокрема, через мережу Internet, бібліотеки, телепередачі. Грецький уряд несе відповідальність за стан процесу постійного безперервного навчання: післясередньої професійної освіти (ISKED-4) та другої вищої освіти. Однак, слід відзначити, що на сьогодні в Греції відсоток участі в таких проектах є набагато нижчим, ніж в середньому по ЄС-25 (див. Додаток Б.5). Зокрема, в 1993 р. лише 1,1 % населення віком від 24 до 64 років приймали участь в програмах довготермінового навчання. На 2009 р. цей показник незначно збільшився до 3,3%, що майже у два рази менше, ніж в Португалії, в Італії він досягає 6 %, в середньому по ЄС-15 — 10,8 %, по ЄС-25 — 9,8 %. Опитування, проведене службою з огляду робочої сили Євростату в 2003 р.,

показало, що 83 % греків взагалі ніяк не вдосконалювали свої раніше отримані знання. При цьому відповідний середньоєвропейський показник становить лише 58 % [152, с. 67].

Серед тих греків, хто все ж таки продовжує навчання на протязі свого життя частка задіяних чоловіків та жінок практично рівні. Так, в 1993 р. в процесі довготривалого навчання приймали участь 1,1 % чоловіків віком від 25 до 64 років та 1 % жінок відповідної вікової групи. В 2004 р. показники становили 2,0 % представників чоловічої статі та 2,1 % жіночої, а в 2009 р. — 3,2 % та 3,3 % відповідно. В цілому ж для Європи характерна більш активна участь жінок в процесі постійного навчання. Зокрема, в середньому по країнам ЄС-15 та ЄС-25 в 2009 р. навчалось протягом життя 10,8 % жінок. В Португалії в 2009 р. 6,8 % жінок віком від 25 до 64 років прагнули вдосконалити свої знання, в Італії — 6,4 %. В Греції ж загалом прохолодне ставлення до необхідності вдосконалення своїх навичок в однаковій мірі характерне для представників обох статей.

Цікаво відзначити ще одну тенденцію — чим більший вік населення Греції, тим менше воно схильне до участі в програмах прижиттєвого професійного навчання. Так, серед вікової групи від 30 і старше менше 0,5 % населення приймає участь в офіційних чи неофіційних програмах професійного навчання після отримання диплому про середню освіту [152, с. 68]. Для Європейського Союзу цей показник в 2003 р. становив 14 %. При цьому європейські аналітики ринку робочої сили відзначають, що дисбаланс в зацікавленості в участі в програмах прижиттєвого навчання взагалі характерний для країн півночі та півдня Європейського Союзу. Так, зокрема, відповідний показник участі в процесі післядипломного професійного навчання у Великій Британії склав 41 %, в Швеції та Бельгії 22 %, Фінляндії — 18 %.

Таким чином, більшість греків уникає можливості долучитися до продовження процесу навчання після отримання повної середньої або вищої освіти, вдовольняючись базовими знаннями. Серед ризиків такого явища слід назвати, по-перше, проблеми, що виникають з незнанням основ роботи нових технологій, збільшенням розриву в економічному розвитку між Грецією та найрозвиненішими країнами ЄС, збільшенням рівня безробіття.

Одним з пріоритетних напрямів європейської політики в галузі освіти є здійснення політики лінгвістичного різноманіття, що реалізується в базі шкіл, університетів, освітніх центрів та окремих підприємств і розповсюджується не лише на такі мови, як англійська, французька, німецька, але й мови невеликих європейських країн, етнічних та меншин, мігрантів та найбільших партнерів ЄС в світі. Мета політики полягає у досягненні більшої інтеграції країн ЄС не лише на рівні країн, але окремих регіонів, місцевостей. Водночас вивчення іноземних мов сприяє реалізації загальноєвропейських політичних, економічних, культурних проєктів. Основне завдання стимулювати європейців до того, щоб вони знали як мінімум дві мови крім рідної. Практична сторона даного процесу передбачає фінансування окремих прикладних проєктів через університетські програми “Сократ” і “ERASMUS”, також “Леонардо да Вінчі”, спрямована на вивчення іноземних мов в процесі професійного навчання. На період 2007 — 2013 рр. всі ці програми були об’єднані в “Програму навчання протягом життя” (LLP), яка повинна сприяти обміну досвідом, кооперації та інтеграції між національними системами освіти. LLP, в свою чергу, базується на 4 стовпах:

1. Comenius — охоплює початкову та середню освіту.
2. ERASMUS — включає в себе вивчення іноземних мов в вищих навчальних закладах. Спрямована на покращення якості освіти в Європейському Союзу, розвиток полікультурного діалогу через освітню кооперацію з третіми країнами. Ще однією метою є пропаганда європейської системи вищої освіти в світі.
3. Leonardo da Vinci — програма опанування іноземними мовами з боку працівників підприємств та установ.
4. Grundtvig — розрахована на навчання дорослих людей поза межами освітніх установ та підприємств.

За даними Євростату рідною або мовою спілкування грецьку в 2005 р. назвали 99 % населення країни, ще 0,2 % населення розмовляли мовами інших країн ЄС і 0,8 % — мовами третіх країн [136, с. 33]. Слід зазначити, що базовою для вивчення іноземних мов залишається все ж таки система середньої освіти. Так, зокрема, в 2005 р. 41 % учнів середніх шкіл вивчали одну іноземну мову, 57 % —

дві і лише 2 % жодної [136, с. 36]. Серед мов, які найчастіше вивчаються в Греції в середніх школах безумовно переважає англійська — її в 2005 р. опановували 97,1 % учнів. На другому місці знаходиться французька, яку вивчали 38 % учнів середніх шкіл; 21,7 % вивчали німецьку мову.

Слід відзначити, що питання збереження безкоштовної освіти в Греції на сьогодні є однією з найгостріших проблем внутрішньої політики країни. На сьогодні система освіти Греції у її теперішньому вигляді фактично вичерпала свої можливості. Навчальні заклади обтяжені бюрократичними процедурами і не мають можливості швидко та ефективно впроваджувати новітні досягнення в сфері освіти. Уряд та органи місцевої влади, в свою чергу, не мають достатніх коштів на технічну модернізацію освітніх закладів, водночас більшість школярів, студентів та батьків відмовляються від впровадження платних послуг, вважаючи це порушенням основних громадянських надбань постдиктатурного періоду. Не зважаючи на вагомі успіхи в інтеграції вищої школи Греції до Європейського освітнього простору, перед нею все ще стоїть завдання повномасштабної реформи, що дозволила б перетворити університети та політехнічні інститути країни на провідні наукові центри в межах ЄС. Таким чином, відсутність достатніх коштів і необхідність перетворення ВНЗ Греції на фінансово самодостатні установи, надлишкова бюрократизація учбового процесу, технологічна застарілість є найбільш актуальними проблемами для системи освіти країни.

Плани грецького уряду створити приватні навчальні заклади, в яких за навчання довелось би платити, наштовхується на опір з боку учнів середніх шкіл, вищих навчальних закладів. Крім того, це питання розвело по обидва боки барикад політичні партії та громадські організації країни. Так, зокрема, за її збереження виступає Комуністична партія Греції (ККЕ) та анархістські і антиглобалістські осередки. За доповнення державних навчальних закладів приватними виступає партія “Нова демократія” (НД), яка ще у 2001 р. запропонувала законодавчо дозволити створення приватних навчальних закладів. Прийшовши до влади у 2004 р., лідер НД К. Караманліс висунув програму реформ сфери освіти, яка б передбачала офіційне визнання статусу приватних університетів. Компромісну позицію зайняв Всегрецький соціалістичний рух (ПАСОК), який у 2006 р.

погодився на створення приватних університетів за збереження пріоритету державних вищих навчальних закладів. В реальності приватні ВНЗ функціонують в Греції, не зважаючи на офіційну заборону з боку Конституції. Держава не визнає їх статус і не надає ліцензії на навчання, але в основному такі заклади діють як представництва та філіали закордонних ВНЗ. Спроби запровадження змін в характері навчання призвели до того, що починаючи з 2006 р. в Греції постійно відбуваються мітинги та демонстрації протесту школярів та студентів. До цього часу питання так і не знайшло свого вирішення, і, на думку автора, у короткотерміновій перспективі розв'язане не буде.

Одним з доказів необхідності проведення освітньої реформи, спрямованої на досягнення більшої фінансової незалежності навчальних закладів, на думку влади, є неспроможність держави забезпечити необхідний рівень витрат на освіту, відповідно до норм Європейського Союзу. Аналіз динаміки витрат на сферу освіти в Греції протягом 2000 — 2006 рр. (більш пізніх досліджень в даній сфері Євростат не публікував) показує їх поступове збільшення з 3,7 % до 4,5 % ВВП країни [45, с. 67]. Однак цей показник нижче середньоєвропейського рівня, який в 2005 р. дорівнював 5,4 %. Більш того, його не можна порівняти навіть з Португалією, де загальні витрати на освіту склали 5,3 %. Найбільше ж витривають на освіту датчани (7,22 % ВВП країни), кіпріоти (7,04 % ВВП країни) та шведи (6,68 % ВВП країни). Фактично, сфері освіти не вистачає приватних інвестицій, які б могли зняти фінансовий тягар з держави. Так, в 2005 р. витрати приватного сектору на освіту не перевищили 0,2 % ВВП Греції [81, с. 67]. Цей показник можна порівняти або з Португалією, де приватні інвестиції в сферу освіти ще менші — 0,13 %, або з країнами Північної Європи, де держава бере на себе зобов'язання забезпечити всі потреби галузі в необхідному розмірі. Для порівняння в Фінляндії вони становлять 0,13 % ВВП країни, Швеції — 0,2 % ВВП.

Важливу роль в реалізації соціальної політики урядом Греції відіграє питання соціального забезпечення населення країни. При цьому, на жаль, країна відстає від провідних держав-членів ЄС. Мінімальна заробітна плата в Греції майже в два рази менше, ніж у Великій Британії, Бельгії, Данії, Франції та інших найбільш розвинених країнах Європейського Союзу. Так, зокрема, в 2006 р. вона

склала 668 євро, збільшившись з 2000 р. більш, ніж на 26 %. Цей показник на 20 — 80 % більше, ніж в країнах, які приєдналися до ЄС в 2004 — 2007 рр. і більше за мінімальну зарплатню в Португалії, де вона дорівнювала в 2000 р. 371 євро, а в 2006 р. 450 євро. Однак це значно менше, ніж в Бельгії (1234 євро в 2006 р.), Франції (1218 євро) та більшості інших країн т.зв. “Старої Європи” [45, с. 181]. При цьому середня зарплатня в Греції в 2000 р. складала 1264 євро, а на 2006 рік вона зросла до 1633 євро [81, с. 81].

Зберігається в Греції і різниця між оплатою праці чоловіка та жінки, хоч цей рівень менше за середній по ЄС-15 та ЄС-25 (Додаток Б.6). Зокрема, в 1994 р. “статеві ножиці” склали 13 % середньої погодинної оплати праці чоловіка. В 2001 р. вони досягли свого максимуму і склали 18 %. Протягом наступних років ця різниця поступово скорочувалася і досягла в 2004 р. 10 %. В той же час в Португалії ця різниця на протязі 1994 — 2005 рр. скоротилася з 10 до 5 %, а в Італії застигла на рівні 7-8 %. Середні показники по ЄС-15 в 1994 — 2004 рр. зменшилися з 17 до 15 %, такий самий рівень “статевих ножиців” характерний і для ЄС-25.

За даними 2002 р. середній річний прибуток осіб з початковою освітою складав 14250 євро, що становить лише 68,5 % від середнього показника по ЄС-25 (див. Додаток Б.19). Слід зазначити, що за рівнем доходів осіб з початковою освітою грекам вдалося обігнати Португалію, де він становить 10250 євро, але поступитися Італії — 20520 євро. Аналіз даних за гендерним принципом показує, що в середньому річний прибуток жінки з початковою освітою в Греції становить 11803 євро, відповідний показник у чоловіків становить 16700 євро. В свою чергу, середні річні доходи жінок з початковою освітою в Португалії складають 9240 євро, в Італії — 18566 євро, в ЄС-25 — 18811 євро. У чоловіків, які мають початкову освіту, середньорічні прибутки в Португалії не перевищують 11903 євро, в Італії — 22485 євро, в ЄС-25 — 22792 євро.

Середній щорічний прибуток населення Греції, що має середню освіту становить 16950 євро, що на 1105 євро більше, ніж в Португалії, але на 9190 євро менше, ніж в Італії та на 9340 євро менше, ніж в середньому по ЄС-25. Середні річні прибутки грецьких жінок з середньою освітою досягають 14418 євро,

чоловіків — 19479 євро. Загальні тенденції, за якими греки отримують більше, ніж в Португалії, але менше, ніж в Італії та ЄС-25 при цьому зберігаються. Зокрема, в Португалії чоловіки з середньою освітою мають в середньому в рік 17894 євро, в Італії — 27006 євро, с ЄС-25 — 31413 євро. Таким чином, середньостатистичні доходи чоловічого населення Греції, що має середню освіту становлять 64,5 % від загальноєвропейського рівня. Річні доходи жінок з середньою освітою в Португалії менше ніж в Греції на 623 євро, в свою чергу. В Італії ця різниця не на користь Греції сягає 10855 євро, в середньому по ЄС-25 — 6749 євро.

Рівень річних доходів осіб з вищою освітою в Греції становить 27206 євро, при цьому збільшується різниця в прибутках між жінками та чоловіками. Якщо чоловіки, які мають університетський диплом, можуть розраховувати на 32756 євро річного прибутку, то жінки лише на 21657 євро. Цікаво, що за рівнем доходів населення з вищою освітою Греція поступається не лише Італії та ЄС-25, але й Португалії. Так, в Португалії середній річний дохід населення, що має вищу освіту становить 30586 євро, в Італії — 38470 євро, в ЄС-25 — 40100 євро.

Річні доходи осіб з середньою освітою в середньому по ЄС-25 в порівнянні з тими, хто має лише початкову освіту зростають на 21 %. При цьому необхідно відзначити, що в Греції таке зростання становить лише 16 % на противагу, Португалії, де збільшення доходів в залежності від отримання середньої освіти досягає 33 % та Італії, де відповідний показник становить 22 %. Безумовно більш виразне збільшення прибутків в залежності від рівня освіти є одним з найефективніших стимулів продовжувати навчання. Відповідна динаміка збільшення доходів зберігається також і для осіб з вищою освітою, зокрема, в Греції випускники університетів та інших подібних закладів отримують на 37 % більше ніж особи з середньою освітою. В Португалії рівень зростання взагалі досягає 48 %, в Італії — 32 %, в середньому по ЄС-25 — 34 %. Якщо проаналізувати доходи осіб з початковою освітою та тих, хто мають вище освіту, різниця стає взагалі разючою: в Греції вона сягає 90,9 % при середньоєвропейському показнику — 92 %. Цікаво, що найбільша різниця між річним прибутком людей з початковою та вищою освітою спостерігається в Португалії — 189,3 %. Дещо нижчі показники Греції обумовлені достатньо

широким поширенням вищої освіти серед населення та ліберальною системою її отримання.

В 1995 р. до “групи ризику бідності” в Греції входило 22 % населення Греції, що було на 5 % більше, ніж в середньому по ЄС-15 [152, с. 137]. В 2005 р. частка населення, що потрапляла до групи “ризик бідності”, становила в Греції 19 % [46, с. 223]. Таким чином, на протязі 1995 — 2005 рр. вона скоротилася на 3 %. Це стало можливим завдяки, насамперед, координації податкової політики держави, що передбачає збільшення фінансового навантаження на багаті верстви населення. Для порівняння в Італії та Португалії частка населення, що входить до групи “ризик бідності” в 2005 р. становила 18 %, в країнах ЄС-25 — 15.

Найбільший відсоток осіб, що входять до групи “ризик бідності” в Греції, спостерігається серед безробітного населення — 32 % при середньоєвропейському показнику в 40 %. Водночас серед зайнятого населення Греції таких нараховується лише 13 %, що, разом з тим, на 5 % більше, ніж в середньому по країнам ЄС-25. Це говорить про наявність проблеми розриву в доходах окремих груп населення країни. Необхідно також відзначити, що серед дітей віком до 15 років частка осіб з групи “ризик бідності” становила 23 % за середньостатистичного показника по країнам ЄС-25 в 19 %. Серед пенсіонерів в Греції в 2005 р. таких нараховувалося 28 %, а в середньому по ЄС-25 — 17 % [46, с. 223].

Загальні витрати на соціальний захист населення Греції у відсотковому співвідношенні в 1981 р. склали 13,9 % ВВП країни при середньоєвропейському рівні в 24,4 % [40, с. 58]. В подальшому грецький уряд за допомоги Європейської Комісії доклад значних зусиль для подолання даного відставання. На протязі 1993 — 2006 рр. (останній рік, в якому проводилося відповідне дослідження) витрати на соціальний захист збільшилися з 19,8 до 24,2 % ВВП країни (див. Додаток Б.8). Даний показник в цілому відстає від загальноєвропейського рівня. В Португалії за зазначений період відповідні витрати збільшилися з 21 до 25,4 %, в Італії — з 26,4 до 26,6 %. Для ЄС-15 характерне певне зменшення відсоткової частки витрат на соціальний захист в структурі ВВП, зокрема, з позначки в 28,7 % до 27,5 % за рахунок пришвидшеного зростання економік держав. Що стосується ЄС-25, то відповідні показники почали розраховуватися з 2000 р. і на протязі подальших

п'яти років збільшилися з 26,6 % до 26,9 %. Водночас необхідно зазначити, що навіть за тих витрат на соціальний захист, що здійснювалися в Греції у 90-і рр. ХХ — на початку ХХІ ст., її економіка фактично не витримувала такого навантаження. Держава була змушена активно залучати кошти з-за кордону, що призвело до накопичення державного боргу. При цьому значна частина населення Греції в умовах світової економічної кризи виявилася неготовою до зменшення своїх прибутків, що вилилося у масові заворушення в країні. В свою чергу, влада у зв'язку з необхідністю тісної співпраці з МВФ, була змушена взяти на себе зобов'язання зменшити витрати на соціальний захист на 30 — 40 %.

В розрахунку на душу населення витрати на соціальний захист в Греції протягом 1994 — 2006 рр. збільшилися з 2500 до 5700 євро [46, с. 239; 47, с. 337]. В той же час для країн ЄС-15 в цілому середній рівень відповідних витрат в 2006 р. становив 7300 євро відповідно; ЄС-25 6200 євро на душу населення. Таким чином, Греція на сьогодні не здатна забезпечити відповідний рівень витрат на соціальний захист, характерний для Європейського Союзу в цілому.

В структурі соціальних виплат в Греції витрати на пенсійне забезпечення в середньому складають 50 — 51 % [152, с. 85]. Відповідно до вимог Європейської Комісії до пенсійних виплат включаються виплати по старості, недієздатності, інвалідності, безробіттю. Водночас в Греції відсоток саме пенсійних виплат значно вище, ніж в середньому по ЄС-15, де він складає 46,1 % та ЄС-25 — 46,2 %. Таким чином, вже на сьогодні перед Грецією поступово постає проблема збільшення фінансового навантаження на працюючу частину населення країни через поступове старіння нації. Водночас ситуація в Греції значно краще, ніж в Італії, де частка пенсійного забезпечення в структурі соціальних виплат вже перевищила 62 %. В подальшому, на думку автора, тенденція до збільшення витрат на пенсійне забезпечення в Греції проявиться ще більш явно через збільшення тривалості життя та поступове зменшення чисельності населення країни після 2020 р. На підтвердження цього можна навести той факт, що на протязі останніх років витрати на пенсійне забезпечення стабільно складають 13 % ВВП Греції і мають тенденцію до збільшення.

Необхідно відзначити, що проблеми, пов'язані з реалізацією пенсійною реформи в Греції почали проявляти себе ще на початку 90-х рр. XX ст. Основні труднощі були пов'язані зі збільшенням витрат на пенсійне утримання за рахунок працездатного населення; наявністю близько 236 різноманітних пенсійних фондів, що, в свою чергу, створює умови з одного боку для зловживань, а з іншого, для непропорційного розподілу фінансових коштів; неефективністю державного апарату в даному питанні; наявністю політичних ризиків для уряду в разі проведення непопулярної реформи. Свою роль зіграв також тиск Європейської Комісії, яка вимагала зменшення дефіциту бюджету до 3 % ВВП країни, і недопущення рівня загального боргу Греції більш ніж 60 % від ВВП країни. Слід відзначити, що в II пол. 90-х рр. XX ст. саме ці вимоги, а також ефективна пенсійна реформа виставлялися як провідні в процесі приєднання Греції до зони євро. На протязі 1996 — 2000 рр. уряду К.Симітіса вдалося зменшити дефіцит з 7,4 % до 0,9 % ВВП країни. Водночас ситуацію з державним боргом вирішити кардинально не вдалося. За вищевказаний період він трохи зменшився з 111,3 до 103,9 % ВВП країни, що однак не завадило Греції вступити до зони євро [35, с. 125—126].

Перші спроби проведення пенсійної реформи були здійсненні ще в 1990 — 1992 рр. за правління уряду “Нової Демократії” під головуванням К. Міцотакіса. Міністр народного господарства Г. Суфліас розробив закон про пенсійну реформу, який передбачав поступове збільшення пенсійного податку на працездатне населення та зменшення дисбалансу у виплатах. Як, зазначає К. Фізерстоун, це були короткотермінові заходи, які не вирішували проблему дефектності самої структури пенсійної системи [274, с. 6]. Але навіть такі напівміри викликали невдоволення з боку окремих пенсійних фондів та професійних об'єднань, що призвело до їх виключення з програми реформ.

В 1992 р. новий міністр народного господарства С. Манос ініціював прийняття нового закону про пенсійну реформу, який передбачав збільшення віку виходу на пенсію для чоловіків до 65 років та жінок до 60 років, відміну права дострокового виходу на пенсію для окремих категорій осіб, зайнятих важкою працею, а також збільшення відрахувань до Національного страхового фонду.

Крім того, передбачалося, що розмір пенсії зменшиться з 80 % до 60 % зарплати на момент звільнення. При цьому фактично зберігався дисбаланс в пенсійному забезпеченні, не була порушена монополія окремих корпорацій, державного сектору на власний порядок визначення розміру пенсій.

Нова спроба пенсійної реформи була здійснена після приходу до влади К. Симітіса в 1996 р., який задекларував її як один з пріоритетів в діяльності уряду. За його ініціативи була створена “Комісія з вивчення довготривалої економічної політики” під проводом професора Я. Спраоса. Результатом діяльності комісії став звіт, в якому, зокрема, розглядався стан пенсійної сфери. Зокрема, в ньому говорилося про необхідність радикальної пенсійної реформи.

В квітні 2001 р. міністр народного господарства Т. Яннітсіс обнародував нову програму реформ. Вона передбачала збільшення пенсійного віку, збільшення мінімальної пенсії у відповідності до фінансових можливостей держави, зменшення віку виходу на пенсію тих матерів, діти яких отримали постійну роботу, зменшення диспропорції у виплатах. Це викликало негативну реакцію професійних союзів та деяких корпорацій, відбулася низка страйків. Більш того, навіть члени уряду почали висловлюватися проти реформи. В цих умовах К. Симітіс був змушений оголосити про відкликання проекту реформи та заявити про необхідність суспільного обговорення даного питання. Цікаво, що у зв'язку з цим, К. Фізерстоун критично відзначив, що подібне обговорення в Греції рідко ставало основою для вироблення дійсно незалежної об'єктивної точки зору [274, с. 10].

В березні 2002 р. наступник Т. Яннітсіса Д. Реппас представив нову редакцію пенсійної реформу. Вона передбачала поступове зрівняння в доходах тих, хто почав працювати в 1993 р. і тих, хто почав працювати раніше. Перші повинні були отримувати мінімальну пенсію від 60 % до 70 % мінімальної зарплати після 36 років праці, пенсія других повинна була зменшитися до 70 — 80 % заробітної платні після 37 років трудового стажу. Не був чітко визначений необхідний пенсійний вік, деякі категорії працівників отримали можливість на відпочинок раніше. Водночас з метою недопущення політичних ризиків передбачалося значне збільшення витрат на пенсійне забезпечення, зокрема, один

з основних пенсійних фондів ІКА (Idrima Kinonikon Asfaliseon, Фондація соціального страхування) повинна була отримати вливання в 1,3 млрд. євро. Мета цього кроку полягала в тому, щоб домогтися підтримки з боку основних гравців ринку пенсійних послуг напередодні парламентських виборів.

Реакція зацікавлених сторін на ці пропозиції виявився доволі млявою, оскільки запропоновані фінансові вигоди були надто очевидні. Представник “Народної Демократії” Г. Суфліас заявив про неготовність уряду до серйозної реформи в галузі пенсійного забезпечення, та кілька профспілок, що об’єднували державних робітників заявили про загальний страйк, який, втім, не був підтриманий об’єднаннями. Таким чином, 20 червня 2002 р. закон, запропонований К. Сімітісом та Д. Реппасом, був прийнятий в парламенті Греції. Цікаво, що не зважаючи на значні фінансові преференції, Всегрецький соціалістичний рух зазнав поразки на парламентських виборах 2004 р. і до влади прийшла “Нова демократія” на чолі з К. Караманлісом.

Аналізуючи досвід пенсійної реформи в Греції, автор погоджується з думкою К. Фізерстоуна про недоцільність кооперації інтересів ключових політичних, профспілкових та корпоративних гравців в даному питанні, оскільки це призведе до суперечностей не лише серед тактичних союзників, але й в самому уряді. Водночас дослідник відзначає прагнення урядовців перекласти тягар тяжких, але необхідних реформ, на плечі наступників, а також відсутність громадського обговорення з даної тематики в середовищі експертів з т.зв. “мозкових центрів” Греції [274, с. 11].

В рамках реалізації соціальної політики уряд Греції тісно співпрацює з іншими країни-членами ЄС та Європейською Комісією. В березні 2000 р. на Лісабонському саміті ЄС було ініційоване створення єдиної системи соціального захисту на основі процесу адаптації національного законодавства в даній сфері. При цьому було заявлено про право країн-членів ЄС самостійно визначати політику в області соціального захисту за дотримання принципів збереження відповідного матеріального забезпечення пенсіонерів, стабільності фінансової системи, збереження стимулу до працевлаштування та недопущення обмеження інших громадських витрат. При цьому головним викликом подальшій пенсійній

реформі ЄС вважає саме демографічну проблему: поступове старіння населення та зменшення його чисельності.

Відповідність до загальноєвропейських норм є пріоритетною для грецького уряду і в плані розвитку сфери медичного обслуговування. При цьому в країні відбувається гостра дискусія між різними політичними силами щодо подальшої медичної реформи та ступеня розвитку приватних лікарень та фармацевтичних закладів. Підтвердженням цього може слугувати той факт, що відповідні вимоги та проекти реформування є обов'язковим компонентом передвиборчих програм політичних партій Греції.

Сучасна медична система Греції почала формуватися на початку 1980-х рр. після приходу до влади ПАСОК. Її основоположними принципами є рівність та свобода доступу до медичних послуг, пріоритетна роль держави в сфері медицини. В першій половині 80-х рр. ХХ ст. була впроваджена “Національна система здоров'я” (ЕСІ), основною метою якої стали: уніфікація доволі роздробленої сфери закладів медичної сфери; обмеження дії приватних лікарень у зв'язку з недостатнім рівнем обслуговування та високими цінами на послуги; збільшення кількості лікарів, фармацевтів та обслуговуючого персоналу. Відповідно до ЕСІ країна поділена на 17 периферійних систем здоров'я (ПЕСІ), в рамках яких діють 132 державних лікарень, 160 оздоровчих центрів, розрахованих на близько 40 тис. пацієнтів, де працює понад 50 тис. лікарів з вищою освітою та близько 130 тис. чоловік молодшого медичного персоналу. Крім закладів, що працюють в системі ЕСІ до громадських відносять також 13 військових шпиталів, що фінансуються Міністерством оборони Греції, 2 університетські клініки та 5 лікарень, що підпорядковані “Інституту соціального забезпечення” (ІКА), одному з найбільших фондів медичного страхування в країні.

В Греції немає жорсткої підпорядкованості медичних закладів Міністерству охорони здоров'я та соціальної єдності. Причини полягають в стратегії децентралізації управління, яка передбачає надання більших прав місцевим органам влади за рахунок фінансування діяльності медичних установ. В свою чергу, до повноважень галузевого міністерства відносяться загальний контроль за розподіленням державних коштів та контроль за їх використанням; ініціація

відповідних законопроектів, регулювання діяльності медичних установ; трудових відносин в колективах; визначення цінової політики щодо ліків. Також до сфери повноважень Міністерства охорони здоров'я відносяться питання, пов'язані з координацією загальноєвропейської політики в сфері медичного обслуговування.

Не зважаючи на заходи з посилення ролі державного сектору в галузі уряду ПАСОК не вдалося значно послабити позиції приватних медичних установ. Тим більше, що в період знаходження при владі іншої провідної політичної сили Греції — “Нової Демократії”, подібні кроки практично зводилися нанівець. На сьогодні приблизно 47 % витрат на медичне обслуговування формується у приватному секторі, при цьому медичному персоналу, що працює в державних закладах заборонено приймати гроші від хворих та співпрацювати десь поза межами основного місця роботи. Загальна кількість приватних медичних клінік та центрів материнства нараховує 240 одиниць, розрахованих приблизно на 14 тис. чоловік. Основними клієнтами є представники середніх та вищих верст населення. Слід зазначити також, що значна частина великих компаній та підприємств у відповідності до трудових угод зобов'язані забезпечувати відповідне лікування своїх працівників саме у приватних закладах, додаючи тим самим клієнтську базу для них.

Витрати на охорону здоров'я та лікування в Греції складають 26,5 % загальних витрат на соціальний захист, або 6,7 ВВП країни. Для порівняння в Італії ці витрати складають 25,7 % від всіх соціальних виплат, в Португалії — 28,8 % відповідно. В середньому по ЄС-15 громадські витрати на лікування та охорону здоров'я складають 28,4 % від всієї соціальної допомоги, в ЄС-25 — 28,3 % [40, с. 84].

Водночас з досягненнями система медичного обслуговування Греції має на сьогодні низку суттєвих недоліків, зокрема, регіональна диспропорція в розташуванні закладів з охорони здоров'я. Так, наприклад, в районі Афін та Салонік зосереджені установи, що надають понад 80 % медичних послуг в країні. Це, в свою чергу, призводить до їх перевантаженості і низького рівня обслуговування. Завдяки безкоштовній освіті та високому рівню медичної освіти Греція вирізняється підготовленістю лікарів, але значна частина з них іде

працювати до приватних закладів, а тим, хто працює на державу до цього часу заборонено співпрацювати в інших установах. З іншого боку, молодший медичний персонал, насамперед, у державних лікарнях та поліклініках часто не відповідає професійним вимогам. Причини міграції лікарів до приватного сектору та недостатньої професійної підготовленості медперсоналу полягають на думку критиків системи у невеликих зарплатнях та нестачі коштів не лише на медичне устаткування, але й ліки та матеріали. Одним з виходів з даної ситуації уряд на чолі з К. Караманлісом бачив створення на базі лікарень своєрідних акціонерних товариств та перехід на госпрозрахунок. В свою чергу, соціалісти, комуністи та представники профспілок виступають активно проти таких планів, вимагаючи, перевести медичні заклади у пряму підпорядкованість Міністерству охорони здоров'я та соціальної єдності Греції. Уряд НД запропонував також більш чутко визначити перелік медичних послуг, що мають безкоштовно надавати населенню Греції з боку державних закладів, планує створити 15 нових медичних комплексів у віддалених регіонах з метою розвантаження лікарень Афін та Салонік. Важливою проблемою медичної галузі Греції залишається також корупція, в особливості, у державному секторі.

Складовим елементом медичної галузі Греції є система страхування, яка охоплює понад 97 % громадян країни. При цьому переважна більшість населення користується послугами Інституту соціального забезпечення (ІКА), конгломерату з 695 компаній, витрачаючи на поліс обов'язкового медичного страхування приблизно 3,5 % своїх щомісячних прибутків. Водночас, значна частина греків користується додатково послугами приватних страхових компаній та фондів, де переважають великі транснаціональні гравці.

Протягом періоду європейської інтеграції Греції вдалося створити систему державної освіти, пенсійного та медичного забезпечення, яка орієнтується на пріоритетну роль держави у фінансуванні даних галузей. Водночас наявність проблем у даних галузях, свідчить про необхідність винайдення нових механізмів, які базувалися на принципах фінансової самостійності і залучення новітніх технологій.

2.3. Політика держави з вирішення проблеми зайнятості населення

Важливим показником в системі соціально-економічного розвитку Греції є рівень зайнятості працездатного населення. В початковий період інтеграції Греції до Європейських Спільнот, що охопив 1961 — 1974 рр., показники динаміки змін кількості працездатного населення в країні показували його збільшення на 2 % з 5,5 млн. чол. до 5,61 млн. чол. (див. Додаток В.1). При цьому кількість чоловіків віком від 15 до 64 років збільшилася з 2,66 млн. чол. до 2,73 млн. чол.; жінок — з 2,84 млн. чол. до 2,88 млн. чол. Водночас відбувалося зменшення постійно працюючого населення в загальній масі працездатного населення. В 1961 р. кількість постійно працюючого населення в Греції становила 3,64 млн. чол., що склало 66,2 % від загальної маси працездатного населення. Однак вже в 1974 р. загальна кількість зайнятого населення в Греції зменшилася на 360 тис. чол. до 3,28 млн. чол., що, в свою чергу, склало 58,5 % від загальної кількості працездатного населення. При цьому частка чоловіків в масі зайнятого населення з 1961 до 1974 рр. зменшившись в абсолютних числах з 2,45 млн. чол. до 2,37 млн. чол., у відсотковій частині збільшилася з 66,8 % до 72,3 %. Частка жінок також зменшилася: з 1,19 млн. чол. до 910 тис. чол., або з 33,2 % від загальної кількості постійно працюючого населення до 27,7 %. Слід також відзначити, що в 1961 — 1974 рр. відбулося зростання кількості безробітного населення — з 1,86 млн. чол. до 2,33 млн. чол. В гендерному плані необхідно відзначити, що основну масу непрацюючого населення склали жінки: якщо в 1961 р. їх було 1,65 млн. чол., то в 1974 р. вже 1,97 млн. чол. В свою чергу, кількість безробітних чоловіків збільшилася з 210 тис. чол. в 1961 р. до 360 тис. чол. в 1974 р.

Зменшення кількості зайнятого населення було обумовлене низкою соціально-економічних та політичних причин. Насамперед, слід відзначити високий рівень еміграції з Греції, зокрема, в країни ЄС. Так за даними Європейської Комісії в 60 — на початку 70-х рр. ХХ ст. на країни ЄС припадало більше 50 % від загальної маси грецьких емігрантів [149, с. 21]. Даний процес був викликаний приходом до влади військової диктатури “чорних полковників”, погіршенням економічної ситуації, пов’язаної з замороженням деяких економічних проектів, які проводилися спільно з ЄС. Водночас експерти

Єврокомісії схильні допускати і позитивні наслідки масової еміграції з Греції в період 60 — I пол. 70-х рр. XX ст., оскільки це дало змогу втримати на допустимому рівні проблему соціальної напруженості, пов'язаної з зростанням безробіття, інфляції, репресій проти політичних противників військової диктатури. Більш того, вже в 1974 р. відзначалося зменшення міграційних потоків з Греції до країн ЄС і повернення значної кількості громадян Греції на Батьківщину. Даний процес був пов'язаний з політичними змінами в Греції, насамперед, відновлення демократичного ладу, а також з початком світової економічної кризи, яка зачепила і країни Західної Європи.

В подальшому на показниках зайнятості працездатного населення позитивно вплинули економічні процеси, які відбувалися в Греції на протязі II пол. 70 — 80-х рр. XX ст., а саме індустріалізація та розвиток сфери послуг в країні. На підтвердження даної тези можна навести порівняльні дані за 1995 — 2006 рр., які свідчать про те, що кількість працевлаштованого населення Греції за цей час зросла з 55,3 % до 61 % від загальної кількості працездатного населення (див. Додаток В.2). При цьому відсоток працюючих чоловіків збільшився з 72,5 до 74,6 %, щорічно в середньому зростаючи на 0,2 %. Кількість працюючих жінок збільшилася з 38,1 % в 1995 р. до 47,4 % працездатного населення в 2005 р., в середньому за рік зростаючи на 0,7 %. Дані, отримані за 2008 р., дозволяють говорити про збереження тенденції до збільшення частки задіяного на роботі працездатного населення в Греції, зокрема, в цілому вона становила 61,9 % що, на 0,9 % більше, ніж у 2006 р. для чоловіків даний показник на 0,4 % до 75 % від загальної кількості, для жінок відповідно — до 48,7 % [27, с. 290].

Збільшення частки зайнятого населення пов'язане не лише з розвитком економіки, що призводить до появи нових робочих місць, але й виходом певної частини підприємств з тіні та переходом на легальну систему оплати праці. Також необхідно відзначити активну участь іммігрантів, які прибувають до Греції переважно з метою заробітку.

Необхідно відзначити прогрес, пов'язаний зі збільшенням кількості працюючих жінок в Греції. Цей фактор має кілька пояснень, зокрема, більш активною позицією в суспільстві, яку почали займати жінки; можливістю вільного

та неупередженого доступу до отримання освіти та роботи, що відбулося, зокрема, і під впливом євроінтеграційних процесів, в яких прийняла участь Греція. Також свою роль відіграли певні економічні проблеми, які змусили частину жінок почати працювати та зміну в побуті та ментальності грецького народу, що призвело до інтеграції жінок в соціально-економічні процеси в суспільстві.

Прагнення до збереження місця роботи характерне і для старшого покоління. Зокрема, в 2007 р. 59,2 % від зальної кількості чоловіків у віці 55 — 64 років продовжувала працювати, відповідний показник для жінок склав 26,6 % [81, с. 81]. Більш того, 42,9 % греків старше 64 років в 2007 р. продовжували працювати, не зважаючи на вихід на пенсію. З 2000 року їх кількість збільшилася на 3,9 % і має тенденцію до подальшого зростання. Водночас для Португалії цей показник складає 50,1 %, для Італії — 32,5%, для ЄС-25 — 43,5 %.

Структура зайнятості працездатного населення в основних галузях економіки, починаючи з 60-х рр. ХХ ст. також зазнала значних змін. Так, наприклад, в 1961 р. більша кількість зайнятого населення працювала в аграрному секторі — 1,96 млн. чол., що становило близько 54 % від загальної кількості зайнятого населення, або 35,6 % від працездатного населення (*див. Додаток В.1*). В галузі промисловості було зайнято 700 тис. чол. (19,2 % від зайнятого населення, 12,7 % від загальної кількості працездатного населення); в сфері обслуговування — 860 тис. чол. (23,6 % зайнятого населення, 15,6 % працездатного населення); не задекларованою діяльністю займалося близько 120 тис. чол., або 3,3 % зайнятого населення та 2,2 % працездатного населення.

Певні зміни в структурі зайнятості відзначалися вже в 1974 р. Зокрема, відбулося зменшення кількості працівників, задіяних в аграрному секторі на 630 тис. чол. (32,1 %) до 1,33 млн. чол. Тепер в сільському господарстві працювало 40,5 % працездатного населення. Водночас збільшилася кількість працівників, задіяних в промисловій сфері — до 840 тис. чол., що становило 25,6 % постійно працюючого населення та 15 % працездатного населення. Але найбільші зміни відбулися в сфері обслуговування, де кількість задіяного населення склала 1,05 млн. чол. (32 % та 18,7 % відповідно). Водночас зменшилася кількість

працюючого населення, яке не задекларувала свою професійну діяльність — до 60 тис. чол. (1,8% зайнятого населення та 1,1 % працездатного населення).

Таким чином, вже в першій половині 70-х рр. ХХ ст. в Греції відзначалися процеси змін в сфері професійної діяльності населення, які в подальшому лише набирали обертів. Слід зазначити, що Європейська Комісія під час переговорів з Грецією відзначала незбалансованість соціально-професійної стратифікації населення та її невідповідність нормам ЄС [106, с.14].

Найбільша кількість працівників на сучасному етапі задіяна в галузі обслуговування (див. Додаток В.3). Так, в 2002 р. в ній працювало 62,5 % зайнятого населення, а в 2004 р. їхня частка збільшилася вже до 65 %. Водночас слід зазначити, що середній показник по ЄС-15 становив на 2002 р. 72,5 %, а на 2004 р. 73,2 %; по ЄС-25 — 70,3 % та 71 % відповідно. Таким чином, навіть на сьогодні Греція не відповідає загальноєвропейським нормам, в основному через надлишок людей, задіяних у сільському господарстві. Зокрема, в 2002 р. цей показник становив в Греції 15,6 % проти 3,9 % в ЄС-15 та 5,2 % в ЄС-25; в 2004 р. — 14,1 % в Греції, 4,2 % в ЄС-15, 5,0 % в ЄС-25. Необхідно також відзначити, що на деяких територіях Греції праця в аграрному секторі досі залишається чи не єдиною галуззю економіки, що дає змогу заробити місцевому населенню. Зокрема, це стосується регіонів Епіру, Фракії, східного Пелопоннесу та островів Егейського і Іонічного морів.

Галузь промисловості в Греції в 2001 р. дала роботу 21,9 % зайнятого населення, водночас на 2004 р. їх кількість зменшилася на 1 % і склала 20,9 %. При цьому слід зазначити, що дана тенденція є загальноєвропейською: в 2002 р. в промисловості працювало 23,6 % зайнятого населення країн ЄС-15 і 24,6 % країн ЄС-25; однак вже в 2004 р. їх кількість зменшилася до 23 % і 24 % відповідно. Це явище є наслідком збільшення ваги сфери обслуговування, а також модернізацією промислових підприємств.

Важливим є розглянути динаміку змін в структурі зайнятості населення Греції за статевою ознакою. В 1961 р. в аграрному секторі були задіяні 48,2 % від загальної кількості чоловіків і 65,5 % загальної кількості жінок. Вже в 1974 р. кількість чоловіків, які працювали в сільському господарстві зменшилася до

35,9 %, жінок — до 52,7 %. Таким чином, значна частина сільського населення почала переїжджати до міст, або переходити на іншу роботу безпосередньо на місцях. Водночас з 1961 до 1974 рр. збільшилася частина чоловіків та жінок, задіяних в сфері послуг та промисловості. Так, якщо в 1961 р. в промисловості працювало 22 % від загального числа чоловіків, то в середині 70-х рр. ХХ ст. ця кількість зросла до 29,1 %; відповідно присутність жінок підвищилася з 13,4 до 16,5 %. Найбільший приріст чисельності жінок показала сфера обслуговування — з 16,8 до 28,6% відповідно. Для чоловіків цей показник в 1961 р. дорівнював 27 %, а в 1974 р. — вже 33,3 % (див. Додаток В.1).

Таким чином, можна говорити, що загальний процес перетікання зайнятого населення з галузі сільського господарства в, насамперед, сферу послуг відображав подібні тенденції і на статевому рівні. Більш того, вже в першій половині 70-х рр. ХХ ст. для Греції став характерним сучасний принцип формування структури зайнятості населення: більшість сконцентровується в галузі послуг.

На сьогодні ці тенденції знайшли подальше підтвердження. В 2002 р. в сфері обслуговування працювали 70,7 % жінок та 54,3 % чоловіків. В 2004 р. їх кількість збільшилася до 73,6 % від загальної кількості жінок та 56,3% чоловіків відповідно. Таке зростання відбувається в основному за рахунок зменшення чоловіків та жінок, задіяних в аграрному секторі та, в меншій мірі, промислових робітників. Зокрема, в 2002 р. у сільськогосподарській сфері працювало 17 % від загальної маси жінок, а в 2004 р. їхня доля зменшилася до 15,4 %; для чоловіків цей показник становить 14,3 % та 12,9 % відповідно. Такі дані не відповідають середньоєвропейському рівню зайнятості представників обох статей в аграрному секторі. Так, у сфері сільського господарства в 2004 р. працювали лише 4,7 % від загальної маси чоловічого населення країн ЄС-15 та 2,8 % — жінок відповідно. Для країн ЄС-25 показник для чоловіків становив 5,9 %, для жінок — 4,0 %.

В промисловості ж в 2002 р. працювало 31,4 % чоловіків, однак до 2004 р. цей показник зменшився до 30,8 %. Частка промислових робітників в загальній масі жінок також зменшилася з 12,3 % в 2002 р. до 11 % в 2004 р.

Цікаво, що Греція за рівнем зайнятості в галузі промисловості фактично відповідає середньоєвропейським показникам як по ЄС-15, так і по ЄС-25. Так, в 2002 р. в промисловості працювали 34,5 % чоловіків та 12,7 % жінок країн ЄС-15. в 2004 р. цей показник становив 34 % чоловіків та 12,1 % жінок відповідно. Для країн ЄС-25 в 2002 р. цей критерій становив 35,2% від загальної маси чоловіків та 13,9 % жінок, а в 2004 р. зменшився до 34,9 % чоловіків та 13,2 % жінок.

Це дає змогу говорити про те, що подальше формування структури зайнятості населення буде відбуватися за рахунок перетікання зайнятого населення з аграрної сфери до галузі обслуговування. За збереження сучасних тенденцій в зростанні кількості населення, задіяного в сфері обслуговування і, відповідно, його зменшення в галузі промисловості та аграрному секторі, в 2011 — 2012 рр. Греція вийде на загальноєвропейські показники. Це, в свою чергу, ще більше посилить роль галузі послуг в національному виробництві, а, з іншого, посилить залежність країни від сільськогосподарського та промислового імпорту.

В 1995 — 2009 рр. відбувалися суперечливі процеси, пов'язані з ситуацією з безробіттям в Греції (див. Додаток В.4). Зокрема, спостерігалось його зростання в загальній масі активного населення з 10,2 % в 1995 р. до 12 % в 1999 р. В подальшому індикатори рівня безробіття в Греції показували стабільне зниження, що відповідало і загальноєвропейським показникам. Таке покращення пов'язане, насамперед, з поживленням ділового клімату в країні, а також інтенсифікацією підготовки до Афіньської олімпіади 2004 р., що створило додаткові робочі місця. Цікаво, що подібні явища спостерігалися і в Португалії, де в процесі підготовки до чемпіонату Європи з футболу різко знизився рівень безробіття. Разом з тим, слід відзначити, що ситуація з безробіттям в Греції впродовж 2000-х рр. була складніше, ніж в порівнюваних з нею Португалії та Італії. В 2000 р., коли в Греції без роботи перебували 12,4 % населення, італійцям вдалося зменшити цей індикатор до 10,1 %. Що стосується Португалії, то рівень безробіття там в 2000 р. становив лише 4 %. Однак вже в 2008 р. в Греції нараховувалося 7,7 % безробітних, що відповідало рівню Португалії; в свою чергу, в Італії він зменшився до 6,7 %.

Таким чином, серед країн ЄС-15, де середній показник безробіття становив в 2000 р. 10,1 %, а в 2008 р. — 6,7 %, Греція знаходилася не в кращих умовах. Більш того, вона випереджала за рівнем безробіття навіть більшість країн, що віднедавна приєдналися до Європейського Союзу. Так, наприклад, середній показник по ЄС-25 в 2005 р. склав 9,0 % проти 9,9 % в Греції. Що стосується 2008 р., то середній показник безробіття в країнах ЄС-25 склав 7,1 %, що менше, ніж в Греції на 0,6 %.

Нові корективи до ситуації з безробіттям в країнах Європейського Союзу внесла світова економічна криза, що почалася в 2008 р. За даними Євростату в 2009 р. рівень безробіття в Греції підвищився до 9,5 % працездатного населення країни, що на 1,8 % більше, ніж в 2008 р. Для порівняння в Португалії кількість безробітних збільшилася з 7,7 % в 2008 р. до 9,6 % в 2009 р.; в Італії за даний період їх кількість зросла 6,7 % до 7,8 %, що також відповідає середнім показникам серед країн ЄС-15. Що стосується середньостатистичних показників ЄС-25, то в 2008 — 2009 рр. рівень безробіття зріс на 1,9 % до 9,0 % працездатного населення [159].

Слід також зазначити, що процеси, що спостерігається в Європі в останні 10 — 15 років, спрямовані на поступове вирівнювання рівня безробіття за гендерною ознакою, не знайшли підтвердження в Греції. В країні спостерігається суттєве розходження в показниках безробіття за статевим принципом. Зокрема, в 1995 р. безробітними були лише 6,2 % чоловіків, на 1999 р. їх кількість збільшилася до 7,9 %, досягши найвищого за останні 156 років рівня, однак вже в 2008 р. зменшившись до 5,1 %. Таким чином, фактично за 12 років зайнятість чоловіків не зазнала негативних змін, і можна казати про стабільний рівень безробіття, що пов'язано більше з суб'єктивними чинниками, ніж з відсутністю роботи. Цікаво, також, що схожі явища характерні також і для Португалії та Італії, де в 2005 р. безробітні працездатні чоловіки склали 6,8 % та 6,2 % від загальної кількості відповідно. Більш того, за даним показником ситуація в Греції була навіть краще, ніж в середньому по ЄС-15 (7,6 %) та ЄС-25 (8,3 %). Ті ж самі тенденції характерні і для 2008 р.: в Португалії частка безробітних чоловіків віком від 15 до 64 років зменшилася до 6,6 %, в Італії — до 5,5 %, в середньому по країнам ЄС-15 — до 6,7 %, в країнах ЄС-25 — до 6,6 %. Негативні зміни в питанні зайнятості чоловіків

відбулися лише в 2009 р. і пов'язані, насамперед, з кризовими явищами в економіці, характерними для більшості держав світу. Так, в Греції кількість безробітних серед працездатного населення чоловічої статі збільшилася до 6,9 %; в Португалії цей рівень становив 9,0 %; в Італії 6,8 %; в середньому по країнах ЄС-15 та ЄС-25 — 9,1 % [158].

Набагато гірша ситуація з рівнем безробіття серед жінок. Насамперед, слід відзначити, що їхня частка протягом 1995 — 2009 рр. в середньому в 2 — 2,5 рази перевищувала відповідні показники у чоловіків. Більш того, якщо в 1995 р. рівень безробіття серед працездатних жінок становив 14,1 %, то в 1999 р., він збільшився на 4 % до 18,1 %. В подальшому цей показник вдалося зменшити, зокрема, в 2008 р. в Греції частка безробітних працездатних жінок становила 11,4 %. Для порівняння в Португалії в 1995 р. рівень безробіття серед жінок становив 8,2 %, що лише на 1,7 % було більше ніж у чоловіків. В 2008 р. цей показник зріс до 9,2 %. В Італії навпаки за 1995 — 2005 рр. вдалося знизити рівень безробіття серед жінок з 15,4 % до 8,5 %. Ті ж самі тенденції демонструють і країни ЄС-15, де відповідні середньостатистичні показники зменшилися з 12 % в 1995 р. до 7,7 % в 2008 р. Навіть з врахуванням держав, що приєдналися до ЄС вже в ХХІ ст. ситуація в Греції виглядає доволі погано. Так, з 1998 р. до 2008 р. середні показники рівня безробіття серед жінок віком від 15 до 64 років в країнах ЄС-25 зменшилася з 10,8 % до 7,6 %, що все одно значно менше, ніж в Греції. Своєї корективи внесла економічна криза, внаслідок якої рівень безробіття серед жінок працездатного віку в 2009 р. збільшився до 13,2 % [157]. В Італії він становив 9,3 % працездатних жінок, в Португалії — 10,3 %; країнах ЄС-15 та ЄС-25 — 9,0 %. Разом з тим, крім об'єктивних причин жіночого безробіття, пов'язаного з нестачею робочих місць, обмеженістю національного ринку, зниженням ділової активності в країнах Європейського Союзу в період економічної кризи, слід також згадати і про суб'єктивні фактори, зокрема, соціальні стереотипи та певну патріархальність грецького суспільства. Так, наприклад, в сільській місцевості до цього часу зберігаються традиції ведення домашнього господарства жінками, в особливості середнього та старшого віку. Свою роль відіграють також і проблеми,

пов'язані з відсутністю загальної та спеціальної освіти у значної частини жінок даних вікових груп.

Таким чином, приходиться констатувати, що на сьогодні проблема безробіття залишається доволі гострою для Греції. При цьому вона має гендерну ознаку, оскільки зачіпає, насамперед, жіночу частину населення країни. Разом з тим, слід зазначити, що дані показники не відображають суб'єктивних прагнень окремих людей, а саме бажання зайняти робоче місце, яке відповідає їхнім сподіванням, і, відповідно, відмову від малопrestiжної або непрофесійної роботи.

Необхідно зазначити, що в Греції гострою залишається проблема безробіття серед молоді (див. Додаток В.5). Так, в 2000 р. не мали роботи 29,1 % людей віком від 15 до 24 років; в подальшому цей показник вдалося знизати до 22,1 % в 2008 р. При цьому рівень безробіття серед молоді в середньому по ЄС-15 на протязі 2000 — 2008 рр. коливався на рівні 14,1 — 15,4 % від загальної кількості молоді, по ЄС-25 він становив 17,2 — 15,4 %. Знову ж таки в 2009 р. відбулося значне погіршення ситуації з працевлаштованістю молоді. Зокрема, в Греції кількість безробітних серед населення віком від 15 до 24 років зростає до 25,8 %, в Португалії — до 20 %, в Італії — до 25,3 %. При цьому середньостатистичні показники країн ЄС-15 та ЄС-25 хоч і збільшилися, однак не так радикально — 19,3 % та 19,7 % відповідно. З проблемою безробіття стикнулася, насамперед, молодь південних країн-членів Європейського Союзу. У випадку Греції слід також врахувати, що критерії рівня безробіття серед молоді враховують лише тих, хто активно шукає роботу і не перебуває в цей час на стаціонарному навчанні. З іншого боку, близько 80 % молоді Греції віком до 24 років зайняті отриманням повної середньої або вищої освіти. Це значно більше, ніж в Португалії або Італії.

Рівень безробіття різко зменшується серед населення віком від 25 до 74 років. В Греції в 2008 р. лише 6,6 % населення не мало роботи в цій віковій групі. В Португалії подібний показник становив 6,8 %, в Італії — 5,6 %, в середньому серед країн “Старої Європи” — 6,1 %, середній по країнам ЄС-25 — 7,7 % [47, с. 298]. Навіть в умовах економічної кризи рівень безробіття серед населення віком від 25 до 74 років збільшився в цілому незначно. Зокрема, в Греції він становив 8,3 %; в Португалії — 8,7 %; в Італії — 6,4 %; в середньому по

країнам ЄС-15 та ЄС-25 навіть вирівнявся і становив 7,7 % [156]. Таким чином, можна зробити висновок, що відносно великий рівень безробіття в Греції багато в чому обумовлений складною ситуацією з пошуком першої роботи молодими спеціалістами.

Для повноти картини необхідно дослідити ситуацію, пов'язану з рівнем довготривалого безробіття — такого, що продовжується понад 12 місяців. Протягом 1995 — 2008 рр. загальні показники довготривалого безробіття в Греції зменшилися з 4,6 % до 3,6 % працездатного населення [99]. Найвищий рівень був відзначений в 1999 р, коли він сягнув 6,5 % відповідно, після чого почалося покращення ситуації. Порівнюючи ситуацію в Греції з іншими країнами-членами ЄС, слід зазначити, що в Португалії в 1995 — 2008 рр. рівень довготривалого безробіття зріс з 3,1 до 3,7 % від всього працездатного населення. В Італії в 1995 р. цей показник становив 7,1 %, а на 2008 р. знизився до 3,1 %. Середньостатистичні показники по ЄС-15 та ЄС-25 протягом 1995 — 2008 рр. знизилися з 4,9 до 2,6 %. Таким чином, рівень довготривалого безробіття в Греції на початку ХХІ ст. незначно перевищував середні показники по країнам Європейського Союзу. З іншого боку суттєве зниження рівня довготривалого безробіття наприкінці 90-х рр. ХХ — початку ХХІ ст., є зокрема, результатом підготовки країни до Афіїнської олімпіади 2004 р.

Аналіз рівня довготривалого безробіття з точки зору статевого критерію показує, що й тут зберігається раніше визначені тенденції, а саме: наявність значної різниці між жінками та чоловіками у питанні довготривалого пошуку роботи. Так, зокрема, в 2008 р. лише 2,1 % працездатних чоловіків не змогли знайти собі роботу протягом року, цей показник цілком відповідав середньоєвропейському рівню ЄС-15 та ЄС-25 в 2,4 % і був нижчим за італійський в 2,4 % та португальський в 3,2 % відповідно [98]. Водночас показник довготривалого безробіття серед працездатних жінок в Греції переважав відповідний рівень серед чоловіків майже в 3 рази і сягнув в 2008 р. 6,0 % від загальної кількості працездатних жінок [97]. В свою чергу, в Португалії даний показник в 2008 р. становить 4,2 %, в Італії — 4 %, ЄС-15 та ЄС-25 — 2,8 % .

Слід також визнати залежність рівня безробіття від отриманої освіти. Але при цьому в Греції, на відміну від всіх без винятку країн Європейського Союзу, не спостерігається пряма пропорція між більш вищим рівнем освіти та більшою можливістю отримати роботу. Дані за 2008 р. свідчать, що люди з початковою, або незакінченою середньою освітою дещо більше забезпечені роботою, ніж люди з закінченою середньою, або незакінченою вищою освітою. Так, серед тих, хто має початкову освіту безробітними вважалися 7 % населення, а серед тих, хто має диплом про середню освіту таких нараховувалося вже 7,3 % [47, с. 299]. Ця тенденція суперечить загальноєвропейським показникам, що свідчать про залежність між зменшенням кількості безробітних серед населення та більш високим рівнем його освіти. Дана картина обумовлена, скоріш за все, наявністю в Греції надлишку непрофесійної або непрестижної роботи, яка не вимагає значних вмінь та навиків. Саме на таких роботах задіяні представники грецького населення, яке має початкову освіту, або іммігранти. Більш вищий рівень безробіття серед населення з середньою освітою обумовлений більшими очікуваннями від майбутньої роботи, гострою конкуренцією, а також невдоволеністю від зарплатні, яка пропонується на початковому етапі.

Серед населення з закінченою вищою освітою рівень безробіття дещо нижчий, хоч знову ж таки поки що не дорівнює середньоєвропейським показникам. В 2008 р. 5,1 % тих, хто має диплом про вищу освіту в Греції вважалися безробітними, в той же час в Португалії таких нараховувалося 3 %, в Італії — 5,2 %, в Італії — 4,8 %, в середньому серед країн ЄС-25 — 3 % [47, с. 299]. В основному більш вищі показники безробіття в даній функціональній групі обумовлені досить тривалим пошуком роботи випускниками університетів Греції.

Відповідно до директив Європейської Комісії від 12 травня 2005 р. щодо покращення ситуації з зайнятістю, безробіттям на період 2005 — 2010 рр. уряд Греції передбачив реалізацію наступних основних завдань:

1. Впровадження програми “безперервного життєвого циклу” щодо працевлаштованості (створення нових робочих місць для молоді, ліквідація

значного дисбалансу зайнятості, безробіття, зарплатні між чоловіками та жінками).

2. Страхування ризиків на ринку праці в інтересах людей, що шукають роботу (заходи, спрямовані на пошук існуючих пропозицій на ринку праці; надання таких послуг безробітним; індивідуальне професійне навчання з метою освоєння нових професій; постійний аудит системи податків та пільг для підприємств, які створюють нові робочі місця).

3. Покращення послуг, які надаються організаціями, що працюють на ринку праці (модернізація структури та менеджменту таких установ; уніфікація національної та загальноєвропейської системи професійного навчання для забезпечення більш інтенсивного обміну робочою силою в рамках Європейського Союзу; більш ефективне передбачення потреб ринку праці та відповідне часу керівництво трудовою міграцією) [45, с.139].

Методи з реалізації цих завдань можна класифікувати наступним чином:

1. Проведення спеціалізованих тренінгів, які покликані не лише навчити безробітних новим професіям та навикам, але й покращити їх самооцінку, вселити упевненість в себе. Фінансування таких програм бере на себе не лише уряд, але й різноманітні громадські організації, покликані покращувати рівень соціальної стабільності в суспільстві. При цьому особлива увага уряду звертається на якість викладання, його відповідність вимогам сучасного ринку труда.

2. Робоча ротація, тимчасова заміна постійно працюючих робітників, спільне використання робочих місць. Насамперед, мається на увазі залучення сезонних, частково зайятих працівників, або робітників по короткочасному контракту.

3. Стимуляція зайнятості — реалізація програм, що полегшують процес найму безробітних осіб, а також гарантують збереження безперервної зайнятості у випадку втрати робочого місця. При цьому більшість витрат на відповідні заходи несуть на собі роботодавці.

4. Інтеграція на ринок праці осіб з фізичними обмеженнями.

5. Пряме створення робочих місць. В основному, це стосується тих професій, які несуть суспільні вигоди та є соціально корисними і більшість видатків на створення таких робочих місць покривається за рахунок держави.

6. Стимулювання розвитку приватного підприємництва з метою залучення незайнятого населення до створення власного бізнесу.

7. Надання допомоги по безробіттю на час пошуку нової роботи.

8. Стимулювання більш раннього виходу на пенсію або перехід на часткову зайнятість старших робітників, які мають невеликі шанси знайти нову роботу і, відповідно, звільнюють своє місце для молоді.

При цьому витрати на освітні програми, стимуляцію зайнятості, здійснення концепції тимчасової зайнятості, пряме створення нових робочих місць відносяться до активних методів політики грецького уряду на ринку праці, а надання грошової допомоги та більш раннє звільнення старших за віком працівників до пасивних мір з ліквідації безробіття. Звісно, що саме першим в цілому по Європейському Союзу надається перевага. При цьому не існує визначеної норми витрат на проведення такої політики. Вона залежить напряду від економічного потенціалу країни. Зокрема, в Греції на здійснення активних заходів з реалізації державної політики на ринку праці виділяється лише 0,1 % від ВВП країни. При цьому, наприклад, в Данії на це виділяють кошти, що становлять 1,5 % ВВП, в Бельгії та Швеції по 1 % від ВВП цих країн. Середньоевропейський показник становить 0,7 % ВВП, що також значно вище за витрати на проведення заходів з ліквідації безробіття в Греції. При цьому основні витрати в рамках цих заходів спрямовані на стимуляцію зайнятості, пряме створення нових робочих місць та соціально-професійну інтеграцію осіб з обмеженими фізичними можливостями. Досліджуючи тенденції, що знайшли своє відображення в 2005 — 2006 рр., слід відзначити, що завдяки посиленню уваги уряду до проблеми безробіття вдалося зменшити різницю між рівнем зайнятості чоловіків та жінок. Зокрема, реалізуються програми з надання жінкам можливості отримати нову професію, а також гарантування першого робочого місця для молоді.

На жаль, повноцінному запровадженню програми збільшення рівня зайнятості населення завадила світова економічна криза, яка змусила

Європейський Союз та Грецію, зокрема, обмежити видатки на соціальну адаптацію безробітних. Реформа сфери соціального забезпечення, що була ініційована урядом Г. Папандреу в 2010 р. у відповідності до вимог Міжнародного валютного фонду, призвела до подальшого загострення політичної ситуації в країні. Водночас розорення значної кількості дрібних та середніх підприємств, заходи з оптимізації діяльності великих компаній призвели, навпаки, до зростання кількості безробітних, і, водночас, активізації діяльності профспілок та лівих партій і громадських організацій. Внаслідок цього в Греції відбулися масові акції протесту з вимогами збереження соціальних виплат з безробіття, збереження працевлаштування та недопущення в подальшому скорочень як в державному, так і в приватному секторах економіки. Фактично, перед грецьким суспільством стоїть завдання докорінної зміни у ставленні до себе та держави, що, в свою чергу, передбачає посилення конкурентоздатності країни в світі за рахунок відмови від надто обтяжливих зобов'язань перед власним населенням.

Висновки до Розділу 2.

Порівняльний аналіз соціально-економічних процесів в Греції та Португалії, Італії, ЄС-15 і ЄС-25 доводить, що за більшістю показників країна не спромоглася подолати тенденцію відставання до розвинутих держав Західної Європи. Причини цього полягають, насамперед, в більш пізньому за часом початку процесу інтеграції до ЄС, обмеженості людських, природних та технологічних ресурсів Греції, більш низькому рівні розвитку освіти, бізнесу в країні. Водночас сучасний розвиток Греції можна охарактеризувати, як такий, що відповідає загальноєвропейським.

Серед проблем соціального характеру в Греції, що вимагають негайного вирішення, слід відзначити погіршення демографічної ситуації, зокрема, зменшення рівня народжуваності та зростання темпів старіння населення; високий рівень нелегальної імміграції та, водночас, посилення залежності національної економіки від притоку мігрантів; стагнацію в процесі реформування системи освіти, пенсійного забезпечення та соціального страхування.

Реформи, що проводилися урядом ПАСОК на чолі з А. Папандреу впродовж 80-х рр. ХХ ст., призвели до формування сучасної системи освіти, медичного обслуговування та соціального забезпечення. Її стержнем став принцип безкоштовності та орієнтованості на нижні і середні верстви суспільства. При цьому уряд був змушений активно залучати досвід держав-членів Європейських спільнот, насамперед, тих, де при владі перебували партії соціал-демократичного спрямування. Греції вдалося досягти значних успіхів у сфері поширення середньої та вищої освіти, запровадження обов'язкового медичного страхування, розвитку системи пенсійних фондів. Водночас на початку ХХІ ст. в повній мірі проявилися негативні тенденції, пов'язані з певним консерватизмом в управлінні з боку держави та нестачею фінансових коштів на подальший розвиток цих галузей. Проблема реформування освітньої, медичної та пенсійної систем на сьогодні є однією з найбільш актуальних для грецького суспільства, знаходячись у центрі уваги провідних політичних партій країни. Між ними не існує консенсусу в даному питанні, пропонуються протилежні шляхи виходу з кризи, які передбачають як фактичну приватизацію сфери послуг, так і посилення державного контролю та повну заборону приватного сектору. Водночас, саме суспільство Греції на сьогодні не готове до докорінних змін в даних галузях, що знаходить своє підтвердження як в соціальних виступах молоді, так і нездатності урядів ПАСОК та НД протягом II половини 90-х рр. ХХ — початку ХХІ ст. здійснити радикальні реформи через побоювання втратити підтримку виборців.

Основні наукові результати розділу опубліковані в працях автора “Греція в європейських демографічних процесах: аналіз та порівняння” [204], “Пенсійна політика в контексті реформування системи соціального забезпечення Греції” [210], “Проблема зайнятості працездатного населення Греції в контексті сучасних загальноєвропейських тенденцій” [211], “ Уроки грецької для України...” [212].

РОЗДІЛ 3.

ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ ГРЕЦІЇ В ПРОЦЕСІ ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ

Процес європейської інтеграції для Греції обернувся насамперед значними змінами в характері політичного життя суспільства, демократизації структури та технології функціонування органів центральної влади, системи місцевого самоврядування. Водночас країна була змушена зіткнутися з низкою проблем, які впливають не лише на політичне життя, але й соціально-економічне становище грецького суспільства, зовнішню політику та міжнародний авторитет держави.

3.1. Реформування системи влади Греції в контексті євроінтеграції

Конституція країни, що вступила в дію 11 червня 1975 р., визначає Грецію як парламентську республіку, сувереном якої є народ. Водночас необхідно відзначити, що Греція належить до тих держав, які впродовж другої половини ХХ ст. неодноразово змінювали форму правління. Достатньо згадати, що статус асоційованого члена Європейських Спільнот Греція отримала в 1961 р., коли в країні правив король Павло І, який активно впливав на внутрішню та зовнішню політику Греції, намагаючись відігравати роль своєрідного “арбітра нації”. Його наступник, Костянтин ІІ продовжив політику батька і став одним з тих, хто несе пряму відповідальність за встановлення в Греції в 1967 р. диктатури “чорних полковників”. Емігрувавши з країни в 1968 р., Костянтин ІІ після відновлення демократичного ладу в 1974 р. не отримав можливості повернутися на батьківщину. Провідні політики Греції на той час прямо чи опосередковано підтримували ідею встановлення в країні республіканського ладу, більшість населення також виступало за це. Референдум, що відбувся 8 грудня 1974 р. показав, що понад 69 % громадян країни виступають за відміну монархії та встановлення республіки.

В першій редакції Конституції від 1975 р. президент країни мав достатньо широкі повноваження, що дозволяє кваліфікувати тогочасну Грецію як парламентсько-президентську республіку. Активна політична боротьба між партіями “Нова Демократія” (НД) та “Всегрецький соціалістичний рух” (ПАСОК), втручання президента Греції К. Караманліса-старшого у сферу повноважень уряду країни на чолі з А. Папандреу привели до першої конституційної реформи, яка відбулася в 1986 р. В її наслідок президент країни втратив більшість своїх повноважень, а Греція перетворилася на парламентську республіку. Таким чином, на сьогодні центр прийняття рішень повністю зосереджений в руках уряду, який традиційно очолює голова партії, що перемогла на виборах. Водночас президент вважається “регулятором” державного ладу, формально маючи і законодавчі, і виконавчі повноваження [143]. Політична відповідальність президента також обмежена, оскільки практично кожний його указ має бути завізований контрасигнацією відповідного міністра або голови парламенту. До тих актів, які не потребують даного затвердження, відносяться формальне призначення лідера партії-переможця прем’єр-міністром; розпуск парламенту у відповідності до вимог Конституції; призначення на посади в адміністрації президента. Він має впродовж 30 днів видавати та друкувати законопроекти, прийняті парламентом. При цьому він може повернути їх на доопрацювання і тоді депутати повинні розглянути даний акт на спеціальному засіданні. У випадку повторного прийняття законопроекту президент має оприлюднити відповідний закон в обов’язковому порядку. Однак за період постдиктатурної Греції подібні випадки траплялися як виключення. Теоретично за президентом залишене право видавати акти законодавчого характеру у “надзвичайних випадках виключної важливості та непередбаченої необхідності” [143]. Однак даний сценарій можливий лише за ініціативи уряду і лише за умови передачі даного акту на розгляд парламенту, який має впродовж трьох місяців або надати йому статус закону, або відкинути. Також у надзвичайних випадках президент має право на звернення до народу, знову ж таки за згоди прем’єр-міністра, який має скріпити своїм підписом текст послання. Тим самим на кабінет міністрів покладається політична відповідальність за зміст послання.

З 1975 р. президент обирається парламентом на п'ять років з правом переобрання ще на один термін. Разом з тим в суспільстві відбуваються гострі дискусії щодо необхідності запровадження прямих загальних виборів голови держави та наділення його більш широкими повноваженнями. Прибічники даної тези, зокрема, заявляють про нездатність парламенту та уряду швидко реагувати на проблеми, що виникають, надзвичайну залежність держави та суспільства від політичних партій, а також невідповідність традиції обрання президента в парламенті нормам демократії. Загалом, на нашу думку, теза про необхідність обрання голови держави населенням використовується політичною опозицією з метою здійснення тиску на уряд. Провідні партії, НД та ПАСОК не зацікавлені у зміні державного устрою та обмеженні повноважень прем'єр-міністра.

Парламент Греції обирається на чотири роки у відповідності до засад Конституції, закону № 3231/2004 з подальшими змінами, указів президента та циркулярів міністра внутрішніх справ, державної адміністрації та децентралізації, який, в свою чергу, відповідає за організацію виборчої кампанії [143; 183; 194]. Вибори до вищого законодавчого органу Греції відбуваються на основі “посиленої” пропорційної системи з відкритими списками кандидатів по кожному окремому регіону. При цьому кандидати не мають права обиратися одразу ж у кількох округах, за виключенням голови партії чи блоку. Кількість депутатів парламенту не може перевищувати 300 чоловік, з яких 288 обираються за окремими округами, а 12 — за єдиним загальнонаціональним округом. Останнє зроблено для того, щоб дозволити пройти до парламенту представникам центрального партійного апарату, уряду, які не мають впливових позицій в регіонах. Країна поділена на 56 виборчих округів, більшість з яких співпадає з територіально-адміністративними одиницями країни — номами. Виключення становлять Аттика, яка поділена на 5 округів, з яких по 2 припадає на Афіни та Пірей, та Салоніки, що також поділені на 2 округи. З 56 округів в 48 можна обирати кілька депутатів, від 2 до 42. в восьми найменш людних округах можна обрати по одному депутату. При цьому виборець в великих округах має можливість позначити від 2 до 4 кандидатів. Правом голосу має право скористатися кожен громадянин Греції, якому на момент голосування

виповнилося 18 років, і зареєстрований в виборчих списках округу. Цікавим пунктом є обов'язковість участі в голосуванні і наявність покарання за ухилення. Такими чином, грецьке законодавство намагається посилити суспільну активність населення, зробити вибори більш репрезентативними. Однак на практиці випадків судового переслідування не зафіксовано. Виборчу комісію в кожному округу очолює представник судової влади або місцевої колегії адвокатів, до неї на засадах жеребкування входять представники окремих партій, блоків, або незалежних кандидатів. Загалом контроль за виборами здійснює Міністерство внутрішніх справ Греції, відповідальність за їх прозорість несе особисто міністр.

Для проходження у парламент партія або блок повинні подолати 3-відстоковий бар'єр, водночас система розподілення місць в парламенті була змінена. Зокрема, партії для перемоги достатньо було набрати 41,5 — 42 % голосів через нерозповсюдженість в Греції традицій парламентських коаліцій. Пояснення цього базується як на історичному досвіді грецького парламентаризму, який свідчить про неефективність подібних кроків, так і неприйняття з боку електорату. Крім того, блокування в парламенті, що відбувалося на протязі 60-х рр. ХХ ст. знову ж таки вважають однією з причин встановлення диктатури “чорних полковників”. Для посилення позицій переможця та стабілізації роботи уряду в Греції запроваджена система бонусів у вигляді додаткових депутатських місць. Зокрема, у відповідності до закону про вибори 2004 р. таких місць нараховується 40 з 300. Інші 260 місць розподіляються між партіями у відповідності до отриманих ними голосів. Таким чином, переможець акумулює понад половину депутатських мандатів і має можливість самостійно формувати уряд. Слід відзначити, що в 2007 р. відбулася чергова реформа закону про вибори, внаслідок чого кількість преміальних місць збільшилася до 50, а переможцю достатньо отримати понад 39 % голосів виборців. Ініціатором реформи став К. Караманліс, який намагався таким чином зменшити залежність від окремих депутатів у власній партії [77].

Депутати грецького парламенту користуються правом недоторканості, при цьому розробники Конституції потурбувалися про захист народних обранців навіть у випадку розпуску вищого законодавчого органу країни. Зокрема,

заборонено судове переслідування колишніх депутатів до оголошення про скликання нового парламенту, що дає можливість уникнути арешту. Водночас парламент має дати свій дозвіл на арешт парламентаря впродовж трьох місяців, якщо цього не буде зроблено, то органи прокуратури мають право на судове переслідування підозрюваного. У відповідності до статті 62 ця норма не розповсюджується на ті випадки, коли депутат був затриманий на місці злочину [143]. Цікавим моментом є те, що на випадок відсутності депутата з неповажної причини на робочому місці більш, ніж 5 днів на місяць, з нього вираховується заробітна платня у розмірі 1/30 зарплатні за кожне пропущене засідання. В 2006 р. К. Караманліс заявив про необхідність запровадження заборони депутатам парламенту поєднувати свою професійну діяльність з роботою в приватних або державних підприємствах, пов'язаних з державними замовленнями, або таких, що мали певні пільги з боку влади [370, с. 351]. Лише у травні 2008 р. парламент прийняв зміни до Конституції, які змушували новообраних парламентарів впродовж восьми днів визначитися з подальшим місцем роботи. Грецькі парламентарі не мають права на здійснення посередницьких послуг при укладенні контрактів для держави, або органів місцевого самоврядування, приватних юридичних осіб, не мають права на отримання прибутку від нерухомості. Покращанням за це є позбавлення парламентського мандату та повне анулювання укладення ділових угод. Водночас Конституція не позбавляє права займатися діяльністю, не пов'язаною з виконанням державних замовлень або громадських робіт.

Крім президента виконавча влада в Греції представлена урядом, який формується за результатами парламентських виборів. Майже завжди він очолювався головою партії, що перемогла і за період з 1974 до 2009 рр. відомо лише кілька випадків, коли уряд мав коаліційний характер. Звичайно так траплялося під час перехідного періоду, пов'язаного з необхідністю виходу з політичної кризи та проведенням наступних парламентських виборів. В грецькій політичній традиції утворення подібних коаліцій розглядається як надзвичайний крок, оскільки партії бояться втратити власну ідентичність в очах виборців. Не на користь коаліцій діє і той факт, що у суспільній думці їх традиційно пов'язують з

відмовою від партійних та ідеологічних принципів, корупцією та політичними і економічними кризами. Греки пам'ятають також, що політична нерозбірливість грецьких політиків 1950 — 1960-х рр., прагнення будь-яким чином зберегти владу шляхом утворення коаліційних союзів призвели до встановлення військової диктатури у 1967 р.

Впродовж 15 днів прем'єр-міністр має сформувати склад уряду та подати його до парламенту для отримання вотуму довіри. В цьому випадку уряд отримує шестимісячний імунітет від розгляду питання про відставку. Як виключення питання винесення недовіри уряду може бути внесено до парламенту раніше, ніж за 6 місяців, але лише тоді, коли його підтримала абсолютна більшість депутатів. Таким чином, уряду надається можливість запровадити необхідні реформи, водночас парламент зберігає за собою можливість оперативно реагувати на них у випадку надзвичайних ситуацій.

Судове переслідування членів уряду можливе лише у випадку спеціального рішення парламенту, який має створити для цього окремий суд. До його складу мають увійти 12 членів на чолі з головою Ареопагу – вищого касаційного суду Греції. Члени колегії мають обиратися на засіданні парламенту з числа суддів Ареопагу та касаційних судів. У випадку виявлення доказів вини, вони повинні передатися до парламенту, який має винести остаточне рішення щодо дозволу на притягнення до кримінальної відповідальності.

Структура уряду досить традиційна, серед особливостей необхідно відзначити наступні. Міністерство внутрішніх справ, державної адміністрації та децентралізації відокремлене від Міністерства громадського порядку, яке контролює державну поліцію та пожежну службу. Воно ж, в свою чергу, несе відповідальність за управління регіонами, реалізацію принципу децентралізації на місцях. Водночас через дане міністерство відбувається фінансування органів влади у регіонах, що перетворює його на один з найважливіших центрів прийняття рішень в країні. Крім того, міністерство відповідає за проведення виборів: національних та місцевих. З метою розвитку віддалених регіонів створені міністерства з Македонії та Фракії, а також Егейських островів. Їх завдання — інтеграція даних територій у грецьку та загальноєвропейську спільноту; залучення

інвестицій до регіонів, покращення соціально-економічного становища місцевого населення.

Відповідно до Конституції система правосуддя Греції представлена цивільними, кримінальними та адміністративними судами [143]. Перші два підпорядковуються Ареопагу — верховному суду, який має розглядати касаційні жалоби на рішення нижчих інстанцій. До його складу входять голова, Генеральний прокурор, 10 заступників голови, 14 заступників Генерального прокурора та 55 суддів. В основному Ареопаг розглядає не контрактні скарги на рішення місцевих судів, а загальні питання права, пов'язані з даним випадком. Адміністративні суди підпорядковані Державній раді, яка має право на відміну виконавчих актів органів адміністративної влади внаслідок перевищення своїх повноважень, або порушення закону; перегляд рішень адміністративних судів, розробки відповідних декретів. Склад Державної ради представлений головою, який обирається на 4 роки, 7 заступників, 42 радників, 48 помічників суддів, 50 доповідачів. До сфери адміністративних судів відноситься також Рахункова палата або Контрольна рада, завданням якої є контроль за видатками держави і, в окремих випадках, органів місцевого самоврядування; надання парламенту звітів з виконання державного бюджету; розгляд питань, пов'язаних з нарахуванням трудового стажу і пенсій, а також справ, що стосуються відповідальності державних службовців, військових, чиновників органів місцевого самоврядування, які заподіяли збитки відповідним структурам Греції. До складу Рахункової палати входять голова, 5 заступників, 20 радників, 40 помічників суддів та 50 доповідачів по справам.

В організаційному плані нижньою ланкою судовою системи Греції мирові суди, кількість яких становить близька 300. Вони розглядають дрібні цивільні суперечки та кримінальні злочини. Наступною ланкою є окружні апеляційні суди, яких нараховується коло 60. Водночас тяжкі кримінальні злочини повинні розглядатися у змішаних колегіях суддів та присяжних засідателів. Разом з тим, Конституція дозволяє передавати деякі злочини кримінального та політичного характеру до юрисдикції виключно апеляційних судів, що складаються з професійних юристів. Загалом, на відміну від конституцій багатьох інших демократичних держав в Греції основний закон прямо вказує на можливість

покарання за політичну діяльність. Пов'язано це, насамперед, з діяльністю терористичних угруповань впродовж 70 – 80-х рр. ХХ ст., зокрема, “Революційною організацією 17 листопада”, відомою своїми нападами на грецьких політиків, бізнесменів, військових, поліцейських та журналістів.

Стаття 100 Конституції Греції передбачає створення в окремих випадках Вищого спеціального суду, до складу якого входять голови Ареопагу, Державної ради, Рахункової палати, по чотири члени двох перших установ, які жеребом обираються на 2 роки [143]. Головування у Вищому спеціальному суді визначається за старшинством з числа голів Державної ради та Ареопагу. Сфера повноважень суду включає до себе розгляд питань, пов'язаних з: опротестуванням результатів виборів у відповідності до статті 58 Конституції; перевіркою процесу та результатів референдумів (ст. 44); винесенням рішень щодо несумісності пов'язування посади депутата з іншими функціями; суперечками, що виникли між різними гілками влади, зокрема, судової; аналіз відповідності законів та судових рішень нормам Конституції та міжнародного права. Його рішення вважаються остаточними і такими, що не підлягають перегляду або оскарженню. Статус Вищого спеціального суду неодноразово намагалися переглянути в бік перетворення його на постійно діючий Конституційний суд. Зокрема, в 2006 р. в ході конституційних дебатів К. Караманліс запропонував створити таку установу, однак політичні протиріччя основних учасників політичного процесу завадили прийняти дану поправку.

В цілому, оцінюючи систему центральної влади Греції, необхідно зазначити, що нормативно вона відповідає стандартам міжнародного та європейського права, традиціям політичного життя та державного устрою демократичних країн. Водночас, на сьогодні, Греція не спромоглася до кінця викоренити негативні прояви у та розвитку суспільства і функціонуванні держави, зокрема: клієнтизм, корупцію, політичний радикалізм. В процесі вирішення цих проблем значне місце посідає політика децентралізації управління, наділення органів місцевої влади реальними владними повноваженнями.

На загальнодержавному рівні система територіально-адміністративного устрою Греції базується на наступних нормативно-правових актах: Конституція

Греції від 11 червня 1975 р. з доповненнями від 6 березня 1986 р та 17 квітня 2001 р.; закон 1416/1984 “Про внесення змін і доповнень до Положення про право муніципалітетів на посилення децентралізації місцевого управління та самоврядування”; закон 1622/86 “Про місцеве самоврядування, регіональний розвиток та демократичне управління”; закон 2218/1994 “Про створення урядом префектур...” з доповненнями 2240/1994 та 2307/1995; закон 2503/97 “Про організацію управління в регіонах”; закон 2539/1997 “Про створення первинних місцевих органів влади”; закон 2647/1998 “Про передачу повноважень регіонам, уряди та інші положення; закон 3463/2006 “Про ратифікацію Кодексу муніципалітетів”; укази Президента, що закріплюють відповідні законодавчі акти; постанова уряду Греції від 26 лютого 1997 р. про реформу територіально-адміністративного устрою країни на первинному рівні, відома як Програма “І. Каподістрія”, яка в подальшому була підкріплена відповідним законом 2539/1997. В травні 2010 р. парламент Греції прийняв закон 3852/2010, яким затверджувалася постанова уряду, відома як Програма “Каллікратіс”, що стала черговим кроком на шляху децентралізації системи влади.

Основний Закон Грецької Республіки визначає лише загальні принципи організації регіональної адміністрації на говорячи чітко про кількість та рівні підпорядкування окремих територіально одиниць. Зокрема, задекларований децентралізований принцип формування регіональних органів влади. Адміністративний поділ країни детермінований гео економічними, соціальними та комунікаційними факторами [143]. Відповідно, зміни в територіальному-адміністративному устрої Греції не потребують реформи Конституції країни. Регіональні, або як вони іменуються в Конституції Греції, периферійні органи управління, користуються вирішальною компетенцією при прийнятті рішень в межах свого регіону, однак центральні органи влади залишають за собою право на загальну координацію та контроль над їх діями.

В Конституції Греції говориться лише про муніципалітети та сільські общини як перший рівень органів місцевого самоврядування. Саме вони повинні обиратися загальним таємним голосуванням. Засади створення та підпорядкованості більш вищих рівнів органів регіонального управління

Основний Закон не визначає, говорячи лише про можливість добровільного або навіть примусового об'єднання общин з метою виконання спільних робіт або надання певних послуг.

До 1 січня 2011 р. первинною самостійною ланкою територіально-адміністративної системи Греції виступали муніципалітети та общини, загальна кількість яких становила 1034 одиниці. Вони об'єднувалися у 51 префектуру (ном), а ті, в свою чергу, — в 13 периферій. Водночас з метою уніфікації статистичних стандартів країн-членів ЄС, 26 травня 2003 р. було прийнято рішення Європейського парламенту та Ради ЄС про створення єдиної “Номенклатури територіальних одиниць для статистики” (NUTS) [126, с. L 154/1 — L 154/41]. Вона передбачає утворення трирівневої системи територіально-адміністративного поділу у відповідності до кількості населення. Зокрема, для отримання статусу NUTS 1 регіон повинен нараховувати від 3 млн. до 8 млн. постійних жителів; відповідно, NUTS 2 має включати від 800 тис. чоловік до 3 млн. чоловік; NUTS 3 — від 150 тис. до 800 тис. чоловік. Слід зазначити, що дана система статистичної класифікації почала розроблятися ще у 80-і рр. XX ст., а тому до прийняття даної постанови існували ще два рівні: NUTS 4, що відповідав окремому муніципалітету або общині, та NUTS 5, муніципальні або общинні райони. Після ж реформи 2003 р. вони були вилучені зі з єдиної класифікації та отримали статус “Локальних адміністративних одиниць” (LAU). Муніципалітети та сільські общини Греції представляли рівень LAU 1, а муніципальні та общинні райони, які в 2006 р. були перейменовані на місцеві райони — рівень LAU 2. Таким чином, на сьогодні в Греції у відповідності до єдиної статистичної системи ЄС нараховується 6130 територіально-адміністративних одиниць рівня LAU 2; 1034 одиниць рівня LAU 1; 51 префектура, що відповідають рівню NUTS 3, 13 периферій — регіонів NUTS 2 та 4 групи розвитку регіонів — NUTS 1: Північна Греція, Центральна Греція, Аттика, острови Егейського моря та Крит [126, с. L 154/19 — L 154/21]. Поділ за принципом NUTS в цілому відповідає особливостям територіально-адміністративному устрою Греції і покликаний сприяти більш тісній співпраці між окремими регіонами Європейського Союзу, а також реалізації Єдиної регіональної політики об'єднання.

У відповідності до Закону 3852/2010 з 1 січня 2011 р. в Греції була впроваджена нова територіально-адміністративна система. Зокрема, замість 1034 муніципалітетів та общин, шляхом об'єднання були створені 325 муніципалітетів (дімів), що поділяються на муніципальні відділи та комуни, що не мають самостійного статусу. Водночас відбулася ліквідація префектур і реорганізація периферій, які стали вищим органом самоуправління в Греції. Державне управління регіонами, яке раніше відбувалося в рамках периферій було передано на новий рівень — децентралізовані адміністрації, що мають здійснювати контроль за органами місцевої влади. Їх кількість була обмежена сімома. Таким чином відбулася реалізація одного з основних програмних пунктів ПАСОК — децентралізація управління та укрупнення муніципалітетів. Слід відзначити, що Програма “Каллікратіс”, реалізована законом 3852/2010 є логічним продовженням територіально-адміністративної реформи 1997 р., що також буда проведена урядом ПАСОК.

На 2010 р. територіально-адміністративні одиниці низового рівня в Греції були представлені місцевими районами (Τοπικό Διαμέρισμα), які діяли лише у складі муніципалітетів або сільських громад. У відповідності до закону 3463/2006 в 2006 р. відбулася реформа, за якою старі муніципальні райони та сільські, общинні райони були уніфіковані і чітко поділені. Центрами місцевих районів були визначені або невеликі містечка, або кілька сільських поселень. Органи управління місцевими районами представлені радою району та головою ради. Кількість членів ради у відповідності до закону 3463/2006 становила 15 чоловік, що обиралися на 4 роки прямим загальним голосуванням [185, с. 1136]. У відповідності до Програми “Каллікратіс” з 2011 р. місцеві райони замінені на комуни (κινότητες), які формуються за кількісним принципом: понад 2000 чоловік на материковій частині Греції, або понад 1000 — на островах [177, с. 1794]. При цьому повноваження Ради комуни та її Голови у порівнянні з нормами закону 3463/2006 суттєво не змінилися.

У відповідності до Програми “І. Каподістрія”, що була прийнята в 1997 р., територіально-адміністративними одиницями першого рівня в Греції виступали діми, або муніципалітети та сільські общини, або кінотіти [192]. Необхідність

реформи 1997 р. була викликана кількома причинами внутрішнього та зовнішнього характеру. Спроби децентралізації місцевого управління на рівні окремих муніципалітетів та сільських общин здійснювалися, починаючи з 1981 р., коли до влади пришов уряд ПАСОК на чолі з А. Папандреу. В основному вони полягали у прийнятті законодавчих актів, які б розширювали права органів місцевого самоврядування, а також наданні урядових рекомендацій щодо реформи регіонального устрою Греції. Таким чином, основна роль в даному процесі покладалася на самі органи місцевого самоврядування, які не мали відповідних повноважень, а також були обмежені у праві змінювати кордони власних територіально-адміністративних одиниць. Відсутність комплексної, загальнодержавної програми реформи органів місцевої влади призвели, на думку розробників Програми “ І. Каподістрія”, до недостатнього рівня представленості жителів малих поселень в органах влади, нездатності держави у повному обсязі забезпечити обслуговування інтересів громадян, що проживають, насамперед, у сільській місцевості, а також неефективності використання фінансових та людських ресурсів в країні.

Серед зовнішніх чинників значну роль відіграла активізація політики ЄС в питанні регіонального розвитку, яка була спрямована на додаткове фінансування тих країн-членів союзу, де рівень життя населення не відповідав загальноєвропейським стандартам. В 1994 р. почав свою діяльність Фонд гуртування, завданням якого було надання фінансування державам-членам ЄС, де рівень ВВП на душу населення складав менше 90 % від середньостатистичного показника по союзу. Такими державами стали Італія, Греція, Іспанія та Португалія. Проекти, що фінансувалися через Фонд гуртування, повинні були сприяти захисту навколишнього середовища та покращення транспортної інфраструктури даних країн. Частка фінансування через Фонд гуртування склала 80-85 % від загальної суми, виділеної ЄС на проведення регіональної політики ЄС. В свою чергу, Греція щорічно отримувала до 22 % від даного обсягу [238, с. 222].

Починаючи з 2000 р., ЄС сконцентрував свої зусилля на трьох основних напрямках регіональної політики:

1. Європейський фонд регіонального розвитку (ЕТПА, ERAF, ЄФРР), який орієнтується на підтримку в процесі створення нових робочих місць.
2. Європейський соціальний фонд, покликаний забезпечити соціальну інтеграцію безробітних та знедолених членів суспільства.
3. Фонд гуртування.

Основним принципом функціонування Фонду гуртування є кооперація зусиль ЄС та національних урядів в питанні фінансування та координації регіональної політики. Фактично, для Греції означало посилення контролю за видатками країни та розподіленням бюджету, а також здійснення тиску з боку ЄС на процес децентралізації місцевого управління. Таким чином, як зазначає А. Кассіматі, ЄС активно сприяла проведенню реформи територіально-адміністративного устрою та органів місцевого самоврядування Греції [256, с. 2].

Визначальним чинником, що впливав на процес формування нових муніципалітетів та общин, стала кількість населення, у відповідності до якої відбувалося визначення мінімально необхідної для такої кількості людей соціально-економічної та адміністративної інфраструктури. Таким чином, мінімальна кількість населення для утворення кінотіти, або сільської общини склала 1500 чоловік, для діму, або муніципалітету — 2500 чоловік відповідно. Водночас передбачалося виокремити у склад муніципалітетів пригородні, в яких проживало б від 2500 до 5000 чоловік та міські, населення яких було б більш значним та могло включати до себе сусідні громади. Окрім людського фактору до важливих чинників формування нових територіально-адміністративних одиниць першого рівня належали рельєф, наявність природних ресурсів, віддаленість від великих міст та транспортних шляхів, близькість до моря.

Внаслідок реформи 1997 р. 441 муніципалітет та 5382 сільські общини були перетворені на 900 дімів та 133 кінотіт. Загальна кількість територіально-адміністративних одиниць першого рівня скоротилася з 5823 до 1033, що безперечно сприяло покращенню їх керованості та економічної самодостатності. Уряд Греції на цьому не зупинився і залишив за регіонами право на подальше створення магістратів та сільських общин, поклавши в основу такого рішення, насамперед, принцип економічної самодостатності нового утворення,

спроможності не лише забезпечити своє проживання, але й виплату всіх необхідних податків та стягнень. Саме тому на 2010 р. кількість муніципалітетів збільшилася до 910, а кількість сільських громад зменшилася до 124. У відповідності до закону 3852/2010 всі вони біли реорганізовані у нові муніципалітети, кількістю 325 одиниць, що об'єднали кілька старих [177, с. 1785—1794]. Переважно, адміністративні кордони колишніх димів та кінотіт змінені не були, в інших випадках це відбулося з огляду на економічну доцільність та досягнення фінансової самостійності нових муніципалітетів.

Система органів місцевого самоврядування в дімах представлена муніципальною радою, мером (дімархом) та муніципальним комітетом. Кількість членів муніципальних рад напряду залежить від розмірів населення даної територіально-адміністративної одиниці. Термін повноважень органів самоврядування муніципалітетів у порівнянні з минулим було збільшено з 4 до 5 років. Як і у випадку виборів до парламенту участь в обранні місцевих органів влади є обов'язковою для всіх жителів за виключенням тих, кому на той момент виповнилося 70 років, або якщо ті знаходяться на відстані більш ніж 200 км від виборчої ділянки. Причини такого кроку полягають у необхідності загальної легітимізації органів управління, а з іншого боку – у певній політичній пасивності населення, в особливості тих, хто проживає у сільській місцевості, горах та на островах. Єдине виключення, що робить закон 3463/2006, стосується громадян країн-членів Європейського Союзу, що навчаються в Греції. Їх включають до особливого реєстру виборців на період навчання. Виборчими правами користуються не лише громадяни Греції, але й громадяни країн-членів ЄС, а також громадяни третіх держав, що проживають в країні законно [185, с. 1137; 177, с. 1797].

Право бути обраним мером (дімархом), в свою чергу, мають всі громадяни Греції, яким на момент виборів до місцевих органів влади виповнився 21 рік за виключенням суддів та працівників судових органів, офіцерів армії та поліції, представників релігійних конфесій, голови периферій, генеральні секретарі децентралізованих адміністрацій та деякі інші категорії населення. Дозволено поєднувати участь в органах місцевого самоврядування з роботою адвоката,

нотаріуса та співробітників університетів. Нововведенням закону 3852/2010 стало зменшення вікового цензу для обрання члена муніципальної ради, для якого достатньо, що кандидату виповнилося на момент обрання 18 років, а також дозвіл на обрання для громадян країн-членів ЄС та третіх держав, що проживають на території Греції на законних умовах. Таким чином, грецьке законодавство було змінено у відповідності до вимог Європейського Союзу. Водночас право бути обраними отримали греки-репатріанти та члени їх сімей, представленість яких в органах місцевого самоврядування Греції є непропорційно малою.

Повноваження муніципальних рад, передбачають прийняття рішень з усіх питань життєдіяльності громади, за виключенням тих, що є у прямій компетенції мера або муніципального комітету. Рада має право на вираження інтересів муніципалітету у відносинах з державою; здійснює призначення та збір місцевих податків, мит і зборів; розробляє та впроваджує в дію генеральні плани будівництва, надає дозволи на продаж земель [177, с. 1815].

Найвищою посадовою особою в муніципалітеті є мер (дімарх). Він зобов'язаний втілювати в життя рішення рад та муніципальних комітетів, представляти інтереси громади на регіональному, національному чи міжнародному рівні, керувати діяльністю комунальних служб, забезпечувати виконання муніципального бюджету, підписувати контакти та угоди від імені муніципалітету, надавати свідоцтва про народження та шлюб жителям муніципалітету. Мер може бути відсторонений рішенням муніципальної ради у випадку, якщо його інтереси будуть конфліктувати з інтересами громади, в такому випадку його обов'язки будуть покладені на одного з депутатів. В даному випадку мер буде нести лише дисциплінарне покарання [177, с. 1813].

Крім ради та мера до органів місцевої влади слід віднести муніципальний виконавчий комітет, склад якого формується у відповідності до кількості членів ради. Зокрема, обов'язковими членами комітету є мер або його заступник та від 4 до 8 членів ради. Обов'язки виконавчого комітету передбачають контроль за виконанням рішень муніципальної ради, реалізацію аланів розвитку діму у короткотерміновій та середньотерміновій перспективах, розробку проекту бюджету, контроль за його виконанням. Таким чином муніципальний комітет,

насамперед, покликаний забезпечити реалізацію фінансових аспектів діяльності громади [177, с. 1813—1814].

Особливу роль в рамках муніципальних рад відіграють комітети з фінансових питань та якості життя. Перший з них — комітет з фінансових питань, або як його ще називають Економічний, є реальним розробником бюджету та безпосереднім контролером за його дотриманням. Він формує заявки на тендери щодо певних послуг та муніципальних закупівель, розглядає питання щодо кредитування населення та компаній, надає рекомендації щодо запровадження нових податків та зборів. Його рішення є, фактично, обов'язковими до виконання мерами, хоча законодавством прописаний механізм відмови від виконання рішень Економічного комітету у надзвичайних випадках [177, с. 1817—1819].

Нововведенням закону 3852/2010 стало обов'язкове запровадження в кожному муніципалітеті спеціальних рад з інтеграції іммігрантів, які підпорядковуються раді діму. Члени рад з інтеграції іммігрантів призначаються відповідною муніципальною радою у кількості від 5 до 11 чоловік з числа представників органів місцевого самоврядування, іммігрантських організацій, громадських структур. Завданням рад є моніторинг питань, пов'язаних з проживанням представників іноземних діаспор в даному муніципалітеті, надання рекомендацій радам діму з вирішення цих проблем, укріплення соціальної злагоди в суспільстві [177, с. 1821—1822].

Законодавство чітко прописує розміри видатків на діяльність мера, його заступників та ради. При цьому зарплатня посадових осіб визначається кількістю населення муніципалітету, зокрема, там, де його чисельність переважає 100000 чоловік, мер отримує стільки ж, скільки отримує Генеральний секретар Міністерства внутрішніх справ, державної адміністрації та децентралізації. Відповідно, в менших за чисельністю дімах зарплатня мера становить певний відсоток від прибутків Генерального секретаря. Зарплатня інших представників місцевої влади законом 3852/2010 визначена як відсоткової частки від прибутків мера. Наприклад, члени муніципальних рад отримують 50 % від зарплатні мера [177, с. 1826—1827].

Фінансування діяльності муніципалітетів відбувається, насамперед, за рахунок коштів державного бюджету, що об'єднані у так звані “Центральні автономні фонди”. До них зараховують 20 % надходжень від податку на прибуток для юридичних осіб, 50 % митних стягнень та 3 % від виплат за передачу власності. Розподілення ресурсів фондів відбувається у відповідності до кількості населення територіально-адміністративних одиниць та рівня розвитку соціальної, транспортної інфраструктури, географічних та кліматичних особливостей. Також необхідно зазначити, що 1/3 коштів, отриманих від податку на прибуток юридичних осіб використовується на інвестиційні проекти органів місцевої влади, інша частина – на поточні витрати. Наступним джерелом фінансування є надходження від оренди нерухомого майна, насамперед сільських та міських земель, громадських будівель. Крім того, муніципалітети мають право впроваджувати місцеві податки за користування водними ресурсами, каналізацією та сайтами, що надають інформацію про громадські роботи та діяльність общини [185, с. 1183].

Крім звичайних прибутків муніципалітети можуть залучати кредити від міжнародних фінансових організацій, вітчизняних і закордонних банківських установ, а також штрафи за порушення правил дорожнього руху, торгівлі під відкритим небом, забруднення навколишнього середовища, виконання умов комерційних ліцензій, заборгованість перед місцевою владою.

В Греції активно діють місцеві та загальнонаціональні об'єднання муніципалітетів, причому участь в них є обов'язковою для органів місцевого самоврядування. Зокрема, вони є членами Центрального союзу муніципалітетів та общин (KEDKE, КЕДКЕ, ЦСМО), створеного 3 листопада 1927 р. Дана структура має на меті координувати діяльність територіально-адміністративних одиниць першого рівня, сприяти їх розвитку, проводити наукові дослідження з питань місцевого самоврядування, ефективної податкової політики, надавати експертну оцінку законопроектам, що стосуються регіонального управління. Разом з тим, необхідно відзначити, що КЕДКЕ, маючи статус приватної юридичної особи, що дозволяє їй комерційну діяльність, зокрема, залучення іноземних кредитів, не є повністю незалежною. Вона зберігає підпорядкованість Міністерству внутрішніх

справ, державної адміністрації та децентралізації Греції, що є наслідком збереження сильних етатистських тенденцій в громадському житті країни. В окремих регіонах діють місцеві союзи муніципалітетів та общин (ТЕΔΚ, ΤΕΔΚ, ΜΣΜΟ). Їх завдання – об'єднання зусиль дімів та кінотіт в рамках окремої префектури і участь в них також є обов'язковою. Водночас муніципалітети та общини за власною ініціативою можуть утворювати асоціації у складі двох та більше учасників. Так об'єднання покликані спільними зусиллями вирішувати конкретні питання у сферах будівництва, громадських робіт, придбання техніки та машинного обладнання. Крім того, у випадку нездатності одного з учасників асоціації виконувати певні фінансові або технічні зобов'язання щодо власної громади, вони можуть передати їх іншим членам об'єднання.

У відповідності до вимог Європейського Союзу в Греції на сьогодні створена достатньо ефективна система місцевого самоврядування на рівні муніципалітетів. Водночас для неї характерні певні недоліки, що пов'язані, насамперед, з особливостями політичної культури грецького суспільства. Зокрема, їй властивий клієнтизм, наявність надто широких повноважень мерів, рад та муніципальних комітетів, обмеженість впливу на них з боку звичайних жителів, які не пов'язані з політичними партіями, впливовими профспілками та громадськими організаціями. Дослідники відзначають парадоксальний факт: будучи надзвичайно активними в політичному плані, греки слабо представлені в суспільному житті і рідко проявляють себе як колективну силу при вирішенні питань розвитку територіальної громади. Грецькі політологи П. Гетіміс та Д. Грігоріаду бачать причину цього в специфічних формах грецької політичної поведінки, що стимулюють розвиток в громадянах країни індивідуалістичних тенденцій та моделей поведінки [281]. Фактично участь в політичному житті проходить через зволеньня власних, а не громадських потреб, при цьому прикладом для греків служать, насамперед, провідні політичні партії країни, де присутні тенденції своєрідного успадкування посад лідерів членами одних і тих самих сімей. Водночас таке ставлення до політичної активності слід пояснювати також і надзвичайно активною роллю держави у суспільному житті греків, збереженням контролю з боку уряду над багатьма сторонами їхнього життя. Це, в свою чергу,

призводить до перекладення власних проблем на плечі держави і занадто великих сподівань та претензій на допомогу з її боку. Лише в 1990-і рр. в Греції почав поширення процес створення недержавних громадських організацій, які ставили на меті представляти інтереси населення в органах місцевої та центральної влади, однак до цього часу вони не отримали можливості повністю контролювати діяльність влади. П. Гетіміс та Д. Грігоріяду зазначають, що в деяких випадках представники місцевої влади використовували фінансові кошти, виділені урядом та ЄС не за цільовим призначенням, а для задоволення власних потреб та інтересів приватних груп інтересів та владних структур політичних партій. При цьому мери муніципалітетів та голови общин проявляли надзвичайну турботу в плані задоволення потреб їх політичних соратників [281].

До 1 січня 2011 р. муніципалітети та сільські общини Греції були об'єднані в префектури (номи), що вважалися територіально-адміністративними одиницями другого рівня. В сучасному вигляді вони були створені в 1994 р. в рамках процесу децентралізації системи місцевого управління. До того керівництво префектурами призначалося урядом Греції, після ж, почало обиратися шляхом голосування. Водночас значна частина владних повноважень була передана генеральним секретарям периферій. При цьому необхідно зазначити, в Конституції Греції номи не отримали свого відображення, а тому їхній статус міг коливатися в залежності від рішень парламенту та уряду.

Загалом в Греції нараховувався 51 ном, але при цьому Аттика адміністративно була поділена на 4 автономні префектури: Афіни, Пірей, Східна Аттика, Західна Аттика, тому інколи в довідниках кількість територіально-адміністративних одиниць другого рівня сягала 54. Водночас через територіальну близькість та економічну взаємопов'язаність столичний регіон об'єднували в суперпрефектуру Афіни–Пірей, метою якої була координація зусиль з розвитку місцевих громад, економіки, захисту навколишнього середовища, більш ефективної реалізації соціальної політики. Повноваження органами місцевої влади розширених та звичайних префектур розподілялися за функціональною ознакою. Органи управління розширених номів реалізували програми стратегічного планування, сприяння розвитку підприємництва, захисту вразливих груп

населення. В свою чергу, органи місцевого самоврядування на рівні звичайних номів займалися, насамперед, обслуговуванням інтересів окремих громадян [181, с. 4219].

Фінансування префектур відбувалося за тим самим принципом, що і у випадку дімів та кінотіт. Основну роль в даному процесі відігравала держава, яка через Центральні автономні фонди надавала кошти на функціонування префектур. Структура надходжень до фондів, що використовуються на діяльність префектур складалася наступним чином: 15 % від митних зборів, 10 % від виплат за передачу будівель, землі та ферм, 4,5 % від зборів за в'їзд на територію країни автомобілів та автобусів, 2 % від податку на додану вартість та 100 % мита на технічний контроль транспортних засобів. Як і у випадку з органами місцевого самоврядування першого рівня розподілення коштів відбувалося у відповідності до чисельності населення ному, ступеня розвитку транспортної інфраструктури, системи обслуговування громадян [129, с. 19—20].

Всі номи були об'єднані в Союз адміністрацій префектур Греції (ЕНАЕ, ЕНАЕ, САПГ), до якого входили представники органів місцевого самоврядування другого рівня. Повноваження ЕНАЕ в цілому співпадали з подібними структурами, головне ж завдання полягало у наданні консультативної допомоги радам префектур та номархам.

Аналізуючи повноваження та сфери функціонування префектур, насамперед, слід зазначити певну двозначність їх правового статусу. До територіально-адміністративної реформи 1994 р. номи виступали як вагома складова система регіонального управління Греції, однак внаслідок законодавчих перетворень значна частина повноважень, пов'язаних з фінансовою, адміністративно-управлінською сферами, перейшла до генеральних секретарів та генеральних рад периферій. За останні двадцять років, в свою чергу, відбулося значне розширення повноважень органів управління першого рівня, що також негативно вплинуло на розвиток самоврядування на рівні префектур.

Дані недоліки були докладно розглянуті у доповіді, присвяченій демократизації системи регіонального управління Греції, що була виголошена під час 15-ї пленарної сесії Конгресу місцевих та регіональних влад в Страсбурзі у

травні 2008 р. Зокрема, було зазначено про невідповідність засад функціонування префектур Конституції Греції, необхідність зменшення кількості номів за рахунок перерозподілу території країни та надання додаткових повноважень префектам та радам номів. Конгрес звернув особливу увагу на відсутність кодексу префектур, власних джерел фінансування, залежність від центральних органів влади. Відповідно до ситуації, Конгрес місцевих та регіональних влад рекомендував уряду Греції продовжити інституційну реформу територіально-адміністративного устрою Греції другого рівня; ліквідувати управлінські пережитки, пов'язані зі статусом номів до 1994 р.; створити систему фінансування, що сприяла б диверсифікації джерел надходжень прибутків за рахунок збільшення місцевих податків; надати можливість органам місцевої влади, КЕДКЕ та ЕНАЕ приймати реальну участь в розподіленні коштів, що надаються ЄС в рамках структурних фондів [119].

Всі ці недоліки функціонування номів були враховані під час прийняття закону 3853/2010, який ліквідував систему префектур, передавши їх повноваження на рівень муніципалітетів.

Відповідно до закону 1622/86 “Про місцеве самоврядування, регіональний розвиток та демократичне управління” Греція була поділена на 13 периферій (слід зазначити, що в українських та іноземних ЗМІ можна також зустріти такі синоніми периферії, як “область”, “регіон”, “адміністративний округ”): Атика, Центральна Греція, Західна Греція, Західна Македонія, Центральна Македонія, Східна Македонія та Фракія, Крит, Епір, Іонічні острови, Північні Егейські острови, Південні Егейські острови, Пелопоннес, Фессалія [179].

Крім того, особливий статус має об'єднання 20 православних монастирів Аїон-Орос (“Свята Гора”) на півострові Афон. Він закріплений статтею 105 Конституції Греції, відповідно до якої в духовному відношенні дана територія знаходиться у безпосередній юрисдикції Константинопольської Патріархії [143]. Водночас держава здійснює повний та неподільний суверенітет над Афоном, залишивши за Константинопольським Патріархатом лише право на духовне керівництво та зверхність в питаннях визначення режимів богослужіння та процедури їх здійснення. Статус Афону також визначений “Уставною Хартією

Святої Гори Афонської” від 10 травня 1924 р., що має силу закону і відіграє роль своєрідної конституції даного монастирського об’єднання [175].

Вищим законодавчим та судовим органом влади в межах Аїон-Орос є Надзвичайне двадцятичленне зібрання настоятелів монастирів, яке збирається два рази на рік. Воно, зокрема, розглядає питання, що відносяться до сфери цивільного права. Виконавча влада, в свою чергу, представлена Святим Кінотом (Собором), що включає до себе по одному делегату–антипросопу від кожного з монастирів Афону, та Священною Епістасією, що складається з 4 “наглядачів”, які обираються на один рік. Фактично вони виконують розпорядчі та поліцейські функції, слідкуючи за правопорядком, цінами на продукти та поведінкою туристів.

Грецький уряд жорстко слідкує за незмінністю кількості монастирів та їх структурних підрозділів і недопущенням проживання на півострові прибічників інших релігій. Цивільна влада в Аїон-Орос представлена префектом (губернатором), що підпорядковується Міністерству закордонних справ Греції. Традиційно префектом Святої Гори призначають одного з професорів богословського факультету Фессалонікського університету, що забезпечує толерантне ставлення до особливого статусу Афону та компетентність в питаннях внутрішнього самоврядування монастирів. Сфера юрисдикції префекта чітко обмежена питаннями здійснення митного контролю, реєстрації іноземних туристів та керівництва поліцією.

Відповідно до адміністративної реформи 1986 р., периферії вважалися складовою частиною національного уряду, базуючись на принципі децентралізації влади [179]. Разом з тим, лише в 1994 — 1995 рр., після того, як органи управління префектур почали обиратися, периферії нарешті отримали офіційний статус як місцеві представництва центральних органів влади, основною метою яких було здійснення контролю над низовими органами самоврядування [180]. До сфери компетенції периферії перейшли питання планування стратегії розвитку регіону, реалізації на обласному рівні національної та загальноєвропейської політики в контексті фінансового, соціального та культурного питань, контролю за діяльністю місцевих органів влади, забезпечення тісного контакту між центральним урядом та окремими громадянами.

Кожна периферія управлялася Генеральним секретарем та Регіональною радою. Генеральний секретар області не обирався, а призначався центральним урядом. Таким чином, його сфера його відповідальності ніяким чином не контролювалася місцевими органами влади. З іншої сторони, принцип призначання на посаду Генерального секретаря обмежував його свободу в питанні відстоювання інтересів периферії перед центральним урядом. До його сфери повноважень відносилися питання контролю над органами місцевого самоврядування на рівні общин, муніципалітетів та префектур; керівництва всіма регіональними адміністративними органами, зокрема, поліцією, пожежними частинами та портовими службами; реалізації національної політики на рівні окремої області [139, с. 8]. Іншим органом управління периферією була Регіональна рада, яка займається, насамперед, питаннями вироблення середньострокового та щорічного планів розвитку на основі пропозицій, що надаються центральним урядом та розподіленням коштів, виділених державою серед місцевих префектур. Структура виконавчої влади на рівні периферії крім Генерального секретаря передбачала підпорядковане йому Головне управління периферії. В рамках координації діяльності центру та регіонів та забезпечення співпраці на горизонтальному рівні була створена Рада периферій, до якої увійшли міністр внутрішніх справ, державної адміністрації та децентралізації Греції та 13 Генеральних секретарів [256, с. 7]. Основним завданням Ради було обговорення річних та короткотермінових планів регіонального розвитку. Водночас Рада периферій координувала діяльність Фонду регіонального розвитку, який має статус приватної юридичної особи, але підпорядковується Міністерству внутрішніх прав, державної адміністрації та децентралізації. Метою фонду є адаптація регіонів Греції до загальноєвропейських процесів, що, в свою чергу, передбачає, насамперед, розподілення фінансових коштів, що надходять з боку держави, громадських установ, ЄС, інших міжнародних організацій та юридичних осіб. Крім того, Фонд регіонального розвитку бере на себе проведення досліджень з метою визначення найбільш перспективних шляхів розвитку периферій та префектур Греції, ефективного використання фінансових, матеріальних, людських ресурсів, необхідності змін у податковій політиці держави чи окремих областей.

Важливими функціями Фонду регіонального розвитку є також забезпечення участі органів місцевого врядування Греції у відповідних програмах Європейського Союзу та пошук кредитів з боку фінансових установ на виконання громадських робіт та соціальних проектів [138, с. 9—10].

Аналізуючи розвиток грецьких периферій, дослідниця А. Кассіматі зауважувала на наступних проблемах. По-перше, органи управління периферіями характеризувалися певною дуалістичністю по відношенню до центральних органів влади. З одного боку, вони були представниками інтересів органів місцевого самоврядування, з іншого — зберігали повну підпорядкованість, зокрема, посадово-ієрархічну та фінансову, по відношенню до Міністерства внутрішніх справ, державної адміністрації та децентралізації. Це обмежувало самостійність в процесі прийняття рішень на користь певної громади і посилювало втручання держави у місцеві справи. А. А. Кассіматі прямо зазначала незрілість грецької політичної та державницької культури у порівнянні з провідними країнами ЄС, що знаходить своє відображення у відсутності систематичності в процесі децентралізації управління і наділення органів місцевого самоврядування владними повноваженнями. Ще одним проявом недосконалості системи на думку дослідниці було збереження клієнтизму в політичному процесі [256, с. 7—8].

У згаданій вище доповіді на 15-й пленарній сесії Конгресу місцевих та регіональних влад серед недоліків системи управління на рівні периферії було відзначено про невідповідність повноважень Генерального секретаря принципам демократії. Насамперед, ця невідповідність стосувалася адміністративного втручання органів влади периферії у справи муніципалітетів, общин та префектур в сфері стратегічного планування та фінансування. Окремої уваги було надано питанням високого ступеня централізації в питанні управління коштами, наданими Європейськими структурними фондами. Виключне право на це мали Генеральні секретарі периферій. У зв'язку з цим конгрес рекомендував національному уряду скоротити кількість периферій, переглянути повноваження генеральних секретарів, запровадити прямі загальні вибори по відношенню до них [119]. У такому випадку органи місцевого самоврядування на рівні периферій мали б очолити вертикаль влади в регіоні, отримати повноваження вирішувати питання

фінансування та інвестування дімів, кінотіт та номів, здійснювати адміністративний контроль за їх діяльністю включно до тимчасового припинення функціонування відповідних органів управління.

В 2010 р. у відповідності до, зокрема, рекомендацій Конгресу місцевих та регіональних влад відбулася реформа периферій, що перетворила їх на другий рівень системи місцевого самоврядування. Їх чисельність була збережена, не зазнали змін і адміністративні кордони периферій. Водночас повністю змінилася система організації влади, яка стала виборною і залежною від місцевої громади. Зокрема, на прямих загальних виборах, що відбуваються раз на п'ять років, обираються губернатор (периферіарх), віце-губернатори (антипериферіархи), Рада периферії у кількості депутатів, що знову ж таки залежить від чисельності населення регіону. Так, зокрема, у периферіях, де проживає менше 300000 чол. — 41 депутат, від 300000 до 800000 чол. — 51 депутат, понад 800000 чол. — 71 член Ради. Окремо стоять такі периферії, як Аттика, де Рада складається зі 101 людини, та Південних Егейських островів, де через географічну віддаленість та малу чисельність населення Рада складається з 51 депутата [177, с. 1841—1842]. Як і у випадку з мерами муніципалітетів, губернатором та віце-губернатором можуть бути обрані громадяни Греції, вік яких досяг 21 року; в свою чергу, депутатами Ради периферії може стати грек, якому на момент виборів виповнилося 18 років. Обрані посадовці отримують зарплатню, розмір якої визначений законом і залежить від величини прибутків Генерального секретаря Міністерства внутрішніх справ, державної адміністрації та децентралізації, і не мають права займатися побічною підприємницькою діяльністю. Перші вибори органів влади периферій відбулися у листопаді 2010 р., ще до офіційного початку дії нової реформи місцевого самоврядування.

Права та обов'язки губернатора периферії включають до себе представлення інтересів регіону в судових засіданнях та на різного рівня переговорах; реалізацію рішень Ради периферії, її виконавчого та функціональних комітетів; розподіл фінансових коштів, що надходять до його відомства; укладення контрактів на виконання певних послуг. Рада периферії, в свою чергу, має здійснювати контроль за реалізацією поточного плану розвитку регіону; затверджувати бюджет та

приймати поправки до нього; запроваджувати нові податки та збори в межах регіону; контролювати процес успадкування майна, його продажу або передачі. Як і у випадку муніципалітетів в рамках рад периферій діють виконавчі комітети, що мають координувати підготовку проекту плану розвитку регіону та в подальшому здійснювати безпосередній контроль за його виконанням; рекомендувати Раді периферії проект бюджету та щорічного звіту з діяльності; займатися моніторингом якості послуг, що надаються місцевим жителям [177, с. 1852—1858].

Разом з тим, Фонд регіонального розвитку як один з основних наповнювачів регіональних бюджетів зберіг свою підконтрольність міністру внутрішніх справ, державної адміністрації та децентралізації Греції. Водночас поточну діяльність Фонду будуть спільно координувати губернатор та Рада периферії. Джерелами наповнення Фонду регіонального розвитку у відповідності до закону 3852/2010 є переважно державний бюджет Греції, надходження від Європейського Союзу, кредити та займи від міжнародних фінансових установ [177, с. 1875—1876].

Відповідно до Програми “Каллікратіс” територіально-адміністративною одиницями вищого рівня є децентралізовані адміністрації, що були створені в 2010 р. Їх кількість дорівнює семи: Аттика; Македонія та Фракія; Епір та Західна Македонія; Фессалія і Центральна Греція; Пелопоннес, Західна Греція та Іонія; Егейські острови; Крит. Нові утворення очолюються державними секретарями, які призначаються міністром внутрішніх справ, державної адміністрації та децентралізації. Закон передбачає створення при децентралізованій адміністрації спеціальної Ради, куди входили б губернатори периферій та регіональних асоціацій муніципалітетів. Однак така Рада має збиратися лише на запрошення Державного секретаря і мати виключно консультативні функції. Повноваження децентралізованої адміністрації поширюються переважно на сферу управління державною власністю та координацію проектів, що мають національне значення, зокрема: продаж державних земель, надання ліцензій на розробку корисних копалин, правління портами, охорону навколишнього середовища, освітні програми [177, с. 1910—1913].

Виходячи з цього, можна стверджувати, що на сьогодні в Греції нормативно реалізовані рекомендації Європейського Союзу з децентралізації управління на передачі владних повноважень органам місцевого самоврядування. Водночас практичне впровадження реформи лише почалося, в листопаді 2010 р. відбулися місцеві вибори, на яких вперше було обрано органи управління периферіями. При цьому зберігся принцип домінування провідних політичних партій Греції, представники яких, в основному, і сформували нові органи самоврядування. В умовах жорсткого політичного протистояння, що відбувається в країні, це створює додаткові ризики для Греції.

3.2. Партійна система Греції на сучасному етапі

Передумови формування сучасної партійної системи Греції почали складатися ще до встановлення диктатури “чорних полковників” і пов’язані з подіями Другої світової війни, Громадянської війни (1943 — 1949 рр.) та періоду 50 — I половини 60-х рр. XX ст., який отримав назву “Реконструкції та модернізації” або “Нестабільної демократії”. Дана тривалість у часі пов’язана, насамперед, з тим, що створення нових партій в постдиктатурний період не призвело до зміни правлячої політичної еліти. Відносини, що склалися між провідними політичними діячами країни та їх прибічниками на протязі 1940 — 1960-х рр., впливали на міжпартійні відносини в II половині 70 — 90-і рр. XX ст. Водночас характерною особливістю політичного процесу Греції, що розвивався після повалення військової диктатури стала відповідність загальноєвропейським тенденціям, зокрема, чіткому поділу провідних партій за ідеологічною складовою. Відповідно, правоцентристський в Греції ототожнюється з Новою Демократією (НД), лівоцентристський — з Всегрецьким соціалістичним рухом (ПАСОК). Крім того, характерною рисою політичного процесу в країні є доволі високий і в цілому стабільний рівень підтримки грецьких радикальних лівих з Комуністичної партії Греції. Слід зазначити, що в цілому політичний спектр Греції надзвичайно строкатий — від праворадикальних, навіть неонацистських груп, до крайніх лівих — маоїстів, троцькістів, непримиренних

марксистів та анархістів. Однак реально на політичний розвиток Греції впливають партії, що представлені у парламенті і мають можливість реалізації своїх програмних завдань. При цьому рівень політичного співробітництва в Греції достатній для врахування інтересів цих партій, не зважаючи на знаходження в опозиції. Прикладом можуть слугувати грецькі комуністи, які з 1974 р. представлені в парламенті, при цьому практично весь час перебували в опозиції, однак досить дієво захищали власні інтереси, змушуючи уряд йти на компроміси. Розгляд засад діяльності та електоральної підтримки політичних партій чи блоків, представлених в парламенті протягом 3 останніх каденцій, на думку автора, автора дасть реальне уявлення про характер політичного процесу в Греції на сучасному етапі.

На сучасному етапі правлячою партією в Греції є Всегрецький соціалістичний рух (Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα, Panhellenic Socialist Movement, Панеллінський соціалістичний рух, ПАСОК, ВСП, ВГСП), який було створено 3 вересня 1974 р. одразу ж після відміни надзвичайного стану в Греції, запровадженого “чорними полковниками” та дозволу на політичну діяльність, що був наданий тимчасовим урядом, який прийшов на зміну військовим. Засновником ПАСОК став представник відомої династії грецьких політиків Андреас Папандреу. Як і у випадку з Новою Демократією, певні передумови утворення ПАСОК виникли ще до перевороту “чорних полковників” в квітні 1967 р.. Зокрема, А. Папандреу до 1967 р. був членом партії “Союз Центру” (ЕК, СЦ), створеної в 1961 р. його батьком Георгіасом. Її поява стала відповіддю на посилення популярності лівих ідей в суспільстві, що проявилось в результатах парламентських виборів 1958 р, коли прокомуністична коаліція ЕДА вийшла на друга місце та отримала 24,4 % голосів електорату [236, с. 235]. Тенденції посилення популярності лівих ідей в грецькому суспільстві проявилися програмних засадах діяльності Союзу Центру. Висувалася вимоги розширення демократичних свобод, відміни перевірок на благонадійність, звільнення політичних в'язнів, запровадження центрального планування, зменшення диспропорції в розподілі національного доходу, реформ в освітній галузі, суверенізації зовнішньої політики Греції стосовно союзників по НАТО.

Під час правління військової диктатури А. Папандреу очолював створену влітку 1967 р. в Стокгольмі організацію – Всегрецький визвольний рух (ПАК), до якого увійшла більшість його прибічників в лавах Союзу Центру. Водночас до ПАК приєдналася “Демократична оборона”, яка об’єднувала представників ліво-ліберальної інтелігенції, зокрема, К Сімітіса, Н. Костантопулоса, В. Фільяса. Члени руху мали різні політичні уподобання, але об’єдналися навколо ідеї опору хунті. На шляху до створення ПАСОК ПАК став наступним важливим етапом після Союзу Центру. Фактично вже в 1967 р. А. Папандреу вважав за потрібне створити нову організацію, яка б не несла на собі негативу, пов’язаного з політичними кризами першої половини 1960-х рр., і в якій не було б впливової внутрішньої опозиції до нього [236, с. 278—279].

Повернення А. Папандреу до країни відбулося вже після повалення режиму “чорних полковників” 16 серпня 1974 р. В той же день він заявив про необхідність створення нової політичної партії, відмовляючись від участі в Партії Центру. На той час політик остаточно перейшов на позиції європейської соціал-демократії, вважаючи ЕК партією ліберально-центристського спрямування. Таким чином, А. Папандреу розраховував на те, що його нова партія зможе зайняти нішу лівоцентризму в Греції, витіснивши з відповідної електоральної ніші і ЕК, і інші соціалістичні угруповання. 3 вересня 1974 р. відбувся установчий з’їзд нової партії, що отримала назву “Всегрецький соціалістичний рух” (ПАСОК). До її складу увійшли лівоцентристські налаштовані члени ПАК; представники Демократичної оборони, невелика група “Студенти навколо Папандреу”, прибічники якої стояли на ліберально-націоналістичних позиціях і критики ленінської трактування соціалізму; а також ті політики з ЕК, що підтримували позицію А. Папандреу щодо необхідності націоналізації окремих стратегічно важливих галузей промисловості Греції. Водночас, напередодні з’їзду А. Папандреу провів низку переговорів з деякими троцькістськими групами, намагаючись приєднати їх до нової партії. Виступаючи з програмною промовою А. Папандреу виголосив чотири пріоритети, навколо яких повинна біла зосередитися нова партія: “Боротьба Всегрецького соціалістичного руху за національне відродження, соціалістичну та демократичну Грецію, що базується на

принципах нашої національної незалежності, є передумовою для реалізації народного суверенітету; народний суверенітет є передумовою національного визволення і національне визволення є передумовою реалізації демократії” [234, с. 28].

Основною метою ПАСОК було проголошено створення нової держави, вільної від іноземного втручання і такої, що слугувала б інтересам нації. Пріоритетом у розвитку держави повинні були стати питання соціального захисту, децентралізації державного управління, ліквідації диспропорції в соціально-економічному розвитку окремих регіонів. Водночас в якості короткотермінових завдань були висунені вимоги суворого покарання членів військової хунти, керівників спецслужб, повної реабілітації всіх жертв військової диктатури, забезпечення безперешкодного повернення всіх політичних біженців до країни, проведення люстрації в органах державної влади, відмови від реставрації монархії, встановлення громадського контролю над армією та спецслужбами. В сфері зовнішньої політики ПАСОК виступав за відмову від інтеграції в структури Європейських Співтовариств, вихід не лише з військових, але й цивільних структур НАТО, повну ліквідацію на території країни американських військових баз та надання статусу нейтрального Середземноморському регіону [169].

В економічній сфері ПАСОК наголошував на необхідності з боку держави жорстко контролювати розподілення національного продукту та на проведенні націоналізації окремих стратегічних галузей грецької промисловості, зокрема, банківсько-фінансової сфери. Важливе місце надавалося розвитку сільського господарства, його інтеграції з підприємствами переробної промисловості.

Вже в 1974 році ПАСОК висунув вимогу впровадження безкоштовної освіти, участі студентів в плануванні діяльності вищих навчальних закладів. Крім того, приймаючи до уваги підтримку, що надавала Грецька православна церква консервативним політичним силам та військовій диктатурі, ПАСОК вимагав повного відокремлення церкви від держави та секуляризації церковних володінь [169].

Наприкінці 1970-х рр. ПАСОК перетворилася на провідну опозиційну партію Греції. А. Папандреу запропонував стратегію так званої “національної

народної єдності”, яка була викладена в документі під назвою “Договір з народом” [199]. Головна увага в ньому, і, відповідно, передвиборчій кампанії соціалістів була звернута на середні верстви, чий відсоток в загальній структурі населення країни збільшувався. Зокрема, було заявлено про посилення соціальних гарантій для середнього класу, необхідність активізації його участі в управлінні державою. В цій програмі, що нараховувала понад 100 сторінок, детально розглядалися питання внутрішньої, зовнішньої політики, подальшого економічного розвитку, умов діяльності іноземних компаній, кроків з захисту навколишнього середовища. Слід зауважити на зміні ставлення ПАСОК до процесу європейської інтеграції. Грецькі соціалісти фактично підтримали подальшу інтеграцію країни до ЄС, водночас наголошуючи на необхідності всенародного референдуму з даного питання.

ПАСОК отримав на парламентських виборах 1981 р. 48,1 % голосів, або 172 депутатські місця, і зміг самостійно сформувати уряд, доручивши його очолити А. Папандреу [234, с. 198]. Цей факт, на думку автора, став визначальним в процесі формування сучасної політичної системи Греції, що характеризується поперемінним знаходженням при владі двох основних партій, ПАСОК та НД, в країні. Протягом 1981 — 2004 рр. ПАСОК лише з 1989 до 1993 рр. знаходився в опозиції, але при цьому партію час від часу спіткали внутрішні протиріччя та публічні скандали, пов’язані, насамперед, з особою А. Папандреу.

Напередодні парламентських виборів 2004 р. в ПАСОК відбулася зміна лідера. К. Сімітіс, який очолював партію з липня 1996 р. поступився місцем Георгіасу Папандреу-молодшому. Причини зміни полягали у необхідності відновлення довіри до партії з боку робітників та представників середніх міських верств. Політика уряду Сімітіса, спрямована на реформу пенсійної, освітньої систем, скорочення дефіциту бюджету за рахунок зменшення державних видатків, надто м’яка, на думку радикально налаштованих груп населення, політика щодо Туреччини, недостатньо критична позиція відносно США призвели до відтоку електорату. Обрання ж Г. Папандреу повинно було привернути тих виборців, які мали теплі почуття до сім’ї Папандреу та символізувати повернення ПАСОК до своїх коренів. Дійсно, завдяки приходу до влади в партії Г. Папандреу ПАСОК

вдалося дещо покращити свої електоральні результати в порівнянні з більш ранніми соціологічними опитуваннями, але в цілому парламентські вибори 2004 р. соціалістами були програні. Партія отримала на них 40,55 % голосів і відповідно до виборчого закону провела до парламенту 117 депутатів, опинившись в опозиції (див. Додаток Г.1). Позачергові парламентські вибори 2007 р. не стали для ПАСОК часом повернення до влади. Водночас на них проявилася нова тенденція для грецької політичної системи країни: відтік певної частини голосів автоматично не призвів до підвищення популярності іншої основної партії. Більш того, на даних виборах обидві провідні партії Греції втратили виборців, які підтримали невеликі парламентські партії. Зокрема, колишні прихильники ПАСОК надали перевагу ККЕ та СИРІЗА. Таким чином, можна говорити про невдоволення традиційною системою розподілу влади в Греції з боку досить значної частини населення. В цілому, ПАСОК підтримали 2727837 виборців, що становило 38,1 % від їх загальної кількості (див. Додаток Г.1). Це дозволило соціалістам створити в парламенті фракцію з 102 депутатів. В регіональному плані ПАСОК зберіг контроль над номами Західної Греції, Криту і поділив з НД вплив в Центральній Греції, Східній Македонії та Фракії, на Південних Егейських островах (див. Додаток Г.2).

В даних умовах ПАСОК був змушений зосередитися на критиці правлячої Нової Демократії, зокрема, за нездатність попередити негативні наслідки світової економічної кризи для Греції та заходах, що були покликані посилити внутрішньопартійну дисципліну. Ідеологічна база була забезпечена за рахунок “Загальної стратегії розвитку партії”, прийнятої на VIII конгресі ПАСОК в листопаді 2008 р.; рішень, прийнятих на засідання Політичної ради 12 лютого 2009 р. та декларації “П’ять національних цілей. Наш план для країни” від 22 лютого 2009 р.

У відповідності до них ПАСОК запропонував зосередити діяльність грецького суспільства на 5 програмних пунктах: активізація міжнародної політики Греції; впровадження програми “Зелений розвиток” Греції; реформа національної системи освіти та науки у відповідності до сучасних вимог; покращення системи

соціального захисту населення Греції; демократизація держави, децентралізація управління, повернення довіри до влади [189].

В міжнародній сфері ПАСОК наголосила на транснаціональному характері проблем, з якими стикаються сучасні держави. Відповідно, ключ до їх вирішення, на думку грецьких соціалістів, лежить в активізації ролі Греції в світі. Передбачалося посилити вплив Греції в рамках ЄС, збільшити її присутність в загальноєвропейських управлінських структурах. Окреме місце зайняла теза про надання державам-членам ЄС більшої самостійності в сфері фінансової політики на період економічної кризи.

Новим елементом в стратегії ПАСОК став наголос на пріоритетності захисту навколишнього середовища в Греції та регіоні. Причинами цього є зростання стурбованості греків екологічною ситуацією в країні, відсутність в Греції впливової “зеленої” політичної партії, яка б мала представництво в національному парламенті, а також досвід інших країн-членів ЄС, де подібні структури відіграють досить вагомий роль. Водночас ПАСОК відмовився від німецької практики, де соціал-демократи утворюють парламентські союзи з “зеленими” на користь власної трансформації в політичну силу, яка б увібрала до себе ідеологію європейського соціалізму та боротьби за чисте довкілля. Програма “Зелений розвиток” стала спробою перегляду основних засад розвитку Греції, намаганням перейти до активного використання тих ресурсів, яким, на думку, ПАСОК, досі не надавали значної уваги [191]. У відповідності до цього було запропоновано створити Міністерство у справах навколишнього середовища, землеустрою та житлового будівництва, яке б координувало всі роботи, пов’язані з антропогенними змінами в ландшафті, раціональним використанням лісів та морського узбережжя. В програмі були детально розглянуті можливі заходи зі зменшення забрудненості повітря, морських вод, стимулювання до використання екологічного громадського транспорту. У разі прийняття програми “Зелений розвиток” ПАСОК взяв на себе зобов’язання до 2020 р. скоротити викиди парникового газу та кількість відходів, що відправляються на звалище, збільшити відрахування на нове житлове будівництво; зменшити рівень неефективного використання води та земельних ресурсів. В енергетичній сфері було

запропоновано зосередити зусилля на зменшенні залежності країни від імпорту нафти та нафтопродуктів за рахунок переходу на використання вугілля, газу, гідроенергетику.

Стратегічною метою ПАСОК вважає реформу системи освіти у відповідності до сучасних вимог. Освітня система, на думку соціалістів, на сучасному етапі не забезпечує якісного знання іноземних мов, навичок роботи з ЕОМ та Інтернетом, не надає реальних вмінь, які б допомогли б учням та студентам ефективно працювати в подальшому житті [186; 188]. З метою вирішення цих проблем ПАСОК наголосив на необхідності збереження безперервної безкоштовної державної освіти для всіх, починаючи з 3 років; забезпеченні загального доступу до дванадцятирічної середньої освіти; збільшення обсягів державного фінансування до 2013 р. на рівні 5 % ВВП країни; зменшення витрат на навчання з боку грецьких сімей [188].

У відповідності до стратегії покращення сфери соціального забезпечення було запропоновано протягом чотирьох років збільшити фінансову допомогу безробітним до 70 % базової заробітної платні; запровадити 4-річну програму адаптації молоді та випускників вишів до умов праці на приватних підприємствах. При цьому держава мала б надавати спеціальні страхові гарантії роботи молодого спеціаліста. В сфері соціального страхування запропоновано підвищити базову пенсію до 550 євро, яка буде виплачуватися всім, хто не брав участі в програмах державних та приватних страхових фондів. Ще однією формою боротьби з бідністю мають стати індивідуальні картки з охорони здоров'я та соціального забезпечення [189].

В сфері державного управління запропоновано до 2012 р. закінчити процес створення “електронного уряду”, який дозволив би налагодити прямий зв'язок між окремим громадянином та владою; створити систему цифрових підписів окремих чиновників. Серед конкретних вимог партія висунула вимогу про відміну так званого “коефіцієнту 42”, який передбачає, що для отримання перемоги на виборах партії блоку достатньо набрати 41,1 % голосів електорату, після чого вона автоматично стане переможцем і отримає 40 додаткових депутатських мандатів.

Цікавою є вимога про законодавчу заборону внесення поправок до законопроектів після їх затвердження відповідним парламентським комітетом [189].

ПАСОК запропонував посилити роль місцевих органів влади, залишивши в сфері центрального уряду питання національної безпеки і оборони, фінансової політики, культурної спадщини. Всі інші аспекти управління мають перейти на рівень регіонів та окремих громад. В сфері регіональної політики соціалісти заплановано зменшення кількості регіонів за рахунок їх укрупнення, а також запровадження принципу виборності всієї ланки місцевої влади на чолі з губернатором. Традиційно ПАСОК виступив за повне відокремлення держави від церкви, припинення державної допомоги ГПЦ за умови створення юридичних та фінансових механізмів надання їй приватних фінансових пожертв.

Одним з пріоритетів соціалістів є підтримка іммігрантів, в особливості представників грецької діаспори, що переїхали до країни. Зокрема, ПАСОК пропонує надавати грецьке громадянство дітям іммігрантів, які народилися в Греції, а також студентам, що навчаються в університетах країни; запровадити в навчальних закладах викладання мов національних меншин; надати право голосу іноземцям, що понад п'ять років легально проживають на території держави; посилити кримінальну відповідальність роботодавців, які наймають нелегалів.

Аналіз програми ПАСОК дозволяє говорити про поступову відмову партії від традиційних лівоцентристських гасел. Взамін соціалісти пропонують об'єднатися навколо ідей пріоритетної уваги до екологічного становище Греції, розвитку нових галузей економіки з масовим впровадженням нових технологій, поступової децентралізації управління з наданням широких повноважень місцевим органам влади. Електоральні переваги такої трансформації очевидні — не втрачаючи електорат, що базується в Західній Греції, Східній Македонії, Фракії та на острові Крит і переважно зайнятий в сільському господарстві, ПАСОК намагається перехопити ініціативу в регіонах, де важливу роль відіграють промисловість і сфера обслуговування. Намагання привернути до себе технократів і прибічників чистої екології є свідченням посилення ролі даних функціональних груп в загальній структурі населення Греції. Водночас відзначається прагнення зробити ставку на широкі верстви молоді, на підтвердження чого можна навести

програмні пункти ПАСОК щодо подальшої реформи системи освіти, активна протидія планам уряду НД щодо створення приватних навчальних закладів, пропаганда ідей широкомасштабного впровадження Internet-технологій.

Можливість ПАСОК оперативно реагувати на потреби часу була забезпечена за рахунок передачі значної частини повноважень від Конгресу партії, який відбувається один раз в чотири роки, до Національної Ради, яка налічує понад 300 членів та збирається чотири рази на рік. Повноваження Національної Ради включають до себе управління партією між Конгресами ПАСОК, прийняття конкретних управлінських рішень в рамках загальної стратегії. В свою чергу, Національна Рада ПАСОК обирає з числа своїх членів Політичну Раду, яка налічує 17 чоловік і контролюється Президентом партії. Саме він формулює повістку засідань Національної Ради, строки їх проведення, список доповідачів. При цьому Президент партії має широкі можливості в плані формування стратегії партії, визначенні її ідеології. Певним чином, розширення повноважень Президента партії відбулося після приходу до влади в ній Г. Папандреу, який зумів витіснити прибічників К. Симітіса з виконавчих органів управління ПАСОК.

Погіршення соціально-економічного становища греків в умовах економічної кризи, непопулярність політики прем'єр-міністра К. Караманліса, спрямованої на обмеження фінансових витрат та посилення контролю за соціальною сферою створили для ПАСОК сприятливі умови для перемоги на позачергових парламентських виборах, що відбулися 4 жовтня 2009 р. за їх результатами ПАСОК набрала 43,92 % голосів виборців, випередивши НД на понад 10 % [69]. У відповідності до виборчого законодавства Греції це дало змогу грецьким соціалістам сформувати однопартійний уряд на чолі з Г. Папандреу. Разом з тим, прийшовши до влади, уряд ПАСОК був змушений продовжити та навіть посилити заходи зі зменшення дефіциту державного бюджету за рахунок скорочення видатків на соціальну сферу та збільшення податкового навантаження. В обмін на допомогу з боку Міжнародного валютного фонду, що була обіцяна у розмірі 110 млрд. дол., влада країни була змушена зобов'язатися зменшити дефіцит бюджету до 8 % ВВП Греції [72]. Водночас несприятлива економічна ситуація, зростання податків та каральні заходи проти підприємців, що мінімізують прибутки,

стимулюють збільшення кількості безробітних. На кінець 2010 р. у відповідності до прогнозів МВФ рівень безробіття в Греції мав становити 14,3 % працездатного населення, водночас деякі грецькі аналітики наголошували на тому, що він сягне 20 %, чого не траплялося, починаючи з 1960 р. [6]. Таким чином, перемога ПАСОК та особисто Г. Папандреу може в подальшому призвести до втрати влади і переходу в опозицію.

З моменту створення у вересні 1974 р., ПАСОК відіграє провідну роль в політичній системі сучасної Греції. У внутрішній політиці Греції партія здійснила докорінні зміни, запровадивши у 80-і рр. ХХ ст. безкоштовну державну освіту, загальне пенсійне забезпечення та допомогу з безробіття. Не зважаючи на те, що на початковому етапі ПАСОК виступала проти європейської інтеграції Греції, в подальшому саме соціалісти сприяли включенню Греції до зони євро. На сьогодні відбувається поступовий відхід ПАСОК від класичної європейської соціалістичної партійної моделі, зокрема через запровадження жорстких економічних кроків з метою зменшення соціального навантаження на державний бюджет, а також посилення екологічного компоненту в своїй діяльності.

Провідною партією правоцентристського толку є “Нова Демократія” (New Democracy, Νέα Δημοκρατία, НД), що була створена 4 жовтня 1974 р. Біля витоків партії стояв Константінос Караманліс, один з провідних політиків 50 – 60-х рр. ХХ ст. в Греції. В період військової диктатури К. Караманліс перебував в еміграції, а його відданість ідеям парламентської демократії перетворила цього політика на один з символів повернення до громадянського ладу. Після повалення диктатури “чорних полковників” президент Греції Ф. Гізікіс доручив саме К. Караманлісу очолити “уряд національної єдності”, який повинен був якнайшвидше вирішити питання мирного врегулювання відносин з Туреччиною, розслідування фактів корупції та політичних репресій, визначення основних засад подальших політичних, економічних реформ в державі. Знаходження у влади одразу ж після повалення диктатури дало можливість Караманлісу згуртувати навколо себе колишніх соратників по правоцентристській партії “Національно-радикальний союз” (ΕΡΕ), а також інших представників консервативних та центристських сил, які в період 1967 — 1974 рр. знаходилися в опозиції до уряду. Водночас він

отримав підтримку великих фінансових груп, які не бажали приходу до влади лівих політиків, зокрема з ККЕ [236, с. 290].

4 жовтня 1974 р. була створена партія “Нова Демократія”, яка заявила про себе як про політичну силу правоцентристського спрямування, що сповідує радикальний лібералізм та християнсько-демократичні цінності. В своїй програмній промові Караманліс заявив про необхідність утворення нової партії, яка б прийняла до уваги помилки минулого [234, с. 27]. В установчій декларації НД про прагнення до впровадження юридичної рівності греків перед законом, захисту реальних національних інтересів Греції, а не політичних стереотипів. Партія виступала за широке впровадження ринкової економіки, одночасно з розширенням секторів, які б контролювалися державою. НД обіцяла провести реформу збройних сил, перетворивши їх на сучасну армію та забезпечити захист інтересів Греції поза межами будь-яких міжнародних об’єднань. Разом з тим, партія К. Караманліса декларувала необхідність повноцінної інтеграції до Європейських Спільнот, як запоруку подальшого процвітання країни [170].

При формуванні передвиборчої програми Нової Демократії Караманліс насамперед скористався з досвіду французьких голлістів. Загалом дослідники відзначають, що К. Караманліс і до 1967 р. був прихильником політичних ідей Ш. де Голля, але саме в період військової диктатури, перебуваючи в Парижі, колишній лідер ЕРЕ остаточно перейшов на позиції голлістів. Загалом передвиборча програма Нової Демократії була оформлена у вигляді інтерв’ю К. Караманліса, мала шестисторінковий обсяг та назву “12 запитань та 12 відповідей” [149]. Її головним гаслом було: “Або Караманліс, або танки”, яке відображало страх суспільства перед можливим військовим реваншем у разі програшу правоцентристів. На користь партії грав також той факт, що Караманліс прибув до Греції фактично одразу ж після повалення диктатури вранці 24 липня 1974 р. на відміну від інших опозиційних діячів, зокрема А. Папандреу. Тим самим він показував, хто є справжнім лідером країни, здатним об’єднати її.

НД виступала за створення демократичної держави з сильним урядом, відновлення переговорів про вступ Греції до ЄС, продовження співпраці з НАТО. В економічному блоці програми заявлялося про пріоритетний розвиток вільної

конкурентної економіки за умови збереження активного контролю держави над стратегічними галузями: телекомунікаційною, транспортною, ВПК. Суттєве значення мала теза про встановлення цивільного контролю над грецькою армією. В умовах страху суспільства перед відновленням військової диктатури або розв'язання громадянської війни в країні Нова Демократія виграла парламентські вибори 1974 р., отримавши 54,4 % голосів виборців, або 216 з 300 депутатських місць і сформувала однопартійний уряд [321]. В подальшому партія спромоглася втримати владу після парламентських виборів 1977 р., але втратила її в 1981 р. і знов прийшла до влади лише в 1989 р. внаслідок розчарування значної частини грецького суспільства в діях уряду ПАСОК та укладення тактичного союзу з Комуністичною партією Греції (ККЕ). Уряд Нової Демократії на чолі з К. Мицотакісом проіснував до парламентських виборів 1993 р, після чого НД знов перейшла в опозицію і знаходилася в ній до березня 2004 р.

Чергова виборча кампанія до парламенту, що відбулася в 2004 р., призвела до зміни влади в країні. Костас Караманліс, племінник К. Караманліса-старшого, який прийшов до влади в партії 21 березня 1997 р., висунув гасло змін в країні, звинувативши ПАСОК в надто довгому, на його думку, перебуванні при владі, корупції та нездатності відповідати на виклики часу. Результати виборів показали перемогу НД, яка отримала 45,36 % голосів виборців; в свою чергу, ПАСОК отримала 40,55 % голосів (див. Додаток Г.1).

Перемога НД дозволила їй знов очолити країну після 11 років опозиційної діяльності. На посту прем'єр-міністра К. Караманліс зосередився на питаннях реформи державного апарату, зниження безробіття, модернізації аграрної та освітньої галузей, впровадженні сучасних інформаційних технологій. Досягненнями уряду НД в 2004 — 2007 рр. експерти вважають зниження рівня безробіття в країні, зростання економіки на рівні 4 — 4,5 % в рік, зменшенні інфляції до 3 % в рік, проведення на високому рівні Олімпійських ігор 2004 р., розвиток комунікаційної системи, зокрема, будівництво мережі ширококутвого доступу до мережі Internet в віддалених провінціях країни [229; 314, с. 4]. Водночас критиці з боку опозиції були піддані плани щодо створення приватних навчальних закладів, нездатність уряду швидко реагувати на серію пожеж, які

відбувалися в Греції влітку 2007 р., неналежна увага до питань національної безпеки, жорстка протидія профспілкам в її боротьбі за підвищення середньої зарплатні. Наслідком кампанії критики стало оголошення позачергових парламентських виборів, призначених на вересень 2007 р. Вони показали зменшення підтримки НД, але дозволили їй зберегти владу. Партія отримала 2995494 голоси, або 41,83 % від загальної кількості тих, хто прийняв участь у виборах, що на 3,53 % менше, ніж в 2004 р. (див. Додаток Г.1). Аналізуючи динаміку електоральної підтримки НД за окремими регіонами протягом 2004 — 2007 рр., можна стверджувати, що базовими регіонами для партії К. Караманліса залишаються, насамперед, промислово розвинені Афіни, Пірей та Салоніки (див. Додаток Г.2).

В основі сучасної ідеологічної платформи Нової Демократії лежать кілька основних ключових принципів. Насамперед, збереження культурної та цивілізаційної ідентичності греків, принцип пріоритетності окремих націй як основної структурної одиниці сучасної людської цивілізації. Виходячи з цього, НД вважає своєю метою збереження повноти суверенітету та незалежності Греції. Цікаво, що у виборі між незалежністю та демократичним ладом, НД надає перевагу першому. Так, зокрема, зазначається: “Досі існують нації, які є незалежними, але не демократичними, але немає націй, які є демократичними, але не незалежними” [146]. Важливою складовою ідеології НД є захист надбань всесвітнього еллінізму, який виступає як запорука збереження національної ідентичності греків в світі. Тим самим партія закликає до підтримки країни з боку діаспори, що повинно певним чином компенсувати обмеженість людських та матеріальних ресурсів, а також забезпечити захист інтересів Греції в тих країнах, де існують такі діаспори. Цікавим наочним підтвердженням даної тези може бути візит, що був здійснений делегацією Нової Демократії на чолі К. Караманлісом (племінником) до Маріуполя, зокрема, Маріупольського гуманітарного інституту (сьогодні — Маріупольського державного університету) у вересні 2003 р. Цей візит відбувся під час підготовки до чергових парламентських виборів, що повинні були відбутися в березні 2004 р. В своїй публічній лекції, прочитаній для студентів

МГІ, К. Караманліс саме робив наголос на необхідності подальшого розвитку руху еллінізму, його важливій ролі в розвитку Греції, українсько-грецьких зв'язках.

Крім того, партія наголошує на пріоритеті непорушності невід'ємних прав та свобод громадян, заборони цензури, дотриманні прав громадську діяльність. В економічній сфері НД виступає за пріоритет приватної ініціативи, водночас заперечуючи так званий “необмежений капіталізм” [146]. Втручання держави в економічні процеси повинні обмежуватися сферою захисту принципів вільної конкуренції та певного якісного та кількісного коректування випуску окремих видів продукції. Водночас НД виступає за повне відокремлення приватного капіталу від політичної сфери.

Нова Демократія розглядає Грецію як невід'ємну частину об'єднаної Європи, пов'язаної між собою політично, економічно та в контексті континентальної системи безпеки. Ефективна та органічна реалізація Греції в Європейському Союзі, на думку партії, є прагнення всієї нації та особистою заслугою Костаса Караманліса-старшого. НД виступає проти утворення єдиного політичного утворення, яке б не враховувало волі та ролі окремих суб'єктів. Саме в збереженні європейським суспільством національного розмаїття НД бачить майбутнє Європи [146].

Отримавши перемогу на позачергових парламентських виборах 2007 р., перебуваючи в статусі правлячої політичної сили, Караманліс сприйняв це як підтвердження правильності обраної його урядом політики. В подальшому вона не зазнала докорінних змін, але була скоригована у зв'язку з економічною кризою. 20 січня 2009 р. уряд презентував “Програму стабільності та розвитку 2008 — 2011 рр.”, в якій розглянуті заходи з покращення становища країни [165]. В документі констатувався вплив економічної кризи на національну економіку та суспільство, і, в зв'язку з цим, необхідність деяких змін в стратегії розвитку Греції. Цікаво, що сама НД в даній ситуації виступала лише в якості інструменту законодавчого та інформаційного забезпечення діяльності уряду.

Основну увагу уряд запропонував зосередити на укріпленні економіки країни за рахунок її тіснішої інтеграції в рамках ЄС. При цьому планувалося зменшити бюрократичне втручання, посилити потенціал та конкурентоздатність

державного сектору економіки, провести широкомасштабну реформу середньої спеціальної освіти з метою її пристосування до сучасних вимог.

В центрі уваги уряду залишалася реформа державного сектору. Зокрема, з метою економії та оптимізації видатків було заплановано скорочення частини службовців та обмежити прийом на роботу нових працівників за виключенням сфери охорони здоров'я та освіти, де навпаки планувалося збільшити кількість працюючих. За рахунок скорочення кількості держслужбовців повинно було відбутися планове підвищення зарплатні тих, хто залишився працювати. Службовці, щомісячний прибуток яких не перевищував 1500 євро, мали отримати від уряду одноразову неоподатковану допомогу у розмірі 500 євро.

С сфері бюджетної політики було заплановано зменшення дефіциту бюджету з 3,7 % національного ВВП в 2009 р. до 3,2 % в 2010 р. і 2,6 % в 2011 р. відповідно [165]. Також було запропоновано збільшити мінімальний поріг оподаткування з 10000 до 12000 євро щорічного доходу та зменшити податкові ставки для інших категорій працюючих. Уряд НД фактично пропонував відмовитися від прогресивного податку на прибуток, зокрема, для зменшення кількості випадків ухиляння від оподаткування і штучного применшення власних доходів. Але перед цим зниженням уряд зобов'язав би заможних громадян взяти на себе частину відповідальності за покращення економічної ситуації в країні і сплатити одноразовий внесок до державної скарбниці у розмірі від 1000 до 5000 євро [164]. Караманліс виступив за координацію фіскальної політики всього ЄС з огляду на високий рівень інтеграції фінансових систем держав-членів даної організації. В даних умовах уряд НД наголошував на посиленні ролі загальноєвропейських інститутів на противагу представникам провідних держав ЄС. Караманліс прямо зауважив, що в умовах кризи посилюється політика протекціонізму, обмеження доступу іноземних компаній на національні ринки, що є не вигідним для Греції через високий рівень залежності від експорту в рамках ЄС та зацікавленість у посиленні інтеграції [195].

Зважаючи на поступове старіння нації, збільшення кількості пенсіонерів і, відповідно, видатків на їх забезпечення, Караманліс запропонував нову пенсійну реформу, відповідно до якої в 2007 — 2060 рр. пенсійні видатки мали зрости з

11,7 ВВП Греції до 24,1 % відповідно. В рамках цього в 2008 р. грецький парламент за ініціативи НД прийняв новий закон про соціальне страхування, у відповідності до якого планується запровадити центральний механізм координування. Був створений Страховий фонд солідарності поколінь, який повинен почати фінансування пенсійних виплат після 1 січня 2019 р. Джерела фінансування фонду визначені за рахунок 10 % щорічного прибутку від приватизації, 4 % від прибутку на додану вартість, 10 % щорічного прибутку, що отримується від діяльності агенцій, установ в сфері соціального забезпечення.

Аналіз політичної програми Нової Демократії дає змогу говорити про певний синтез консервативних, ліберальних та соціал-демократичних ідей, що обумовлено специфікою самої Греції. Цей феномен знаходить своє відображення в необхідності надання певних соціальних преференцій суспільству в умовах гострої конкуренції з ПАСОК та ККЕ, які, як і НД мають широку електоральну базу та висувають, зокрема, певні популістські гасла. Таким чином, розуміючи неспроможність партій з класичною ідеологією зберегти свою електоральну нішу, НД висувають концепцію радикального лібералізму, який звільнений від догм та упереджень. Водночас Нова Демократія змушена акцентувати увагу на таких вагомих та актуальних для грецького суспільства моментах як система освіти, екологія, система медичного страхування. Саме ці аспекти викликають значний інтерес греків і саме в площині вирішення цих проблем полягають шляхи отримання влади в країні.

Вищеперераховані пункти лягли в основу програми НД на позачергових виборах, що відбулися 4 жовтня 2009 р. На той час партія внаслідок глибокої економічної кризи, що охопила Грецію, погіршення соціального становища населення, непопулярності окремих кроків уряду на чолі з К. Караманлісом в сфері пенсійного забезпечення та освіти втратила значну частину електоральної підтримки, що відобразилося і в результатах виборів. Нова Демократія отримала 33,48 % голосів, сформувавши депутатську фракцію в парламенті кількістю 91 чоловік [69]. Таким чином, правоцентристи були змушені перейти в опозицію нового уряду, що був сформований ПАСОК, на чолі з Г. Папандреу. Після поразки на виборах К. Караманліс був змушений піти у відставку, йому ж на зміну

прийшов Антонис Самарас, колишній міністр культури в уряді К. Караманліса, відомий своїм жорстким ставленням до підтримання партійної дисципліни та викорінення корупції в країні.

Якщо проаналізувати витоки та розвиток партії після 1974 р., можна стверджувати, що вона пройшла шлях від правої партії, орієнтованої на класичний консерватизм до сучасної політичної сили, яка змушена модернізувати власну ідеологію у відповідності до потреб сьогодення, але при цьому безумовно підтримує республіканський демократичний лад, необхідність національного суверенітету, соціально орієнтовану економіку.

Наступною за популярністю у грецькому суспільстві є Комуністичною партією Греції (Communist Party of Greece, Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας, ККЕ, КПГ), створена (4) 17 листопада 1918 р. за ініціативи профспілкового діяча Авраама Бенаройа. Фактично, з самого початку існування партії вона знаходилася під впливом російських, пізніше, радянських комуністів. Зокрема, першочерговою ціллю ККЕ було проголошено пролетарську революцію та побудову радянської держави за типом Росії [12]. Водночас в партії відбувалася боротьба між прихильниками Л. Троцького та Й. Сталіна, що завершилася лише в 1931 р. перемогою останнього, внаслідок чого Генеральним секретарем ККЕ було обрано Нікоса Захаріадіса. Протягом 20 – 30-х рр. ХХ ст. ККЕ перетворилася на одну з провідних опозиційних партій Греції, що мала потужне парламентське представництво та тісні зв'язки з впливовими профспілковими та громадськими організаціями. Під час Другої світової війни саме ККЕ сформувала найбільш потужну антифашистську організацію в Греції - Національно-визвольний фронт Греції (ЕАМ), до якого увійшли не лише комуністи, але й прихильники інших політичних сил, що виступали за національне звільнення країни. В рамках ЕАМ були створені окремі організації, що відповідали за роботу з профспілками, молоддю пенсіонерами та інвалідами. Вершиною цієї структури стала Національна народно-визвольна армія (ЕЛАС), яка контролювалася грецькою компартією і в 1944 р. налічувала понад 140 тис. чоловік. Але в подальшому, внаслідок програшу у громадянській війні 1943 – 1949 рр., ККЕ була виключена з політичного життя Греції на понад чверть століття до 1974 р. В юридичних

документах Греції того часу членів ККЕ та ДСЕ називали “комуністичними бандитами”, а громадянську війну — “війною проти комуністичних банд та злодіїв” [236, с. 213]. Лише в 1989 р. внаслідок участі ККЕ в коаліції з НД були остаточно відмінені репресивні акти по відношенню до комуністів.

В цілому, на думку автора, політична система Греції в 50 — першій половині 60-х рр. ХХ ст. характеризувалася не стільки антилівими або навіть антимарксистськими тенденціями, скільки неприйняттям саме ККЕ, яка вважалася загрозою національній цілісності країни. Підтвердженням цього може слугувати участь різноманітних лівих партій і блоків у парламентських та місцевих виборах в даний період, деякі з яких слугували легальним прикриттям ККЕ. Водночас сама ККЕ протягом 1950 – 1960-х рр. не спромоглася зберегти єдність. Політичні процеси, що відбувалися в СРСР, зокрема, т.зв. “відлига”, наростанням протиріч з іншими соціалістичними державами, зокрема, КНР; придушення демократичних виступів в Чехословаччині викликали розкол в комуністичній партії Греції.

Події липня 1974 р., що призвели до падіння диктатури, вплинули і на становище компартії Греції. Після створення цивільного уряду К. Караманліс, посиляючись на роль ККЕ в боротьбі проти “чорних полковників”, 28 вересня 1974 р. відмінив дію закону про заборону ККЕ від 27 грудня 1947 р. [260, 186]. Таким чином, було вирішено питання про легалізацію компартії, яке загострювало політичну ситуацію в Греції на протязі 1949 — 1967 рр. З іншого боку, Караманліс намагався послабити позиції ПАСОК, який тепер не міг претендувати на весь лівий електорат країни. На виборах 17 листопада 1974 р. ККЕ виступила в союзі з іншими силами лівого спрямування: ККЕ (внутрішньою) та окремими діячами ЕДА, сформувавши блок “Об’єднані ліві”. На чолі блоку став Х. Флоракіс, який був обраний Генеральним секретарем ККЕ. Передвиборча програма блоку передбачала повну дехунтизацію та демократизацію країни, визнання руху Опору, повернення політичних емігрантів, ліквідацію місцевих та транснаціональних монополій в Греції, врегулювання кіпрської проблеми на основі рішень ООН, закриття іноземних військових баз, повний вихід з НАТО, обмеження участі в процесі європейської інтеграції та посилення зв’язків з соціалістичними країнами.

Внаслідок виборів “Об’єднані ліві” отримали 9,5 % голосів, зайнявши четверте місце та провівши до парламенту 8 депутатів, серед яких 5 були від ККЕ [321].

Важливим результатом виборів 1974 р. стало перетворення ККЕ на один з основних елементів грецької політики. Партія отримала стабільну електоральну базу, власного виборця. Сутність такого становища полягає в тому, що ККЕ в сучасній Греції не має практичних шансів перемогти на виборах та сформувати уряд самостійно. Але, не зважаючи на це, ККЕ відіграє важливу роль якраз як парламентська опозиція, слідкуючи за всіма кроками уряду та даючи їм альтернативну оцінку. Партія відзначається міцними позиціями в профспілковому русі, зв’язки з яким беруть свій початок ще з 20-х рр. ХХ ст. і приймає активну участь у страйковому русі. 1990-і рр. для ККЕ стали періодом поступової втрати популярності серед населення Греції, не перевищуючи 6 % голосів виборців [101]. На це, насамперед, вплинула ліквідація СРСР та соціалістичних режимів в країнах Центральної та Південної Європи, що зумовило кризу комуністичного руху загалом. Крім того, на виборця вплинули чвари в самій ККЕ, пов’язані з прагненням частини керівництва партії перейти на позиції єврокомунізму, або навіть соціал-демократії, відмовившись від марксистської ідеології. В 1991 р. відбулися два позачергові з’їзди ККЕ, на яких розгорнулася боротьба між прихильниками модернізації партії та консерваторами. На XIV-му з’їзді ККЕ, який відбувся в грудні 1991 р., Генеральним секретарем ККЕ була обрана Алека Папаріга, яка зберегла традиційну ідеологію компартії, орієнтовану на марксизм [7]. Однак, не зважаючи на кризу комуністичного руху ККЕ зберегла представництво в грецькому національному та Європейському парламентах, не втративши базовий електорат, який в основному складається з робітників столичного регіону та селян віддалених островів.

На парламентських виборах 2004 р. ККЕ отримала 5,89 % голосів, створивши в парламенті власну фракцію з 12 депутатів (див. Додаток Г.1). В 2007 р. на позачергових виборах їм вдалося значно покращити свої позиції, збільшивши рівень електоральної підтримки до 8,15 % або 22 депутатів в парламенті. Причини такого успіху, на думку автора, полягають не лише у вдалій передвиборчій агітації комуністів, які зосередилися на критиці уряду

К. Караманліса за неспроможність ефективно боротися з масовими підпалами лісів, а також політику, спрямовану на приватизацію земельних ресурсів, зокрема, лісів, перетворення їх на об'єкт продажу. При цьому ККЕ наголошувала на тому, що між НД та ПАСОК не має принципової різниці, оскільки обидві партії виступають за розвиток приватної власності на землю. Цікаво, що риторика ККЕ опосередковано працювала на інтереси Нової Демократії, оскільки її основним об'єктом був електорат, що хитався в своїх симпатіях між ПАСОК, СИРІЗА та ККЕ. Ще однією причиною успіху комуністів стали обопільні звинувачення двох провідних партій Греції в корупції та нездатності керувати країною, що також негативно діяло на політично нестабільний електорат. В регіональному плані основна частина прибічників ККЕ зосереджена навколо Афін, Пірею та Салонік, на Іонічних та Північних Егейських островах (див. Додаток Г.2). Найвищі показники підтримки компартії Греції були зафіксовані на островах Самос — 18,1 %, Керкіра — 14,89 %, Лесбос — 13,99 % та II територіальному окрузі Пірею — 14,55 % відповідно. Таким чином, підтверджується теза про те, що базовий електорат комуністи мають серед робітників, зокрема, докерів і острівних селян, що досі, переважно, займаються натуральним господарством.

На сучасному етапі ККЕ керується програмою, прийнятою на XV з'їзді ККЕ в травні 1996 р. [12]. Відповідно до неї сучасна ситуація в світі та, зокрема, в Греції оцінюється як криза капіталізму, його історичний кінець. Даний висновок робиться на основі того, що сучасний економічний розвиток характеризується стадією державно-монополістичного капіталізму, який веде боротьбу за перерозподіл світу, утворення "нового світового порядку". Проявами є кризи є експлуатація невеликою групою капіталістично-розвинених держав всіх інших країн світу; створенням міжнародних організацій, які служать інтересам монополій, серед таких, зокрема, називають ООН, СОТ, МВФ, ОЕСР; збільшення кількості бідняків, безробітних, криза традиційних цінностей, торгівля знаннями, культурними надбаннями; зростання ролі сфери обслуговування на противагу зменшенню частки промисловості в національній економіці Греції. На думку комуністів, Греція цілком залежить від іноземного капіталу через більш пізню, ніж в провідних західних країнах, економічну модернізацію. Проявом цього на думку

ККЕ є пріоритетний розвиток сфери обслуговування за одночасного звуження промислової бази та занепаду сільського господарства.

Виходячи з вищеперахованого, ККЕ пропонує власний шлях розвитку Греції — перетворення її на соціалістичну державу як етапу на шляху до комунізму. На першому місці серед вимог стоїть вихід з Європейського Союзу, що розглядається як основна передумова ефективного розвитку Греції, реалізації її потенціалу [9]. Цікаво, що при цьому, на відміну, від вимоги негайного виходу з НАТО формулювання розриву відносин з ЄС менш чітке. Критика ЄС базується на негативному ставленні до ідей утворення наднаціональних органів влади, можливості втручання організації у внутрішні справи своїх членів не лише їх політичними та військовими методами. Особливій критиці піддаються плани Європейської Комісії щодо перегляду Єдиної аграрної політики, зниження видатків бюджету ЄС на сільське господарство, відмови під підтримки середніх та дрібних господарств. Відкидаючи принципи, на яких існує ЄС, ККЕ водночас не відмовляється від ідеї союзу європейських народів, який бачить на засадах соціалізму марксистського спрямування, інтеграції народного господарства країн континенту, відмови від диктату найбільших його держав [7].

Наступною вимогою ККЕ є посилення державного сектору економіки, насамперед, в стратегічно важливих галузях економіки: енергетиці, банківській сфері, здобичі корисних копалин, транспорті та сфері впровадження нових технологій. На думку комуністів, необхідно передати під контроль держави всі основні служби соціальної політики, а в перспективі повністю ліквідувати приватні медичні заклади та компанії соціального страхування.

Економічна криза, що охопила Грецію в 2008 р., активізація протестного руху не призвели до значного збільшення електоральної підтримки ККЕ. Навпаки, результати позачергових парламентських виборів 2009 р. показали зменшення рівня підтримки комуністів. Якщо на виборах 2007 р. за ККЕ проголосувало 8,15 % виборців, то в 2009 р. — 7,54 % [69]. Дані результати з одного боку говорять про досить стабільну підтримку з боку базового електорату, а з іншого, невідповідність гасел ККЕ прагненням радикально налаштованої частини

суспільства, зокрема, молоді, яка надає перевагу позапарламентським силам, зокрема, антиглобалістам та анархістам.

Серед правих поличних сил до парламенту входить Народний православний собор (Λαϊκός Ορθόδοξος Συναγερμός, ΛΑ.Ο.Σ, ЛАОС), створений журналістом Георгіосом Каратзаферісом 14 вересня 2000 р. через кілька місяців після того, як він виключений з НД. Офіційною причиною цього стали неодноразові антисемітські висловлювання Каратзаферіса, які дискредитували одну з провідних політичних партій сучасної Греції. Ідеологія нової партії сформувалася на принципах націоналізму та антиглобалізму. Партія виступає з позицій відмови від традиційного поділу на лівих, центристів та правих. Замість цього ЛАОС пропонує гуртуватися навколо себе тих, хто належить до непривілейованих верст населення Греції, тих, хто виступає проти глобалізації, а також за збереження повноти національного суверенітету.

В своїй політичній програмі ЛАОС запропонував свій варіант реформи державного сектора, який полягає в запровадженні прямих всенародних виборів президента республіки і наділенні його широкими повноваженнями. Водночас праві виступають за пряме обрання прем'єр-міністра та членів уряду і обмеження терміну їх перебування при владі. Крім того, ЛАОС пропонує обмежити депутатську недоторканість та надати право ініціювати судове переслідування парламентарів Конституційному суду республіки [140]. Підтримуючи свою назву, ЛАОС виступає за збереження особливої ролі Грецької православної церкви в державі за умови рівного та неупередженого ставлення до будь-яких інших конфесій.

В сфері зовнішньої політики ЛАОС вважає за необхідне посилити контроль над кордонами Греції та обмежити імміграцію. ЛАОС займає жорстку позицію щодо врегулювання Кіпрської проблеми, наголошуючи на принципі єдності острова; виступає за політку стримування щодо Туреччини та Македонії. В питанні європейської інтеграції праві займають дещо двояку позицію. З одного боку, вони заявляють про незворотність європейського шляху розвитку Греції та її членства в ЄС на засадах конфедерації. З іншого боку, ЛАОС вимагає збереження пріоритету національних інтересів, обов'язкового консенсусу з усіх

зовнішньополітичних питань, захисту культурних традицій грецької цивілізації. Особливу увагу ЛАОС приділяє проблемі глобалізації. Праві не відкидають позитивних наслідків глобалізаційних процесів, але основну загрозу бачать в тенденціях до поглиблення нерівності між різними народами, зникненні культурних та національних особливостей народів світу [140].

В економічній сфері ЛАОС вважає за необхідне проводити комплексну політику, яка базувалася б на визнанні приватної власності, вільної конкуренції та підприємництва і збереженні при цьому за державою ролі регулятора ринку. Праві виступають проти присутності на національному ринку Греції великих транснаціональних компаній, звинувачуючи їх в діях, що не відповідають інтересам суспільства. ЛАОС вимагає законодавчого забезпечення надання пріоритету громадянам Греції при наймі на роботу, запровадження податкових пільг для тих компаній, які не використовують нелегальної праці іммігрантів.

Значну увагу ЛАОС в своїй програмі приділяє питанню соціального захисту. Зокрема, він запропонував запровадити єдину національну пенсію для громадян Греції, які мають річні доходи менше 7500 євро; надавати фінансову допомогу безробітним на протязі терміну понад один рік; надавати постійну матеріальну допомогу всім грецьким сім'ям, що перебувають за межею бідності; створити Центри психологічної підтримки для пенсіонерів, самотніх людей, та тих, хто потребує такої допомоги. В сфері охорони здоров'я пропонується запровадити єдину національну політику медичного страхування з метою уніфікації діяльності відповідних кампаній і фондів. Також ЛАОС пропонує створити єдину установу – “Агентство з охорони здоров'я”, яка б займалася координацією політики в цій галузі. Крім того, ЛАОС виступає за запровадження електронної медичної карти, надання податкових привілеїв лікарям, які працюють у віддалених районах країни, запровадження програм безкоштовної освіти для медичних робітників на протязі всього життя. При цьому ЛАОС не виступає за ліквідацію приватних медичних закладів, але вимагає запровадження єдиних критеріїв діяльності з державними лікарнями [140].

В сфері освіти праві пропонують збільшити видатки до 5 % бюджету країни, запровадити 12-річну базову середню освіту, посилити національні акценти та

наголос на патріотизмі при викладенні історії в школах. У галузі вищої освіти пропонується посилити контроль над діяльністю адміністрації, модернізацію навчальних програм к відповідності до європейських стандартів. Крім того, ЛАОС виступає за створення спеціальних корпусів охорони університетів, які взяли на себе питання охорони правопорядку та недопущення використання території ВНЗ для дій, спрямованих проти суспільства. Праві не наголошують прямо на ліквідації положень про недопущення на територію університетів працівників поліції та прокуратури, але завжди підтримують в парламенті заходи, спрямовані проти радикально налаштованих елементів серед студентства. Головною особливістю в підходах до вищої освіти ЛАОС є пряма підтримка ідеї про необхідність відновлення діяльності приватних навчальних закладів. Праві мотивують це застарілістю норм Конституції, які забороняють приватні виші, недостатністю фінансування з боку держави та відтоком студентів до іноземних університетів [140].

Аналіз програми ЛАОС дозволяє говорити про те, що дана політична сила дійсно відійшла від традиційної ультраконсервативної ідеології. Підтримуючи з одного боку пріоритет національних інтересів та підкреслюючи негативні наслідки глобалізаційних процесів, ЛАОС з іншого боку висуває докладну програму соціальних реформ, які зорієнтовані на найбільш бідні групи населення Греції. Водночас ЛАОС намагається знайти підтримку серед представників малого та середнього бізнесу, а також державних службовців, пропонуючи їм реформи, пов'язані з податковими пільгами, новими соціальними гарантіями і збільшенням доходів. Крім того, ЛАОС намагається залучити до себе ту частину грецького суспільства, яка виступає з позицій антикомунізму, антисемітизму та гомофобії. Зокрема, сам Г. Каратзаферіс неодноразово висловлювався про негативну роль євреїв в діловому житті Греції, а також семітські корені керівників ПАСОК. Дані позиції не відображені в програмі ЛАОС, однак добре відомі як прихильникам, там і противникам партії в країні.

Дебютувавши на парламентських виборах 2004 р., ЛАОС не зміг потрапити до парламенту, отримавши 162494 голоси, або 2,19 % від загальності кількості тих, хто проголосував (див. Додаток Г.1). Водночас тенденцію до зростання

популярності ЛАОС продемонстрували вже вибори до Європейського парламенту, що відбулися 13 червня 2004 р., на яких ЛАОС отримав 4,12 %, провівши до парламенту одного депутата — Г. Каратзаферіса [39]. Парламентські вибори в 2007 р. підтвердили зростання популярності правих в Греції. Партія набрала 271763 голоси (3,8 %), що дозволили їй створити в парламенті власну фракцію у кількості 10 депутатів (див. Додаток Г.1). Регіональний зріз електоральної підтримки ЛАОС говорить про відносну популярність партії серед населення Афінівського регіону та Салонік (див. Додаток Г.2). В свою чергу, більш віддалені регіони, зокрема, острівна частина Греції, відмовили ЛАОС у підтримці. Слід відзначити, що передвиборча стратегія ЛАОС якраз і була спростована на великі промислово розвинені регіони з високим рівнем щільності населення. При відносно невеликих фінансових затратах ЛАОС вдалося охопити значну частину потенційного електорату. Стабільність електоральної бази ЛАОС була підтверджена в 2009 р., коли на позачергових парламентських виборах партія отримала 5,63 % голосів виборців, що дозволило їй провести до парламенту 15 депутатів [69].

Успіх ЛАОС є свідченням актуалізації питання щодо впливу сучасних глобальних процесів на життя греків. Інтенсивні міграційні потоки, переважно нелегальні; зростання рівня злочинності; активна діяльність ТНК в Греції, певне стирання національних рис, загроза самобутності культури призводять до підтримки таких партій, як ЛАОС. Причому дана тенденція характерна не лише для Греції, але й інших держав Європейського Союзу. Водночас слід зазначити, що з приходом до парламенту радикальність деяких гасел ЛАОС зменшилася, зокрема, партія тепер виступає за активну участь країни в ЄС.

Серед лівих сил Греції в парламенті представлений також блок “Коаліція радикальної лівої” (Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς, Coalition of the Radical Left, ΣΥΡΙΖΑ, SYRIZA, СИΡΙЗА, КРЛ), який утворився в січні 2004 р. СИΡΙЗА об’єднала широкий спектр політичних рухів, від соціал-демократів та прибічників єврокомунізму до троцькістських та маоїстських угруповань, від радикальних екологів до феміністських організацій. Своєрідним підтвердженням цього є коаліційна символіка, що об’єднала червоний, зелений та пурпурний, які,

відповідно, символізують союз лівого, екологічного та феміністичного рухів. Основним учасником блоку є “Коаліція лівих рухів та екологів” (Συνασπισμός της Αριστεράς των Κινήμάτων και της Οικολογίας, ΣΥΝ, СИН), яка трансформувалася в 2003 р. з “Коаліції лівих та прогресу”. При цьому з метою збереження партійної єдності в ній дозволене існування різних ідеологічних течій. Зокрема, на V конгресі, що відбувся в лютому 2008 р. було сформовано 4 основних платформи: “Крило оновлення” (радикальні соціал-демократи, які в партії займають правий фланг), “Лівий потік” (прибічники єврокомунізму, що займають центристські позиції в партії), “Червоно-зелена мережа” (еко-марксистів, в партії займають ліві позиції), “Ініціатива” (євроскептики з числа марксистів, що виступають радикально-лівих позицій). Під час конгресу була сформована ліва більшість, яка і координує на сьогодні діяльність партії [168]. Крім СИН до СИРІЗА входять: “Демократичний соціальний рух” (Δημοκρατικό Κοινωνικό Κίνημα, ΔΗΚΚΙ), який був створений в 1995 р. групою колишніх членів ПАСОК на чолі з Д. Цоволасом і перед виборами 2007 р. вступив до СИРІЗА; “Рух за єдність дій лівих” (Κίνηση για την Ενότητα Δράσης της Αριστεράς, ΚΕΔΑ), який був створений в 2000 р. двома колишніми депутатами від ККЕ І. Цеонасом та М. Костопулосом.

Зацікавленість учасників в єдності коаліції пояснюється кількома причинами: по-перше, необхідністю боротьби за парламентське представництво власних партій в умовах фактичного розподілу електорату між трьома основними гравцями; по-друге, можливістю залучення під об’єднану політичну силу як державних коштів, що виділяються на утримання партій, так і приватних пожертв; по-третє, наявністю в суспільстві попиту на політичну силу, яка б виступала з більш радикально лівих позицій, ніж ПАСОК, але б не мала такого одіозного іміджу, як ККЕ.

Основну увагу СИРІЗА зосереджує на соціальних реформах. Зокрема, пропонується значно збільшити пенсії за рахунок запровадження нових податків на капітал, ввести обов’язкове страхування від безробіття, нещасних випадків на виробництві, зменшити до 35 років стаж, необхідний для отримання пенсії жінками та робітниками, що працюють на шкідливому виробництві, скоротити робочий тиждень до 35 років за умови п’ятиденки, ліквідувати будь-яку

дискримінацію між старими та молодими робітниками, чоловіками та жінками, посилити роль колективних договорів при наймі на роботу. По відношенню до жінок, що працюють, СИРІЗА вимагає скорочення робочого часу без втрати зарплатні, виступає проти запровадження неповного робочого дня та гнучкого графіку під приводом боротьби з економічною кризою [176].

В сфері охорони здоров'я пропонується перейти на засади повного державного утримання медичної галузі, створити комплексну національну систему первинної медико-санітарної допомоги, посилення контролю над приватним медичним сектором.

В сфері освіти СИРІЗА вимагає радикального збільшення фінансування галузі, яке повинно становити не менш 8 % від ВВП Греції, надання активної підтримки вчителю та викладачам, безкоштовної 2-річної дошкільної та 12-річної середньої державної освіти, перегляд навчальних планів, підтримка полікультурного підходу до системи освіти, надання значних грантів на фундаментальні дослідження, перетворення грецьких університетів на науково-дослідні центри світового значення [162].

Радикальнішими та чіткішими на відміну від інших партій є вимоги СИРІЗА в сфері боротьби за гендерну рівність. Причини полягають в тому, що феміністичні організації є одним ключових елементів коаліції. Фактично, саме вони і сформували гендерний блок політичної програми СИРІЗА. Серед вимог “радикальна ліва” вимагає запровадження системи статевої освіти на всіх рівнях освіти, проведення пропагандистської кампанії на державному рівні на користь використання протизаплідних засобів, підтвердження права жінок на власний вибір часу та місця народження дітей, ліквідації патріархального характеру грецьких сімей [171].

В області економіки об'єктом критики СИРІЗА виступає сільськогосподарська політика грецького уряду, насамперед, за відмову від радикальних перетворень галузі в інтересах фермерів та чітке виконання вимог Європейської Комісії в даній сфері. Зокрема, блок вважає згубною для грецьких фермерів “Єдину сільськогосподарську політику ЄС” (ЄСПП) через їх збіднення протягом 2000 — 2008 рр. на 13 %. Проявами кризи в сільському господарстві, на

думку СИРІЗА, є зменшення обсягів виробництва, і, відповідно, збільшення продовольчого імпорту; зростання безробіття серед селян; зниження державних видатків на модернізацію галузі, зокрема, розвиток іригаційної системи. Крім того, в провину державі ставиться використання кооперативного руху задля тиску на селян. З метою виправлення ситуації СИРІЗА пропонує, насамперед, провести реформу ЄСПП через переорієнтацію її на підтримку дрібних фермерів; збільшити видатки ЄС на утримання сільського господарства з посиленням саме середземноморського вектору субсидування [172].

Завдяки входженню до коаліції представників екологічних організацій, СИРІЗА одним з ключових елементів своєї програми бачить активний захист навколишнього середовища. При цьому основну увагу приділено розгляду питань, пов'язаних з масовими пожежами, неефективним використанням водних ресурсів та приватизацією морського узбережжя у районі великих грецьких міст. СИРІЗА вимагає збереження дії статті 23 Конституції Греції, в якій говориться про природоохоронну діяльність держави; введення заборони на вирощення та вживання генно-модифікованих продуктів, надання пільг тим господарствам, де вирощується органічна сільськогосподарська продукція; ефективного впровадження дії Кіотського протоколу; зниження рівня видобутку корисних копалин та будівництва електростанцій, що вживають подібні види палива, за рахунок більш активного використання відновлюваних видів енергії [200].

Електоральний потенціал СИРІЗА був визначений вже під час парламентських виборів 2004 р., коли блок отримав 241722 (3,26 %) голоси, зайнявши четверте місце серед 15 учасників (див. Додаток Г.1). Цей результат дозволив СИРІЗА провести до парламенту 6 депутатів. Не випадковість потрапляння СИРІЗА до грецького парламенту була підтверджена на позачергових виборах 2007 р., за результатами яких вона отримала 361213 (5,04 %) голосів виборців. Внаслідок цього, “радикальні ліві” збільшили свою парламентську присутність до 14 депутатів. Позачергові вибори до парламенту в жовтні 2009 р. засвідчили незначне зменшення присутності СИРІЗА в вищому законодавчому органі, блок отримав 4,6 % голосів виборців або 13 депутатських місць [69]. В регіональному плані електоральною базою СИРІЗА є, насамперед, Афіни, Пірей та

Салоніки (див. Додаток Г.2). В свою чергу, сільськогосподарські провінційні регіони Греції підтримали СИРІЗА значно менше, що пояснюється з одного боку невідповідністю гасел коаліції політичним та соціальним поглядам більшості місцевого населення, а з іншого — обмеженості інформаційних та фінансових ресурсів блоку.

3.3. Греція в умовах світової економічної кризи

Економічна криза, що охопила більшість держав світу, для Греції стала своєрідним тестом на здатність її населення подолати не лише негативні наслідки, пов'язані зі зростанням безробіття, інфляцією та регіональною диспропорцією у розвитку основних галузей народного господарства, але знайти новий вектор загального розвитку, який би компенсував занадто велику присутність державних органів в його житті. 2008 — 2010 рр. стали закономірним фіналом тих політичних, економічних, соціальних процесів, що розвивалися впродовж багатьох років, і на які грецька влада, не зважаючи на його партійну приналежність, не звертала уваги або не наважувалася активно впливати.

Відповідно до Конституції Греції система управління країною базується на засадах децентралізації управління та делегування повноважень місцевим органам влади. Але впродовж існування сучасної незалежної Греції урядова політика дуже часто полягала у підтриманні унітарного статусу країни, недопущенні її федералізації, а також якнайглибшому проникненні держави у всі сфери життя суспільства. Грецькі дослідники прямо зазначають, що в плані державного устрою Греція у 1980 – 1990-і рр. представляла собою “колоса на глиняних ногах” [373]. Високий рівень зайнятості у державному секторі, що складав в 1981 р. понад 17 % від загальної кількості працездатного населення країни, призвів до надмірної залежності греків від соціальної політики уряду. Це призвело до зростання паразитичних настроїв в суспільстві, прагненні перекласти свої проблеми на плечі держави та неготовності до наслідків світової економічної кризи, що почалася у 2008 р. Фактично, не зважаючи на позитивні перетворення, що відбулися в Греції протягом членства в ЄС, зокрема, активний розвиток недержавного сектору,

суспільство виявилось нездатним до самообмеження у питаннях власних витрат та привілеїв. Причини цього полягають у кількох факторах.

По-перше, отримавши незалежність, Греція не позбавилася загрози з боку Туреччини та деяких інших сусідів по регіону, не були вирішені питання прикордонного врегулювання, гостро стояла проблема чисельних національних меншин. Наслідком стало зростання націоналізму серед греків, поглибленого комплексом “малого народу” та “народу-жертви”. Крім того, Греція фактично нічого не зробила для досягнення стабільності в регіоні Балкан та Егейського моря. Впродовж другої половини XIX — XX ст. вона отримала низку територій, які раніше належали Туреччині та Болгарії, що також створило додаткове напруження.

По-друге, внутрішньополітичне життя країни завжди вирізнялося своєю гостротою, довгий час провідні партії країни не були спроможні виробити компромісне бачення стратегії розвитку держави. Зокрема, це стосувалося форми державного правління: монархії чи республіки; зовнішньополітичної орієнтації: демократичні держави Заходу або СРСР, Німеччина. Навіть європейська інтеграція Греції довгий час викликала гострі суперечки серед політичних сил країни. Лише у 80-х рр. XX ст. вдалося певним чином досягти єдиного бачення провідних партій на подальший розвиток країни. Однак це не стосується більш конкретних питань, зокрема, економічного розвитку, відносин з Грецькою православною церквою. Політичне протистояння поглиблювалося особистим суперництвом двох впливових сімей Греції: Караманлісів та Папандреу, які протягом понад півстоліття визначали внутрішню та зовнішню політику країни. Таким чином, намагаючись зберегти електоральну підтримку партії свідомо йшли на збереження пільг, надання додаткових грошових виплат, які не забезпечувалися реально отриманими фінансовими прибутками. Найлегшим, на думку влади, шляхом до отримання додаткових коштів стали кредити та займи з боку міжнародних фінансових організацій та банківських структур. В результаті цього вже у 1986 р. державний борг Греції перевищував її ВВП на 12 % [298]. В подальшому він практично не зменшувався, а з 2008 р. почав зростати внаслідок

економічної кризи та небажання суспільства і, відповідно, політичних партій, проводити необхідні реформи.

По-третє, об'єктивно держава була змушена взяти на себе тягар створення та розвитку нових галузей економіки, оскільки представники національного капіталу фінансово були обмежені в можливості створення нових підприємств та нових робочих місць. Фактично, на середину 1970-х рр. значна частина економіки була приватизована іноземними компаніями. Тому, як зазначає П. Іоакімідіс, незалежно від ідеологічної спрямованості урядів етатистська політика стала пріоритетною для держави [298]. Після повалення військової диктатури в 1974 р. консервативний уряд К. Караманліса-старшого провів націоналізацію авіаіндустрії, банківської та транспортної сфер. В свою чергу, прийшовши до влади, уряд соціалістів на чолі з А. Папандреу лише посилив тенденцію до зростання впливу держави в економіці, додавши до цього ще й політику соціальних преференцій. Відбулася пенсійна, освітня реформа, встановлені достатньо високі виплати з безробіття. Страх перед втратою контролю за економікою, її поглинання з боку транснаціональних компаній, недостатні фінансові можливості національної буржуазії стимулювали державу до подальшої націоналізації. Водночас це призвело до створення гігантського державного апарату, бюрократичної перенасиченості та високої ролі різноманітних груп інтересів, зокрема, професійних асоціацій та спілок.

Проблеми розвитку Греції в ХХ ст. проявилися також у диспропорції процесу розвитку окремих регіонів. На початок 80-х рр. ХХ ст. в Афінському районі проживало близько 45 % населення та вироблялося понад 70 % ВВП країни [298]. Відповідно, основна частина внутрішніх та закордонних інвестицій вкладалася саме в Афіни та навколишні території. Слід зазначити, що уряд Греції намагався знайти вирішення даної проблеми, починаючи з 1960 р., але небажання децентралізувати систему управління, надати регіонам економічну самостійність гальмували будь-які реформи.

Діяльність уряду ПАСОК в 1981 – 1984 рр., спрямована на задоволення потреб широких верст греків, посилення соціальної політики, прагнення втримати електорат, призвели до значного зростання державних витрат та дефіциту

бюджету. До 1985 р. грецький уряд не зважав на рекомендації ЄВС щодо обмеження бюджетних видатків, зменшення ролі держави в економіці. Лише, опинившись перед загрозою дефолту, А. Папандреу був змушений звернутися за допомогою до ЄС. В 1985 р. була прийнята “Програма інтеграції Середземномор’я”, яка була розрахована на 7 років і передбачала фінансові інвестиції у Грецію, відсталі південні райони Франції та Італії на загальну суму 6,6 млрд. ЕКЮ. З них Греція мала отримати 3,2 млрд. ЕКЮ. Надання цих коштів було обумовлене виконанням низки непопулярних, але необхідних реформ. Зокрема, Греція була змушена діяти в рамках Європейської регіональної політики та Єдиної аграрної політики, надати більшої самостійності регіонам, розвивати недержавний сектор економіки. Крім того, в рамках програми стабілізації економіки Греція отримала кредит в 1,7 млрд. доларів. Дана програма реалізовувалася з 1985 до 1987 рр., коли була припинена у зв’язку з численними протестами з боку населення. Результатом дії цих програм стала, зокрема, реформа територіального устрою країни, внаслідок чого з’явилися периферії або регіони. Крім того, вони сприяли активізації участі окремих верств населення, політичних партій, громадських організацій у виробленні засад внутрішньої та зовнішньої, насамперед, європейської політики. З іншої сторони, як зазначає Л. Цукаліс, політика ПАСОК з побудови “держави загального благоденства” в 1980-ті рр. призвела до створення моделі, за якою основний тягар боргових виплат був перекладний на плечі наступних поколінь, які за висловом дослідника стали “безправними невдахами через власний вік” [373].

Новий етап процесу європеїзації Греції почався після підписання Маастрихтської угоди в лютому 1992 р. та створення Європейського Союзу. Реалізація політики гуртування, зокрема, фінансування Греції через структурні фонди призвела до посилення контролю з боку фінансових інституцій ЄС за грецькою владою. Водночас їй була надана можливість розробити власну програму економічної та політичної конвергенції, яка б у майбутньому забезпечила повноцінне приєднання Греції до Європейського валютного союзу та зони євро. Велика роль у даному процесі належала Костасу Симітісу, прем’єр-міністру Греції в 1996 — 2003 рр., якому вдалося зменшити бюджетний дефіцит

до прийнятних 0,9 % ВВП країни, знизити інфляцію, зменшити кількість працівників, задіяних у державній сфері, і, відповідно, соціальні видатки держави [189]. Разом з тим, йому не вдалося зменшити державний борг, що перевищував ВВП Греції. Але, не зважаючи на це, Греція в січні 2001 р. стала повноцінним членом ЄС, запровадивши єдину валюту.

Таким чином, серед передумов глибокої соціально-економічної кризи, що охопила Грецію в 2008 — 2010 рр. слід особливо зазначити високий рівень державного патерналізму щодо суспільства; зовнішній борг, який за розмірами переважає ВВП країни; відсутність широкомасштабних реформ в таких галузях, як соціальне забезпечення, податкова система. Водночас, особливу загрозу грецькі політологи бачили в настроях самих греків, значна частина з яких звикла у всьому покладатися на державу. Соціальна політика грецького уряду, започаткована у 1980-і рр., реалізовувалася, не зважаючи на високий рівень державного боргу, фактично до 2010 р. Тим самим, вкупі з наданням безкоштовної освіти, медичної допомоги, роздутим державним апаратом вона призвела до нездатності уряду виконувати свої боргові зобов'язання перед іноземними фінансовими установами.

В даних умовах в жовтні 2009 р. відбулися позачергові парламентські вибори, на яких основна боротьба традиційно розвернулася між Новою Демократією та Всегрецьким соціалістичним рухом. Слід зазначити, що виборчі програми обох партій свідчили про розуміння ними загрози економічного дефолту Греції, зокрема, спостерігалось обоюдне прагнення до зменшення державних видатків, скорочення державного сектору економіки, залучення іноземних інвестицій та проведення податкової та пенсійної реформ. Не на користь НД зіграв той факт, що право центристи знаходилися при владі на той час вже досить довгий період і в населенні спостерігалася певна втома від правління уряду К. Караманліса. Таким чином внаслідок виборів переміг ПАСОК, що дало змогу сформувати соціалістичний уряд на чолі з Г. Папандреу [69]. Водночас слід зазначити, що, не зважаючи на глибоку соціально-економічну кризу, політична система Греції зберегла стабільність, оскільки електоральні симпатії населення Греції суттєво в 2007 — 2009 рр. не змінилася. Як і раніше основна боротьба відбувалася між двома центристськими силами — Новою Демократією та ПАСОК.

Радикали, як з правого так і з лівого флангів не спромоглися скористатися активізацією протестних настроїв населення та суттєво посилити свою популярність. Найбільшого успіху домоглися країні націоналісти з Народного православного собору, збільшивши свою присутність в парламенті 1,83 % [69]. Цікавим є той факт, що такі провідні ліві сили, як Комуністична партія Греції та Коаліція радикальної лівої навіть втратили у своїй популярності порівняно з до кризовим 2007 р. Це може свідчити як про відсутність серед основної маси населення довіри до політики, що проводиться даними політсилами, так і про відмову від орієнтації на них з боку позапарламентських радикальних політичних угруповань, насамперед, антиглобалістів та анархістів.

Роль останніх в політичному житті Греції завжди була значною. Радикально-ліві сили спираються, насамперед, на старшокласників та студентів, які, фактично, контролюють райони великих міст, де знаходяться університети та політехнічні інститути країни. У відповідності до законодавства Греції поліція та армія не мають права входити на територію студентських містечок, що забезпечує ліворадикалам певний захист та можливість координації своїх дій. Рівень політичної активності міської молоді Греції завжди відзначався надзвичайно високим рівнем. Традиція цього бере свій початок ще з часів панування в Греції військової диктатури, коли в листопаді 1973 р. в Афінському політехнічному інституті відбулися масові студентські заворушення з вимогами демократизації політичного ладу в країні. У постдиктатурній Греції ці події стали символом національного єднання, саме під їх впливом університети і отримали право екстериторіальності. Грецьке студентство, в переважній більшості, гостро реагує на будь-які спроби уряду провести реформу системи освіти, яка б хоча б частково передбачала запровадження платного навчання та розвиток приватних навчальних закладів. Проявом цього стали масові заворушення, що охопили великі міста Греції в 2008 — 2010 рр. Приводом до широкомасштабних протестів стало вбивство 15-річного підлітка, який приймав участь в зіткненнях анархістів та поліції, однак причини подальших масових протестних виступів лежать набагато глибше і пов'язані з соціально-економічними проблемами. Серед них, насамперед, слід виокремити, високий рівень безробіття серед молоді, при чому тієї її частини, що

має вищу освіту, незадовільним станом системи освіти та соціального забезпечення Греції, глибокою крихою, що охопила країни на сучасному етапі. Крім того, свою роль відіграють також надзвичайна популярність лівих, і, водночас, націоналістичних ідей серед значної частини молоді країни, антиамериканські та, частково, антиєвросоюзівські настрої серед неї. В умовах світової економічної кризи радикальні політичні угруповання перетворилися на ситуативного союзника профспілкових організацій лівих парламентських сил: комуністів та Коаліції радикальної лівої. При цьому молодь забезпечує силові підтримку акцій протесту, внаслідок чого, часто вони перетворюються на відкриті зіткнення з поліцією. Серед методів діяльності радикалів слід відзначити захоплення громадських будівель, зокрема, радіостанцій та телестудій, підпали будинків та автомобілів, напади на поліцейські дільниці та органи центральної і місцевої влади.

Ще одним наслідком економічної кризи для Греції стала активізація лівих терористичних угруповань, діяльність яких була придушена спецслужбами в 2001 — 2002 рр. Зростання протестних настроїв серед населення країни, масові заворушення молоді, негативні соціально-економічні наслідки кризи створили сприятливі передумови для появи нових терористичних організацій: “Змова вогняних осередків” та “Група терористів гериль”, які взяли на себе відповідальність за низку акцій, зокрема, розсилку вибухових пристроїв європейським політичним діячам, зокрема, А. Меркель, С. Берлусконі та Н. Саркозі. Ідеологія цих груп базується на антиамериканізмі, відмові Греції від участі в ЄС, критиці легальних лівоцентристських та лівих політичних партій.

Сформований ПАСОК уряд на чолі з Г. Папандреу був змушений шукати шляхи вирішення економічних та соціальних проблем Греції, спираючись на досвід попередників з Нової Демократії. Зокрема, було запропоновано скорити видатки на соціальні програми; здійснити пенсійну реформу, яка б полягала у створенні єдиної державної програми забезпечення населення та, водночас, збільшити вік виходу на заслужений відпочинок. Крім того, розглянуто та затверджено програму скорочення державних службовців та найманих робітників з метою оптимізації структури управління. Загалом, за задумом уряду, на 2015 р.

державні видатки мають бути скорочені на 44 %, що дозволить вивести бюджет країни на бездефіцитний рівень [6].

Одним з найбільш дискусійних кроків, що викликали незадоволення населення, стала програми фінансової підтримки банківських установ та великих національних компаній. Діючи в рамках стабілізаційної програми, прийнятої урядом Греції спільно з Міжнародним валютним фондом та Європейським Союзом у травні 2010 р., влада намагається не допустити дефолту за зовнішніми боргами, розмір яких на кінець 2010 р. орієнтовно досяг 125 — 130 % від ВВП країни [6]. Також передбачено реалізувати програму масової приватизації державних підприємств, що має надати уряду країни додаткові ресурси для покриття зовнішнього боргу.

Висновки до Розділу 3.

Розглядаючи політичну систему країни в цілому, можна зробити висновок про те, що протягом 1974 — 2009 рр., владі Греції вдалося здійснити реформи, які дозволили, насамперед, інкорпорувати її до Європейських Спільнот та ЄС. Повноваження органів центральної влади Греції розподілені таким чином, щоб забезпечити незалежність окремих її гілок. За допомоги ЄС, були досягнуті значні успіхи в процесі децентралізації державного управління та наділення реальними владними повноваженнями органів місцевого самоврядування. Реформи, що відбулися протягом 1997 — 2010 рр., створили чітку систему територіально-адміністративного устрою Греції, яка включає до себе муніципалітети, периферії та децентралізовані адміністрації. Нормативно-правова база їх діяльності дозволяє говорити про відсутність прямого підпорядкування органів місцевого самоврядування уряду країни. Водночас слід відзначити збереження фінансового контролю держави за їх діяльністю.

Аналіз сучасної партійної системи Греції дозволяє говорити про тенденцію до почергового прибування при владі двох провідних партій: “Нової Демократії” (НД) та Всегрецького соціалістичного руху (ПАСОК). Водночас не можна говорити про класичну двопартійну систему в Греції. Традиційно парламентське представництво має Комуністична партія Греції (ККЕ), фактично найстаріша

існуюча політична сила в країні, а також невеликі партії лівого та правого спрямування, які тим не менше мають стабільний електорат і навіть збільшують його за рахунок НД та ПАСОК. Водночас характерними рисами партійного життя Греції є такі своєрідні традиції, як збереження особистісного фактору, пов'язаного, зокрема, з двома відомими політичними династіями: Караманлісами та Папандреу. Крім того, зберігають актуальність явища, пов'язані з прихованою корупцією, підкупами та феноменом клієнтизму у політичному житті країни. Дослідивши політичні програми провідних партій Греції, дисертант вважає, що в центрі уваги суспільства країни знаходяться питання реформи галузей державного управління; освіти, соціального та пенсійного забезпечення; охорони навколишнього середовища; шляхів подальшого розвитку економіки; зовнішньої політики, зокрема, європейської інтеграції.

В умовах світової економічної кризи Греція виявилася однією з держав, що найбільш постраждали в економічному та соціальному плані. Однак, на думку автора, передумови цього почали формуватися набагато раніше, в 1980-і рр., коли уряд почав кампанію активних закордонних запозичень, покликаних покращити соціальне становище широких мас населення Греції. За винятком періоду, коли при владі знаходився уряд ПАСОК на чолі з К. Сімітісом, в країні фактично не здійснювалася політика, спрямована на скорочення державного боргу та реформування сфери соціального забезпечення. В результаті фінансова система Греції виявилася неготовою до економічної кризи, а суспільство в цілому — до необхідності скорочення соціальних видатків. На сучасному етапі грецький уряд на чолі з Г. Папандреу змушений впроваджувати програму економії державних видатків, керуючись рекомендаціями Міжнародного валютного фонду та Європейської Комісії. Водночас підтримка фінансової стабільності банківського сектору економіки та великих промислових підприємств за рахунок зменшення соціальних видатків та скорочення робітників і службовців викликає у відповідь масові заворушення серед населення, насамперед, у великих містах.

Основні наукові результати розділу опубліковані в працях автора “«Нова Демократія» в партійній системі Греції: етапи розвитку та засади ідеології” [203],

“Діяльність Всегрецького соціалістичного руху (ПАСОК) в умовах європейської інтеграції Греції (1974 — 2010 рр.)” [206], “Діяльність органів місцевого самоврядування Греції в умовах європеїзації” [207].

ВИСНОВКИ

1. В процесі дослідження дисертантом було проаналізовано категоріально-понятійний апарат, напрацьований закордонними, зокрема, грецькими та вітчизняними науковцями. Активне застосування автором їх наукових надбань дало можливість ефективно дослідити соціально-економічні та політичні процеси, характерні для Греції в контексті європейської інтеграції даної країни. Дисертантом було надане власне бачення процесу європейської інтеграції, насамперед, з врахуванням внутрішніх факторів розвитку окремих держав. Також досліджено поняття “європеїзація”, яке поки що, на думку автора, не набуло широкого вжитку в категоріально-понятійному інструментарії українських науковців. Зокрема, на нашу думку, феномен європеїзації має більш ширший характер, ніж, безпосередньо, процес європейської інтеграції.

2. Розглянувши ступінь наукового розроблення проблеми соціально-політичного розвитку Греції в умовах європейської інтеграції, дисертант звернув увагу на той факт, що основна частина досліджень з даного питання зосереджена в рамках спеціалізованих “мозкових центрів”, які тісно співробітничать з органами державної влади та місцевого самоврядування, загальноєвропейськими інституціями, політичними партіями та бізнес-структурами країни. Такими чином, досліджувані проблеми розглядаються одночасно на рівні концептуально-теоретичного осмислення, і на рівні практичного застосування отриманих результатів. Проаналізовані нами роботи грецьких та, загалом, європейських науковців дозволяють говорити про наявність необхідної історіографічної бази для розробки даного дисертаційного дослідження. Водночас слід зазначити необхідність більш докладного вивчення передумов та наслідків європейської інтеграції для країн-членів ЄС у вітчизняній науковій думці з метою вироблення практичних рекомендацій щодо України. В процесі дослідження визначено та класифіковано основні джерела з вивчення особливостей соціально-політичного розвитку Греції на сучасному етапі. Зокрема, у науковий обіг введено законодавчі

акти Греції та ЄС в цілому, міжнародні договори, документи політичних партій, матеріали Статистичного бюро Європейського Союзу та Національної статистичної служби Греції. Це свідчить про достатню джерельну базу, яка дозволяє дослідити соціально-економічні та політичні процеси в Греції в контексті європейської інтеграції країни. Залучення матеріалів джерельної бази дослідження в науковий обіг дозволить більш чітко визначити сутність завдань, що стоїть перед Україною в процесі реалізації політики європейської інтеграції, і, водночас, проаналізувати проблемні питання у розвитку держав-членів Європейського Союзу з метою вивчення європейського досвіду з їх вирішення та відповідного попередження в нашій державі.

3. Аналіз демографічних процесів в Греції дозволяє стверджувати про відповідність їх загальноєвропейським тенденціям. Їм властиве поступове зменшення темпів природного приросту населення за рахунок зниження рівня народжуваності та збільшення притоку мігрантів з країн Центральної та Східної Європи, а також Азії. Причини цього мають ту ж саму природу, що і в інших державах Європейського Союзу: зростання соціально-економічного благополуччя населення, збільшення можливостей для отримання вищої освіти, зокрема, для жінок і, відповідно, зацікавленість у розвитку власної кар'єри. Не зважаючи на низку заходів з стимулювання до народження дітей, владі Греції на сьогодні не вдалося подолати цю негативну тенденцію. Все більш актуальною стає проблема старіння нації. За останні 50 років майже на 10 років збільшилася середня тривалість життя, що також є наслідком покращення сфери соціального забезпечення Греції. Водночас зменшилася частка працездатного населення в віковій структурі грецького суспільства. Це вже призвело до збільшення податкового тиску на працюючих греків, а в майбутньому дана тенденція матиме ще більш виразний характер. За роки європейської інтеграції змінився характер міграційних процесів в Греції. Якщо в 60 — 70-і рр. ХХ ст. вони характеризувалися відтоком грецького населення до більш розвинених держав Європи та Північної Америки, то з початку 1980-х рр. почалося не лише повернення колишніх емігрантів, але й приток іммігрантів з інших держав. В 90-і рр. ХХ — на початку ХХІ ст. Греція стала одним з основних шляхів потрапляння

іммігрантів зі сходу в ЄС. Локальною особливістю Греції є той факт наявності значного представництва грецьких репатріантів, що повернулися на історичну Батьківщину з держав колишнього соціалістичного табору. На сьогодні вони активно інтегруються в грецьке суспільство і починають здійснювати не лише економічний, але й політичний вплив на нього. Зокрема, проблема регулювання міграційних потоків та адаптації іммігрантів до умов розвитку Греції є програмах всіх провідних партій країни. Досвід Греції з даного питання є неоціненним для України, що також відчуває на собі наслідки світових міграційних процесів.

4. Проаналізовано політику Греції в галузі освіти, зокрема, вплив на її реалізацію з боку Європейського Союзу. Принцип безкоштовності освіти та її одержавлення був запроваджений в 1980-і рр. соціалістичним урядом на чолі з А. Папандреу і вважається на сьогодні одним з найвагоміших досягнень країни в постдиктатурний період. Грецькому суспільству вдалося створити сучасну багаторівневу систему освіти, що відповідає нормам ЄС. За роки європейської інтеграції значно зросла мобільність грецьких студентів, які приймають активну участь в освітніх програмах ЄС та навчаються в провідних європейських університетах. Водночас інтеграція Греції в європейський освітній простір надала стимули до розвитку власне національних університетів та політехнічних інститутів, які значно збільшили кількість студентів за рахунок іноземців. Разом з тим, перед системою освіти Греції стають проблеми, пов'язані з необхідністю постійного оновлення, запровадження найсучасніших освітніх технологій. Слід зазначити, що держава не завжди спроможна адекватно реагувати на вимоги сьогодення, зокрема, через брак коштів та надто високий рівень централізації управління. В грецькому суспільстві актуальними є проблеми запровадженням приватної освіти та платні за навчання.

Розглянуто зміни в системі соціального забезпечення Греції, що відбулися в період реалізації політики європейської інтеграції. Увагу було зосереджено на таких показниках, як рівень зайнятості та безробіття в країні за віковим, гендерним, освітнім факторами; розміри мінімальної та середньої зарплатні, наявність групи "ризиків бідності" у відповідності до вимог Європейської Комісії. Зазначено, що протягом членства Греції в ЄС не вдалося подолати відсталість у

розмірах середньої зарплатні порівняно з більшістю держав Західної Європи, також зберігається значна різниця в доходах греків з різним рівнем освіти. Прогнозується, що в майбутньому видатки за даною статтею будуть збільшуватися, посилюючи тим самим актуальність та необхідність пенсійної реформи в країні. Дисертант змушений констатувати той факт, що на сьогодні в Греції процес реалізації реформи соціального забезпечення не має громадської підтримки і викликає опір з боку більшості населення країни. Більш того, не зважаючи на зміну влади, жодний уряд протягом другої половини 90-х рр. ХХ — початку ХХІ ст. не зміг довести дану реформу до кінця через страх втратити підтримку виборців. Причини такого опору полягають в наявності галузевих та приватних страхових і пенсійних фондів, що забезпечують своїм вкладникам більш високий рівень виплат.

5. Відзначено вагому роль владних інститутів Європейського Союзу в процесі модернізації системи органів центральної влади та місцевого самоврядування. Вони надали методичну, організаційну та матеріальну допомогу в модернізації системи управління в Греції. Характерною тенденцією даного процесу є поетапна децентралізація управління і передача владних повноважень на нижчий рівень. В рамках дослідження розглянуто повноваження та обов'язки органів влади, проаналізовано нормативно-правову базу їх діяльності. Це дозволило автору стверджувати про наявність в Греції такої системи стримувань та противаг, що забезпечує збереження демократичного ладу та своєчасну реакцію на внутрішні і зовнішні виклики. До цікавих особливостей політичної системи Греції слід віднести існування міністерств з розвитку окремих територій, що потребують особливої уваги, а також надзвичайні повноваження Міністерства внутрішніх справ, державної адміністрації та децентралізації, на яке, зокрема, покладено контроль за проведенням виборів до органів влади країни. В рамках реалізації реформи органів місцевого врядування особливу увагу було звернуто на наслідки впровадження програм “І. Каподістрія” та “Каллікратіс”, які дозволила адаптувати територіально-адміністративний устрій Греції до вимог ЄС. Серед недоліків функціонування системи влади слід відзначити збереження традицій

клієнтизму, обмеженості впливу звичайних громадян на процес прийняття рішень органами влади.

6. Сучасна партійна система Греції була сформована в умовах ліквідації наслідків правління в Греції диктатури “чорних полковників”, кризи довіри до тих політичних сил, що допустили військовий переворот, а також необхідності вироблення нової для країни політичної ідеології, яка б враховувала зміни, що відбулися у масовій свідомості, внутрішній політиці та міжнародних відносинах. Водночас на політичний процес в сучасній Греції продовжує впливати особистісний фактор, пов’язаний з двома провідними політичними сімействами — Караманлісами та Папандреу. Фактично, протягом 1974 — 2009 рр. представники саме цих родин визначають напрям розвитку Греції. Цей процес не є унікальним грецьким феноменом, однак в Греції він посилюється традиціями політичної культури, проявами клієнтизму та своєрідної патріархальності у відносинах, особливо у сільській місцевості. Водночас не слід перебільшувати даний фактор в грецькій політиці, оскільки, не зважаючи на вищеперераховані чинники в провідних партіях створено умови, за яких лідери несуть пряму відповідальність за результати своїх сил на виборах. У відповідності до грецького законодавства вибори в країні відбуваються на основі посиленої пропорційної системи та відкритих списків кандидатів. Це автоматично змушує депутатів парламенту та місцевих органів влади постійно працювати в регіонах, вирішуючи проблеми населення. Водночас особливістю електоральної системи Греції є фактична відмова від блокування в національному парламенті, прагнення зберегти власну політичну ідентичність, навіть за рахунок знаходження в опозиції. Це явище є наслідком політичних потрясінь 1950 — 1960-х рр., пов’язаних з прагненням політиків будь-що зберегти владу, навіть за рахунок утворення коаліцій з ідеологічно несумісними партіями. Крім того, невеликі політичні партії Греції не бажають утворювати коаліції з більш потужними партіями через страх втрати власної ідентичності в очах виборців. Політичні програми грецьких партій чітко конкретизують найбільш актуальні для суспільства проблеми: освіта, соціальне забезпечення та пенсійна реформа, роль Греції в ЄС та світі, охорона навколишнього середовища, статус Грецької православної церкви. Пріоритет у

вирішенні цих проблем належить внутрішнім, а не міжнародним питанням розвитку Греції, що свідчить про відсутність активного зовнішнього тиску на грецьке суспільство та самостійність у здійсненні зовнішньої політики. Водночас економічна криза внесла свої корективи у внутрішньополітичний розвиток Греції, актуалізуючи опозиційні настрої серед населення, зокрема, по відношенню до співпраці уряду ПАСОК на чолі з Г. Папандреу та Міжнародного валютного фонду, одним з наслідків якої є стратегія, спрямована на обмеження державних видатків, зокрема, на соціальні потреби.

7. Досліджено передумови та наслідки економічної кризи в Греції на сучасному етапі. Цей процес має об'єктивні та суб'єктивні причини, пов'язані з прагненням влади покращити соціальне становище населення, що призвело до значних фінансових запозичень, і, водночас, з небажанням правлячих політичних партій втратити підтримку виборів через непопулярні соціальні реформи, зокрема, пенсійну та страху вальну. Водночас слід відзначити і неготовність суспільства в значній своїй масі до обмеження пільг та привілеїв, не забезпечених економічним розвитком країни. Таким чином, перед грецьким суспільством стоїть, насамперед, проблема зміни ставлення до влади, її патерналістської політики щодо населення та, відповідно, переоцінки своєї ролі самою державою. З'ясовано, що не зважаючи на глибоку соціально-економічну кризу, політична система Греції на сучасному етапі не зазнала значних змін, зокрема, і в питанні її структури та електоральної орієнтації більшої частини населення країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Джерела

1. Актуальные идейно-политические вопросы международного коммунистического движения [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://ru.kke.gr/intermeetings/ККЕ-inter-meetings/2008-10-8>.
2. Алиссандракис К. Правда о Европейском Союзе [Электронный ресурс] / К. Алиссандракис. — Режим доступа : <http://www.comunist.ru/lenta/?1749>.
3. Вагенас Э. Вопрос отношения к империалистическим союзам — вопрос стратегического характера для компартии. Позиции Коммунистической партии Греции к ЕС в свете последних процессов [Электронный ресурс] / Э. Вагенас. — Режим доступа : http://www.kke.gr/kke_ru.html.
4. Кутсумбасас Димитрис Выступление Члена Политбюро ЦК КПГ на 10-ой Международной Встрече Коммунистических и Рабочих Партий (21, 22 и 23 ноября 2008 года, Сан-Паулу, Бразилия) [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://ru.kke.gr/news/2008news/2008-12-imswp-kke>.
5. Декларация Центрального Комитета Коммунистической партии Греции «Народный союз за народную власть» [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.kke.gr/kke_ru.html.
6. Еврокомиссия и МВФ одобрили выделение Афинам помощи в 9 миллиардов евро [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.greek.ru/news/greecetoday/58432>.
7. Европа глазами коммуниста [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.kke.gr/kke_ru.html.
8. Европарламентские выборы 2004 г. Декларация Центрального Комитета Коммунистической партии Греции [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.kke.gr/cpg/press_ru/2004/0504.html.

9. Европейское капиталистическое объединение и его роль в международных событиях. Альтернативное предложение коммунистов [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.kke.gr/kke_ru.html.
10. Папарига Алека Заявление Генерального секретаря Центрального Комитета Коммунистической партии Греции в греческой газете "ТО ВИМА" ("Трибуна") по случаю 50-летия образования Европейского Союза (ЕС) "Всеевропейское движение сопротивления" [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.kke.gr/cpg/press_ru/2007/050107.html.
11. Общий призыв Коммунистических и Прогрессивных партий Европы в связи с основанием Европейского Экономического Сообщества (ЕЭС) [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.kke.gr/cpg/press_ru/2007/230307.html.
12. Программа Коммунистической партии Греции [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.kke.gr/cpg/doc_ru/programma/programma.html.
13. Тезисы о Греческом председательстве в Европейском Союзе (ЕС). Резолюция Центрального Комитета Коммунистической партии Греции [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.kke.gr/kke_ru.html.
14. Устав Коммунистической партии Греции [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.kke.gr/cpg/doc_ru/katastatiko/katastatiko.html.
15. Act concerning the conditions of accession of the Hellenic Republic and the adjustments to the Treaties // Official Journal of the European Communities. — 1979. — 19 November. — P. 17 — 50.
16. Address by Jean Rey at the signature of the association agreement between Greece and the EEC (9 July 1961) [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.ena.lu/address_jean_rey_signature_association_agreement_greece_ee_c_july_1961-2-8637.
17. Address by Konstantinos Karamanlis at the signature of the association agreement between Greece and the EEC (9 July 1961) [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.ena.lu/address_konstantinos_karamanlis_signature_association_agreement_between_greece_july_1961-2-8636.

18. Address by PM C. Simitis to the Conference of the Hellenic Centre for European Studies (ЕКЕМ) on “The Future of Europe and Greece” (Athens, 11 July 2001) [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.futurum.gov.pl/d_eu/st15/Grecja/2001.07.11GreekPrimeMinisterCostasSimitisIII.htm.
19. Agriculture : Main statistics, 2005-2006. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2007. — 137 p.
20. An overview of the congresses of ККЕ since its foundation [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://inter.kke.gr/about/history/overview-congress>.
21. Commission opinion of 23 May 1979 on the application for accession to the European Communities by the Hellenic Republic // Official Journal of the European Communities. — 1979. — 19 November. — P. 3.
22. Communication from the Commission to the Council on “The new terms of international trade and modernization of the European textiles industry; the case of Greece” // Official Journal of the European Communities. — 1996. — 31 January. — 10 p.
23. Consolidated version of the Treaty establishing the European Community // Official Journal of the European Community. — 2002. — 24 December. — P. 33—184.
24. Costas Simitis calls for political Union and decentralized federalism and stresses importance of social cohesion [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.fornet.info/CFSPannualreports2005/CFSP%20WATCH%202005%20Greek.pdf>.
25. Council opinion of 14 March 2006 on the updated stability program of Greece, 2005 — 2008 // Official Journal of the European Union. — 2006. — 5 April. — P. 82/1 — 82/5.
26. Crude birth rate - [tps00112] [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00112&plugin=1>.
27. Death rate [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <https://www.cia.gov/library/publications/the-world->

- factbook/rankorder/2066rank.html?countryName=Greece&countryCode=gr®ionCode=eu&rank=55#gr.
28. Decision of the Council of the European Communities of the 24 May 1979 on the accession of the Hellenic Republic to the European Coal and Steel Community // Official Journal of the European Communities. — 1979. — 19 November. — P. 5—6.
 29. Decision of the Council of the European Communities of the 24 May 1979 on the admission of the Hellenic Republic to the European Atomic Energy Community // Official Journal of the European Communities. — 1979. — 19 November. — P. 7—8.
 30. Declaration of EU – Western Balkans Summit (Thessaloniki, 21 June 2003) [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.ep.liu.se/exjobb/eki/2005/impier/017>.
 31. Dialogue, debate, democracy: Greece's gift, Europe's challenge. Speech delivered by Jose Manuel Barroso, President of the European Commission, on the occasion of the 24th anniversary of Greece's EU membership, Athens 28 May 2006 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www2.mfa.gr/www.mfa.gr/GoToPrintable.aspx?UICulture=en-US&GUID=%7BA13CD786-8A54-42B7-95B4-D94EC675C1A3%7D>.
 32. Economic and sectoral aspects Commission analyses supplementing its views on enlargement // Bulletin of the European Communities. — Supplement 1/78. — Part I. — Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 1978. — 56 p.
 33. Economic and sectoral aspects Commission analyses supplementing its views on enlargement // Bulletin of the European Communities. — Supplement 1/78. — Part II. — Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 1978. — P. 92—224.
 34. Economic and sectoral aspects Commission analyses supplementing its views on enlargement. Statistical Annexes. // Bulletin of the European Communities. — Supplement 1/78. — Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 1978. — 126 p.

35. Economic portrait of the European Union 2001. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2001. — 161 pp.
36. Education across Europe 2003. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2003. — 193 pp.
37. Energy. Monthly statistics — Issue number 3/2008. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2008. — 168 pp.
38. Enlargement of the Community — Economic and sectoral aspects // Bulletin of the European Communities. — Supplement 3/78. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2003. — 107 pp.
39. EU elections results, 2004 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.ypes.gr/en/Elections/ElectionsEuropeanParliament/ResultsofElections/2004>.
40. EU integration seen through statistics. Key facts of 18 policy areas. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2006. — 107 p.
41. Euro-IND. State of affairs. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2007. — 23 p.
42. Euro-Mediterranean statistics. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2001. — 179 p.
43. Euro-Mediterranean statistics. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2007. — 210 p.
44. Europe in figures. Eurostat yearbook 2005. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2005. — 310 p.
45. Europe in figures. Eurostat yearbook 2006-2007. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2007. — 347 p.
46. Europe in figures. Eurostat yearbook 2008. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2008. — 566 p.
47. Europe in figures. Eurostat yearbook 2010. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2010. — 657 p.
48. European business. Facts and figures. Data 1995 — 2005. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2006. — 408 p.

49. European business. Facts and figures. Data 2007. — Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2007. — 431 p.
50. European social statistics. Migration. — Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2002. — 104 p.
51. European social statistics. Social protection. Expenditure and receipts. Data 1992 — 2001. — Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2004. — 139 p.
52. European Union – international trade in services. — Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2007. — 104 p.
53. European Union and Ukraine. — Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2001. — 132 p.
54. Eurostat regional yearbook 2007. — Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2007. — 162 p.
55. Eurostat regional yearbook 2009. — Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2008. — 153 p.
56. Eurostatistics. Data for short-term economic analysis. Issue number 2/2008. — Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2008. — 239 p.
57. Ex Post Evaluation of the Objective 1. 1994 — 1999. National Report: Greece. — Athens : European Enterprise Organization, 2003. — 350 p.
58. Exchange of telegrams between Walter Hallstein, President of the EEC Commission, and Konstantinos Karamanlis, Prime Minister of Greece [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.ena.lu/exchange_telegrams_walter_hallstein_konstantinos_karamanlis_october_1962-2-7030.
59. External and intra-European Union trade. Monthly statistics – Issue number 12/2007. — Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2007. — 595 p.
60. Final Act // Official Journal of the European Communities. — 1979. — 19 November. — P. 179—185.

61. EU Enlargement and Multi-level Governance in European Regional and Environmental Policies: Patterns of Institutional Learning, Adaptation and Europeanization among Cohesion Countries (Greece, Ireland and Portugal) and Lessons for new members (Hungary and Poland) [Электронный ресурс] // Final Report. — Режим доступа : http://www.cordis.europa.eu/fetch?ACTION=D&SESSION=&DOC=1&LAN=EN&RCN=7330&CALLER=DOCS_LIB.
62. GDP per inhabitant in the Member States ranged from 37 % to 280 % of the EU27 average in 2006 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.epp.eurostat.ec.europa.eu/.../PGE_CAT_PREREL_YEAR_2007_MONTH_12/2-17122007-EN-AP.PDF.
63. General considerations on the problems of enlargement // Bulletin of the European Communities. Supplement 1/78. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 1978. — 17 p.
64. George Papandreou wins PASOK leadership election with 55.91 pc. [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.hri.org/news/greek/ana/2007/07-11-15.ana.html#08>.
65. Greece and the European Community // Europe information. External Relations. — 1978. — September. — No 14. — 7 p.
66. Greece and the European Community // Information. External Relations. — 1976. — No 5. — 8 p.
67. Greece and the European Union [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.lse.ac.uk/resources/calendar/courseGuides/EU/2007_EU423.htm.
68. Greece EU Profile [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.indarticles.com/p/articles/mi_hb3134/is_199405/ai_n7803567.
69. Greece: Parliamentary Election 2009 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://eed.nsd.uib.no/webview/index.jsp?study=http%3A%2F%2F129.177.90.166%3A80%2Fobj%2FfStudy%2FGRPA2009_Display&mode=cube&v=2&cube=http%3A%2F%2F129.177.90.166%3A80%2Fobj%2FfCube%2FGRPA2009_Display_C1&top=yes.

70. Greece in the Community. Assessment and proposals // Commission communication to the Council and the European Parliament. — 1983. — 29 March. — 37 p.
71. Greece on the Threshold of EMU. A Graphical Presentation of the Greek Convergence Progress [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.bankofgreece.gr/en/bank/librpub.asp>.
72. Greece: Staff Report on Request for Stand-By Arrangement. [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2010/cr10110.pdf>.
73. Greece's accession to the European Community // European Parliament. Research and documentation papers. — 1982. — August. — 76 p.
74. Greece's foreign policy at crossroads: Europe, the USA, and the Eastern Mediterranean: speech by Ambassador of Greece George V. Savvaides [Электронный ресурс]. — Режим доступа : www.greekembassy.org/Embassy/content/en/Article.aspx?office=1&folder=410&article=12034.
75. Greek Memorandum. Position of the Greek Government on Greece's Relations with the European Communities // Bulletin of the European Communities. — 1982. — No 3. — P. 90 — 93.
76. Health statistics. Key data on health 2002. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2002. — 457 p.
77. Karamanlis K. Why Greece joined the European Union [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.ellopos.net/politics/eu_karamanlis.html.
78. Karamanlis K. Enlargement: A historic moment in the course of the continent // Newsletter: For the European Union and the future of Europe. — 2004. — 25 February. — No. 31.
79. Karamanlis K. The EU challenges // Newsletter: For the European Union and the future of Europe. — 2004. — 10 February. — No. 30.
80. Karamanlis K. Greece: The EU's Anchor of Stability in a Troubled Region // The Washington Quarterly. — 2000. — Spring. — P. 7—11.

81. Key figures on Europe. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2008. — 238 p.
82. Key figures on Europe. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2010. — 245 p.
83. Letter from Georges Gorse to Maurice Couve de Murville (Brussels, 13 April 1961) [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.ena.lu/letter_georges_gorse_maurice_couve_murville_brussels_13_april_1961-2-7606.
84. Life-long learning by gender - [tsiem080]; Life-long learning (adult participation in education and training) - males / Percentage of the male population aged 25-64 participating in education and training over the four weeks prior to the survey [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsiem080&language=en>.
85. List referred to in Article 114 of the Act of Accession // Official Journal of the European Communities. — 1979. — 19 November. — P. 134.
86. List referred to in Article 115 (1) of the Act of Accession // Official Journal of the European Communities. — 1979. — 19 November. — P. 135—141.
87. List referred to in Article 115 (3) of the Act of Accession // Official Journal of the European Communities. — 1979. — 19 November. — P. 142—144.
88. List referred to in Article 117 (1) of the Act of Accession // Official Journal of the European Communities. — 1979. — 19 November. — P. 145—162.
89. List referred to in Article 128 of the Act of Accession // Official Journal of the European Communities. — 1979. — 19 November. — P. 163—165.
90. List referred to in Article 142 (1) of the Act of Accession // Official Journal of the European Communities. — 1979. — 19 November. — P. 166.
91. List referred to in Article 142 (2) of the Act of Accession // Official Journal of the European Communities. — 1979. — 19 November. — P. 167.
92. List referred to in Article 144 of the Act of Accession // Official Journal of the European Communities. — 1979. — 19 November. — P. 168.

93. List referred to in Article 145 of the Act of Accession // Official Journal of the European Communities. — 1979. — 19 November. — P. 169—170.
94. List referred to in Article 21 of the Act of Accession // Official Journal of the European Communities. — 1979. — 19 November. — P. 51—113.
95. List referred to in Article 22 of the Act of Accession // Official Journal of the European Communities. — 1979. — 19 November. — P. 114—129.
96. List referred to in Article 36 (1) and (2) of the Act of Accession // Official Journal of the European Communities. — 1979. — 19 November. — P. 130—133.
97. Long-term unemployment rate by gender - [tsisc070]; Females [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsisc070&language=en>.
98. Long-term unemployment rate by gender - [tsisc070]; Males [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsisc070&language=en>.
99. Long-term unemployment rate by gender - [tsisc070]; Total [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsisc070&plugin=1>.
100. Mean annual earnings by economic activity, sex, educational attainment [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=earn_ses06_30&lang=en.
101. National Elections Results, 2004 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.ypes.gr/en/Elections/NationalElections/Results/nationallecures2004>.
102. National Elections Results, 2007 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://ekloges-prev.singularlogic.eu/v2007/pages/index.html>.
103. New locomotive, says Simitis, pleading in favor of a federal model [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.futurum.gov.pl/futurum.nsf/0/63836AD671F56E25C1256DA2003D130E>.

104. Zachariadis Nikos. Open Letter of the General Secretary of the KKE. October 31, 1940 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.marxists.org/archive/zachariadis/1940/10/31.htm>.
105. Note by the EEC Council on the Agreement of Association between the EEC and Greece (24th August 1962) [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.ena.lu/note_council_association_agreement_eec_greece_24_august_1962-2-8539.
106. Opinion on Greek application for membership // Bulletin of the European Communities. Supplement 2/76. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 1976. — 42 p.
107. Panorama of European Union Trade. Data 1999 — 2006. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2007. — 66 p.
108. Papandreou G. The Council of Europe Fights for Democracy in Greece, 1967 – 1969 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.agp.gr/agp/content/Document.aspx?d=7&rd=5499005&f=1426&rf=1866356962&m=4735&rm=9703031&l=1>.
109. Population statistics. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2004. — 171 p.
110. Population statistics. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2006. — 181 p.
111. Program for the reform of the primary level local government Nea Demokratia founding declaration [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.en.nd.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=9046&Itemid=171.
112. Protocol 1 on the Statute of the European Investment Bank // Official Journal of the European Communities. — 1979. — 19 November. — P. 171—173.
113. Protocol 2 on the definition of the basic duty for matches falling within heading No. 36.06 of the Common Customs Tariff // Official Journal of the European Communities. — 1979. — 19 November. — P. 173—174.

114. Protocol 3 on the granting by the Hellenic Republic of exemption of customs duties on the import of certain goods // Official Journal of the European Communities. — 1979. — 19 November. — P. 174.
115. Protocol 4 on cotton // Official Journal of the European Communities. — 1979. — 19 November. — P. 174—175.
116. Protocol 5 on the participation of the Hellenic Republic in the funds of the European Coal and Steel Community // Official Journal of the European Communities. — 1979. — 19 November. — P. 176.
117. Protocol 6 on the exchange of information with the Hellenic Republic in the field on nuclear energy // Official Journal of the European Communities. — 1979. — 19 November. — P. 176—177.
118. Regional cooperation in the Western Balkans. A policy priority for the European Union [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.ec.europa.eu/enlargement/pdf/nf5703249enc_web_en.pdf.
119. Regional democracy in Greece. Recommendation 247 (2008) [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://self.government.bg/download.php?p=5265636f6d6d656e646174696f6e203234372028323030382920526567696f6e616c2064656d6f637261637920696e204772656563655f656e2e706466&r=313233393139343734352e706466>.
120. Regions: Statistical yearbook 2000. — Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2000. — 111 p.
121. Regions: Statistical yearbook 2001. — Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2001. — 115 p.
122. Regions: Statistical yearbook 2002. — Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2002. — 151 p.
123. Regions: Statistical yearbook 2005. Data 1993 — 2003. — Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2005. — 151 p.
124. Regions: Statistical yearbook 2006. Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006. — 165 pp.
125. Regions: Statistical yearbook 2007. — Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007. — 162 p.

126. REGULATION (EC) No 1059/2003 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 26 May 2003 on the establishment of a common classification of territorial units for statistics (NUTS) // Official Journal of the European Communities. — 2003. — 21 June. — P. L 154/1—L 154/41.
127. Report on the accession of the Hellenic Republic to the Community Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters // Official Journal of the European Communities. — 1986. — 24 November. — P. 298/1—298/28.
128. Results of the 2003 Greek Presidency by Policy Area [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.old.mfa.gr/english/foreign_policy/eu/Scoreboard6.pdf.
129. Revision of Greek GDP for 1995 — 2006 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/GDPGR/EN/GDPGR-EN.PDF.
130. Science, technology and innovations in Europe. — Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006. — 233 p.
131. Speech by Panaiotis Kanellopoulos (9 July 1961) [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.ena.lu/speech_panaiotis_kanellopoulos_july_1961-020000104.html.
132. Speech by the Prime Minister of Greece Dr Kostas Karamanlis “Greece and the European Union: Partners in European Reform” [Электронный ресурс]. — — Режим доступа : http://www.ena.lu/speech_panaiotis_kanellopoulos_july_1961-020000104.html.
133. Speech by Walter Hallstein (9 July 1961) [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.ena.lu/speech_walter_hallstein_july_1961-020000105.html.
134. Statement by Walter Hallstein (1 November 1962) [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.ena.lu/statement_walter_hallstein_november_1962-020002902.html.

135. Statistical portrait of the European Union, 2007. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2006. — 100 p.
136. Statistical portrait of the European Union, 2008. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2007. — 106 p.
137. Statute of Nea Demokratia [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.en.nd.gr/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid.
138. Statutes of Panhellenic Socialist Movement [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.en.pasok.gr/?cat=9>.
139. Structure and operation of Local and Regional Democracy in Greece. — Athens, 2000. — 22 p.
140. Students - [tps00062]. Tertiary education [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00062&plugin=1>.
141. The Accession Treaty with Greece [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.ena.lu/accession_treaty_greece-020102120.html.
142. The agricultural aspects of enlargement of the European Community // Newsletter on the common agricultural policy. — 1980. — August. — 50 p.
143. The Constitution of Greece [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.hri.org/docs/syntagma/artcl25.html#A1>.
144. The European Economic Community and Greece // Newsletter on the common agricultural policy. — 1965. — June. — 8 p.
145. The Future of the European Union. Laeken Declaration (Laeken, 15 Desember 2001) [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.ena.lu/laeken_declaration_future_european_union_15_december_2001-020003970.html.
146. The ideological principles of Nea Demokratia [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.en.nd.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=9169&Itemid=219.

147. The life of women and men in Europe: A statistical portrait. — Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2008. — 243 p.
148. The meaning of the Athens Agreement by John S. Pesmazoglu Deputy Governor of the Bank of Greece Chairman of the inter-departmental Committee for European Co-operation [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.ena.lu/position_john_pesmazoglu_meaning_athens_agreement_september_1962-020003476.html.
149. The second enlargement of the European Community — Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 1979. — 33 p.
150. The social situation in the European Union, 2003. — Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2004. — 212 p.
151. The social situation in the European Union, 2004. — Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2005. — 192 p.
152. The social situation in the European Union, 2005-2006. — Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2007. — 169 p.
153. The transitional period and the institutional implications of enlargement // Bulletin of the European Communities. Supplement 2/78. — Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 1978. — 18 p.
154. Total population [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00001&plugin=1>.
155. Treaty between the Kingdom of Belgium, the Kingdom of Denmark, the Federal Republic of Germany, the French Republic, Ireland, the Italian Republic, the Grand Duchy of Luxembourg, the Kingdom of the Netherlands, the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland (Member States of the European Communities) and Hellenic Republic concerning the accession of the Hellenic Republic to the European Economic Community and to the European Atomic Energy Community // Official Journal of the European Communities. — 1979. — 19 November. — P. 9—16.
156. Unemployment rate, by age group - [tsdec460]; Between 25 and 74 years [Электронный ресурс]. — Режим доступа :

- [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1
&pcode=tsdec460&language=en](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsdec460&language=en).
157. Unemployment rate by gender - [tsiem110]; Females [Ελεκτρονний ресурс]. —
Режим دسترسی : [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1
&pcode=tsiem110&language=en](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsiem110&language=en).
158. Unemployment rate by gender - [tsiem110]; Males [Ελεκτρονний ресурс]. —
Режим دسترسی : [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1
&pcode=tsiem110&language=en](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsiem110&language=en).
159. Unemployment rate by gender - [tsiem110]; Total [Ελεκτρονний ресурс]. —
Режим دسترسی : [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1
&pcode=tsiem110&language=en](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsiem110&language=en).
160. Work and health in the EU. A statistical portrait. Data 1994 — 2002. —
Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2004.
— 129 p.
161. ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ. Στο σχέδιο νόμου «Κύρωση του Κώδικα Δήμων και
Κοινοτήτων» [Ελεκτρονний ресурс]. — Режим دسترسی : [http://www.ypes.gr/UserFiles/f0ff9297-f516-40ff-a70e-
eca84e2ec9b9/d_k_kodikas.zip](http://www.ypes.gr/UserFiles/f0ff9297-f516-40ff-a70e-eca84e2ec9b9/d_k_kodikas.zip).
162. Δημόσια και δωρεάν παιδεία για όλους και όλες [Ελεκτρονний ресурс]. —
Режим دسترسی : [http://www.syryza.gr/theseis/ekpaideysi/dimosia-kai-dorean-
paideia-gia-oloys-kai-oles](http://www.syryza.gr/theseis/ekpaideysi/dimosia-kai-dorean-paideia-gia-oloys-kai-oles).
163. Δικαίωμα σε μια Ανθρώπινη Κοινωνία. Από την ομιλία Γιώργου Α. Παπανδρέου
για την 34η επέτειο από την ίδρυση του ΠΑΣΟΚ, 03/09/2008 [Ελεκτρονний
ресурс]. — Режим دسترسی : <http://www.pasok.gr/portal/resource/section/rightHumanSociety>.
164. Εισοδηματική Πολιτική, 2009 [Ελεκτρονний ресурс]. — Режим دسترسی : [http://protouvoulies.nd.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=534&It
emid=41](http://protouvoulies.nd.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=534&Itemid=41).

165. Επικαιροποιημένο Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης 2008-2011 [Εлектронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.mnec.gr/export/sites/mnec/el/economics/Stability_Program/2009_02_05_SGP-GR-EL_08.pdf.
166. Επιστολή του Προέδρου του Λαϊκού Ορθόδοξου Συναγερμού (ΛΑ.Ο'Σ.) [Εлектронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.laos.gr/laos.asp?epilogi='pdf/PROGRAM_LAOS.pdf&page=laos.
167. Η ιδρυτική πράξη της ΠΔΚ [Εлектронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.politikokafeneio.com/dse/dse43.htm>.
168. Η Πολιτική Απόφαση του 5ου Τακτικού Συνεδρίου του Συνασπισμού της Αριστεράς, των Κινήματων και της Οικολογίας [Εлектронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.syn.gr/downloads/apofasi5ou.pdf>.
169. Ιδρυτική Διακήρυξη Βασικών Αρχών και Στόχων. 3 Σεπτέμβρη 1974 [Εлектронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.pasok.gr/portal/resource/section/idrutikiMenu>.
170. ΙΔΡΥΤΙΚΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ. 4 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1974 [[Εлектронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.nd.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=13&Itemid=29
171. Ισότητα κάθε μέρα παντού για όλες [Εлектронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.syriza.gr/theseis/gynaiques/isotita-kathe-mera-gia-oles>.
172. Κάλεσμα ενότητας και αγώνα σ' όλους τους αγρότες και τις αγρότισσες [Εлектронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.syriza.gr/theseis/agrotika/kalesma-enotitas-kai-agna-s2019-oloys-toys-agrotes-kai-tis-agrotisses>.
173. Κανονισμός Περιφερειακής Οργάνωσης [Εлектронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.nd.gr/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=84&Itemid=259.
174. Καταστατικό της Νέας Δημοκρατίας [Εлектронний ресурс]. — Режим доступу :

- http://www.nd.gr/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=80&Itemid=241.
175. Καταστατικός Χάρτης Αγίου Ορους [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.agiooros.freeforums.org/topic-t2279.html>.
176. Κοινωνικό κράτος και κοινωνικά δικαιώματα [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.syriza.gr/theseis/ergasia-asfalisi/koinoniko-kratos-kai-koinonika-dikaimata>.
177. Νόμος ΥΠ'ΑΡΙΘ. 3852. Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης // ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ. — 2010. — 15 Ιουνίου. — Σ. 1785—1920.
178. Νόμος 1416/1984. Τροποποίηση και συμπλήρωση διατάξεων της δημοτικής και κοινοτικής νομοθεσίας για την ενίσχυση της Αποκέντρωσης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.docman.gr/Download/2400.aspx>.
179. Νομος 1622/1986 Τοπική Αυτοδιοίκηση-Περιφερειακή Ανάπτυξη και Δημοκρατικός Προγραμματισμός — ΦΕΚ 92/Α/14.10.1986 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.thessalia.gov.gr/mediaupload/Nomoi/N1622-1986.pdf>.
180. Νομος 2307/1995 Προσαρμογή νομοθεσίας αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών στις διατάξεις για τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση (άρθρα 12 - 14) — ΦΕΚ 113/Α/1995 // ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ. — 1995. — 15 Ιούνιος. — Σ. 3801—3836.
181. Νομος 2503/1997 Δημοσιες επιχειρησεις και οργανισμοι Ελληνικος οργανισμος μικρων - μεσαιων επιχειρησεων και χειροτεχνιας αε (ΕΟΜΜΕΧ) — ΦΕΚ 107/Α // ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ. ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ. — 1997. — 30 Μαΐου. — Σ. 4211—4254.
182. Νόμος 2539/1997 Συγκρότηση της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.fa3.gr/nomothesia_2/nomoth_gen/10_sxedio_kapodistriasis_meros_b.htm.

183. Νόμος 2647/1998 Μεταβίβαση αρμοδιοτήτων στις Περιφέρειες και την Αυτοδιοίκηση και άλλες διατάξεις. — ΦΕΚ 237 Α' [Εлектронний ресурс]. — Режим доступу :: <http://www.docman.gr/Download/174.aspx>.
184. Νομος 3231/2004 Εκλογή βουλευτών — ΦΕΚ 45/Α/11.2.2004 [Εлектронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.dsnet.gr/Epikairothta/Nomothesia/n3231_04.htm.
185. Νομος 3463/2006 Κύρωση του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων — ΦΕΚ 114/Α'/8.6.2006. // ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ. ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ. – 2006. — 8 Ιουνίου. — Σ. 1131—1226.
186. Οι Προτάσεις και οι Δεσμεύσεις του ΠΑΣΟΚ για Δημόσια, Δωρεάν και Υψηλής Ποιότητας Παιδεία για Όλους [Εлектронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.pasok.gr/content-api/f/binaryChannel/newpasokportal/datastore/b0/53/36/b053363f75796ec1c906bccb59724551780e1032/application/pdf/paideia_programma_full.pdf.
187. Όλοι στ' άρματα - Όλα για τη νίκη. Η 3η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ και οι αποφάσεις της [Εлектронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.politikokafeneio.com/dse/dse40.htm>.
188. Ομιλία Γιώργου Α. Παπανδρέου στον Πολυχώρο «Αθηναϊς» με Θέμα: «Πέντε Εθνικοί Στόχοι: Το σχέδιο μας για την χώρα» [Εлектронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.pasok.gr/portal/resource/contentObject/id/ab0db5e3-4fc0-49b4-a3e2-ede8c8ee5210>.
189. Ομιλία του Προεδρου του ΠΑΣΟΚ γιωργου Α. Παπανδρεου. Κυριακη 22 φεβρουαριου 2009, πολυχωρος “Αθηναϊς”. Πεντε Εθνικοι Στοχοι: Το σχεδιο μας για τη χωρα [Εлектронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.pasok.gr/content-api/f/binaryChannel/newpasokportal/datastore/df/3f/86/df3f861dd5f10d10f75439e3babe7c7d50faf317/application/pdf/omilia_GAP_athinaida_w.pdf.
190. Περίληψη. Πληροφορίες και οδηγίες για τη διενέργεια των γενικών βουλευτικών εκλογών της 16^{ης} Σεπτεμβρίου 2007 [Εлектронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ypes.gr/ekloges/content/GR/VouleutEgiklioι/61.2007.doc>.

191. Πράσινη Ανάπτυξη. Οι προτάσεις μας. Μάρτιος 2009. Κείμενο διαλόγου [Εлектронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.pasok.gr/content-api/f/binaryChannel/newpasokportal/datastore/53/2b/02/532b02b94ae1208d50e14d5d7980e8e7e420d661/application/pdf/green-economy-web.pdf>.
192. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ "ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ" [Εлектронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.ypes.gr/kapodistriias/greek/kapo/fr_prog.htm.
193. Προγραμματικές θέσεις του ΣΥ.ΡΙΖ.Α για τους πολίτες με αναπηρία [Εлектронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.syriza.gr/theseis/polites-me-anapiria/programmatikes-theseis-toy-sy-riz-a-gia-toys-polites-me-anapiria>.
194. Προεδρικό Διαταγμα 96/2007 // ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ. ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ. – 2007. — 8 Ιουνίου. — Σ. 2689—2724.
195. Προστασία σε αυτούς που είναι περισσότερο εκτεθειμένοι στην κρίση. Συνέντευξη τύπου του Πρωθυπουργού κ. Κώστα Καραμανλή μετά το πέρας των εργασιών του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου [Εлектронний ресурс]. — Режим доступу : http://protouvoulies.nd.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=541&Itemid=41.
196. Το Καταστατικό Του ΛΑ.Ο.Σ [Εлектронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.laos.gr/laos.asp?epilogi='pdf/Katastatiko_LAOS.pdf&page=laos.
197. Το καταστατικό του ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΥ. Της Αριστερας των κινηματων και της οικολογιας [Εлектронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.syn.gr/downloads/SYN_katastatiko.pdf.
198. Το όργιο της μοναρχοφασιστικής τρομοκρατίας. Οπως καταγράφεται στο υπόμνημα του ΔΣΕ προς τον ΟΗΕ [Εлектронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.politikokafeneio.com/dse/dse17.htm>.
199. Το ΠΑΣΟΚ στην κυβέρνηση ο Λαός στην Εξουσία (1981) [Εлектронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.pasok.gr/portal/resource/section/sumvolaioMenu>.

200. Το περιβάλλον πάνω από τα κέρδη - Ανάπτυξη συμβατή με την οικολογική αειφορία [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.syryza.gr/theseis/periballon-1/oi-theseis-gia-to-perib-oikol>.

Література

201. Адаптація досвіду європейського врядування в Україні у контексті реформування системи публічного управління : наук. розробка / [авт. кол. : Л. Л. Прокопенко, О. М. Рудік, І. Д. Шумляєва, Н. М. Рудік]. — К. : НАДУ, 2009. — 36 с.
202. Балабанов К. В. Національно-культурне та громадське життя греків України в другій половині ХХ — на початку ХХІ ст. / К. В. Балабанов, С. П. Пахоменко. — Маріуполь, 2006. — 260 с.
203. Булик М. В. «Нова Демократія» в партійній системі Греції: етапи розвитку та засади ідеології / М. В. Булик // Гілея. — 2009. — Спецвипуск. — С. 304—311.
204. Булик М. В. Греція в європейських демографічних процесах: аналіз та порівняння / М. В. Булик // Гілея. — 2009. — № 19. — С. 331—344.
205. Булик М. В. Греція в європейському інформаційно-комунікативному просторі / М. В. Булик // Українська державність: історія і сучасність: Збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (28 листопада 2008 р.) / Під заг. ред. К. В. Балабанова. — Маріуполь, 2008. — С. 250—251.
206. Булик М. В. Діяльність Всегрецького соціалістичного руху (ПАСОК) в умовах європейської інтеграції Греції (1974 — 2010 рр.) // Грані. — 2010. — № 7. — С. 145—149.
207. Булик М. В. Діяльність органів місцевого самоврядування Греції в умовах європеїзації / М. В. Булик // Сучасна українська політика. — К. : Український центр політичного менеджменту, 2010. — Вип. 21. — С. 297—307.
208. Булик М. В. Європеїзація внутрішньої політики Греції: стан наукової розробки проблеми / М. В. Булик // Матеріали X підсумкової науково-

- практичної конференції викладачів МДГУ: Зб. наук. праць / За загал. ред. К. В. Балабанова. — Маріуполь : МДГУ, 2008. — С. 100—102.
209. Булик М. В. “Коаліція радикальної лівої” (СИРІЗА) в політичній системі Греції на сучасному етапі // Українська державність: історія і сучасність: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (26 листопада 2010 р.) / Під заг. ред. К. В. Балабанова. — Маріуполь, 2010. — С. 119—121.
210. Булик М. В. Пенсійна політика в контексті реформування системи соціального забезпечення Греції / М. В. Булик // Українська державність: історія і сучасність: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (26 листопада 2009 р.). Частина II / Під заг. ред. К. В. Балабанова. — Маріуполь, 2009. — С. 42—43.
211. Булик М. В. Проблема зайнятості працездатного населення Греції в контексті сучасних загальноєвропейських тенденцій / М. В. Булик // Гілея. — 2009. — № 18. — С. 347—356.
212. Булик М. В. Уроки грецької для України... / М. В. Булик // Зовнішні справи. — 2008. — № 11. — С. 31—32.
213. Гринько С. В. Нова середземноморська політика ЄС 90-х рр. / С. В. Гринько // Актуальні проблеми міжнародних відносин. — К. : Інститут міжнародних відносин, 1999. — Вип. 9. — С. 5—7.
214. Димопулос С. Пути развития украинско-греческих отношений // Україна-Греція: досвід дружніх зв'язків та перспективи співробітництва. — Тези міжнародної науково-практичної конференції. — Маріуполь, 1996. — С. 81—83.
215. Европеизация и сепаратистские конфликты и теории / Т. Ковзирдзе, Бр. Коппитерс, Г. Нутчева, Н. Точчи, М. Хейссен, М. Эмерсон // Европеизация и разрешение конфликтов: конкретные исследования европейской периферии / Бруно Коппитерс, Майкл Эмерсон, Мишель Хейссен, Тамара Ковзирдзе, Гергана Нутчева, Натали Точчи, Мариус Валь, с комментариями Нику Попеску, Гиа Нодиа; пер. с англ. — М. : Издательство “Весь мир”, 2005. — 312 с.

216. Каневская М. Ф. Внешняя политика Греции: преемственность и трансформация в условиях меняющегося мира: авт. дисс. к.п.н. / М. Ф. Каневская. — М. : РАГС, 2004. — 20 с.
217. Копійка В. В. Європейський Союз: Досвід розширення і Україна / В. В. Копійка. — К. : Юрид. Думка, 2005. — 448 с.
218. Копійка В. В. Європейський Союз: заснування і етапи становлення. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко. — К. : Видавничій Дім “Ін Юре”, 2001. — 448 с.
219. Короткий оксфордський політичний словник / Пер. з англ.; За ред. І. Макліна, А. Макмілана. — К. : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2006. — 789 с.
220. Круговая Е. Г. «Черные полковники» в Греции. 1967 — 1974 гг. / Е. Г. Круговая // Новая и новейшая история. — 2001. — № 3. — С. 37—47.
221. Курас І. Ф. Українсько-грецьке співробітництво та його перспективи // Україна-Греція: досвід дружніх зв'язків та перспективи співробітництва. — Тези міжнародної науково-практичної конференції / І. Ф. Курас. — Маріуполь, 1996. — С. 6—8.
222. Мякушко С. В. Взаимосвязи Украины и Греции в рамках Черноморского Экономического Сотрудничества (ЧЭС) / С. В. Мякушко, Н. А. Терентьева // Україна—Греція: історична спадщина і перспективи співробітництва. Збірник наукових праць міжнародної науково-практичної конференції. Маріуполь, 27-29 травня 1999 року. — С. 190—193.
223. Мякушко С. В. Роль договірно-правової бази у становленні та розвитку українсько-грецьких зв'язків / С. В. Мякушко // Вісник Національної академії наук України, 2002. — № 5. — С. 44—51.
224. Мякушко С. В. Суспільно-політичні, економічні та наукові зв'язки України та Греції (90-ті рр. ХХ ст.): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук / С. В. Мякушко. — К., 2003. — 29 с.

225. Пантелідіс Н. Стратегія включення Греції в Європейський Валютний Союз: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук / Н. Пантелідіс. — К., 1998. — 13 с.
226. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. — 2-у вид., доп. і перероб. — К. : Генеза, 2004. — 736 с.
227. Рытов А. Внешняя политика Греции в эпоху глобальных перемен (1990 — 2005) / А. Рытов. — М. : Издательство “ИКАР”, 2005. — 90 с.
228. Сидоренко С. С. Состояние и перспективы украинско-греческих отношений / С. С. Сидоренко // Україна-Греція: історична спадщина і перспективи співробітництва. Збірник праць міжнародної науково-практичної конференції (м. Маріуполь, 27-29 травня 1999 р.). — Том 1. Частина II. — С. 509 — 512.
229. Скрипниченко Д. Парламентские выборы в Греции 2007 г. [Електронний ресурс] / Д. Скрипниченко. — Режим доступу: <http://www.regional-science.ru/2007/12/14/parlamentskie-vybory-v-grecii-2007-goda-darya-skripnichenko>.
230. Смолій В. А. Україна-Греція: з оптимізмом у майбутнє // Україна—Греція: історична спадщина і перспективи співробітництва. Збірник наукових праць міжнародної науково-практичної конференції (м. Маріуполь, 27-29 травня 1999 року). — Маріуполь, 1999. — Том 1. Частина 1. — С. 13—18.
231. Стадільна Я. Володимир Литвин: «Співробітництво з Грецією може слугувати еталоном розвитку відносин України з ЄС» / Я. Стадільна // Голос України. — 2002. — № 204. — 5 листопада. — С. 1—2.
232. Терентьева Н. Украинско-греческие связи: исторический опыт и перспективы сотрудничества / Н. Терентьева // Україна—Греція: досвід дружніх зв'язків та перспективи співробітництва. — Тези міжнародної науково-практичної конференції. — Маріуполь, 1996. — С. 93 — 95.
233. Терентьева Н. А. Украина-Греция: штрихи к портрету экономического сотрудничества / С. В. Мякушко, О. А. Слюсаренко, Н. А. Терентьева. — Киев, 1998. — 71 с.

234. Улунян Ар. А. После режима. Греция: от военно-политической системы к парламентской демократии (1974 — 1981 гг.) / Ар. А. Улунян. — М. : ИВИ РАН, 2005. — 239 с.
235. Улунян Ар. А. Ошибка полковника Пападопулоса: Крах идеи "сильной руки" и крушение системы "управляемой демократии" в Греции (1967-1974 гг.) / Ар. А. Улунян. — М. : ИВИ РАН, 2004. — 319 с.
236. Улунян Ар. А. Политическая история современной Греции. Конец XVIII в. — 90-е гг. XX в.: Курс лекций / Ар. А. Улунян . — М. : ИВИ РАН, 1998. — 331 с.
237. Шеменков К. А. Греция: проблемы современной истории / К. А. Шеменков. — М. : Мысль, 1987. — 286, [2] с., 17 л. ил.
238. Шемятенков В. Г. Европейская интеграция: Учебное пособие / В. Г. Шемятенков. — М. : Междунар. отношения, 2003. — 400 с.
239. Agnantopoulos A. The Europeanization of Greek Foreign Policy. A Conceptual Framework and an Empirical Application in Greek-Turkish Relations / A. Agnantopoulos // The Papers of the 2nd LSE Symposium on Modern Greece. — 2005. — June 10. — 49 p.
240. Kostopoulos T. Regional Differences Between North and South Greece at the Turn of the Century / R. Agorastos, T. Kostopoulos, E. Varelas // ERSA conference papers. — 1998. — August. — ERSA98P105. — 17 p.
241. Triandafyllidou A. European Integration and ethnic minority mobilization: A theoretical introduction and literature review / D. Anagnostou, A. Triandafyllidou // Working papers of ELIAMEP. — 2005. — OP05.04 — 40 p.
242. Ananika A. European Union's regional policy: Fostering convergence? Case study: Greece / A. Ananika // ERSA conference papers. — 2000. — Paper. 518. — 8 p.
243. Anastasakis O. Balkan Regional Cooperation and European Integration / O. Anastasakis, V. Bojicic-Dzelilovic. — London : The London School of Economics and Political Science, 2002. — 93 p.
244. Andreas G. Papandreou – the economist [Электронный ресурс]. — Режим доступа :

- <http://www.agp.gr/agp/content/Document.aspx?d=7&rd=5499005&f=1426&rf=1866356962&m=4734&rm=9646179&l=1>.
245. Andreou G. Regional Policy in Greece [Электронный ресурс] / G. Andreou. —
— Режим доступа : <http://www.regional-studies-assoc.ac.uk/events/pisa03/getimis.pdf>.
246. Andreou G. The Dynamics of EU Cohesion Policy in Greece / G. Andreou // OEUE Occasional Paper. — 2004. — September. — No. 4.4. — 40 p.
247. Angelis V. A. Regions, Regional Problems and Regional Policy in the Enlarged EU [Электронный ресурс] / V. A. Angelis, N. Antivachis, E. Gaki. — Режим доступа : <http://www.regional-studies-assoc.ac.uk/events/leuven06/angelis.pdf>.
248. Arabatzis G. Regional specialization of Greek prefectures for the time period 1981 — 2001 / G. Arabatzis, S. Sofios // ERSA conference papers. — 2006. — August. — ERSA06P811. — 18 p.
249. Babanassis St. Greece: Lessons of her performance in the European Union [Электронный ресурс] / St. Babanassis. — Режим доступа : <http://www.international.ucla.edu/media/files/greece05.pdf>.
250. Baldwin-Edwards M. Mediterranean Migrations: Regionalisms Versus Globalization / M. Baldwin-Edwards // Finisterra. — 2004. — XXXIX (77). — P. 9 — 20.
251. Baldwin-Edwards M. The Integration of Immigrants in Athens: Developing Indicators and Statistical Measures [Электронный ресурс] / M. Baldwin-Edwards. —
— Режим доступа : http://www.mmo.gr/pdf/publications/mmo_working_papers/Migrants_in_Greece_Report_Eng.pdf.
252. Barrios S. Efficiency Spillovers Direct Investment in the EU Periphery: A Comparative study of Greece, Ireland and Spain / S. Barrios, S. Dimelis, H. Louri, E. Strobl // Review of World Economics. — 2004. — Volume 140. — No. 4. — P. 688 — 705.
253. Blavoukos S. Socio-Economic Interests Groups in Greece and Enlargement: the Case of the Confederation of Greek Industrialists (SEV) / S. Blavoukos // The Papers of the 3rd EPIC Workshop. — Florence, 2002. — 23 p.

254. Botetzagias I. “Is the Greek Environmental Policy Europeanized?”: Some evidence from the transposition of EU Environmental Directives into Greek national law [Электронный ресурс] / I. Botetzagias. — Режим доступа : http://www.lse.ac.uk/collections/hellenicObservatory/pdf/ADAPT.EXECUTIVE_FINAL_REPORT.pdf.
255. Cameron Fr. The European Union and the Challenge of Enlargement / Fr. Cameron // Working Papers of the ELIAMEP. — 1997. — OP97.3. — 13 p.
256. Cassimati A. A. The EU and regional reform in Greece / A. A. Cassimati // Workshop III: Greece and the EU. — Manchester, 2003. — 23 pp.
257. Chardas A. EU Cohesion Policy and Comparative Political Economy. The cases of Greece and Ireland / A. Chardas [Электронный ресурс] // 2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece. — 2005. — 10 June — P. 1 — 22. — Режим доступа : http://www.lse.ac.uk/collections/hellenicObservatory/pdf/2ndSymposium_papers_pdf/Anastasios_Chardas_paper.pdf.
258. Chardas A. Greece and the Challenge of a 25-member European Union [Электронный ресурс] / A. Chardas, A. Vallianatou. — Режим доступа : <http://www.lse.ac.uk/collections/hellenicobservatory>.
259. Chrysochoou D. N. Reflections on the Future of the European Union [Электронный ресурс] / D. N. Chrysochoou. — Режим доступа : <http://www.aueb.gr/deos/Seminars/Chrysochoou12-12-02.pdf>.
260. Clogg R. A short history of modern Greece / R. Clogg. — Cambridge, New York : Cambridge University Press, 1986. — 244 p.
261. Constantopoulos N. Enlargement: an opportunity for a serious discussion on the future of the European Union / N. Constantopoulos // Newsletter: For the European Union and the future of Europe. — 2004. — 25 February. — No. 31. — P.45—67.
262. Conostas D. Greek and European Policy (1991 — 1999) / D. Conostas. — Athens : Papazisis, 1999. — 314 p.
263. Couloumbis T. A. Domestic Sources of Greek Foreign Policy [Электронный ресурс] / T. A. Couloumbis. — Режим доступа :

- http://www.lse.ac.uk/collections/hellenicObservatory/pdf/2ndSymposium_papers_pdf.
264. Dall'Erba S. European Regional Development Policies: History and Current Issues / S. Dall'Erba. — Champaign : University of Illinois at Urbana-Champaign, 2003. — 29 p.
265. Deloy C. Greece is the sixth union state to ratify the Europeans Constitution [Электронный ресурс] / C. Deloy. — Режим доступа : http://www.zei.de/download/zei_dp/dp_c156_eschke_malick.pdf.
266. Demetropoulou L. Europe and the Balkans: Membership Aspiration, EU Involvement and Europeanization Capacity in South Eastern Europe / L. Demetropoulou // Southeast European Politics. — 2002. — November. — Vol. III. — No 2 — 3. — P. 87—106.
267. Demetropoulou L. Europeanization towards new forms of regional Governance in Greece / L. Demetropoulou, P. Getimis // The materials of the Regional Studies Association International Conference. — Pisa, 2003 — 41 p.
268. Dimitrakopoulos D.G. Institutions and the implementation of EU public policy in Greece: the case of public procurement / D. G. Dimitrakopoulos // GreeSE Paper. — 2007. — May. — No 2. — 56 p.
269. Dinas E. Was it Karamanlis who won it or Papandreou who lost it? The impact of leaders image in the 2004 Greek election [Электронный ресурс] / E. Dinas. — Режим доступа : http://www.lse.ac.uk/collections/hellenicObservatory/pdf/2ndSymposium_papers_pdf/Elias_Dinas_paper.pdf.
270. Dinopoulos E. Greece and the Euro [Электронный ресурс] / E. Dinopoulos, I. Petsas. — Режим доступа : http://www.clas.ufl.edu/jur/200603/papers/paper_palfi.html.
271. Elefantis A. The Promise of the Impossible Revolution, Greek Communist Party self-meditation and the bourgeois during the inter-war Period / A. Elefantis. — Themelio, 1999. — 452 p.
272. Esteban J. Economic Integration and Cross-Country Inequality: the European Experience / J. Esteban // The Papers of the International Policy Workshop

- “World Development Report 2006-Development and Equity”. — 2004. — September. — 12 p.
273. Featherstone K. Introduction: In the Name of “Europe” [Электронный ресурс] / K. Featherstone. — Режим доступа : <http://www.oup.co.uk/pdf/0-19-925209-2.pdf>.
274. Featherstone K. The Politics of Pension Reform in Greece: modernization defeated by gridlock / K. Featherstone // The materials of Conference of the Modern Greek Studies Association. — Toronto, 2003. — 17 p.
275. Featherstone K. Introduction: Southern Europe and the Process of “Europeanization” / K. Featherstone, G. Kazamias // Europeanization and the southern periphery / Editors K. Featherstone, G. Kazamias. — London : FRANK CASS PUBLISHERS, 2001. — 25 p.
276. Featherstone K. Manipulating Rules, Contesting Solutions: Europeanization and the politics of restructuring Olympic Airways [Электронный ресурс] / K. Featherstone, D. Papadimitriou. — Режим доступа : http://www.lse.ac.uk/collections/hellenicObservatory/pdf/Seminars/OA_KFeatherstone_draft.pdf.
277. Fertig M. The Impact of Economic Integration on Employment – An Assessment in the Context of EU Enlargement [Электронный ресурс] / M. Fertig. — Режим доступа : <http://www.ideas.repec.org/p/iza/izadps/dp919.html>.
278. Fotopoulos G. European Integration, Regional Structural Change and Cohesion in Greece / G. Fotopoulos, D. Kallioras, G. Petrakos // The Impact of European Integration and Enlargement on Regional Structural Change and Cohesion. — Workpackage No. 2. — P. 3—30.
279. Gallis P. E. The Foreign Policies of the European Union's Mediterranean States and Applicant Countries in the 1990s / P. E. Gallis // Mediterranean Quarterly. — 1999. — No. 10.3. — P. 143—145.
280. Getimis P. European Enlargement, Territorial Cohesion and ESDP [Электронный ресурс] / P. Getimis. — Режим доступа : http://www.mint.rupa.it/sites/interreg/espon/Presentation_getimis_torino.ppt.

281. Getimis P. The Europeanization of Urban Governance in Greece: A dynamic and contradictory process [Электронный ресурс] / P. Getimis, D. Grigoriadou. — Режим доступа : http://www2.polito.it/ricerca/eupolis/eurconference2002/Paper_pdf/66%20grigoriadou%20getimis.PDF.
282. Getimis P. Europeanization of Regional Policy and Institution-Building in Greece: a neglected aspect of policy evaluation? [Электронный ресурс] / P. Getimis, Ch. J. Paraskevopoulos. — Режим доступа : http://www.uehr.panteion.gr/siteView_2/pdf/WP15.pdf.
283. Giannakopoulos A. European Integration and Cultural Patterns of Thinking and Perception. Cultural Aspects of the EU Enlargement Process on the Basis of the Relations Between the EU and Turkey [Электронный ресурс] / A. Giannakopoulos. — Режим доступа : <http://www.uni-konstanz.de/FuF/SozWiss/fg-soz/ag-wis/JSVersion/mitarbeit/giannakopoulos/EU/abstract/abstract-en.pdf>.
284. Giannitsis T. Greece: Accession to EMU and challenges of the Future / T. Giannitsis // Newsletter: For the European Union and the future of Europe. — 2004. — 10 February. — No. 30. — 14 p.
285. Gligorov V. Balkan Reconstruction and European Integration [Электронный ресурс] / V. Gligorov, M. Kaldor, L. Tsoukalis. — Режим доступа : <http://www.lse.ac.uk/collections/hellenicObservatory/pdf/BROpolicypaper.pdf>.
286. Greece in the European Union / D. Dimitrakopoulos, T. Couloumbis, A. Passas, P. Pezados; edited by D. Dimitrakopoulos, A. Passas. — London : Routledge, 2004. — 224 p.
287. Greece in the European Union. 20 years of Membership and the Way to the Future. — Athens: EKEME, 2002. — 260 pp.
288. Grigoriadis I. N. The Changing Role of the EU Factor in the Greek-Turkish Relations [Электронный ресурс] / I. N. Grigoriadis. — Режим доступа : <http://www.lse.ac.uk/collections/hellenicObservatory/pdf/GrigoriadisIoannis-LSE%20Symposium21june03->

- The%20Changing%20Role%20of%20the%20EU%20Factor%20in%20Greek-Turkish%20Relations.pdf.
289. Gropas R. Greece and the Convention on the Future of Europe [Электронный ресурс] / R. Gropas. — Режим доступа : http://www.epin.org/new/files/09_comment_gropas_greece-conv.pdf.
290. Gropas R. Integrating the Balkans in the European Union: Addressing social capital, the informal economy and regional co-operation challenges in Southeast Europe [Электронный ресурс] / R. Gropas. — Режим доступа : <http://www.se2.isn.ch/serviceengine/FileContent?serviceID=10&fileid=75F5FEA1-5CD9-CF67-27C7-8045B2D1C6D5&lng=en>.
291. Gropas R. Active Civic Participation of Immigrants in Greece [Электронный ресурс] / R. Gropas, A. Triandafyllidou. — Режим доступа : <http://www.uni-oldenburg.de/politis-europe>.
292. Hallet M. The effects of economic integration on peripheral regions: The integration of Greece and Portugal into the EC / M. Hallet // The materials of the 36th European Congress of the European Regional Science Association. — Zurich, 1996. — 18 p.
293. Hatzaras K. Multi-level Governance, Europeanization and the poorest EU region: Epirus and the 2nd Hellenic Community Support Framework [Электронный ресурс] / R. Hatzaras. — Режим доступа : <http://www.taylorandfrancis.metapress.com/index/P101718041460247.pdf>.
294. Hatzidakis K. The EU Regional and Cohesion policy [Электронный ресурс] / K. Hatzidakis. — Режим доступа : <http://www.hellaskps.gr/GreekCzechSeminar/files/xatzidakis.pdf>.
295. Heise M. European Convention on the Future of Europe: An Analysis of the Official Positions of EU Member States, Future Member States, Applicant and Candidate States / M. Heise, A. Michalski // A Clingendael Working Paper. — 2003. — April. — 79 p.
296. Ioakimidis P. S. For A New Architecture of Institutional Membership in the European Union [Электронный ресурс] / P. S. Ioakimidis. — Режим доступа :

- http://www.eeep.pspa.uoa.gr/For_A_New_Architecture_of_Institutional_Membership.pdf.
297. Ioakimidis P. S. The dilemmas for the Future of Europe [Электронный ресурс] / P. S. Ioakimidis. — Режим доступа : http://www.ekem.gr/archives/2001/12/the_dilemmas_fo.html.
298. Ioakimidis P. S. The Europeanization of Greece: An Overall Assessment [Электронный ресурс] / P. S. Ioakimidis. — Режим доступа : http://www.ekem.gr/archives/2002/01/the_europeaniza.html.
299. Kalogirou A. Analysis and Comparison of the Greek Parliamentary Electoral Systems of the Period 1974-1999 / A. Kalogirou, J. Panareros. — Athens, 1999. — 102 p.
300. Karabelias G. European integration and Southeastern Europe: observations and suggestions [Электронный ресурс] / G. Karabelias. — Режим доступа : <http://www.carleton.ca/ces/papers/january03/karabelias03.pdf>.
301. Karafotakis E. Greece's economic diplomacy towards the Balkan Countries [Электронный ресурс] / E. Karafotakis, Ch. Tsardanidis. — Режим доступа : <http://www.sam.gov.tr/perceptions/Volume5/September-November2000/VolumeVN3CHARALAMBOS.pdf>.
302. Karageorgiou V. The EU's impact on the Orthodox Church of Greece [Электронный ресурс] / V. Karageorgiou. — Режим доступа : http://www.lse.ac.uk/collections/hellenicObservatory/pdf/2ndSymposium_papers_pdf/Vassiliki_Karagerorgiou_paper.pdf.
303. Katsios St. The Shadow Economy and Corruption in Greece / St. Katsios // South-Eastern Europe Journal of Economics. — 2006. — No. 1. — P. 61—80.
304. Kazakos P. Europeanization, Public Goals and Group Interests: Convergence Policy in Greece, 1990 — 2003 / P. Kazakos // West Europeans Politics. — 2004. — November. — Vol. 27. — No. 5. — P. 901—918.
305. Kazakos P. Eurospectator: implementing the Euro [Электронный ресурс] / P. Kazakos. — Режим доступа : http://www.iue.it/OnlineProjects/LAW/eurospectator/documents/2001Greece_Kazakos.doc.

306. Kazakos P. Scenarios for the Future of Europe [Электронный ресурс] / P. Kazakos. — Режим доступа : http://www.brook.edu/views/op-ed/fellows/vaisse_20010921.htm.
307. Kostopoulos Tr. The Regional Dimensions of the European Integration Under the Expected Expansion of the European Union [Электронный ресурс] / Tr. Kostopoulos. — Режим доступа : <http://www-sre.wu-wien.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa02/cd-rom/papers/308.pdf>.
308. Kostopoulos Tr. The Regional Inequalities in the European Union and the Countries of Community Cohesion (Portugal, Spain, Ireland and Greece) [Электронный ресурс] / Tr. Kostopoulos. — Режим доступа : <http://www-sre.wu-wien.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa01/papers/full/259.pdf>.
309. Kotsovilis S. Exploring the Sources of Greek Foreign Policy Towards the Former Yugoslav Republic of Macedonia [Электронный ресурс] / S. Kotsovilis. — Режим доступа : http://www.lse.ac.uk/collections/hellenicObservatory/pdf/2ndSymposium_papers_pdf/Spyridon_Kotsovilis_paper.pdf.
310. Koutalakis Ch. Government and Politics in Southern Europe. The impact of Europeanization [Электронный ресурс] / Ch. Koutalakis. — Режим доступа : <http://www.polwiss.fu-berlin.de/projekte/koutalakis/seminar%20plan%20SS03.pdf>.
311. Kouveliotis K. “Europeanization” and Greece. The Impact of European integration on the diplomatic and strategic domains of Greece [Электронный ресурс] / K. Kouveliotis. — Режим доступа : http://www.ekem.gr/archives/2002/01/the_europeaniza.html.
312. Kranidiotis Y. The Enlargement of the European Union: Prospects and Problems [Электронный ресурс] / Y. Kranidiotis. — Режим доступа : <http://www.eliamer.gr/eliamer/files/op9908.PDF>.
313. Ladias Ch. Regional policy in Greece of tomorrow. The perspectives of the “broader regions” / Ch. Ladias, E. Stamatiou. — ERSA conference papers. — 2006. — August. — ERSA06P825. — 10 p.

314. Ladrech R. Europeanization and Political Parties: towards a Framework for Analysis / R. Ladrech // Keele European Parties Research Unit (KEPRU). — Working Paper 7. — 16 p.
315. Laffan B. Managing Europe from Home in Dublin, Athens and Helsinki: A Comparative Analysis [Электронный ресурс] / B. Laffan. — Режим доступа : http://www.oeue.net/papers/managing_europe_from_home_the_.pdf.
316. Lamprini R. Electoral Defeat as stimulus for party change: The consolidation of PASOK's internal change process from the extraordinary to the 7th congress [Электронный ресурс] / R. Lamprini. — Режим доступа : http://www.lse.ac.uk/collections/hellenicObservatory/pdf/2ndSymposium_papers_pdf/Lamprini_Rori_paper.pdf.
317. Lavdas K. The Europeanization of Greece: Interest Politics and the Crises of Integration / K. Lavdas. — Basingstoke : Palgrave Macmillan, 1998. — 337 p.
318. Lejour A. M. EU Enlargement: Economic Implications for Countries and Industries [Электронный ресурс] / A. M. Lejour, R. A. de Mooij, R. Nahuis. — Режим доступа : <http://www.ideas.repec.org/p/cpb/docmnt/11.html>.
319. Lesser I. O. Security and Strategy in the Eastern Mediterranean [Электронный ресурс] / I. O. Lesser. — Режим доступа : <http://www.eliamer.gr/eliamer/files/LesserPPno5.pdf>.
320. Leventis A. Greece and the Structural Funds: Will the Money Last? / A. Leventis // Policy Paper Proposal. — 2001. — 26 January. — December. — Vol. 33. — No 4. — P. 429 — 442.
321. Lyrantzis Ch. Political System and Elections in Greece [Электронный ресурс] / Ch. Lyrantzis, E. Nikolakopoulos. — Режим доступа : http://www.video.minpress.gr/.../aboutgreece/aboutgreece_political_system.pdf.
322. Maragakis K. Greek Economic Interests and The Single European Act: The Market Takes Over [Электронный ресурс] / K. Maragakis. — Режим доступа : http://www.lse.ac.uk/collections/hellenicObservatory/pdf/2ndSymposium_papers_pdf/Konstantinos_Maragakis_%20paper.pdf.
323. Margaras V. Representing Greece in Brussels: explaining issues of national fragmentation and malfunctioning [Электронный ресурс] / V. Margaras. —

- Режим доступа :
http://www.lse.ac.uk/collections/hellenicObservatory/pdf/2nd_Symposium/Vasilis_Margaras_paper.pdf.
324. Marouf M. Immigration towards Greece at the Eve of the 21st Century. A Critical Assessment [Электронный ресурс] / M. Marouf, A. Triandafyllidou. — Режим доступа : <http://www.eliamer.gr/en/migration/publications-migration/idea-greek-report-on-migration-and-migration-policy>.
325. Martin K. European integration and income convergence: lessons for Central and Eastern European countries / Karmela Martin, Francisco J. Velazquez, Bernard Funck // World Bank Technical Paper. — 2001. — August. — No. 514. — 48 p.
326. Milward A. Reconstruction and integration / A Milward // The Politics of European Integration / A reader M. O'Neill. — London : Routledge, 1996. — P. 149—153.
327. Monastirios V. Greece's new Balkan Economic Relations: policy shifts but no structural change [Электронный ресурс] / V. Monastirios, A. Tsamis. — Режим доступа : <http://www.eprints.lse.ac.uk/5636>.
328. Monnier A. The European Union at the Time of Enlargement / A. Monnier // Population-E. — 2004. — No. 59 (2). — P. 315—336.
329. Moschonas A. Political parties and European integration. The Greek experience [Электронный ресурс] / A. Moschonas // Paper presented to the Fourth Biennial International Conference of the European Community Studies Association. — Charleston, 1995. — 29 p. — Режим доступа : http://aei.pitt.edu/7319/01/003009_1.pdf.
330. Neophytos G. Greek-Turkish Dilemmas and the Cyprus EU Accession Process / G. Neophytos // Security Dialogue. — 2002. — Desember. — Vol. 33. — No. 4. — P. 429—442.
331. Oltheten E. Greece in the European Union: Policy Lessons from Two Decades of Membership [Электронный ресурс] / E. Oltheten, G. Pinteris, T. Sougiannis. — Режим доступа : http://www.papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=475742.

332. Pagoulatos G. Greece, the European Union, and the 2003 Presidency / G. Pagoulatos // *Research and European Issues*. — 2002. December. — 2002. — No. 21. — 49 p.
333. Paliginis E. Multinationals and the Development of the European Periphery. The case of Ireland and Greece / E. Paliginis / Edited by Ch. C. Paraskevopoulos, A. A. Kintis, A. J. Kondounassis. — Toronto: APF Press. — P. 8—9.
334. Papadimitriou G. Research on EU Multilevel Governance in Greece: A State of Research [Электронный ресурс] / G. Papadimitriou. — Режим доступа : <http://www.connex-network.org/govdata/reports/Report-Greece.pdf>.
335. Papadimitriou G. The Constitutionalization of the European Union [Электронный ресурс] / G. Papadimitriou. — Режим доступа : http://europa.eu.int/constitution/futurum/documents/speech/sp131101_en.htm.
336. Papadopoulos Th. Family policy in Greece / Th. Papadopoulos // *Social Policy Research Unit*. — 2002. — 61 p.
337. Papandreou G. “EU is a great “political school” / G. Papandreou // *Newsletter: For the European Union and the future of Europe*. — 2004. — 10 February. — No. 30. — 57 p.
338. Papantoniou Y. Greece’s modernization process: visions and new realities [Электронный ресурс] / Y. Papantoniou. — Режим доступа : <http://www2.lse.ac.uk/PublicEvents/pdf/20050512-Papantoniou.pdf>.
339. Pappariga A. Very difficult years are coming / A. Pappariga // *Newsletter: For the European Union and the future of Europe*. — 2004. — 25 February. — No. 31. — 15 p.
340. Papaspyrou T. EMU strategies: Lessons from Greece in view of EU enlargement [Электронный ресурс] / T. Papaspyrou. — Режим доступа : <http://eprints.lse.ac.uk/5687/1/TPapaspyrou14.pdf>.
341. Pappas T. S. Making party democracy in Greece T. S. Pappas. — New York : ST. MARTIN’S PRESS, INC., 1998 — 212 p.
342. Paraskevopoulos Ch. J. Europeanization, Adaptational Pressures and Social Learning (in Structural and Environment policies): Cohesion (Greece, Ireland, Portugal) and (Hungary, Poland). Countries in Comparative Perspective

- [Электронный ресурс] / Ch. J. Paraskevopoulos. — Режим доступа : http://www.lse.ac.uk/collections/ESOC/lab/pdf/CVParaskevopoulos_ps.pdf.
343. Paraskevopoulos Ch. J. Social Capital and Public Policy in Greece / Ch. J. Paraskevopoulos // Hellenic Observatory on Greece and Southeast Europe. — 2007. — December. — 40 p.
344. Petracos G. Regional Policy Greece: an Overview and the Recent Policy Change / G. Petracos, I. Psycharis // ERSA conference papers. — 2006. August. — Ersas06p948. — 16 p.
345. Qerimi Q. South-east Europe's EU integration: Dreams and realities / Q. Qerimi // South-East Europe Review. — 2002. — No 4. — P. 43 — 56.
346. Raines Ph. The impact of European integration on the development of national labour markets / Ph. Raines // Employment Paper. — 2000. — No 1. — 69 p.
347. Ram M. H. Black Sea Cooperation towards European Integration [Электронный ресурс] / M. H. Ram. — Режим доступа : <http://www.irex.org/programs/symp/01/ram.pdf>.
348. Sarris A. H. European Integration slow adjustment in Greece / A. H. Sarris // Discussion Paper. — 1990. — January. — No. 364. — 42 p.
349. Schweickert R. The Integration of Accession Countries into EMU – Concerns about Convergence / R. Schweickert // Intereconomics: Review of European Economic Policy. — 2002. — March. — Vol. 37(2). — P. 85 — 90.
350. Simitis C. The Future of Europe and Greece [Electronic resource] / C. Simitis. — Mode of access : http://www.europa.eu.int/constitution/futurum/documents/other/oth110701_en.pdf. — Title from the screen.
351. Sotiropoulos D. A. Democratization, Administrative Reform and the State in Greece, Italy, Portugal and Spain: Is There a “model” of South European Bureaucracy? / D. A. Sotiropoulos // Discussion Paper of the Hellenic Observatory. — 2004. — April. — No. 17. — 65 p.
352. Spanou C. Managing Europe from home: The Europeanization of the Greek Core Executive / C. Spanou. — Dublin : Dublin European Institute, 2004. — 32 p.

353. Stamatopoulos T. V. Hellenic Export Prices and European Monetary Integration, 1975 — 1995 [Электронный ресурс] / T. V. Stamatopoulos. — Режим доступа : <http://129.3.20.41/eps/if/papers/0505/0505007.pdf>.
354. Stavridis St. “Parliamentary Diplomacy”: some preliminary finding / St. Stavridis // Jean Monnet Working Papers in Comparative and International Politics. — 2002. — November. — No. 48. — 15 p.
355. Stavridis St. Assessing the views of academics in Greece on the Europeanization of Greek foreign policy: a critical appraisal and a research agenda proposal [Электронный ресурс] / St. Stavridis. — Режим доступа : <http://eprints.lse.ac.uk/5691/1/Stavridis-11.pdf>.
356. Stavridis St. Confederal consociation and the Future of the European Union. Overcoming the traditional dialogue of the deaf between federalism and intergovernmentalism in European integration [Электронный ресурс] / St. Stavridis. — Режим доступа : <http://www.medobs.net/documents/workpaper2.pdf>.
357. Stavridis St. European Security and Defence after Nice [Электронный ресурс] / St. Stavridis // Jean Monnet Working Papers in Comparative and International Politics. — 2001. — March. — No. 31. — Режим доступа : <http://aei.pitt.edu/397/01/jmwp31.htm>.
358. Stavridis St. The Cyprus Problem and Cyprus Accession to the EU: the role of the Cypriot House of Representatives (Vouli) [Электронный ресурс] / St. Stavridis. — Режим доступа : <http://www.eliamer.gr/eliamer/files/op0205.PDF>.
359. Stavridis St. The EU’s Mediterranean Policy: Is there a role for parliamentary diplomacy? / St. Stavridis // The materials of 2nd meeting of the FORNET Working Group on the Evolution and Democratic Accountability of CFSP Institutions. — Barcelona : Autonomous University of Barcelona, 2005. — 20 p.
360. Stavridis St. The European Parliament and the Cyprus problem: A preliminary — and critical — assessment [Электронный ресурс] / St. Stavridis. — Режим доступа : <http://www.idec.gr/iier/new/workingPaperIDOSjuly2006.doc>.

361. Stavridis St. The Europeanization of Greek Foreign Policy [Электронный ресурс] / St. Stavridis. — Режим доступа : http://www.ekem.gr/archives/2003/07/the_europeanisa.html#more.
362. Stavridis St. The Europeanization of Greek foreign policy: A literature review [Электронный ресурс] / St. Stavridis. — Режим доступа : <http://www.lse.ac.uk/collections/hellenicObservatory/pdf/Stavridis-10.pdf>.
363. Stavridis St. The First two Parliamentary For a of the Euro-Mediterranean Partnership: an assessment [Электронный ресурс] / St. Stavridis // Jean Monnet Working Papers in Comparative and International Politics. — 2002. — May. — No. 40. — Режим доступа : <http://aei.pitt.edu/392/01/jmwp40.htm>.
364. Stavridis St. Why the EU's constitutionalization and parliamentarization are worsening the existing democratic deficit in European foreign and defence policies / St. Stavridis // Jean Monnet Working Papers in Comparative and International Politics. — 2006. — February. — No. 59. — 37 p.
365. Stavridis St. Parliamentary accountability in EU foreign and defense policy: a preliminary assessment of the Convention on the 'Future of Europe' debate / St. Stavridis, A. Vallianatou // EFPU Working Paper. — 2003. — No. 2. — 19 p.
366. Stefanidis I. D. Pressure Groups and Greek Foreign Policy, 1945 — 1967 [Электронный ресурс] / I. D. Stefanidis. — Режим доступа : <http://www.lse.ac.uk/collections/hellenicObservatory/pdf/StefanidisDiscussionPaper6.pdf>.
367. Studos G. Economic restructuring and integration in the Balkans: dilemmas, hopes and rational expectations [Электронный ресурс] / G. Studos. — Режим доступа : <http://www.eliamer.gr/eliamer/files/op9717.PDF>.
368. Trond G. EU Regional Policy in the Southern Periphery: Lessons for the future [Электронный ресурс] / G. Trond. — Режим доступа : <http://www.cat.inist.fr/?aModele=afficheN&cpsid=10613031>.
369. Trond G. The European Integration Process [Электронный ресурс] / G. Trond. — Режим доступа : http://www.asef.org/asef-uni/3_infohub/word/Euro%20Integration%20Process%20-%20Trond%20Gilberg.doc.

370. Tsarouhas D. Social Partnership in Greece: Is there a Europeanization effect? / D. Tsarouhas // *European Journal of Industrial Relations*. — 2008. — Vol. 13. — No. 3. — P. 347—365.
371. Tsibiribi E. The “South-Balkan” policy of Greece since 1990 – under consideration of the role of the Greek private sector – A cooperative policy? / E. Tsibiribi // *European Studies Hannover*. 2004. — No. 9. — 70 p.
372. Tsoukalis L. European integration: what is at stake now (for British, Greeks and others)? / L. Tsoukalis // *Sixth annual lecture of the Hellenic Observatory (European Institute, LSE)*. — 2004. — 6 December. — 9 p.
373. Tsoukalis L. Greece in the European Union [Электронный ресурс] / L. Tsoukalis. — Режим доступа : <http://www.ekem.gr/doc/File%207%20-%20Greece%20EU.pdf>.
374. Veremis T. Greece, the Balkans and the European Union // *Discussion Papers of ZEI*. — 1998 [Электронный ресурс] / T. Veremis. — Режим доступа : http://www.zei.de/download/zei_dp/dp_c09_veremis.pdf.
375. Woodhouse C. M. *The Struggle for Greece* / C. M. Woodhouse. — Chicago, 2003. — 352 p.
376. Zambeta E. Greece and Europe: reflections from Education Policy [Электронный ресурс] / E. Zambeta. — Режим доступа : <http://www.keele.ac.uk/depts/ed//events/conf-pdf/cPaperZambeta.pdf>.
377. Zanias G. P. Greece and the Eastern Enlargement of the European Union / G. P. Zanias // *Globalization and the Political Economy of Trade Policy* / Kintis A.A., Kondonassis A.J., Paraskevopoulos Ch.C. — Toronto, 2000. — 12 p.
378. Zervakis P. The Parliament of Greece. Slow but Constant Moves Towards European Integration / P. Zervakis, N. Yannis // *National Parliaments on their Ways to Europe: Losers or Latecomers* / Edition by Maurer A., Wessels W.. — Baden-Baden, 2001. — P.147—172.
379. Σωτηρέλης Γ. Αντίβαρο στον πρωθυπουργοκεντρισμό [Электронный ресурс] / Γ. Σωτηρέλης. — Режим доступа : <http://www.neosyntagma.gr/?p=86>.

Додаток А.1

Кількість та темпи приросту населення Греції в 1950 — 2009 рр.

Роки	Греція		Португалія		Італія		ЄС-15		ЄС-25	
	Кількість, (тис. чол.)	Приріст населення, (% в рік)	Кількість, (тис. чол.)	Приріст населення, (% в рік)	Кількість, (тис. чол.)	Приріст населення, (% в рік)	Кількість, (тис. чол.)	Приріст населення, (% в рік)	Кількість, (тис. чол.)	Приріст населення, (% в рік)
1950	7566	—	8437	—	47101	—	295833	—	—	—
1960	8300	0,9	8826	0,5	50026	0,6	314826	0,6	376423	—
1970	8781	0,6	8698	-0,1	53685	0,7	339975	0,8	406870	0,8
1980	9584	0,9	9714	1,2	56388	0,5	354568	0,4	426081	0,5
1985	9919	0,7	10016	0,6	56588	0,1	358358	0,2	431993	0,3
1990	10121	0,4	9996	-0,03	56694	0,03	363795	0,3	438712	0,3
1995	10595	0,9	10018	0,04	56816	0,04	371225	0,4	446428	0,4
1996	10674	0,7	10043	0,2	56846	0,1	372278	0,3	447426	0,2
1997	10745	0,7	10073	0,3	56879	0,1	373281	0,3	448376	0,2
1998	10808	0,6	10110	0,4	56908	0,1	374135	0,2	449174	0,2
1999	10861	0,5	10149	0,4	56914	0,01	375095	0,3	450898	0,2
2000	10904	0,4	10195	0,5	56929	0,02	376293	0,3	452121	0,3
2001	10931	0,2	10257	0,6	56968	0,1	377754	0,4	453217	0,2
2002	10969	0,3	10329	0,7	56994	0,04	378475	0,2	454912	0,4
2003	11006	0,3	10407	0,8	57321	0,6	381502	0,8	457029	0,5
2004	11041	0,3	10475	0,7	57888	1,0	383021	0,4	459287	0,5
2005	11083	0,4	10529	0,5	58462	1,0	385383	0,6	461734	0,5
2006	11125	0,4	10569	0,4	58751	0,5	387309	0,5	463667	0,5
2007	11171	0,4	10599	0,3	59131	0,6	389632	0,6	466047	0,5
2008	11214	0,4	10617	0,2	59619	0,8	391969	0,6	468514	0,5
2009	11260	0,4	10627	0,1	60045	0,7	392204	0,6	470589	0,4

Розраховано і складено за джерелом: Population statistics. — Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006. — P. 55.; Statistical portrait of the European Union 2008. — Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007. — P. 34.; Total population [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00001&plugin=1>.

Додаток А.2

Частка Греції в загальній структурі населення країн-членів ЄС в 1950 — 2009 рр. (тис. чол., %)

Роки	Греція		Португалія		Італія		ЄС-15		ЄС-25	
	Кількість	% від кількості населення в ЄС-25	Кількість	% від кількості населення в ЄС-25	Кількість	% від кількості населення в ЄС-25	Кількість	% від кількості населення в ЄС-25	Кількість	% від кількості населення в ЄС-25
1950	7566	—	8437	—	47101	—	295833	—	—	—
1960	8300	2,2	8826	2,3	50026	13,3	314826	83,6	376423	100
1970	8781	2,2	8698	2,1	53685	13,2	339975	83,6	406870	100
1980	9584	2,2	9714	2,3	56388	13,2	354568	83,2	426081	100
1985	9919	2,3	10016	2,3	56588	13,1	358358	83,0	431993	100
1990	10121	2,3	9996	2,3	56694	12,9	363795	82,9	438712	100
1995	10595	2,4	10018	2,2	56816	12,7	371225	83,2	446428	100
1996	10674	2,4	10043	2,2	56846	12,7	372278	83,2	447426	100
1997	10745	2,4	10073	2,2	56879	12,7	373281	83,4	448376	100
1998	10808	2,4	10110	2,3	56908	12,7	374135	83,3	449174	100
1999	10861	2,4	10149	2,3	56914	12,6	375095	83,3	450053	100
2000	10904	2,4	10195	2,3	56929	12,6	376293	83,4	451169	100
2001	10931	2,4	10257	2,3	56968	12,6	377754	83,5	452151	100
2002	10969	2,4	10329	2,3	56994	12,6	378475	83,6	452755	100
2003	11006	2,4	10407	2,3	57321	12,6	381502	83,8	454987	100
2004	11041	2,4	10475	2,3	57888	12,7	383021	83,8	459287	100
2005	11083	2,4	10529	2,3	58462	12,7	385383	83,9	461734	100
2006	11125	2,4	10569	2,3	58751	12,7	387309	83,9	463667	100
2007	11171	2,4	10599	2,3	59131	12,8	389632	84,0	466047	100
2008	11214	2,4	10617	2,3	59619	12,8	391969	84,0	468514	100
2009	11260	2,4	10627	2,3	60045	12,8	392204	84,0	470589	100

Розраховано і складено за джерелом: Population statistics. — Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006. — P. 55.; Statistical portrait of the European Union 2008. — Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007. — P. 34.; Total population [Електронний ресурс]. — Режим доступу :<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00001&plugin=1>.

Додаток А.3

Структура населення Греції за віковою ознакою на 2005 р., (%)

№, п/п	Назва країни	Підлітки, 0 – 14	Працездатне населення				Пенсіонери		
			Загалом	15 – 24	25 – 49	50 – 64	Загалом	65 – 79	80 і старше
1.	Греція	14,6	67,7	12,9	37,4	17,4	17,9	14,6	3,3
2.	Португалія	15,7	67,3	12,6	37,2	17,5	17	13,2	3,8
3.	Італія	14,1	66,7	10,6	37,6	18,5	19,2	14,4	4,8
4.	ЄС-15	16,3	66,7	12,2	36,6	17,9	17	12,8	4,2
5.	ЄС-25	16,3	67,2	12,7	36,6	17,9	16,5	12,5	4,0

Розраховано і складено за джерелом: Europe in figures. Eurostat yearbook 2006-2007. — Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007. — P 54.

Додаток А.4

Частка населення до 19 років в загальній структурі населення Греції в 1960 — 2005 рр., (%)

Рік	Греція	Португалія	Італія	ЄС-15	ЄС-25
1960	31,7	37,6	32,4	31,8	32,6
1970	31,6	37,4	31,8	32,1	32,5
1980	30,7	34,8	30,6	30,1	30,2
1985	28,9	32,4	27,8	27,8	28,3
1990	27,0	29,3	24,5	25,5	26,5
1995	24,8	25,9	21,2	23,9	24,9
2000	22,3	23,1	19,7	22,9	23,6
2004	20,6	21,6	19,2	22,2	22,5
2005	19,9	21,3	19,2	22,1	22,3

Розраховано і складено за джерелом: Population statistics. — Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006. — P. 58.

Додаток А.5

Співвідношення населення старше 64 років та працездатного населення (від 15 до 64 років) в Греції, (у % від загальної кількості працездатного населення)

Рік	Греція	Португалія	Італія	ЄС-15	ЄС-25
1950	10,5	10,5	—	—	—
1960	14,2	12,4	14,0	16,3	—
1970	17,2	14,9	16,7	19,1	18,4
1980	20,6	17,8	20,3	21,6	20,9
1990	20,4	20,0	21,5	21,6	20,8
1995	22,2	21,9	24,0	23,0	22,1
1996	22,6	22,2	24,7	23,3	22,4
1997	23,0	22,6	25,2	23,6	22,7
1998	23,4	23,0	25,8	23,8	22,9
1999	23,8	23,4	26,3	24,0	23,1
2000	24,2	23,7	26,8	24,3	23,4
2001	24,7	24,2	27,4	24,6	23,7
2002	25,3	24,5	27,9	25,0	24,0
2003	25,8	24,7	28,5	25,3	24,3
2004	25,8	24,9	28,9	25,5	24,5
2005	26,8	25,2	29,4	25,9	24,9

Розраховано і складено за джерелом: The Statistical Office of the European Union — Demographic Statistics, except TR: 1960 — 2000. [Електронний ресурс].
— Режим доступу : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tps00010&language=en>.

Додаток А.6

Співвідношення рівня народжуваності та смертності в Греції в 1960 — 2009 рр.,

(кількість народжень/смертей на 1000 чол. населення)

Рік	Греція		Португалія		Італія		ЄС-15		ЄС-25	
	Рівень народж.	Рівень смертності	Рівень народж.	Рівень смертності	Рівень народж.	Рівень смертності	Рівень народж.	Рівень смертності	Рівень народж.	Рівень смертності
1960	18,9	7,3	24,1	10,7	18,1	9,6	18,3	10,7	18,5	10,4
1970	16,5	8,4	20,8	10,7	16,7	9,7	16,1	10,8	16,1	10,6
1980	15,4	9,1	16,2	9,7	11,3	9,8	13,0	10,5	13,8	10,6
1990	10,1	9,3	11,7	10,3	10,0	9,6	12,0	10,2	12,3	10,4
1995	9,5	9,4	10,7	10,4	9,2	9,8	10,8	10,1	10,8	10,2
2000	9,5	9,6	11,7	10,3	9,5	9,8	10,8	9,7	10,6	9,9
2003	9,5	9,6	10,8	10,4	9,4	10,2	10,6	9,8	10,4	10,0
2004	9,6	9,6	10,4	9,7	9,7	9,4	10,7	9,3	10,5	9,5
2005	9,7	9,6	10,4	9,7	9,5	9,5	10,8	9,3	10,5	9,6
2006	10,0	9,6	10,0	9,6	9,5	9,5	11,1	9,0	10,6	9,7
2007	10,0	9,8	9,7	10,2	9,5	10,2	11,1	9,0	10,7	9,5
2008	10,5	10	9,8	10,5	9,6	10,5	11,2	9,0	10,9	9,4
2009	10,5	10,5	9,4	10,7	9,5	10,7	11,2	9,0	10,7	9,5

Розраховано і складено за джерелом: Population statistics. — Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006. — P. 75, 87.; Crude birth rate – [tps00112] [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00112&plugin=1>; Death rate [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2066rank.html?countryName=Greece&countryCode=gr®ionCode=eu&rank=55#gr>.

Додаток А.7

Середній вік жінок Греції на момент народження першої дитини за період 1980 — 2006 рр., (роки)

Рік	Греція	Португалія	Італія	ЄС-15	ЄС-25
1980	24,1	24,0	25,0	25,0	24,7
1985	24,5	24,2	25,9	25,8	25,4
1990	25,5	24,9	26,9	26,7	26,1
1995	26,6	25,7	28,0	27,8	27,1
2000	28,0	26,5	28,9	28,3	27,2
2003	28,0	27,1	29,3	28,7	28,2
2004	28,2	27,1	29,5	28,9	28,3
2005	28,4	27,2	29,8	29,1	28,5
2006	28,6	27,4	29,9	29,3	28,7

Розраховано і складено за джерелом: Population statistics. — Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006. — P. 81.

Додаток А.8

Рівень дитячої смертності в Греції в 1960 — 2006 рр., (кількість смертей на 1000 новонароджених)

Рік	Греція	Португалія	Італія	ЄС-15	ЄС-25
1960	40,1	77,5	43,9	33,4	35,6
1965	34,3	64,9	36,0	26,6	27,9
1970	29,6	55,5	29,6	22,5	23,9
1975	24,0	38,9	21,2	18,5	19,8
1980	17,9	24,2	14,6	12,7	14,8
1985	14,1	17,8	10,5	9,8	11,9
1990	9,8	11,0	8,2	7,6	9,2
1995	8,1	7,5	6,2	5,6	6,7
2000	5,9	5,5	4,5	4,7	5,2
2003	4,0	4,1	4,6	4,4	4,7
2004	3,7	3,8	4,6	4,3	4,6
2005	3,7	3,6	4,5	4,3	4,7
2006	3,8	3,5	—	4,4	4,7

Розраховано і складено за джерелом: Population statistics. — Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006. — P. 92.

Додаток А.9

Середня тривалість життя в Греції в 1960 — 2007 рр., (роки)

Рік	Греція			Португалія			Італія			ЄС-15			ЄС-25		
	Загал.	Чол.	Жін.	Загал.	Чол.	Жін.	Загал.	Чол.	Жін.	Загал.	Чол.	Жін.	Загал.	Чол.	Жін.
1960	69,9	67,3	72,4	64,0	61,2	66,8	69,8	67,2	72,3	70,2	67,4	72,9	69,9	67,1	72,6
1965	—	—	—	—	—	—	—	—	—	70,9	67,9	73,8	70,7	67,7	73,6
1970	72	70,1	73,8	67,5	64,2	70,8	72	69,0	74,9	71,6	68,4	74,7	71,2	68,0	74,4
1975	—	—	—	—	—	—	—	—	—	72,7	69,4	75,9	72,3	68,9	75,6
1980	74,5	72,2	76,8	76,0	76,7	75,2	74,0	70,6	77,4	73,9	70,5	77,2	73,3	69,8	76,8
1985	76,0	73,5	78,4	72,9	69,4	76,4	75,5	72,3	78,7	75,1	71,8	78,4	74,4	70,9	77,8
1990	77,0	74,6	79,5	73,9	70,4	77,4	76,9	73,6	80,1	76,1	72,8	79,4	75,3	71,7	78,8
1995	77,7	75,0	80,3	75,2	71,6	78,7	78,1	74,9	81,3	77,2	73,9	80,4	76,3	72,8	79,7
2000	78,0	75,5	80,6	76,6	73,2	80,0	79,6	76,6	82,5	78,4	75,4	81,4	77,6	74,4	80,8
2003	78,9	76,5	81,3	77,4	74,2	80,6	79,7	76,8	82,5	78,9	76,0	81,7	78,2	75,1	81,2
2004	79,0	76,6	81,4	78,0	74,6	81,4	80,3	77,3	83,3	79,4	76,5	82,2	78,7	75,6	81,7
2005	79,1	76,6	81,5	78,6	75,7	81,5	80,5	77,5	83,5	79,8	77,0	82,6	79,1	76,1	82,1
2006	79,2	76,7	81,6	78,7	75,8	81,6	80,7	77,6	83,7	80,2	77,4	83,0	79,5	76,5	82,5
2007	79,3	76,8	81,7	79,3	76,9	81,7	80,8	77,8	83,8	80,6	77,8	83,4	79,9	76,9	82,9

Розраховано і складено за джерелом: Population statistics. — Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006. — P. 89.; Europe in figures. Eurostat yearbook 2009. — Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2010. — P. 186.

Додаток А.10

Співвідношення громадян Греції та іноземців у загальній кількості населення, що постійно проживає в країні на 1 січня 2007 року

№ п/п	Назва країни	Загальна кількість населення країни, (тис. чол.)	Громадяни		Іноземці, що проживають в країні					
			Загальна кількість, (тис. чол.)	Частка в населенні країни, (%)	Загальна кількість, (тис. чол.)	Громадяни ЄС, (25 країн)		Громадяни третіх країн, або особи без громадянства		
						Загальна кількість, (тис. чол.)	Частка від загальної кількості іноземців, (%)	Загальна кількість, (тис. чол.)	Частка від загальної кількості іноземців, (%)	
1.	Греція	11108	10345,8	93,1	762,2	6,9	136,1	17,9	626,1	82,1
2.	Португалія	10529	10290,3	97,7	238,7	2,3	67,8	28,4	170,9	71,6
3.	Італія	59042	56371,5	95,5	2670,5	4,5	538,9	20,2	2131,6	79,8
4.	ЄС-15	387309	366222,5	94,6	21086,5	5,4	8315,6	39,4	12770,9	60,6
5.	ЄС-25	461785	439276,2	95,1	22508,8	4,9	8729,3	38,8	13779,5	61,2

Розраховано і складено за джерелом: Statistical portrait of the European Union 2008. — Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007. — P. 18—22.

Додаток А.11

Регіони походження іноземців, постійно проживаючих в Греції на 1 січня 2007 р.

(за виключенням громадян країн-членів ЄС)

№ п/п	Країни проживання	Загальна кількість іммігрантів, (тис. чол.)	Регіони походження											
			Європа		Африка		Америка		Азія		Океанія		Невідомо	
			Заг. кільк.	% до до. кільк.	Заг. кільк.	% до до. кільк.	Заг. кільк.	% до до. кільк.	Заг. кільк.	% до до. кільк.	Заг. кільк.	% до до. кільк.	Заг. кільк.	% до до. кільк.
1.	Греція	626,1	489,7	78,2	16,0	2,6	27,4	4,3	83,1	13,3	9,1	1,5	0,8	0,1
2.	Португалія	170,9	4,3	2,5	114,3	66,9	40,9	23,9	10,7	6,3	0,5	0,3	0,2	0,1
3.	Італія	2131,6	724,2	34,0	694,3	32,6	256,4	12,0	454	21,3	2,7	0,1	0,0	0,0

Розраховано і складено за джерелом: Statistical portrait of the European Union 2008. — Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007. — P. 20.

Додаток А.12

Міграційні потоки громадян країн-членів Європейського Союзу в Грецію та громадян Греції до цих країн

№ п/п	Країна	Частка громадян даної країни в загальній кількості громадян інших держав-членів ЄС, які постійно проживають в Греції, (%)	Частка громадян Греції в загальній кількості громадян інших держав-членів ЄС, які постійно проживають в даній країні, (%)
1.	Австрія	1,0	1,0
2.	Бельгія	1,0	2,9
3.	Болгарія	25,8	43,9
4.	Велика Британія	9,7	1,2
5.	Данія	0,6	0,9
6.	Естонія	0,0	0,1
7.	Ірландія	0,3	0,1
8.	Іспанія	0,7	0,2
9.	Італія	4,3	1,3
10.	Кіпр	13,0	47,3
11.	Латвія	0,0	0,1
12.	Литва	0,1	3,6
13.	Люксембург	0,0	0,8
14.	Мальта	—	—
15.	Нідерланди	1,9	2,7
16.	Німеччина	8,7	14,3
17.	Польща	9,4	4,1
18.	Португалія	0,2	0,3
19.	Румунія	16,2	26,2

20.	Словаччина	0,2	0,6
21.	Словенія	0,0	0,3
22.	Угорщина	0,4	0,4
23.	Фінляндія	0,5	1,0
24.	Франція	3,9	0,5
25.	Чехія	0,5	0,9
26.	Швеція	1,6	2,1

Розраховано і складено за джерелом: Statistical portrait of the European Union 2008. — Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007. — P. 16—18.

Додаток Б.1

Частка молоді Греції віком 20 — 24 роки, яка в 1993 — 2006 рр. мала закінчену середню освіту, від загальної кількості населення країни даної вікової групи, (%)

Рік	Греція			Португалія			Італія			ЄС-15			ЄС-25		
	Загалом	Чол.	Жін.	Загалом	Чол.	Жін.	Загалом	Чол.	Жін.	Загалом	Чол.	Жін.	Загалом	Чол.	Жін.
1993	70,7	66,4	74,9	37,8	31,4	44,1	54,7	51,3	58,1	—	—	—	—	—	—
1994	71,1	67,0	75,2	41,3	34,9	47,6	56,2	52,5	59,9	—	—	—	—	—	—
1995	73,6	68,9	78,2	45,2	38,3	52,0	58,9	55,0	62,7	69,2	67,1	71,2	—	—	—
1996	75	70,7	79,2	46,3	39,9	52,7	60,8	56,8	64,8	68,1	66,0	70,2	—	—	—
1997	76,5	72,2	80,7	47,2	40,4	53,9	62,3	57,9	66,7	69,6	67,2	71,9	—	—	—
1998	77,2	71,7	82,7	39,3	33,8	44,8	65,3	60,6	70,0	—	—	—	—	—	—
1999	79,3	75,2	83,4	40,2	33,6	46,7	66,3	62,1	70,4	72,3	69,6	75,0	74,8	72,2	77,3
2000	80,2	74,8	85,6	42,8	34,0	51,6	68,7	63,6	73,8	73,5	70,4	76,5	76,4	73,5	79,2
2001	80,6	76,0	85,2	43,6	34,8	52,3	67,0	61,6	72,3	73,3	70,2	76,3	76,1	73,3	78,9
2002	81,1	76,3	85,9	44,3	35,9	52,6	69,1	64,2	74,0	73,7	70,7	76,7	76,5	73,5	79,4
2003	81,7	76,5	86,9	47,7	40,7	54,7	69,9	66,4	73,4	73,6	70,9	76,2	76,5	73,9	79,0
2004	81,9	78,2	85,6	49,1	39,4	58,8	72,9	67,6	78,2	73,8	70,6	76,9	76,7	73,7	79,6
2005	81,6	77,1	86,1	49,5	40,2	58,7	74,1	69,5	78,7	73,9	70,4	77,3	77,2	74,2	80,1
2006	81	75,5	86,6	49,7	40,8	58,6	75,6	71,7	79,4	73,9	70,1	77,6	77,8	74,8	80,7

Розраховано і складено за джерелом: EU integration seen through statistics. Key facts of 18 policy areas. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2006. — P. 47.

Додаток Б.2

Структура населення Греції, що має закінчену середню освіту, за віковими групами, (2004 р., %)

№ п/п	Країна	20 — 24 років			25 — 34 років			35 — 44 років			45 — 54 років			55 — 64 років		
		Загал.	Жін.	Чол.	Загал.	Жін.	Чол.	Загал.	Жін.	Чол.	Загал.	Жін.	Чол.	Загал.	Жін.	Чол.
1.	Греція	82	86	78	76	80	72	66,5	67	66	52,5	49	56	33	27	39
2.	Португалія	49	59	39	40,5	46	35	26	28	24	18	18	18	12	11	13
3.	Італія	73	78	68	65,5	70	61	53	55	51	45	43	47	28	23	33
4.	ЄС-25	76,5	80	73	77,5	79	76	71,5	71	72	65,5	62	69	54,5	48	61

Розраховано і складено за джерелом: EU integration seen through statistics. Key facts of 18 policy areas. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2006. — P. 47.

Додаток Б.3

Кількість студентів, що навчалися в ВНЗ Греції в 1994 — 2008 рр.

Рік	Греція		Португалія		Італія		ЄС-15		ЄС-25	
	Загальна кількість, (тис. чол.)	Щорічне зростання, (%)	Загальна кількість, (тис. чол.)	Щорічне зростання, (%)	Загальна кількість, (тис. чол.)	Щорічне зростання, (%)	Загальна кількість, (тис. чол.)	Щорічне зростання, (%)	Загальна кількість, (тис. чол.)	Щорічне зростання, (%)
1994	314	—	276	—	1770	—	11513	—	—	—
1995	—	—	301	9,0	1792	1,2	11810	2,6	—	—
1996	329	—	320	6,3	1775	-0,9	11933	1,0	—	—
1997	363	10,3	351	9,7	1893	6,6	12226	2,5	—	—
1998	374	2,5	352	0,3	1869	-1,3	12324	0,8	14932	—
1999	388	3,7	357	1,4	1797	-3,9	12525	1,6	14892	-0,3
2000	422	8,7	374	4,8	1770	-1,5	12563	0,3	15207	2,1
2001	478	13,3	388	3,7	1812	2,4	12820	2,0	15737	3,5
2002	529	10,7	397	2,3	1854	2,3	13191	2,9	16329	3,8
2003	562	6,2	401	1,0	1913	3,2	13590	3,0	16887	3,4
2004	597	6,2	395	-1,5	1987	3,9	13860	2,0	17319	2,6
2005	646	8,1	381	-3,5	2015	1,4	12171	-12,18	16224	-6,32
2006	653	1,1	367	-3,7	2029	0,7	—	—	—	—
2007	603	-7,7	367	0	2034	0,2	—	—	—	—
2008	638	5,8	377	2,7	2014	-0,1	11150	—	17719	—

Розраховано і складено за джерелом: Europe in figures. Eurostat yearbook 2006-2007. — Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007. — P. 90.; Students – [tps00062]. Tertiary education [Електронний ресурс]. — Режим доступу :: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00062&plugin=1>.

Додаток Б.4

Частка грецьких студентів ВНЗ, що в 1998 — 2005 рр. навчалися за кордоном в порівнянні з студентам інших країн-членів Європейського Союзу, (у % від загальної кількості студентів)

Роки	Греція	Португалія	Італія	ЄС-25
1998	13,8	2,3	1,4	2,0
1999	14,1	2,6	1,8	2,2
2000	12,4	2,3	1,7	2,1
2001	10,9	2,3	1,7	2,1
2002	8,6	2,3	1,6	2,1
2003	7,9	2,5	1,6	2,2
2004	7,3	2,7	1,6	2,2
2005	5,9	3,0	1,5	2,2

Розраховано і складено за джерелом: Statistical portrait of the European Union 2008. — Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007. — P. 39.

Додаток Б.5

**Частка населення Греції, що навчається протягом всього життя,
(у % від загальної кількості населення країни віком від 25 до 64 років)**

Рік	Греція			Португалія			Італія			ЄС-15			ЄС-25		
	Загал.	Чол.	Жін.	Загал.	Чол.	Жін.	Загал.	Чол.	Жін.	Загал.	Чол.	Жін.	Загал.	Чол.	Жін.
1993	1,1	1,2	1,0	3,2	3,5	3,0	3,3	3,5	3,0	—	—	—	—	—	—
1994	1,0	1,2	0,9	3,5	3,7	3,4	3,4	3,7	3,1	—	—	—	—	—	—
1995	0,9	1,0	0,9	3,3	3,0	3,5	3,8	4,0	3,6	—	—	—	—	—	—
1996	0,9	1,1	0,8	3,4	3,2	3,5	4,1	4,2	4,0	5,7	5,9	5,5	—	—	—
1997	0,9	1,1	0,8	3,5	3,7	3,4	4,6	4,6	4,5	5,7	5,9	5,6	—	—	—
1998	1,0	1,0	1,0	3,1	3,0	3,2	4,8	5,0	4,6	—	—	—	—	—	—
1999	1,2	1,2	1,3	3,4	3,2	3,5	5,5	5,9	5,2	8,2	7,8	8,5	—	—	—
2000	1,1	1,1	1,1	3,4	3,3	3,5	5,5	5,5	5,4	8,4	7,9	8,9	7,9	7,4	8,4
2001	1,4	1,6	1,3	3,4	3,0	3,7	5,1	4,9	5,2	8,3	7,7	8,9	7,8	7,2	8,4
2002	1,2	1,3	1,2	2,9	2,4	3,4	4,6	4,5	4,7	8,5	7,8	9,1	7,9	7,2	8,5
2003	2,7	2,7	2,7	3,7	3,4	4,0	4,7	4,2	5,2	9,9	9,1	10,8	9,2	8,5	10,0
2004	2,0	2,0	2,1	4,8	4,4	5,1	6,8	6,5	7,2	11,1	10,3	12,0	10,3	9,4	11,1
2005	2,0	2,0	2,0	4,3	4,0	4,5	6,5	6,1	6,8	10,8	9,8	11,7	10,0	9,1	10,8
2006	1,9	2,0	1,8	3,9	3,7	4,0	6,1	5,7	6,5	10,4	9,5	11,3	9,6	8,8	10,4
2007	2,1	2,2	2,1	4,4	4,4	4,5	6,2	5,9	6,6	10,9	9,9	11,9	10	9	10,9
2008	2,9	2,8	3,1	5,3	5	5,6	6,3	6,1	6,6	10,8	8,9	10,8	9,9	8,9	10,8
2009	3,3	3,2	3,3	6,5	6,2	6,8	6	5,6	6,4	10,8	8,9	10,8	9,8	8,9	10,8

Розраховано і складено за джерелом: Key figures on Europe. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2010. — 245 p.; Life-long learning by gender – [tsiem080]; Life-long learning (adult participation in education and training) – males – Percentage of the male population aged 25-64 participating in education and training over the four weeks prior to the survey [Електронний ресурс]. — Режим доступу :<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsiem080&language=en>.

Додаток Б.6

Різниця в погодинній оплаті праці жінок та чоловіків в Греції, (у % від середньої погодинної зарплати чоловіка)

Рік	Греція	Португалія	Італія	ЄС-15	ЄС-25
1994	13	10	8	17	17
1995	17	5	8	17	17
1996	15	6	8	16	17
1997	13	7	7	16	16
1998	12	6	7	16	17
1999	13	5	8	15	16
2000	15	8	6	16	16
2001	18	10	6	16	16
2002	17	8	6	16	16
2003	11	9	7	16	15
2004	10	5	7	15	15

Розраховано і складено за джерелом: The social situation in the European Union. 2005 — 2006. — Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007. — P. 140.

Додаток Б.7

Рівень середньостатистичних річних доходів населення Греції в залежності від рівня освіти, (2002 р., євро)

№ п/п	Назва країни	Початкова освіта			Середня освіта			Вища освіта		
		Загалом	Жін.	Чол.	Загалом	Жін.	Чол.	Загалом	Жін.	Чол.
1.	Греція	14250	11803	16700	16950	14418	19479	27206	21657	32756
2.	Португалія	10572	9240	11903	15845	13795	17894	30585	26358	34811
3.	Італія	20520	18566	22485	26140	25273	27006	38470	30491	46449
4.	ЄС-25	20802	18811	22792	26290	21167	31413	40100	31636	48560

Розраховано і складено за джерелом: Mean annual earnings by economic activity, sex, educational attainment [Електронний ресурс]. — Режим доступу :http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=earn_ses06_30&lang=en.

Додаток Б.8

Витрати на соціальний захист населення Греції в 1993 — 2006 рр., (у % від ВВП країни)

Рік	Греція	Португалія	Італія	ЄС-15	ЄС-25
1993	19,8	21,0	26,4	28,7	—
1994	19,9	21,3	25,3	28,4	—
1995	20,2	21,0	24,2	28,2	—
1996	20,5	20,2	24,3	28,4	—
1997	20,8	20,3	24,9	27,9	—
1998	21,7	20,9	24,6	27,5	—
1999	22,7	21,4	24,8	27,4	—
2000	23,5	21,7	24,7	27,2	26,5
2001	24,3	22,7	24,9	27,5	26,7
2002	24,0	23,7	25,3	27,7	27,0
2003	23,6	24,1	25,8	28,3	27,3
2004	23,5	24,7	26,0	27,7	27,2
2005	24,3	25,4	26,3	27,8	27,1
2006	24,2	25,4	26,6	27,5	26,9

Розраховано і складено за джерелом: Europe in figures. Eurostat yearbook 2006-2007. — Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007. — P. 126.; Europe in figures. Eurostat yearbook 2009. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2010. — P. 336.

Додаток В.1

Структура зайнятості працездатного населення Греції в основних галузях національної економіки в 1961 — 1974 рр., (млн. чол., %)

	1961						1974						Динаміка змін в 1961 — 1974 рр.					
	Загалом		Чол.		Жін.		Загалом		Чол.		Жін.		Загалом		Чол.		Жін.	
	млн. чол.	%	млн. чол.	%	млн. чол.	%	млн. чол.	%	млн. чол.	%	млн. чол.	%	млн. чол.	%	млн. чол.	%	млн. чол.	%
Сільське господарство	1,96	100	1,18	60,2	0,78	39,8	1,33	100	0,85	63,9	0,48	36,1	-0,63	-32,1	-0,33	-28	0,3	-38,5
Промисловість	0,7	100	0,54	77,1	0,16	22,9	0,84	100	0,69	82,1	0,15	17,9	0,14	20	0,15	27,8	-0,01	-6,3
Сфера обслуговування	0,86	100	0,66	76,7	0,2	23,3	1,05	100	0,79	75,2	0,26	24,8	0,19	22,1	0,13	19,7	0,06	0,3
Незадекларована діяльність	0,12	100	0,07	58,3	0,05	41,7	0,06	100	0,04	66,7	0,02	33,3	-0,06	-50	-0,03	-42,9	-0,03	-60
Загальна кількість постійно працюючого населення	3,64	100	2,45	66,8	1,19	33,2	3,28	100	2,37	72,3	0,91	27,7	-0,36	-9,9	-0,08	-3,3	-0,28	-23,5
Загальна кількість працездатного населення у віці 15 — 64 років	5,5	100	2,66	48,4	2,84	51,6	5,61	100	2,73	48,7	2,88	51,3	0,11	2	0,07	2,6	0,04	1,4
Різниця між кількістю працездатного та постійно працюючого населення	1,86	100	0,21	11,3	1,65	88,7	2,33	100	0,36	15,5	1,97	84,5	0,47	25,3	0,15	71,4	0,32	19,4

Розраховано і складено за джерелом: Opinion on Greek application for membership // Bulletin of the European Communities. Supplement 2/76. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 1976. — P. 26.

Додаток В.2

Частка зайнятого населення в структурі працездатного¹ населення Греції в порівнянні з іншими країнами Європейського Союзу, (%)

Рік	Греція			Португалія			Італія			ЄС-15			ЄС-25		
	Загал.	Чол.	Жін.	Загал.	Чол.	Жін.	Загал.	Чол.	Жін.	Загал.	Чол.	Жін.	Загал.	Чол.	Жін.
1995	55,3	72,5	38,1	64,0	73,5	54,4	51,2	66,9	35,4	60,1	70,5	49,7	—	—	—
1996	55,7	72,7	38,7	64,4	73,9	54,9	51,4	66,7	36,0	60,3	70,4	50,2	—	—	—
1997	55,7	72,1	39,3	66,0	75,5	56,5	51,3	66,5	36,4	60,7	70,6	50,8	60,7	70,2	51,1
1998	56,1	71,7	40,5	67,0	75,9	58,2	52,0	66,8	37,3	61,4	71,2	51,6	61,2	70,6	51,8
1999	56,0	71,1	41,0	67,6	75,8	59,4	52,8	67,3	38,3	62,6	72,1	53,0	62,0	71,0	52,9
2000	56,6	71,5	41,7	68,5	76,5	60,5	53,8	68,0	39,6	63,5	72,8	54,1	62,4	71,2	53,6
2001	56,5	71,4	41,5	69,2	77,0	61,3	54,8	68,5	41,1	64,0	73,1	55,0	62,8	71,3	54,3
2002	57,6	72,2	42,9	69,0	76,5	61,4	55,6	69,1	42,0	64,2	72,8	55,6	62,9	71,0	54,7
2003	58,9	73,4	44,3	68,2	75,0	61,4	56,2	69,6	42,7	64,4	72,7	56,0	62,9	70,8	55,0
2004	59,5	73,7	45,2	68,0	74,2	61,7	57,7	70,1	45,2	64,8	72,7	56,8	63,3	70,9	55,7
2005	60,2	74,2	46,1	67,4	73,4	61,7	57,6	69,9	45,3	65,2	72,9	57,4	63,8	71,3	56,3
2006	61	74,6	47,4	68,0	73,9	62,0	58,4	70,5	46,3	65,5	73,1	57,8	64,2	71,6	56,7

Розраховано і складено за джерелом: Europe in figures. Eurostat yearbook 2009. — Luxemburg : Office for Official Publications of the European Communities, 2010. — P. 285.

¹ Населення віком від 15 до 64 років.

Додаток В.3

Структура зайнятого населення Греції за основними галузями економіки 2002 — 2004 рр., (%)

Галузь економіки	Рік	Греція			Португалія			Італія			ЄС-15			ЄС-25		
		Загал.	Чол.	Жін.	Загал.	Чол.	Жін.	Загал.	Чол.	Жін.	Загал.	Чол.	Жін.	Загал.	Чол.	Жін.
Сфера обслуговування	2002	62,5	54,3	70,7	—	—	—	68,3	59,0	77,7	72,5	60,7	84,3	70,3	58,7	81,8
	2003	63,3	54,9	71,8	—	—	—	68,7	59,0	78,4	72,9	61,0	84,7	70,7	59,0	82,4
	2004	65	56,3	73,6	—	—	—	68,8	58,0	79,6	73,2	61,3	85,1	71	59,2	82,8
Промисловість	2002	21,9	31,4	12,3	—	—	—	27,2	35,9	18,5	23,6	34,5	12,7	24,6	35,2	13,9
	2003	21,8	31,4	12,1	—	—	—	27,0	36,0	18,1	23,3	34,3	12,4	24,3	35,0	13,5
	2004	20,9	30,8	11,0	—	—	—	27,0	36,9	17,0	23	34,0	12,1	24	34,9	13,2
Сільське господарство	2002	15,6	14,3	17	—	—	—	4,5	5,1	3,8	3,9	4,8	3	5,2	6,1	4,3
	2003	14,9	13,7	16,1	—	—	—	4,3	5,0	3,5	3,8	4,7	2,9	5,0	6,0	4,1
	2004	14,1	12,9	15,4	—	—	—	4,2	5,1	3,4	3,8	4,7	2,8	5,0	5,9	4,0

Розраховано і складено за джерелом: The social situation in the European Union. 2005 — 2006. — Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007. — P. 154—155.

Додаток В.4

Рівень безробіття в Греції за статевою ознакою в 1995 — 2009 рр., (% працездатного населення)

Рік	Греція			Португалія			Італія			ЄС-15			ЄС-25		
	Загал.	Чол.	Жін.	Загал.	Чол.	Жін.	Загал.	Чол.	Жін.	Загал.	Чол.	Жін.	Загал.	Чол.	Жін.
1995	10,2	6,2	14,1	7,4	6,5	8,2	12,0	8,6	15,4	10,3	8,6	12,0	—	—	—
1996	10,7	6,1	15,2	7,4	6,5	8,2	12,0	8,7	15,2	10,3	8,7	11,9	—	—	—
1997	10,8	6,4	15,2	6,9	6,1	7,7	12,0	8,7	15,3	10,1	8,4	11,8	—	—	—
1998	10,8	7,0	16,8	5,0	4,0	6,2	11,3	8,8	15,4	11,3	8,2	10,8	9,4	8,3	10,8
1999	12,0	7,9	18,1	4,5	3,9	5,1	10,9	8,4	14,8	10,9	7,5	9,9	9,1	8,1	10,4
2000	11,2	7,4	17,1	4,0	3,2	5,0	10,1	7,8	13,6	10,1	6,7	8,9	8,6	7,6	9,9
2001	10,7	7,2	16,1	4,1	3,2	5,1	9,1	7,1	12,2	9,1	6,5	8,3	8,4	7,6	9,5
2002	10,3	6,8	15,7	5,1	4,2	6,1	8,6	6,7	11,5	8,6	6,9	8,5	8,8	8,1	9,7
2003	9,7	6,2	15,0	6,4	5,6	7,3	8,4	6,5	11,3	8,4	7,3	8,8	9,0	8,4	9,8
2004	10,5	6,6	16,2	6,7	5,9	7,7	8,0	6,4	10,5	8,0	7,5	8,9	9,1	8,4	9,9
2005	9,9	6,1	15,3	7,7	6,8	8,8	7,7	6,2	10,0	7,7	7,6	8,9	9,0	8,3	9,8
2006	8,9	5,6	13,6	7,8	6,6	9,1	6,8	5,4	8,8	6,8	7,1	8,5	8,2	7,5	9,0
2007	8,3	5,2	12,8	8,1	6,7	9,7	6,1	4,9	7,9	6,1	6,4	7,8	7,2	6,6	8,0
2008	7,7	5,1	11,4	7,7	6,6	9,2	6,7	5,5	8,5	6,7	6,7	7,7	7,1	6,6	7,6
2009	9,5	6,9	13,2	9,6	9,0	10,3	7,8	6,8	9,3	7,8	9,1	9,0	9,0	9,1	9,0

Розраховано і складено за джерелом: Unemployment rate by gender – [tsiem110]; Total [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsiem110&language=en>; Unemployment rate by gender – [tsiem110]; Males [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsiem110&language=en>; Unemployment rate by gender – [tsiem110]; Females [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsiem110&language=en>.

Додаток В.5

Рівень безробіття серед молоді в Греції, (у % від загальної кількості молоді віком від 15 до 25 років)

Роки	Греція	Португалія	Італія	ЄС-15	ЄС-25
2000	29,1	8,8	27,0	14,1	17,2
2001	28,0	9,4	24,1	13,9	17,5
2002	26,8	11,6	23,1	14,5	18,2
2003	26,8	14,5	23,7	15,8	18,1
2004	26,9	15,3	23,5	16,1	18,4
2005	26,0	16,1	24,0	16,4	18,3
2006	25,2	16,3	21,7	15,8	17,0
2007	22,9	16,6	20,3	14,8	15,2
2008	22,1	16,4	21,2	15,4	15,4
2009	25,8	20,0	25,3	19,3	19,7

Розраховано і складено за джерелом: Euro-Mediterranean statistics. — Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007. — Р. 93.; Unemployment rate, by age group — [tsdec460]; Less than 25 years [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdec460&plugin=1>.

Додаток Г.1

**Електоральні уподобання населення Греції за матеріалами виборів до національного парламенту
в 2004 та 2007 рр.**

Суб'єкти виборчого процесу	Результати парламентських виборів в 2004 р.			Результати парламентських виборів в 2007 р.		
	Кількість голосів "за"	% голосів "за"	Кількість отриманих місць в парламенті	Кількість голосів "за"	% голосів "за"	Кількість отриманих місць в парламенті
Нова демократія (НД)	3360506	45,36	165	2995494	41,83	152
Всегрецький соціалістичний рух (ПАСОК)	3003920	40,55	117	2727837	38,1	102
Комуністична партія Греції (ККЕ)	436711	5,89	12	583818	8,15	22
Коаліція радикальної лівої (СИРІЗА)	241722	3,26	6	361213	5,04	14
Народний православний собор (ЛАОС)	162494	2,19	—	271763	3,8	10
Зелені екологи	—	—	—	75537	1,05	—
Демократичне відродження	—	—	—	57188	0,8	—
Союз центристів	19508	0,26	—	20821	0,29	—
Комуністична партія Греції (марксистсько-ленінська)	10842	0,15	—	17545	0,25	—
Радикальний лівий фронт	11820	0,15	—	11857	0,17	—

Об'єднана антикапіталістична ліва	—	—	—	10591	0,15	—
Марксистсько-ленінська комуністична партія Греції	4778	0,06	—	8109	0,11	—
Ліберальний альянс			—	7154	0,1	—
Ліберальна партія	2626	0,04	—	3091	0,04	—
Організація реконструкції комуністичної партії Греції	2105	0,03	—	2493	0,03	—
Войовнича соціалістична партія Греції	3180	0,04	—	2099	0,03	—
Грецькі екологи	—	—	—	1740	0,02	—
Світло-правда-справедливість	—	—	—	970	0,01	—
Незалежні	—	—	—	572	0	—
Демократичні об'єднані греки	—	—	—	10	0	—
Регіональний міський розвиток	—	—	—	5	0	—
Партія нового спасіння християнської демократії	—	—	—	1	0	—

Розраховано і складено за джерелом : National Elections Results 2004 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ypes.gr/en/Elections/NationalElections/Results/nationallecures2004.>; National Elections Results 2007 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ekloges-prev.singularlogic.eu/v2007/pages/index.html>.

Додаток Г.2

Рівень електоральної підтримки парламентських партій в окремих периферіях Греції (% голосів “за”)

Номи	Нова демократія (НД)		Всегрецький соціалістичний рух (ПАСОК)		Комуністична партія Греції (ККЕ)		Коаліція радикальної лівої (СИРІЗА)		Народний православний собор (ЛАОС)	
	2004	2007	2004	2007	2004	2007	2004	2007	2004	2007
Аттика										
I територіальний округ Афін	44,69	40,16	34,97	29,96	7,22	10,52	6,32	9,27	3,13	5,39
II територіальний округ Афін	39,77	35,27	39,04	34,05	8,78	12,11	5,62	8,94	2,83	5,04
I територіальний округ Пірея	46,31	42,34	37,27	32,57	5,91	8,95	3,98	6,76	3,05	5,24
II територіальний округ Пірея	42,07	37,93	35,57	31,40	11,05	14,55	3,97	6,41	3,27	5,52
Аттика	44,51	39,25	38,99	36,27	6,29	9,24	3,46	5,80	3,24	5,82
Центральна Греція										
Евбея	44,06	40,61	44,30	42,03	4,69	7,22	2,56	4,28	1,90	3,35
Еврітанія	50,37	44,62	43,33	45,67	2,00	3,33	1,39	2,39	1,18	2,20
Фокіда	51,20	47,98	36,28	34,64	5,23	7,02	3,29	3,78	1,33	3,75
Фтіотіда	50,79	49,51	39,97	36,67	3,74	5,27	1,88	3,22	1,76	3,40
Беотія	44,39	40,98	42,54	40,45	5,84	7,92	2,72	4,40	2,05	3,52
Центральна Македонія										
Халкідіки	52,07	46,37	37,79	38,11	3,24	5,43	2,36	3,81	2,02	3,42
Иматія	46,47	42,83	40,32	39,04	5,35	7,58	1,89	3,15	3,58	4,64

Кілкiс	51,05	46,87	36,47	36,99	5,82	7,26	1,83	2,37	3,05	4,33
Пелла	49,90	47,26	40,06	39,40	3,20	4,59	1,33	2,32	3,45	4,26
Пiерiя	50,32	48,59	39,05	37,66	4,08	5,35	1,79	2,76	2,84	3,63
Серре	56,41	52,82	34,00	33,10	3,64	5,01	1,60	2,93	2,16	3,96
I територiальний округ Салонiк	43,72	37,38	37,42	34,63	6,67	10,31	3,97	6,12	4,42	6,22
II територiальний округ Салонiк	49,77	44,82	35,90	33,77	5,54	8,14	2,31	4,14	3,71	5,35
Крит										
Ханья	39,40	38,50	48,83	44,66	4,80	6,26	3,31	4,97	0,95	2,56
Ираклион	36,21	33,52	55,24	54,64	3,46	4,39	2,81	4,35	0,52	1,33
Ласитион	36,81	36,70	55,94	52,71	2,37	3,50	2,78	4,19	0,49	1,09
Ретiмно	44,51	46,51	47,07	43,84	2,91	3,40	2,91	3,59	0,75	1,12
Схiдна Македонiя та Фракия										
Драма	52,47	48,74	38,52	37,26	2,69	4,41	1,85	3,18	2,24	4,03
Еврос	50,29	48,05	42,11	39,76	2,75	4,33	1,35	2,29	1,82	3,37
Кавала	49,63	45,26	39,31	39,43	4,58	6,26	2,39	3,48	1,79	3,27
Родопи	47,29	45,75	43,85	45,90	2,05	2,86	4,01	1,94	0,75	1,57
Ксантi	47,84	39,97	43,33	48,90	3,85	3,53	1,25	2,52	1,42	2,76
Епiр										
Арта	49,93	47,34	37,55	38,71	5,17	6,69	2,92	3,94	0,88	1,60
Янiна	46,08	43,38	41,02	38,78	5,82	7,99	3,15	4,69	1,09	2,42
Превеза	47,18	45,98	41,48	38,88	5,67	7,66	2,75	3,82	0,70	1,78

Теспротія	47,51	45,86	43,13	42,48	3,46	4,39	2,33	3,11	0,79	2,12
Іонічні острови										
Керкіра	44,04	40,06	41,19	36,44	8,16	14,89	3,27	4,04	0,83	2,08
Кефалонія	42,56	39,28	39,63	37,15	10,69	13,15	2,88	3,89	1,25	3,12
Лефкас	43,01	42,52	40,32	37,59	9,80	10,74	4,13	5,17	0,70	1,64
Закінф	43,04	38,10	43,21	42,34	8,57	10,50	2,59	4,39	0,79	2,18
Північні Егейські острови										
Хіос	43,74	43,82	47,15	41,72	4,08	5,90	2,66	4,50	0,59	1,69
Лесбос	41,51	39,42	39,59	37,68	11,51	13,99	3,53	3,97	1,27	2,48
Самос	40,76	38,02	36,84	32,54	14,49	18,10	4,07	5,21	1,05	2,62
Пелопоннес										
Аркадія	49,87	46,76	40,92	38,67	3,64	5,28	2,35	4,03	1,31	3,14
Арголіда	51,88	48,90	39,18	37,44	3,28	4,83	2,13	3,53	1,65	3,14
Коринфія	46,94	43,55	42,98	41,51	2,78	4,37	2,49	4,18	2,62	3,58
Лаконія	57,60	55,51	33,34	31,63	3,62	4,85	1,80	3,08	1,88	3,14
Мессенія	51,94	52,28	37,21	32,17	4,44	6,18	2,84	4,63	1,75	2,82
Південні Егейські острови										
Кіклади	48,39	45,50	41,16	37,88	3,29	5,58	3,13	5,31	1,11	2,77
Додеканес	43,93	41,68	48,31	46,73	2,69	4,20	2,15	3,04	1,30	2,84
Фессалія										
Лариса	46,41	43,46	39,28	36,82	7,99	10,06	2,23	3,85	2,08	3,53
Кардиця	50,70	48,03	38,33	37,81	6,23	7,41	1,93	2,86	1,01	2,14

Магнисія	45,84	43,33	39,52	36,39	7,07	9,36	2,87	4,31	2,22	3,63
Трикала	48,01	45,68	40,01	39,27	6,88	8,49	1,97	2,75	1,10	2,03
Західна Греція										
Ахея	40,49	36,86	47,82	45,97	5,46	7,17	2,78	4,91	1,05	2,47
Етолія та Акарнанія	47,64	43,56	43,09	43,70	4,80	6,26	1,78	2,86	0,83	1,99
Еліда	44,59	42,04	47,69	46,55	3,06	4,70	2,27	3,02	0,86	1,98
Західна Македонія										
Флорина	50,92	48,12	40,11	39,33	3,58	5,28	1,90	2,89	1,50	2,55
Гревена	45,94	45,48	42,68	39,72	6,21	7,55	1,68	2,48	1,43	2,63
Касторья	57,71	54,32	34,51	32,44	2,66	4,09	1,87	3,75	1,28	3,32
Козані	48,96	46,66	41,62	39,78	4,36	5,65	1,97	3,00	1,13	2,12

Розраховано і складено за джерелом: National Elections Results 2004 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ypes.gr/en/Elections/NationalElections/Results/nationallectures2004>; National Elections Results 2007 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ekloges-prev.singularlogic.eu/v2007/pages/index.html>.